APHTHONII SOPHISTAE PRO GYMNASMATA.

Partim à Rodolpho Agricola, partim à Ioanne Maria Catanæo latinitate donata.

Cum luculentis & vtilibus in eadem Scholiis Reinhardi Lorichij Hadamarij.

Nunc verò omnia multo quàm antea & emendatiora & meliori artificio disposita.

LVGDVNI,

Apud Antonium Gryphium.

M. D. XCI.

INDEX PROGYMNASMATVM APHTHONII.

Fabula
Fabulæ exempla 1.2.3.4.
5.6.7.8.9.10.11.12.13.14
Fabularum tractatio 15
Alia Fabulæ exempla 16.17.& deinceps.
Narratio 36
Narrationis exempla 37.& deinceps.
Chreia 53
Chreiæ exempla 54.& deinceps.
Sententia 107
Sententiæ exempla. 109.& deinceps.
Destructio siue Refutatio. 139
Destructionis siue subuersionis exempla 148.& deinceps.
Confirmatio siue asseueratio 173

Confirmationis exempla. 174.& deinceps.
Locus communis 199
Exempla communibus locis 200.& deinceps.
Laus siue laudatio 235
Laudis exempla. ibid.& deinceps.
Vituperatio 335
Exempla vituperationis 336.& deinceps.
Comparatio 360
Cōparationis exēpla ibid.& deinceps.
Ethopœia 377
Ethopœiæ exempla 378.& deinceps.
Descriptio 411
Descriptionis exēpla ibi.& deinceps.
Thesis. 444
Exempla Thesis 446.& deinceps.
Legislatio 476
Legislationis exempla: ac primùm accusationis legis 478.& deinceps.
Deinde exempla confirmationis legis 488.& deinceps vsque in finem.

INDEX

INDEX RERVM ET verborum in hoc libello explicatorum.

A

Achaia	262
Achilles	386.& 361
Achillis mors	365
Acropolis	4[illegible]3
Actium	419
Adiuncta	323
Adonidis horti	2[illegible]4
Adonis	41.& 42
Adulatio	473
Adulterij pœna	483.& 484
Æacus	361.362.& 366
Æta	408
Ægina	264
Æneas	94
Æqualitas	227
Æsopi fabulæ	10.& 11
Agesilaus	61.& 306
Agrigentum	346

Alcibiades 383
Alcinoi sylux 244
Alexander 421
Alexander Magnus 58.59.90.94.135.
222.456.& 438
Alexandriæ 423
Alexandriæ arx 423.& 413
Ambracia 263
Amicis quid tribuendum 22
Amicitia 227
Amicitia ollaris 472
Amilcar 352
Amor 147
Amor cæcus 187
Amphion 278
Amphipolis 343
Amplificandi exempla 320.& 326
Amplificatio 206
ἀναστικὴ 139
Andromache 405
Andromede 424
Annibal 486.350.& 328
ἀντιπελαργεῖν 279
Antiope 401
Antisthenes 64
S. Antonij habitatio 427
Apollo 144
Appij Cæci filia 230

Aquila

Aquila 28
Arces quasi arctrices 413
Archesilaus 128
Archidamus 265
Argumentum 385
Argos 340
Arion vectus à Delph. 148.& 188
Aristides 271.& 383
Aristippus 436
Aristoteles 132.& 179
Arnæus 122
Artaxerxes 134
Asdrubal 352
Athenæ 260.& deinceps.
Attica 262
Attilius Regulus 352
Auaritia 231.464.& 472
Auguria 114
Augustinus 166

B

BAcchanalium ritus 169
Basilius 165
Bellona 267
Bias 431
Bononiensis Academia 325
Bos pulcher 244
Bucephalus ibid.

C

COeneus 393
Cæsaris Commentarij 324
Caligula 116
Cambyses 99
Capanæus 94
tria Cappa pessima 9
Carbunculus 460
κατaχονιυή 173
Catilina 84
Cato 469
Cato Vticensis 186
κατόρθωμα 67
Causa 445.& 453
Causarum locus 321
Cecropidæ 262
Centauri 368.& 369
Chimerion 421
Chiron 369
Chronographia 420
Cicero 84.& 371
Ciceronis mors 375
Ciceronis oratio p M.Marcello 326.327
Ciconia 279.& 495
Cilices 9
Circe 152
Cleanthes 474.& 132
Clementia 458

P.Claudius

P.Claudius 48
Clytemnestra 185
Cocles 198
Codrus 106
Cœlestis iniuria 460
Cœlibatus 463
Cœranus 194
κόλακες 67
Commiseratio 206
Comparatio 360
Conclusio 206
Concordia 65
Confirmatio 173
Confutatio 137
Coniectura 207
Coniecturalis causa ibid.
Consuetudo 225
Consuetudo contagiosa 117
Consultatio 444.& 453
Continentia 459
Contumacia 217 Corcyra 264
Coronæ victorum 461
Cortina 147
Cotys rex Thraciæ 57
Crassus 432
Crates 66.& 129
Cretenses 96
D.Curtius 107

Cyclops 271
Cyllarus equus 244
Cypros 10
Cyrus rex 47.271.433.90
Cysseis 400

D

Daphne 140.145.174
Dardanus 361.362.367
Decij 107
Delphini 189
Delphinorũ amor erga homines 191.192
Democratia 117
Democritus 456.489
Demosthenes 371
Demosthenis labores 68
Demosthenis laus 272
Demosthenis mors 375
Deorum nomina 425
Descriptio 411.416
Desidia 86
Dicendi genera 388
Dido 182
Dij 269
Diogenes 56.61.64.65.66
Dionysius 63
Diuitiæ 232.471
Diuitiæ veræ 440.441
Diuitiarum affectio 62.63

Diuitiarum mala 126
Doctrina 54
δύσκολος 227

E

EBrietas 60.214
Echetus 345
Ætion 403
ἔλεγχος 385
Eloquentia 277
Elpenor in porcum 152
Empedocles 346. Encomion 242
ἐνέργεια 419
Ennius 72
Enthuſiaſmus 178
Eobanus Heſſus 71
ἔπαινος 247
Epaminondas 275.461
Epheſij 10
Ephori 265
Epilepſia 220
Epimythium 14
Equeſtris faſtus 62
Ethnicorum librorum lectio 155.156
Ethopœia 377.378
ἦθος 387
Euclides 132
Eupolis 382
Euri

Euripides 471
Eurystheus 380 381.395
Eutrapelus 129

F

FAb Maximus 84
Fabula vnde dicta 4
Fabula Demosthenis 5
Herodis Attici ibid.
Menenii Agrippæ 4
Themistoclis ibid.
Fabula de accipitre & Luscinia 31
Agricola & Ciconia 14
Barbaro ruris colendi ignaro 5
Cassita. 21
Formicis & cicadis 2.24
Fure 13
Iuuene desidioso 29
Leone & vulpe 13
Lupis & ouibus 5
Medico & ægroto 12
Membris & ventre 4.5
Mure vrbano,& rustico: 19
Simiis 15
Venere & rosa 37
Voluptate & dolore 16
Vulpe hirudinibus obsessa 11
Vulpe muscis obsita 5
Fabulæ definitio, & species 1

Fabulæ Libycæ 9
Fabulæ Sybariticæ. 7
Fabularum inuentor 4
Fabularum vſus 3.4
Facta laudandi ratio. 320
Faſtus 64
C Flaminius 359
Fons Piſiſtratarum 425
Forma 179
Fortitudo 272.457
Fortuna 116.209
Fruſtro, fruſtror. 340

G

GErhardus Nouiomagus 391
Glauce 409 Gnathones 398
γν μη 207
Grandines 460. Gratitudo 492
Gyari 231

H

HAdamariæ incendium 440
Hanno. 354. Hector 361
Hecuba 245.348.400
Helena.
ἡρακλῆς 380
Heraclitus philoſophus. 58
Hercules 89.186.380
Heſiodus 32.85
Heſperidum horti. 244

Hieronymus 155.159
Historia 39
Hominis laus à bonis Fortunæ 439
à Corporis 247
Animi 251
Mortem secutis 256
Hominum miseria 116.459.460
Homo 66
Homo bulla 119.394
Honesti partes 458
Horatius Cocles 198
Hospitalitas 113
Hymnus 242
Hypothesis 453
Hypotyposis 418.412

I

IAson 407
Icon 418
Idolopœia 381
Ignauia 26
Ilias Homeri 4
Illyris 381
Imitatio 380
Improbatio 143
Incendiarii 211
Ioseph 69
Irus 122
Isocrates 54

Iulius Cæſar 486
Iuno cur pronuba,& Lucina 267
L
LAbor 2
Lacedæmonii 62.96
Laconum conuiuia 62.63
Lactantius 165. Ladon 145
Lanus 285
Laomedon 348.366
Lapitha 222
Latona 390
Laus 235
Legiſlatio 476
Leſbos 1263
Leucoſia 28
Lex 216.475.484
Lex Æmylia 489
Cincia 487
Cornelia 121
Fuſia 487
Heluetiorum de ebrietate 498
Iulia 485
Licinia 489
Oppia 488
Roſcia 487
Sumptuaria ibid.
Talionis ibid.
Voconia ibid.

Liberi parentes alant 4°1
Libya 28
Locus communis 19?.204.242.
Locus co nmunis à Thesi differt. 454
Lucretia 1`6
Lycurgus 27.50

M

MAcaria 106
Macedones 336 342
Macedonia 341
Magistrátus officium 133
Magnesia 344
Mali corui majum ouum 136
Marpurgensis Academiæ Encomion 279
Marpurgum 284
Mars. 267
Matrimonij laus 446
Matrimonij mala 459.460
Matrimonij vituperatio 462.463
Mausolus 3C7.308
Medea 407
Memoria 468
Menander. 385
Metellus Numidicus. 461
Mezentius 94
Mida 25
Μίμησις: 380
Milesij

Milesij 10
Milo 49
Minerua 267
Modestia 459
Monarchia 116
Mori bonum 104.105.470
Mors ibid.
Mors qualis optanda 486
Moyses 129
Mulier 466.488
Musa. 177.178
μουσαγετής 145

N

NArrationis poëticæ tria genera 37.
Naupactus 262
Neptunus 268
Nestor ibid.
Niobe 378.388.390
Non omnia possumus omnes 101
Numa Pompilius 94
Νηθεία 67
Nyctæis 401

O

OBediendum Deo 91
Obedientia 227
Obses 342

Odyssea Homeri 4
Oenone 349
Officium 67
Olea 245
Oligarchia 117
M. Oppius 488
Oratores 38
Orpheus 278

P

PÆdagogia 66
Pagasa 344
Palamedes 268
Pallas 267
Pallene 343
Παράδειγμα 67
παραίνεσις ibid.
Parentes honorandi 492.493
Paris 347
Parricidij pœna 497
Parthenope 28
Pasiphaë 185
πάθος 387
Patriæ amor 114
Patroclus 386
Paulus Apostolus 166
Paupertas 120.475
Paupertas laudata 119.125.127.186
Pecunia 114

Pecu-

Pecuniæ corruptela 121
Pecuniæ obediunt omnia 77
Pelaſgia 262. Peleus 366.369
Pelias 409
Pella 336.341
Peloponneſus 262
Peneus 146
Periclės 265.266
περιήγησις 417
Perſeus 424.425
Phalaris 346
Pheræ 344
Philippi dictum. 351. Philippi mors ibid.
Philippus Macedonum Rex 122.275
338.341.342
Philippi Macedonum Regis genealogia
342
Philoſophia 162. Phœbades 147
Phœbus 145
Phormio 354
Phrygia 347
Phthia 365
Pietas in parentes 491.492.495
Piſiſtratarum fons 425
Platæa 262
Plato 26.81.87.97.130
Q. Plemminius 135

Poëtæ 178
Pollio Romulus 494
Pompeius 52.422
Porci Acarnanij 197
Portunus 272
Portus deſcriptio 421
Poſitio 453
Potidæa 344
Præexercitamenta quatuordecim 3
Priamus 348.366
Primitiæ 182
Πρέβολος 370
Procuſtes 347
Proſopographia 417
Proſopopœia 377.383
Prouidentia 458
Prudentia 468
Ptolomæus Lagi 134
Pulchritudo triplex 179
Punica fides 351
Puniendi cauſæ tres 35
Pylos 263
Pyramides 425
Pyramus & Thyſbe 43
Pythagoras 61
Pythia 146
Pythius ibid.
Python ibid.
Re-

R

Refutatio 139
Reinhardi Hadamarij domus 428
Reipub.ſtatus triplex 117
Rhetores 38
Romani ciues 261
Rubigo 460

S

Sacrilegus 223
Saguntini 356
Samij 97
Sapientia 81.269.270
Sapientiæ laus 82.83.266
Satietas omnium rerum 103
Saturnus 27
Scarabeus 18
Scilurus 64
Scipio 245
Senectus 495.496
Senectus laudabilis. 467
Sententia 207 Sententiæ compoſitæ 116
Sententiæ ſimplices 115
Seriphius 261
Serpentum deſcriptio 442
Sirenes 28
Sobrietas 217
Socrates 64.75.87
Solon ibid.

Somnolentia 131
Somnus nimius 86
Sophiſtæ 38
Sophocles 495
Σωφρσιων 218
Sparta 456.284
Sphacteria 263
Stadium 425
Stilpo 87
Stoici 244
Stoicorum Apathia 5
Sybaris 7
Sybaritæ ibid.
Sybaritas mollities perdidit 8

T

Tantalus 389
Tarquinij 137
Tarquinius 59
Taxiteles 58
Temeritas 272
Temetum 197.215
Tempe 146
Temperantia 458
Tempus 304
Temulentia 215
Terentius Varro 84
Tethys 268
Themiſtocles 261

Theodorus 76
Teognis 106
Theses ciuiles 455
Theses contemplatiuæ ibidem.
Thesis 444
Thetis 368
Thraces 76
Thracia 343
Thraso 418
Thucydides 261.420
Thucydidis laus 236
Tiberius Cæsar 133
Τιμωρία 67
Tomyris regina 48.433
Topographia 421
Topothesia ibid.
Triballi 343
Tripodes 147
Troiæ conditores 366
Troianorum fata 370
Tyrannicidarum præmia 209
Tyrannis 135.200
Tyrannus 208

V

M. Valerius Coruinus 198
M. Valerius Publicola 485
Venus 10
Virgilius 100

Vigilantia 112.123
Vinum 197.302
Virginitas 457
Virtus labore comparatur 175
Vita humana 117
Vituperium 259.335
Vlysses 123.28
Vnus vir nullus vir 101
Voluptas 16.29.459
Vrbes laudandi ratio 3'0
Vulcanus 267
Vulgi peruersitas 61
Vxor non ducenda 462

Z

Zeno 244

Tabulæ Finis.

APHTHONII DECLAMATORIS PR[O]exercitamenta.

FABVLA, QVAE GRAECE ΜΥΘΟΣ.

FAbula traxit à poetis originem qua Rhetores etiam communiter vtuntur, quòd admonitionibus sit idonea, & erudiendis imperitioribus apta. Est autem Fabula sermo falsus, veritatem effingens.

Varias sortitur appellationes. Nam modò Sybaritica modò Cilix, modo Cypria dicitur, receptis pro Inuentorum varietate nominibus. Obtinuit tamen ac euicit, vt potius Aesopica vocaretur, quòd Aesopus omnium optimè fabulas conscripserit.

Sunt autem fabularum aliæ rationales, aliæ morales, aliæ mixtæ. Rationales sunt, quibus fingimus hominem aliquid facere. Morales, quæ ratione carentium morem imitantur. Mixtæ, in quibus vtrunque, rationale, & irrationale iunguntur. Quòd si admonitionem, cuius causa fa-

bula inuenta est præposueris, προμύθιον, id est, vt ita dixerim, Præfabulare: si verò postposueris, ἐπιμύθιον, hoc est, Ad fabulationem appellabis.

EXEMPLVM FABVLAE Formicarum, & Cicadarum, Iuniores ad laborem adhortantis.

FLagrans æstatis erat feruor, cùm Cicadæ continuis indulgebant cantilenis, lætóque inter arbusta strepebant carmine. At Formicæ laboribus intentæ, victum quærebant, colligebántque fructus, quibus hyberno tempore vescerentur. Ingruente igitur hyeme, partis formicæ nutriebātur. Sed inertibus cicadis oblectans illa voluptas cessit in inopiam atque famem. Sic qui laborem in iuuenta subterfugiunt: in senecta tabescunt egestate.

SCHOLIA.

QVintilianus optimus eloquentiç magister, præcipit, adolescentes in minoribus dicendi facultatis operibus antè exercendos esse, quàm ad magnum illud Declamationum opus perducantur. Sunt autem opera minora quatuordecim.

Fabula, Narratio, Chreia, Sententia, Confutatio, Confirmatio, Locus communis, Laudatio, Vituperatio, Comparatio, Ethopœia, Deſcriptio, Theſis, Legiſlatio.

Quæ, vt pueri memoria faciliùs tenere poſſint verſiculis hiſce tribus ſum complexus.

Fabula, Narratur, Chreiæ, Sententia, Futat,

Confirmat, Locus haud priuus, Laus, Crimina, Confert,

Fictio, Deſcriptum, Theſis, ac inductio legum.

Quorum illa ſunt generis.

- Deliberatiui,
  - Fabula.
  - Narratio.
  - Chreia.
  - Sententia.
  - Theſis.
- Iudicialis,
  - Confirmatio.
  - Confutatio.
  - Locus communis.
- Demonſtratiui.
  - Laus,
  - Vituperatio.
  - Imitatio.
  - Comparatio.

FAbulæ, autem, ſecundum Marcum Varronem, à verbo Fari nomen, habent. Has primas tradere pueris ſolent Oratores, quia animos eorum adhuc molles ad meliores facilè vias inſtituunt vitæ, vt ait Priſcianus. Delectant autem vehementius & efficacius perſuadent. Delectãt, quia morum faceta quadam imitatione capiunt imperitiorum animos. Fidem faciunt, quia verum veluti ponunt ante oculos, vt Eraſmus inquit in Copia. Nõ ſolùm autem conducunt ad oblectandum; ſed etiam vim maximam habent ad permouendum atque perſuadendum, Hinc Ariſtoteles 2. Rhetoricorum eas ponit inter probationes Rhetoricas.

A Poetis, &c. Heſiodus (authore Suida) primus omniũ fabulas conſcripſit. Qui annis centum atque tribus ſuperior Æſopo fuit. Quintilianus lib. 5. cap. 11. Fabularũ, inquit, primus auctor Heſiodus videtur. Atqui poëtæ figmentis quidẽ vtuntur, ſed iiſdem altiſſimam cõtinẽt Philoſophiã. Exẽplo ſit Homerus, cuius Ilias oſtẽdit, quãtũ calamitatis afferat libido. Odyſſea virtutis exẽpla expreſſit. Vide Hora. 1. Epiſtolarum 2.

Quæ Rhetores etiã, &c. Vt Menenius Agrippa, qui plebem cũ patribus in gratiam traditur reduxiſſe. Nota illa de mẽbris humanis

manis aduerſus ventrem diſcordantibus fabula.

Item Themiſtocles,qui admoniturus Athenienſes ne magiſtratus innouarent, fabulam de vulpe muſcis obſita denarrauit.

Item Demoſthenes, aduerſus Philippū, ab Athenienſibus decem oratores poſtulantem: Lupi,inquit,ſuaſerunt paſtoribus vt in amicitiam conuenirent.Cúmque hoc paſtoribus placuiſſet,petierunt lupi vt prima ſibi vice ſecuritatis canes traderent, in quibus videbatur occaſio iurgiorum conſiſtere.Quo facto lupi,omni adempta formidine,omnem gregem non ſolùm pro ſatietate, ſed etiam pro libidine, lacerauerunt.Sic,inquit,ſublatis Oratoribus, in populo Athenienſium facturus eſt Philippus, qui populi Oratores poſtulauit, vt facilius ſpoliatam cuſtodibus vrbem poſſit opprimere.

Fabula Demoſthenis.

Item Herodes Atticus contrà Stoicorum ἀπάθειαν: Thracius, inquit, homo,ex vltima Barbaria ruris colendi inſolens, cùm in terras cultiores, humanioris vitæ cupidine commigraſſet,fundum mercatus eſt,olea atque vite cōſitum: qui quia nihil admodum ſuper vite atque arbore colenda ſciret,videt fortè vicinum rubos latè,atque altè obortos, exſcidentem, fa-

Apathia Stoicorū.
Fabula Attici.

xinos ad ſummum prope verticem deputantem, ſoboles vitium è radicibus caudicum ſuper terram fuſas reuellentem, ſtolones in pomis aut oleis proceros atque decerptos amputantem: acceditque propè,& cur tantum ligni atque frondium cædem faceret,percontatus eſt. Et vicinus ita reſpondit:vt ager, inquit, mundus purúſque fiat, eiúſque arbor, atque vitis fœcundior. Diſcedit ille à vicino, gratias agens & lætus, tanquam adeptus rei ruſticæ diſciplinam. Tum falcem ibi atque ſecurim capit, atque ibi homo miſer & imperitus vites ſuas ſibi omnes, & oleas detruncat, comáſque arborum latiſſimas, vberrimóſque vitium palmites decidit, & fruteta,atque virgulta ſimul omnia, pomis frugibúſque gignendis fœlicia cum ſentibus & rubis, purificandi agri gratia conuellit, mala mercede doctus audaciam,fiduciamque peccandi imitatione falſa eruditus. Sic inquit, iſti apathiæ ſectatores, qui videri ſe eſſe tranquillos & intrepidos, & immobiles volunt, dum nihil cupiunt, nihil dolent, nihil iraſcuntur, nihil gaudent, omnibus vehementioribus animi affectibus amputatis, in corpore ignauæ, & quaſi eneruatæ vitæ conſeneſcunt.Hæc Gellius libro 19.cap.12.

Nec

Nec oratores tantùm fabulis vtuntur, ſed etiam philoſophi, à quorum ſacrario tamen in cunas nutricum eliminantur, quę ſolas aurium delicias profitentur. Admittuntur autem, quæ legentis intellectum adhortantur ad virtutes. Vide Macrob. de Som. libro 1. cap. 2. Eiuſmodi fabulæ exemplum habetur apud Platonem lib. 2. de Repub. Et Ciceronem Offi. 3. de Gygis annulo.

Sermo falſus, &c. Quamuis fabuloſa ſint argumenta & nullam veritatis vim continere videantur: tamen rationem habent, vt iuxta eam veritas poſſit manifeſtari, ficta quidem narratione, ſed veraci ſignificatione.

Sybaris. *Sybaritica, &c.* Sybaris oppidum fuit vicinum Crotoni, vt teſtis eſt Herodotus, lib. 5. Stephanus in Italia conſtituit, atque poſtea Theurion appellatum. Vnde Sybaritæ dicti gens in voluptatum architectura operoſiſſima. *Sybaritæ.*

Nam Suida teſte, luxu, deliciíſque adeo notabilis fuit, vt quicquid effœminatum, quicquid molle, quicquid accurata atque ambitioſa luxuria paratum eſſet, id vulgò Sybariticũ diceretur. Hinc Sybariticæ fabulæ, quales fermè apud Æſopum aniles, & parum pudicæ vocantur à Suida, propter nimium luxum, ac libidinẽ Sybaritarum, *Fabulæ Sybaritica.*

apud quos nugæ ac voluptates in pretio, frugalitas odio fuit. Hos ex Aphricano Polianus Miſcellaneorum 15. narrat, eò deliciarum veniſſe vt equos in conuiuia introducerent, ita inſtitutos, vt audito tibiæ cantu, ſtatim ſe tollerent arrectos, & pedibus ipſis prioribus vice manuum geſtus quoſdam chironomiæ motúſque ederent ad numeros ſaltatorios. At enim tibicen, inquit, ibi quiſpiã cõtumelia affectus tranſfugit ad Crotoniatas hoſtes, pauló antè prælio ſuperatos à Sybaritis: & quod è Repub. foret illorum, pollicetur (ſi fidem modò habeant) ſua opera Sybaritarum cunctorum equites in ipſorum venturos poteſtatem. Credita res, & belli dux creatus à Crotoniatis tibicen, cõuocat omneis quotquot eiuſdẽ forent in vrbe artis, artificium modulamẽtúmque eis indicat, atque vt viſum tempus, procedere in hoſtem iubet. Sed enim Sybaritæ faſtu præturgidi, quòd equitatu ſuperabant, eunt contrà, prælium conſerunt. Hic autem repentè dato ſigno tibicines vniuerſi conſpirant. Ecce tibi igitur confeſtim modulamine agnito, cantúque illo vernaculo, tollunt, erigúntque ſemet in pedes equi Sybaritarum, ſeſſoribus excuſſis, & quod tripudium domi didicerant, etiam in acie exhibent. Ita capti omnes

Sybaritas mollicies perdidit.

Tripudiũ equorum.

omnes equites,ſed humi iacentes omnes equi,ſed tripudia repræſentantes.De Sybaritis plura apud Eraſmum in Chiliadibus. Idem Apophthegmatum ſexto refert ex Athenæi libro 12.tantam Sybaritarum fuiſſe molliciem,vt nullum opificium in ciuitatem admitterent quod cum ſtrepitu exerceretur:quod genus ſunt fabrorum ferrariorum, & lignariorum. Atque adeò, ne gallum quidem gallinaceum in ciuitate fas erat alere,ne quid eſſet,quod illis ſomnium interrumperet.

Modò Cilix,&c. Cilix à Cilicia minoris Aſię regione Syriæ proxima,vt meminit Plinius libro 5.capite 27.Cilicum autem vanitas & mores olim fuerunt notati. Hinc prouerbium : κίλιξ οὐ ῥᾳδίως ἀληθεύει, Cilix haud facilè verum dicit.Item , tria kappa peſſima,quo notatæ gentes , Cappadoces, Cretenſes , Cilices. Priſcianus in præexercitamentis ſuis fabulas ponit Libycas. Libya , quæ vt variarum ferarum , ac monſtrorum eſt ferax , ita gentis ingenia fuerunt ad fabulas propenſa. Et prouerbio , Lybicam feram appellabant hominem vafrum,callidum,verſipellem , variis moribus,ancipitíque ingenio , vt ait Eraſmus.Et Lybicorum Apologorum meminit Ariſtoteles in Rhetoricis.

Cilices.

Modo Cypria, &c. Dicta à Cypro,quæ inter Syriam, & Ciliciam insula, in mari Carpathio, famosa luxu. In qua sunt Cypros, Cythera, Paphos, Veneri consecratæ. Vnde Venus Κύπρις, Cytherea, & Paphia dicitur, Fuerunt & Fabulæ dictæ Milesiæ, à Milesiis, Ioniæ populis, qui luxu diffluebant, ex eóque prouerbium Græcè fertur, οἴκοι τὰ μιλήσια, μὴ γὰρ ἐνθάδε, hoc est, domi, non hîc Milesia. Recenset Politianus Miscellaneorum capite 17. Vide Erasmum in prouerbio, Domi Milesia. Apuleius in principio Metamorphoseως totius,At ego,inquit, tibi sermone isto Milesio varias fabulas conseram, hoc est, iuxta Beroaldi interpretationem, fabuloso, lepido, iocoso, delicato, ludicro, à Milesiis, & vt dixi, luxu, fuêre notabiles. Quorum est illud memoratissimum: Nemo nostrûm frugi esto,alioqui cum aliis eiiciatur.Simile Ephesiorum dictum. Qui cùm Principem Hermodorum ciuitate expellerent, ita locuti sunt, Nemo de nobis vnus excellat, sed si quis extiterit, alio in loco, & apud alios sit. Auctor Cicero Tusculanarum quinto.

Cypros

Milesii.

Aesopica,&c. Apollonius Tyaneus apud Philostratum lib. 5.ait: Ego verò fabulas

Æsopi

Æſopi ad ſapientiam accommodatiores, quàm cæterorum eſſe cenſeo Quas à Mercurio docet acceptas, Æſopúmque in numero ſapientum habitum. Vnde eius fabulæ in tanto fuerunt vſu, vt qui eas non legiſſet indoctior reputaretur. Vide Eraſmum in prouerbio, Ne Æſopum quidem triuiſti. Quintilianus loco ſuprà citato, Fabulæ, quæ etiam ſi ab Æſopo originem non acceperunt, (nam videtur earum primus author Heſiodus) nomine tamen Æſopi maximè celebrantur, ducere animos ſolent, præcipuè ruſticorum, & imperitorum, qui & ſimplicius quæ ficta ſunt, audiunt, & capti voluptate, facilè his, quibus delectantur, conſentiunt. Cuius rei meminit Lancilotus libro ſexto capite 14.

Aeſopi Fabula.

Sunt autem Apologi maximè compoſiti ad popularitatem, atque vim perſuaſionis, cuius generis ille, qui fertur ab Æſopo cōpoſitus, in ea oratione, in qua Sami primarium quendam capitis poſtulatum, iudicio defendebat. Vulpes inquit, fluuium tranſitura, in foueam cecidit, inde cum egredi non poſſet, longo tempore afflictata eſt, atque hirudinibus obſeſſa. Errabat illac forte fortuna erinaceus: deſpexit: miſertus eſt: tum interrogat, nunquid ſe vellet:

Apologus Aeſopi.

vellet:opem atque operam ſuam pollicetur peſſimis animalibus euellendis. Negante illa ſuſcitatus eſt cauſam. Quia inquit,hirudines hæ,quæ me habent,iam expletæ ſunt ſanguine,atque depactæ, parúmque ãpliùs hauriũt:quòd ſi abegeris,inanes aliæ, & famelicæ irruent, quæ reliquum mihi ſanguinem ebibent. Idem vobis, viri Samij,cenſeo cogitandum eſſe.Hic, quem vos morte multandum putatis,nihil vobis officit amplius, iam locupletatus eſt, iam ſatur eſt.Quòd ſi medio illum ſuſtuleritis, inuadent alij pauperes, qui rem veſtram publicam depopulabuntur.Cuius meminit Ariſtoteles 2.Rhetoricorum,cap.38.

Rationales,&c. Quibus homines finguntur aliquid operari,cuius generis illa: Medicus ægrotum curabat, ægro mortuo ille efferentibus dicebat: Homo hic ſi vino abſtinuiſſet,& clyſteribus fuiſſet vſus, non interiiſſet.Ad ea reſpondit quidam, Non oportet hæc te nunc dicere,cùm nulla eſt vtilitas, ſed tunc admouere decebat, cùm ægrotus his vti poterat. Fabula ſignificat, oportere amicos tempore neceſſitatis ſuccurrere, & auxilia præbere.

Apologus de Fure. Item,Puer è ludo literario condiſcipuli librum furatus domum tulit. Mater non

non corripuit filium, ſed exoſculata laudauit. Puer ætate prouectus maiora cœpit furari. Furto deprehenſus rectà ducebatur ad mortem. At ſequente ac lugente matre carnificem orabat ille, vt in aurem matri quiddam narraret. Cùm mater ori filij ſe admouiſſet, ille aurem dentibus demorſam abſcidit. Matre aliis accuſantibus, quod non ſolùm fur, ſed etiam impius haberetur, reſpondit ille: Mater meæ cauſa perditionis eſt. Nam ſi cùm olim furatus eram librum, me corripuiſſet, non ad hæc flagitioſa crimina veniſſem. Qua ſignificat, ea quæ non in principio puniuntur, in maius augeri malum.

Fabula de Leone.

Morales, &c. Cuius generis illa. Leo ſenio confectus, cùm vires non ſuppeterent ad victum parandum, callidum cepit conſilium. Itaque in antro, quaſi periculoſo morbo correptus decumbens, quod ad ipſum viſendum paſſim animantes reliquæ aduenirent, prehenſas illas deuorabat. Atque ita magna beſtiarum multitudine à Leone abſumpta, accedit tandem & vulpecula ad antrum, & ante illud ſubſiſtit hæſitabundè & circumſpectans: Tum leo, quid eſſet, cur non adeat ad ſe, rogat. At illa, id quod in Epiſtolis Horatius retulit, reſpondiſſe fertur.

Quia

Quia me veſtigia terrent:
Omnia te aduerſum ſpectantia, nulla retrorſum.

Fabula docet, prudentes ante pericula cauere ſibi, & ea ſigna, quibus mala portendantur, notare, & hæc effugere.

Mixta &c. Qualis illa de agricola & Ciconia.

Agricola & Ciconia fabula.

Inter grues cepit Agricola & Ciconiam. Hæc deprecata ab illo vitam, non ſolùm innocentem, ſed etiam piam ſe, & hominibus prodeſſe commemorat. Nam & noſtrum genus, inquit, venenatas beſtias venatur ac diglutit, & effœtos ſenecta parentes geſtat atque ſubleuat. Huic reſpondit Agricola: Credere ſe vera omnia, quæ receenſuerit, ſed inter nocenteis captam, eandem oportere pœnam ſufferre, quam illi. Fabula ſignificat ſimilem quemque haberi iis cum quibus conſociatus, & inter quos deprehenſus fuerit.

Ε'πιμύθιον, &c, Cæterùm, quòd ἐπιμύθιον, id eſt, Apologi interpretationem appellant, non admodum refert initio ponas, an in fine. Quanquam & hinc incipere licebit, & in hanc deſinere, modo ſermonis accedat varietas. Sunt qui velint, eiuſmodi fabularum expoſitiones in fine ponendas, ab iis, qui fuerint earundem inuentores.

Ab aliis in principio, vel in fine.

DE TRACTATIONE Fabularum.

BReuiùs fabulæ tractantur, si narratione simplici proferantur: fusiùs autẽ si personis inductus sermo fingatur, quemadmodum Priscianus ait. Exempli causa: Simiæ conuenerunt, & consilium habuerunt de vrbe condenda, & quia placuit illis, paratæ erant incipere ædificationem. Sed vetus inter eas prohibuit ab incœpto, eas docens, quod facilè capiantur, si intra muros concludantur. Fusius, autem sic: Simiæ conuenerunt, & consiliabantur de vrbe condenda, quarum vna in medium veniens concionata est: quia oportet ipsas quoque ciuitatem habere. Videtis enim aiebat quod ciuitates habendo homines, habent etiam domos singuli & concionem vniuersi, & in theatrum ascendentes delectant animos spectationibus, & auditionibus variis. Et sic proferes orationem, dicens, quòd & plebiscitum scriptum est. Et finges etiam orationem veteris Simiæ.

Aliud

ALIVD EXEMPLVM
Fabula breuius tractata

VOluptatem aiũt, atque dolorem quodam tempore coram Ioue se mutuò accusauisse. Cùmque ille nihil non tentaret, atque experiretur quo in gratiam litigantes redigeret, frustra omnia conatum, ipsos tandem adamantina quadam catena inter sese copulasse atque deuinxisse. Itaque durante nihilominus dissidio & contraria voluntate, necessariò coniuncti & sociati manserunt.

IAM, qui latius hanc fabulam, tractare volet, ab initio procemiõ excogitabit, quod rei laudẽ contineat, vt quod non vanum sit anicularum deliramentũ, sed nobile philosophorum, non modo futurum oblectamento, sed etiam vsui magno, documentum. Deinde voluptatis orationem, qua dolorem, accusat, & è contrario doloris, qua criminatur voluptatem, effinget: atque vtriusque rationes aliis vel fabulis vel exemplis illustrabit. Dicet dolorem maximum malum. Quòd sit res tristis, aspera, amara, & inimica naturæ, quemadmodum ait Cicero secundo Tusculan. quæstionum. Contrà voluptatem escam malorũ, pestemque capitalem, quod Circes atque Sirenum fabulæ

fabulæ cõfirment: Hinc ea referri poterũt, quæ ſunt apud Silium Italicum lib.15.contra voluptatem. Poſtremò, Iouis explicabit iudicium, quo voluit, inhoneſtæ voluptatis inſeparabilem eſſe comitẽ dolorem, atque pœnitẽtiam, ac mœrorem æternum: At doloris & honeſti laboris, gloriam. Etenim ex paululo incommodi, atque moleſtiæ, ſummũ maximúmque bonũ colligi. Vide prouerbium: Exiguum malum, ingens bonum.

PORRO qui in hoc ſcribendi genere volunt ſtylum exercere, duo potiſſimũ vitabunt. Primò, ne orationem faciant omnino aridam, ſed temporum, locorũ, aliarúmque circunſtantiarum, velut ſucco plenam reddant. Deinde ne dum hoc vitant vitiũ, in contrarium incurrant, & immodico deſcriptionum ambitu faſtidium ingerant, vt ait Petrus Moſellanus. Principio autem dilatabunt præfatione cõmendationis. Commendabunt autem iuxta Eraſmi ſententiam, cùm auctorem ipſum, tum Apologorum genus. Deinde in deſcribendis animantium, aut rerum formis ac naturis, qua inducent, logiùs immorabuntur. Quandoquidem hoc iam ipſum & cum voluptate accipitur, & ad eruditionem liberalem pertinet: veluti, ſi ſcarabæi formam, deinde, quemadmodũ è ſtercoribus

nafcatur, & quo pacto pofterioribus pedibus erectis ftercora protrudat, atque id genus alia defcribent. Ad eundem modum, aquilam regnum in auium genus obtinere, armigeram effe Iouis, non offundi fulmine, non conniuere ad ardentiffimos Solis radios, perniciffimo volatu vltra nubes ferri. Denique, quæcunque vel ad fcarabęorum humilitatem exaggerandam, vel aquilæ generofitatem attollendam pertineant. Atque hac in re non prætermittendum, fi quid animanti cuipiam fabulis poëtarum eft attributum. Quod genus è Lycaone natos lupos: Ex adolefcente perdicem: Cygnum Apollini facrum effe, fub fatalem horam fuauiffimè canere: Coruum eiufdem fuiffe nuntium, & ob ceffationem ex albo nigrum factum. Aut fi quid proditum eft hiftoriis infigniter ab his factum. Velut de aquila, quæ virginem adamauit apud Plinium libro 10. capite 5. De delphino apud Gellium libr. 7. capit. 8. Apud Plinium Epiftolarum 9. de Bucephalo Alexandri Magni equo apud Gellium lib. 4. cap. 2. Atque item de cęteris. Deinde cùm ad ipfum Apologum fuerit ventum, fufiùs ac latiùs enarrare licebit. Id fiet citra tædium, fi faceta quadam imitatione, quod

est in hominum vita, ad fabulæ mores accommodabunt. Præterea, si ad eandem rationem, sermones, sententias, dictáque adfingamus. Exemplum aptissimum est dilatati Apologi, apud Apuleium, de coruo & vulpe.

EXEMPLVM APOLOGI
Breuiter expositi.

MVs rusticus vrbanum hospitio excepit, & amicum, quibus potuit cibis exquisitis refecit. Vrbanus agrestia fastidiens obsonia, rusticum in vrbem secum duxit. Ineunt, quod opiparè fuit instructum conuiuium: inter epulandum auditur strepitus in sera, & latratus canum Ambo trepidare, & fugitare, rusticus maximè, qui viarum ignarus ægrè se tueri. Sed ad sese reuersus ait: Malo cum securitate meam inopiam, quàm istam cum tali anxietate copiam.

EXEMPLVM EIVSDEM
dilatati apud Horatium.

RVsticus vrbanum murẽ mus paupere fertur
Accepisse cauo veterem vetus hospes amicũ
Asper & attentus quæsitis, vt tamen arctum
Solueret hospitiis animum: quid multa? neque ille
Sepositi ciceris, nec longæ inuidit auenæ:

Aridum & ore ferens acinum, ſemeſáque lardi
Fruſta dedit, cupiens varia faſtidia cœna
Vincere, tangentis malè ſingula dente ſuperbo.
Cùm pater ipſe domus palea porrectus in horna
Eſſet ador, loliúmque dapis meliora relinquens.
Tandem vrbanus ad hunc: Quid te iuuat, inquit, amice,
Prærupti nemoris patientem viuere dorſo?
Vis tu homines, vrbémque feris præponere ſyluis?
Carpe viam (mihi crede) comes, terreſtria quando
Mortales animas viuunt ſortita, neque vlla eſt
Aut magno aut paruo lethi fuga, quo, bone, circa
Dum licet, in rebus iucundis viue beatus:
Viue memor, quam ſis æui breuis: Hæc vbi dicta
Agreſtem pepulêre domo, leuis exilit inde,
Ambo propoſitum peragunt iter, vrbis auentes
Mœnia nocturni ſubrepere, iámque tenebat
Nox medium cœli ſpatium, cùm ponit vterque
In locuplete domo veſtigia, rubro vbi cocco
Tincta ſuper lectos canderet veſtis eburnos.
Multáque de magna ſupereſſent fercula cœna,
Quæ procul extructis inerant heſterna caniſtris.
Ergo vbi purpurea porrectum in veſte locauit
Agreſtem, velut ſuccinctus curſitat hoſpes.
Continuatque dapes, necnon vernaliter ipſis
Fungitur officiis prælambens omne quod affert.
Ille cubans gaudet mutata ſorte, boniſque
Rebus agit lætum conuiuam, cùm ſubito ingens
Valuarum ſtrepitus lectis excuſſit vtrumque.

Currere

Currere per totum paui di conclaue, magisque
Exanimes trepidare, simul domus alta molossis
Personuit canibus: tum rusticus, haud mihi vita
Est opus hac, ait & valeas, me sylua cauúsque
Tutus ab insidiis tenui solabitur aruo.

ALIVD DILATATÆ FABVLÆ exemplum, ex Gellij lib. 2. cap. 29.

AEsopus ille è Phrygia fabulator haud immeritò sapiens existimatus est: quum quæ vtilia monitu suasúque erant, nõ seuerè, nõ imperiosè præcepit & cẽsuit, vt philosophis mos est: sed festiuos, delectabilésque apologos commentus, res salubriter, ac prospicienter animaduersas, in mentes, animósque hominum cum audiẽdi quadam illecebra induxit: vel vt hæc eius fabula de auiculæ nidulo lepidè atque iucundè præmonet, spem fiduciámque rerum quas efficere quis possit, haud vnquam in aliis sed in semetipso habendam. Auicula, inquit, est parua, nomẽ est cassita: habitat, nidulatúrque in segetibus, id ferme temporis, vt appetit messis pullis iam iam plumantibus. Ea cassita in sementes fortè cõcesserat tẽpestiuiores, propterea frumẽtis flauescẽtibus pulli etiam tunc inuolucres erant. Cùm igitur ipsa iret cibum

pullis quæsitū monet eos vt si quid ibi nouę rei fieret, diceretúrue, animaduerterent: ídque sibi, vbi redisset, renunciarēt. Dominus postea segetē illum filium adolescentem vocans, Vidésne, inquit, hæc ematuruisse, & manus postulare? Idcirco die crastino, vbi primum diluculabit, fac amicos adeas, & roges veniant, operámque mutuā dent, & messem nobis hanc adiuuēt. Atque vbi rediit cassita, pulli trepiduli circunstrepere, oraréque matrem, vt statim iam properet, atque alium in locum sese asportet: Nam dominus inquiunt, misit, qui amicos rogaret, vti luce oriente veniant, & metant. Mater iubet eos à metu otiosos esse. Si enim dominus inquit, messem ad amicos reiicit, crastino seges non metetur: neque necesse est hodie vti vos auferam. Die igitur postero mater in pabulum volat: dominus, quos rogauerat opperitur, sol feruet & fit nihil & amici nulli erant. Tum ille rursum ad filium: Amici isti, inquit, magnā in partem cessatores sunt, quin potius imus, & cognatos, adfinésque nostros oramus, vt adsint cras tempori ad metendum; Itidem hoc pulli pauefacti, matri nunciant. Mater hortatur, vt tum quoque sine metu, ac sine cura sint. Cognatos adfinésque nullos fermè tam obsequibiles esse ait, vt ad laborem

capeſſendum nihil cunctentur,& ſtatim dicto obediant. Vos modo,inquit aduertite,ſi modò quid denuò dicetur. Alia luce orta auis in paſtu profecta eſt, cognati & adfines operam,quam dare rogati ſunt, ſuperſederunt. Ad poſtremum igitur dominus filio:valeāt,inquit, amici cum propinquis. Adferes prima lucē falces duas,vnam egomet mihi,& tu capies alteram, & frumentum noſmetipſi manibus noſtris cras metemus. Id vbi ex pullis dixiſſe dominū mater audiuit: Tēpus inquit,eſt credēdi,& abeundi: fiet nunc dubio procul, quod futurū dixit. In ipſo enim iam vertitur,cuia eſt res, non in alio,vnde petitur. Atque ita caſſita nidū migrauit, & ſeges à domino demeſſa eſt. Hæc quidem eſt Æſopi fabula, de amicorū & propinquorum leui plerumque & inania fiducia. Sed quid aliud ſanctiores libri Philoſophorum monent, quàm vt in nobis tātùm ipſis nitamur: alia autē omnia, quæ extra nos extráque noſtrum animum ſunt,neque pro noſtris, neque pro nobis ducamus. Hunc Æſopi Apologum Q. Ennius,ſcitè admodū,& venuſtè verſibus quadratis compoſuit. Quorum duo poſtremi iſti ſunt, quos habere cordi & memoriæ operæpretium eſſe hercle puto: Hoc erit tibi argumentum ſemper in promptu ſitum,

Ne quid expectes amicos, quod tu per te agere possis.

FABVLA DE FORMICIS ATque Cicadis breuiter narrata.

APpetente hyeme frumentum in arculam ad Solem trahebat formica: videns id cicada, accurrit, rogitat granum. At formica, cur non, inquit, & tu meo exemplo æstate trahis quodcunque potes atque addis aceruo? Respondit illa, sibi id temporis cantando transactum fuisse. Ridens formica: Si, ait, æstate cantitare soles, meritò nunc esuris.

Monet fabula, vt dum adhuc robur corporis adest, quæramus ea, quibus imbecilla sustentetur senectus. Per hyemem senectutem intellige: per æstatem, adolescẽtiam, & florem illum ætatis.

EADEM PAVLO FVSIVS tractata.

QVotusquisq; Philosophorum ratione sua quantũuis bonarum ad literarum studia iuuẽtutẽ potẽtius adhortatur, quàm Æsopus hoc lepidissimo, de formicis atque cicadis, figmento? Etenim nullo tam efficaci, ad

ci, ad labores honeſtos capeſſendos pellici poſſet, quã argumento formicarũ. Quæ laboris exempla, trahunt ore quodcunque poſſunt, atque addunt aceruo, quem ſtruũt haud ignaræ, ac non incautæ futuri: Quæ, ſimul inuerſum contriſtat Aquarius annũ, non prorepunt, & illis vtuntur antè quæſitis potientes. Nec mirum. cùm homines olim fuerint agrorum cultores, & in formicas trãsformati: nihil præter corporis figurã amiſerint: antiquos enim mores obtinẽt, veterem naturã ſeruãt, reipub. rationẽ habẽt atq; curam, rura frequẽtãt, prata pererrãt, arbores cõſcendũt, frumẽta colligunt atq; recondũt. Nã in eis (vt dixi) mens præſaga futuri. Vnde olim Midæ cuius imperio Phrygia fuit ſubiecta, puero dormienti in os grana tritici congeſſiſſe leguntur: vt apes Platonis dormientis in cunis paruuli labellis mel inſeruiſſe, atque ita magnę fœlicitatis indices extitiſſe non futiles. Hyemis igitur vẽturę memores, adeo pertinaciter laborãt, vt earũ itinere ſilices attritos videamus, & in opere ſemitã factã: nequis dubitet, qualibet in re, quid poſſit quantulacunque ſedulitas. Ad eas igitur tanquam vitæ magiſtras Rex Salomon iubet abire pigrum, earúmq; memores contemplari, vt ſapientior fiat. Illæ tametſi nec Prin-

cipem, nec præfectum,nec ducem habeāt, tamen æstate cibum pro veteri consuetudine parant, & in messe colligunt alimenta. Ad dissimilem naturam ignauæ referunt cicadæ, quas Socrates apud Platonem dicit procreatas ex hominibus. Qui natis ab initio Musis cantúque monstrato, vsque adeo deliniti fuerunt voluptate cantus, vt canentes cibum, potúmque negligerent. Et adhuc hodierno die messis tempore cantilantes, hyeme tabescunt egestate. Harum stulti sunt imitatores, qui iuuenes à labore procliues ad libidinem in æstate florida veterno torpent, in senecta premüntur rerum penuria. At prudentes collaudantur, qui formicarum exempla secuti laboribus honestis quærunt viatica, miseris cicadis ante oculos assiduo ponentes ignauiæ comitem esse paupertatem, vt voluptatis dolorem: atque desidiosos non solùm ab hominibus habitos odio, sed etiam à Diis immortalibus, qui industrios adiuuant ac spectant magnos viros collectantes cum aliqua calamitate. Vnde rectè Demetrius ille dixit: Nihil infœlicius eo, cui nihil vnquam aliquid euenit aduersi. Cuius rei meminit Seneca, in libro de diuina prouidentia. Hinc est quòd Saturnus olim foliis stillantia mella decusserit,

cusserit, ignem remouerit, & passim riuis currentia viua repreſſerit, non torpere graui passus sua regna veterno Et Lycurgus pueros non in forum, atque deliciis affluentia loca, ſed in agrum duci iuſſit, vt primos annos non in voluptatibus more cicadarum, ſed in omni opere & labore agerent, formicas imitati. Quippe negotia ſunt horrida nomine, ſed Reipub. mores in ſtatu proſpero continent. Contrà, blandæ appellationis quies ex pluribus vitiis & periculis reſpergit. Exemplo ſit Roma, cuius præpotens imperium, agitatio rerum excitabat ad virtutem capeſſendam, nimia quies in deſidiam reſoluit ac interitum Hinc Appius ille Claudius crebrò ſolitus fuit dicere: Negotium populo Romano melius committi, quàm otium. Blanda quidem & facilis initu voluptatis eſt via: Virtutis autem, quam formicæ videntur ingredi, nimis laborioſa & aſpera. Sed vt huius vltima meta iucunda ſimul ac beata eſt, ſic illius miſerabilis & infauſtus exitus.

Nam qui deſidiam luxúmque ſequetur inertē,
Dum fugit oppoſitos incauta mente labores,
Turpis inópſque ſimul miſerabile tranſiget auū.
At quiſquis duros caſus, virtutis amore
Vicerit, ille ſibi laudémque, decúſque parabit.

Res

Res quidem blanda nimis est, mellitus canor atque voluptatis illecebræ, sed quos præstigiis suis ceperunt, disperdunt. Ouidius 3. de arte.

Monstra maris Sirenes erant, quæ voce canora.
Quaslibet admissas detinuere rates.

Harum vna Parthenope, humana voce: Alia, cui Leucosia nomen, tibiis. Tertia Ligya canebat lyra, atque tanta carminis dulcedine transeuntes nautas adficiebant, vt alto somno premerentur, & cùm sopitos persentiscerent, submergebant atque deuorabant. Quare cùm iuxta illas transitus esset prudens Vlysses, cera sociorum aures obturauit, & ipse se ad nauis malum alligari iussit, vt ea ratione saluus euaderet. Vnde Martial. libro 3.

Sirenas hilarem nauigantium pœnam,
Blandásque mortes gaudiúmque crudele,
Quas nemo quondam deserebat auditas.
Fallax Vlysses dicitur reliquisse.

Et Horatius.

Sirenum voces, & Circes pocula nosti,
Quæ si cum socus stultus, cupidúsque bibisset,
Sub domina meretrice fuisset turpis & excors.

Quid aliud sapientissimi viri per amœnas Sirenum voces intelligi voluerunt, quàm blandæ voluptatis præstigias? quibus inescati homines submergi soleant atque

que funditus interire? Et quid aliud Æsopus per molles cicadarum cantus significare voluit, quàm popinonum turpitudinem, miseriam, infœlicitatem, & breuiter corporum atque animarum interitum, quę pestifera secum trahit voluptas. Proinde studiosa iuuentus, vtile propositum virtutis exemplar Vlyssem imitabitur, vt tanta pericula, declinet, atque fugiat perniciosam voluptatem, quod ipsissimum melle litum venenum est. Quo nihil damnosius, cùm virtutes atterat, animíque pariter & corporis vires expugnet, vt luxuria Campana, quæ inuictum Annibalem illecebris suis complexa vincendum militi Romano tribuit. Vide Liuium de bello Punico. Valerium lib.9.cap.1.

Imitabitur item P.Scipionem:

Qui iuuenis plenus monitis ingentia corde.

Molitus, visæ calui virtutis amore,

Spreuit (voluptatem) Achæmenium spirantem vertice odorem. Ambrosias diffusa comas, vt Silius Italicus inquit.

Non imitabitur illum cum cicadis otia sectantem iuuenem, quem dormientem in medios semper dies obiurgabant sui, & quidnam faceret in lecto tandiu, quærebant. Quidnam igitur censetis? (ille inquit)

Iuuenis desidiosus.

quit) dicere iuſſus : Quoties inquit, manè euigilo , adſunt ad lectulum meum puellæ duæ, quarum altera ad ſurgendum, & operis aliquid faciendum me hortatur, & oſtendit, quàm turpe ſit iuueni optimā diei partē in lectulo cōterere: atque interdum Græcum verſiculum accinit ſemiſomni, cuius vt opinor ſententia eſt: Aurorā tertiā operis partē perficère. Ibi tum altera, Nugari hāc ait, & turbatricem eſſe quietis, qua nihil ſit neque melius, neque dulcius, & qua vita hominū carere nequeat. Bonum ſi adipiſcēdum ſit, quouis tempore rectè ſurgit malū ſi impendeat, nimis citò ſurrexeris, inquit, quamuis ſerò reliqueris lectū. Hæc ego inquit, adoleſcens, inter conuitia mutua & altercationes grauiſſimas, diſceptātes has audiēs cū dubitē vtri aſſentiar, diutiùs ſoleo in lectulo immorari. Nec imitabitur illū qui ſacris in prouerbiis ita loquitur: Paululū modò dormiā, paululū modò dormitabo, paululū modò ſomno vacabo, paululū modò manus conſerā & componā me ad recūbendum. Neque illos, qui in libro Sapientiæ ſic proclamāt: Venite, fruamur bonis quæ ſūt & vtamur creatura tanquam in iuuentute, celeriter, vino pretioſo, & vnguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis.

Coro

Coronemus nos rosis, antequam marcescant: nullum pratum sit quo non pertranseat luxuria nostra: vbique relinquamus signa lætitiæ nostræ. Non inquam imitabitur, ne interea ceu viator veniat inopia, atobruat eum paupertas ac miseria. Quicunque ergo ad veras opes & æternam, quæ virtutem non aliter atque corpus vmbra comitari solet, gloriam aspirant, formicas magis Æsopicas studebunt imitari quam cicadas, hoc est, virtutem potius, quam voluptatem conabuntur amplecti.

FABVLA HESIODI DE ACcipitre & luscinia, breuiter prolata.

ACcipiter Lusciniam vario cantu argutam in sublimi nubium summitate captam ferebat. Hæc vnguibus trãsfixa miserè plorabat: ad hanc raptor horrenda voce sic inquit: Quid exclamas misera, à multo quàm tu sis fortiore detenta? Huc adsis, quò ego te pertraham? Suauè licet vsque canas, cœna tamen mihi futura es vbi voluero. Desipit qui potentioribus repugnat.

EADEM

EADEM DILATATA, AB *auctoris laude.*

TAnta ſapientia & præclaris animi dotibus excelluit antiquiſſimus poëtarum Heſiodus, vt etiam vita defunctum honore ſummo proſecuti ſint viri ſapientes, ac veluti numen aliquod certum venerati. Quemadmodum enim Homeri natiuitatem vrbes permultæ ſibi vendicabãt: ita ſepulchrum Heſiodi diuinum aſſerebant ſibi Nemei ſimul & Orchemenij. Digniſſimus autem honore tanto tantus poëta, qui pretioſa diuini ingenij multa ad omnium hominum vtilitatem ſpectantia reliquit monimenta: in quibus vt gemma nobiliſſima relucet, quam de accipitre, atque luſcinia protulit Fabula.

A præfabulari. Qua ſapienter docuit eos ſtultè facere, qui potentioribus reluctantur, certántque cum iis, quos tyrannos nequeant vincere. Quod ipſum eſt contra torrentem niti, contra ſtimulos calcitrare, & iuxta prouerbium Θεομαχεῖν, hoc eſt, cum Dijs pugnare.

A natura accipitris. Non iniuria ſcripſit Ouid. Odimus accipitrem, quia ſemper viuit in armis. Etenim Harpyis omnibus rapacior, adunco roſtro, & vnguibus incuruis, ad vim inferendam

natus. Cui tanta est insita atque à parentibus ingenita rapiendi ac dilaniãdi fames, vt nulli auium generi parcat, nec ab vllis etiam cognati: sanguinolentos abstineat vngues. Qui alitum sæuissimus, auiculas insontes aut humi volantes, aut circa arbores in sublimi sedentes persequi, rapere, & discerpere solet. Nec in minores solũ crudelis, ac iniuriosus, sed etiam populator impius bellum internecium cũ Aquila, cum cũctarum auium Rege non expauescit gerere, vt cohærentes sæpe deprehenduntur. Quo genuinæ rabiei propulsus instinctu crudelissimus hostis, sanguine, quẽ assiduò sitit, se satiaturus, innoxiã adoritur lusciniã, atque comprehẽdit. Capta imbellis & insons auicula victorẽ dulci qua plurimũ pollet voce, rogare cœpit, & obsecrare, vt innocẽti parceret, inquiẽs:

A Sermocinatione per Prosopopeiam.

Fer mansuetè fortunam. Noli extinctã extinguere. Parce mihi per ea, quæ tibi dulcissima sunt in vita. Miserere infœlicis. Respice innocentiam meam. Neminem vnquam violaui, nunquã rapto vixi, vt iã par pari debeat referri. Quòd si nulla mei te misericordia commouerit, eximia qua nobilitor, permoueat virtus mea, noli perfectum musices organum disperdere. Te permolliat, flectátque vox tam dulcis,

atque magna tam paruo in corpuſculo meo regnans, & tam pertinax ſpiritus, iram tuam frangat in tam abſoluta muſicæ ſcientia modulatus ſonus; quem ſæpius audiſti continuò ſpiritu trahi nunc variè, inflexa, nunc diſtingui conciſo, copulari intorto, promitti, reuocari, inſulcari ex inopinato. Interdum plenum, grauem, acutum, crebrum, extẽtum, ſúmmũ, medium, imum. Breuiter, omnia tam paruulis in faucibus, quæ tot exquiſitis tibiarum tormẽtis ars hominum excogitauit: Quorum ex interitu maiorem tibi & inuidiam & infamiam cõflaueris, quàm vtilitatem perceperis. At ille, quin tu, inquit auribus meis opplorare deſinis? Quid tu rere clamoris tui gratia te omiſſum iri? Nihil gemitus, nihil lachrymas tuas moror, aut curo. Quiritatio tua niſi forſitan animo placuerit, te meis de vnguibus nunquam eripiet ac conſeruabit. Exple meas inimicitias, & iracundiam ſanguine tuo ſatura. Et ſtatim eo dicto miſeram diſcerpſit.

A colla-tione. Quid hoc facto poterit immanius eſſe? Captiuis aliis tempus relinquitur, quo crimen obiectum diluere, aut aliquam cauſam in excuſationem queant adducere. Sed huic infœlici omnis excluſa fuit miſeri-

ſericordia, omniſque negata purgandi facultas. Et quis tyrannorum tam fuit impius, vt aliquem occiderit, niſi vel leui aliqua ratione permotus? Sed alia nulla cauſa propulſus accipiter tantum facinus deſignauit, niſi ſola nocendi libidine. Animaliũ ferociſcimus Leo traducitur: huic tamen ex feris tanta eſt in ſupplices clementia, vt in proſtratos non ſæuiat: eſt enim nobilioris animi Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos. At Tyranni verſo pollice vulgi quemlibet occidunt populariter, omnibus ſanguinolentas manus iniiciunt, nihil homines, nihil Deos ipſos curando.

A cõtrario.

Quemadmodum igitur præda inſolenti victori viſa glorioſa fuit ac ſuauis, ſic ærumna miſerrimæ calamitatis acerbiſſima: vt pœna, quæ venerat indignè, magis eſſe dolenda videatur.

Cõcluſio.

Quę crudelitas accipitris oſtẽdit, ipſam innocentiam apud maleficos Tyrannorũ greges numquam fore tutam. Nobis igitur ante omnia curandum, ne, in Melampygos (iuxta prouerbium) incidamus Et impendente malo patienter feramus, quod non poterimus mutare vel effugere.

DE NARRATIONE

quæ Græcè Διήγημα.

Cap. II.

Narratio est expositio rei factæ, vel tanquam factæ. Diuiditur autem in poëticam, historicam, & ciuilem. Poëtica est, quæ habet expositionem fictam. Hystorica, quæ vetustam rerum commemorationem continet, atque veterum gesta narrat. Ciuilis, qua in controuersiis Oratores vtuntur.

Narrationi accidunt sex.	*Persona faciens* *Res gesta.* *Tempus, circa quod.* *Locus, in quo transacta.* *Modus, quo pacto.* *Causa, propter quam.*
Virtutes eius quatuor.	*Claritas seu perspicuitas.* *Breuitas.* *Probabilitas, quæ πιθανότης dicitur.* *Electorũ verborũ proprietas.*

Exem-

EXEMPLVM NARRATIONIS ab Angelo Politiano translatum.

QVi rosæ pulchritudinem demiratur, plagam Veneris consideret. Amabat Adonin Dea: Mars ipsã: Quódque dea foret Adonidi, Veneri Mars erat. Deus Deam adamabat, Deáque hominem sequebatur. Par cupido tametsi genus dispar. Perimere Adonin Mars zelotypus tendebat, finem putans amoris Adonidis necem: ferit Adonin Mars, accurrit auxilio Venus. festinans in rosas incidit, ac se spinis implicuit, plantámque pedis perstrinxit. Qui vulnere manarat cruor, de se rosam colorauit. Sic rosa, quæ prius candida, rubrum in colorem, qui nunc cernitur est conuersa.

SCHOLIA.

PRimo Rhetoricorum libro Trapezontius tria ponit Narrationum genera, Ciuile, Digressorium, Remotum. Hoc pueris vtilissimum ita vocatur: quòd à causa ciuili remotum sit, in quo conueniat iuuentutem exerceri, quo commodiùs illas superiores narrationes in veris causis possit aliquãdo tractare. Eius duo sunt, iuxta Ciceronem, genera: Alterum est positum

ſitum in negotiis, quod habet partes.

Tres { *Fabulam*, quæ neque veras, neque veriſſimiles continet res, vt ea, quæ tragœdiis tradita ſunt.
Hiſtoriam, quæ eſt res geſta, ſed ab ætatis noſtræ memoria remota.
Argumentum, quæ eſt res ficta quæ tamen fieri potuit, veluti argumentũ comœdiarum.

Alterum in perſonis, quod habere debet ſermonis feſtiuitatem, animorum diſſimilitudinem, leuitatem, ſpem, metum, ſuſpicionem, deſiderium, diſſimulationẽ, miſericordiam, rerum varietates, fortunę commutationem, inſperatum incommodum, ſubitam lætitiam, iucundum exitum rerum, vt in Comœdiis videre licet.

Diuiditur in Poëticam, &c. Quintilianus lib.2.cap.4. Narrationes poëticas Grammaticis attribuit, Rhetoribus hiſtoricas. Erant autem (auctore Fabio Victorino) rhetores qui literas docebant, atque artes tradebant eloquentiæ. Quemadmodum Sophiſtæ, apud quos dicendi diſcebatur exercitium: Et oratores, qui in cauſis priuatis & publicis plena & perfecta vtebantur eloquentia. Porrò narrationis poëticę faciunt tria genera: Aut enim actiuum

eſt,

est, vel imitatiuum, quod Græci δραματικὸν, vel μιμητικὸν appellant: Aut enarratiuū vel enunciatiuum, quod Græci ἐξηγητικὸν, vel ἀπολογητικὸν, Aut commune vel mixtum, quod Græci κοινὸν vel μικτὸν.

Historicam, &c. Quæ rei gestæ continet expositionem. Est autem Historia res gesta, ab ætatis nostræ memoria remota. Quam earum propriè rerum esse volunt, quibus rebus gerendis interfuerit is qui scribit, authore Gellio lib. 5. cap. 18. Historiam Cicero de Oratore secundo eleganter vocat testem temporum, lucem veritatis, vitam memoriæ, magistram vitæ, & venustatis nunciam.

Ciuilem &c. Quæ ab Oratoribus in exponendis sumitur causis: vt ait Priscianus: Qui fabularum adiicit narrationem, ad fabulas supra dictas pertinentem.

Narrationi accidunt sex, &c. Narratio consumitur circunstantiis, quæ hoc versiculo comprehenduntur: Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando. Fit enim copiosa, si circunstantiis amplifices, atque dilates, & à quo tempore, quóque loco, quomodo, quo instrumento, qua denique causa factum aliquid sit, diligenter persequaris.

Claritas, &c. Huius virtutis narrationem alibi Cicero vocat lucidam, alibi apertã. Nec refert, an pro lucida perspicuam, pro verisimili probabilem credibilémque dixeris, vt ait Quintilianus lib. 4. cap. 2. Eodem auctore, aperta dilucida erit narratio, si fuerit primùm exposita verbis propriis & significantibus, non sordidis & ab vsu remotis: tum distincta rebus, personis temporibusq́, locis, causis. Item si vt quicquam primum gestum erit, ita fuerit primum expositum, non ab vltimo repetitũ.

Breuitas, &c. Narratio breuis erit si nihil extra rem dixerimus. Si resciderimus omnia superuacanea, si non ab vltimo initio repetiuerimus, nec ad extremum fuerimus prosecuti.

Probabilitas &c. Hanc Cicero verisimilem narrationem, Quintilianus appellat credibilem. Erit autem credibilis ante omnia, si prius consuluerimus nostrum animum; ne quid naturæ dicamus aduersum. Si causas ac rationes factis, de quibus quęritur, præposuerimus. Si personas conuenientes, his quæ facta credi volemus, constituerimus: præterea loca, tempora, & similia. Quintilian. lib. 4. cap. 2.

Electorum verborum proprietas, &c. Hic considerandum erit, ne quid contor.è, ne quid

quid ambiguè, ne quid nouè dicamus, sed vtamur vsitatis verbis, & propriis. Vsitata sunt ea, quæ versantur in sermone, & in optimorum auctorum consuetudine recepta. Propria sunt, quæ eius rei verba sunt, aut esse possunt, qua de loquemur: vt ait Cicero.

Qui rosæ, &c. Narrat, quo pacto lacteus rosæ candor, mutatus sit in colorem purpureum.

Adonin Dea &c Adonis auctore Tortellio filius fuit Cynaræ Cypriorum Regis, ex Myrrha, eius filia pastor pulcherrimus. Vergilius in Gallo,

Et formosus oues ad flumina pauit Adonis.

Hunc ardentissimè Venus amauit. Ouidius in Phædra.

Sępe sub ilicibus Venerē, Cynaraq; creatū
Sustinuit positos quælibet hora duos.

Plura apud Erasmum in prouerbio: Adonidis horti, qui Veneris sacri propter Adonidem eius amasium.

Mars ipsam &c. Martis ac Veneris amores Metamorphoses 4. refert. Ouid. Idem secundo de arte.

Mars pater insano Veneris turbat9amore,
De duce terribili factus amator erat.

Ferit Adonin Mars, &c Ouid. decimo

Metamorph. scribit: Adonin ab apro interfectũ, eiúsque sanguinẽ mutatũ in florẽ. Idem asserit Macrobius libro Saturnaliũ primo, capite 21. Adonin, inquit, Solẽ esse nõ dubitatur. Ab apro autem tradũt interemptũ, hyemis imaginem in hoc animali fingẽtes, quòd aper hispidus & asper gaudeat locis humidis& lutosis, pruináque cõtectis, propriéq; hyemali fructu pascitur glande. Ergo hyems veluti vulnus est Solis, quæ & lucẽ eius nobis minuit, & calorem.

Plantam pedis perstrinxit, &c. Vnde Claudianus lib. 2. de raptu Proserpinæ scribit de Venere, inquiens, sic facta doloris Carpit signa sui, id est rosas purpureas Veneris amori tinctas. Huius meminit Politianus Miscell. 11.

EXEMPLVM NARRATIO-
nis poëticæ copiosiùs apud Ouidium Metamorphoseωs. 4. tractatum.

Docet autem ea fabula nimis infœlicẽ exitũ habituros, qui parẽtibus immorigeri fœdis amoribus sese contaminarint. *Pyramus & Thysbe, iuuenum pulcherrimus alter.*

Altera

Altera quas oriens habuit prælata puellis,
Contiguas habuêre domos, vbi dicitur altam
Coctilibus muris cinxisse Semiramis vrbem.
Notitiam primósque gradus, vicinia fecit:
Tempore creuit amor, tædæ quoque iure coissent:
Sed vetuêre patres, quod non potuêre vetare:
Ex æquo captis ardebant mentibus ambo.
Conscius omnis abest, nutu signísque loquuntur.
Quóque magis tegitur, tanto magis æstuat ignis.
Fissus erat tenui rima quam duxerat olim
Cùm fieret paries, domus communis vtrique.
Id vitium nulli per sæcula longa notatum.
Quid non sentit amor? primi vidistis amantes:
Et vocis fecistis iter, tutáq́ per illud
Murmure blanditiæ minimo transire solebant.
Sæpe vbi constiterant hic Thysbe, Pyramus illinc,
Inque vices fuerat captatus anhelitus oris:
Inuide, dicebant paries, quid amantibus obstas?
Quantũ erat, vt sineres toto nos corpore iũgi?
Aut hoc si nimium est, vel ad oscula danda pateres:
Nec simus ingrati, tibi nos debere, fatemur,
Quòd dat⁹ est verbis ad amicas trãsitus aures.
Talia diuersa nequicquam sede locuti,
Sub noctem dixere Vale, partique dedêre

Oscu

Oſcula quiſque ſuæ, non peruenientia contra.
Poſtera nocturnos aurora remouerat ignes,
Sólque pruinoſas radiis ſiccauerat herbas:
Ad ſolitum rediere locũ tum murmure paruo,
Multa prius queſti, ſtatuunt ſub nocte ſilenti,
Fallere cuſtodes, foribúſque excedere tentant.
Cúmque domo exierint, vrbis quoque tecta relinquant.
Néue ſit errandum lato ſpatiantibus aruo,
Conueniant ad buſta Nini, lateántque ſub vmbra.
Arboris arbor vbi niueis vberrima pomis,
Ardua morus erat, gelido contermina fonti:
Pacta placent & lux tardè diſcedere viſa
Præcipitatur aquis, & aquis nox exit ab iiſdem.
Callida per tenebras verſato cardine Thyſbe
Egreditur, fallitque ſuos, adopertáque vultum
Peruenit ad tumulum, dictáque ſub arbore ſedit.
Audacem faciebat amor. venit ecce recenti
Cæde leæna boum ſpumantes oblita rictus,
Depoſitura ſitim vicini fontis in vnda.
Quã procul ad Lunæ radios Babylonia Thyſbe
Vidit & obſcurũ timido pede fugit in antrum.
Dúmq; fugit, tergo velamina lapſa reliquit.
Vt leo ſæua ſitim multa compeſcuit vnda,
Dum redit in ſyluas, inuentos fortè ſine ipſa
Ore cruentato, tenues laniauit amictus.

Serius

Serius egressus vestigia vidit in alto
Puluere certa feræ, totóque expalluit ore
Pyramus: vt verò vestem quoque sanguine tin-
ctam
Reperit, vna duos inquit, nox perdet amãtes,
E quibus illa fuit longa dignissima vita.
Nostra nocens anima est, ego te miseranda per-
emi,
In loca plena metus qui iussi nocte venires,
Nec prior huc veni: nostrum diuellite corpus.
Et scelerata fero consumite viscera morsu.
O quicunque sub hac habitatis rupe leones.
Sed timidi est optare necem: velamina Thysbes
Tollit, & ad pactæ secum fert arboris vmbram.
Vtque dedit notæ lachrymas, dedit oscula vesti,
Accipe nunc, inquit, nostri quoque sanguinis
haustus,
Quoque erat accinctus, demisit in ilia ferrum
Nec mora feruenti moriens è vulnere traxit:
Et iacuit resupinus humo, cruor emicat altè:
Non aliter quàm cùm vitiato fistula plumbo
Scinditur, & tenui stridente foramine, longas
Eiaculatur aquas, atque ictibus aëra rumpit,
Arborei fœtus aspergine cædis in atram
Vertuntur faciem, madefactaq; sanguine ra-
dix
Purpureo tingit pendentia mora colore.
Ecce metu nondum posito, ne fallat amantem,
Illa redit, iuuenemq; oculis animóque requirit.
Quan-

Quantaq; vitari, narrare pericula gestit.
Vtque locum, & visam cognoscit in arbore formam.
Sic facit incertam pomi color, haeret an haec sit,
Dum dubitat, tremebunda videt pulsare cruentum.
Membra solū, retroq; pedem tulit, oráque buxo
Pallidiora gerens, exhorruit aequoris instar:
Quod fremit, exigua cùm summum stringitur aura.
Sed postquam remorata, suos cognouit amores,
Percutit indignos claro plangore lacertos,
Et laniata comas, amplexaq; corpus amatum,
Vulnera suppleuit lachrymis fletúmque cruore
Miscuit, & gelidis in vultibus oscula figens,
Pyrame, clamauit, quis te mihi casus ademit?
Pyrame, responde, tua te charißima Thysbe
Nominat, exaudi, vultusque attolle iacentes.
Ad nomen Thysbes oculos in morte grauatos
Pyramus erexit, visáque recondidit illa:
Quae postquam vestémque suam cognouit, & ense
Vidit ebur vacuum: Tua te manus, inquit, amórque
Perdidit infaelix, est & mihi fortis in vnum
Hac manus, est & amor, dabit hic in vulnera vires:
Persequar extinctum lethique miserrima, dicar
Causa comesque tui, quique à me morte reuelli

Heu

Heu sola poteras, poteris nec morte reuelli.
His tamen amborum verbis estote rogati,
O multum miserique mei, illiusque parentes,
Vt quos certus amor, quos hora nouissima iunxit.
Componi tumulo non inuideatis eodem.
At tu, quæ ramis arbor miserabile corpus
Nunc tegis vnius, mox es tectura duorum,
Signa tene cædis, pullósque & luctibus aptos
Semper habe fœtus, gemini monumenta cruoris.
Dixit, & aptato pectus mucrone sub imum
Incubuit ferro, quod adhuc à cæde tepebat.
Vota tamen tetigere Deos, tetigere parentes:
Nam color in pomo est vbi permaturuit, ater,
Quódque regis superest, vna requiescit in vrna.

EXEMPLVM NARRATIONIS *historicæ, ex Orosii lib. 2 cap. 8.*

CYrus Persarũ Rex Scythis bellũ intulit, quem Tomyris Regina quæ tunc genti præerat, cùm prohibere transitum Araxis fluminis posset, transire permisit primùm propter fiduciam sui, dehinc propter oportunitatem ex obiectu fluminis, hostis inclusi. Cyrus itaque Scythiam ingressus, procul à transmisso flumine castra metatus, insuper astu eadem instructa vino epulísque deseruit, quasi territus

tus refugisset. Hoc comperto Regina tertiam partem copiarum, & filium adolescētulum, ad persequendum Cyrum mittit. Barbari veluti ad epulas inuitati primùm ebrietate vincuntur, mox reuertente Cyro vniuersi cum adolescente obtruncantur. Tomyris exercitu ac filio amisso, vel matris, vel Reginæ dolorem̄ sanguine hostium diluere promptius, quàm suis lachymis parat. Simulat diffidentiam desperatione cladis illatæ, paulatímque cedendo superbum hostem in insidias vocat. Ibi quoque compositis inter montes insidiis, CC.M. Persarum, cum ipso Rege deleuit, adiecta super omnia illius rei admiratione, quòd nec nuntius quidem tantæ cladis superfuit. Regina caput Cyri amputari, atque in vtrem, humano sanguine oppletum coniici iubet, non muliebriter increpitans: Satia te sanguine, quem sitisti, cuius per annos triginta insatiabilis perseuerasti.

Cyri mors.

EXEMPLVM NARRATIONIS *Ciuilis, ex Miloniana.*

P. Clodij historia.

P. Clodius cum statuisset omni scelere in Prætura vexare Rempub. videréتque

que ita tractata esse comitia anno superiore, vt non multos menses Præturam gerere posset, qui non honoris gradum spectaret, vt cæteri, sed & L. Paulum collegam effugere vellet, singulari virtute ciuem, & annum integrum ad dilacerandã Remp. quæreret, subitò reliquit annum suum, séque in annum proximum transtulit, non religione aliqua, sed vt haberet, quod ipse dicebat, ad Præturam gerendam, hoc est euertendam Rempub. plenum annum atque integrum. Occurrebat, mancam ac debilem præturam suam futuram Consule Milone: eum porrò summo consensu populi Romani Consulem fieri videbit: contulit se ad eius competitores, sed ita, totam vt petitionem ipse solus etiam inuitis illis gubernaret, tota vt comitia suis, vt dictabat, humeris sustineret? conuocabat tribus: se int rponebat: coloniam nouam, delectum perditissimorum scribebat ciuium: quanto ille plura miscebat, tanto hic magis indies conualescebat. Vbi videt homo ad omne facinus paratissimus, certissimum Consulem, ídque intelligit non solùm sermonibus, sed etiam suffragiis populi Romani sæpe esse declaratum: palàm agere cœpit, & apertè dicere, occidendum Milonem, ser-

uos agreſtes, ac barbaros, quibus ſyluas publicas depopulatus erat, Hetruriámque vexarat, ex Apẽnino deduxerat, quos videbatis: res erat minimè obſcura etenim palàm dictitabat, Conſulatum Miloni eripi non poſſe, vitam poſſe. Significauit hoc ſæpe in Senatu: dixit in concione. Quin etiam Fauonio fortiſſimo viro quærenti ex eo, qua ſpe fureret Milone viuo: reſpondit triduò illum, ad ſummum quatriduò periturum: quam vocem eius ad hunc M. Catonẽ ſtatim Fauonius detulit. Interim cùm ſciret Clodius (neque enim erat difficile ſcire) iter ſolenne, legitimum, neceſſarium, ante diem XIII. Calen. Februarij Miloni eſſe Lanuuium ad Flaminem prodendum, quòd erat dictator Lanuuij Milo: Roma ſubitò ipſe profectus eſt, vt concionem turbulentam, in qua eius furor deſideratus eſt, quæ in illo ipſo die habita eſt, relinqueret, quam, niſi obire facinoris locum, tempuſqúe voluiſſet, nunquam reliquiſſet: Milo autem, cùm in Senatu fuiſſet eo die, quoad Senatus dimiſſus eſt, domum venit calceos & veſtimenta mutauit, pauliſper dum ſe vxor, vt fit, comparat, commoratus eſt: deinde profectus eſt id temporis, cùm iam Clodius (ſi quidem eo

die

die Romam venturus erat) redire potuiſſet: obuiam fit ei Clodius expeditus in equo, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis Græcis comitibus, (vt ſolebat,) ſine vxore, vt nunquam ferè, cùm hic inſidiator, qui iter illud ad cædem faciendam apparaſſet, cum vxore veheretur in rheda penulatus, vulgíque magno impedimento, ac muliebri & delicato ancillarum, puerorúmque comitatu: fit obuiam Clodio ante fundum eius, hora ferè vndecima aut non multò ſecùs: ſtatim complures cum telis in hunc faciunt de loco ſuperiore impetum, aduerſi rhedarium occidunt. Cùm autem hic de rheda reiecta penula deſiluiſſet, ſéque acri animo defenderet, illi, qui erant cum Clodio, gladiis eductis partim recurrere ad rhedam, vt à tergo Milonem adorirentur, partim, quòd hunc iam interfectum putarent, cædere incipiunt eius ſeruos, qui pòſt erant, ex quibus qui animo fideli in dominum erant, & præſentes fuerunt, partim occiſi ſunt, partim, cùm ad rhedam pugnari viderent, & domino ſuccurrere prohiberentur, Milonem occiſum eſſe, etiam ex ipſo Clodio audirent, fecerunt id ſerui Milonis (dicam enim non deriuandi

criminis causa, sed vt factum est) neque imperante, neque sciente, neque præsente domino, quod suos quisque seruos in tali re facere voluisset.

ALIVD EXEMPLVM NARrationis breuis, dilucidæ & verisimilis, ex oratione Ciceronis Pompeiana.

ATque vt inde mea proficiscatur oratio, vnde hæc omnis causa ducitur: bellum graue, & periculosum vestris vectigalibus, atque sociis, à duobus potentissimis Regibus infertur, Mithridate & Tigrane, quorum actus alter relictus, alter lacessitus occasionem sibi ad occupandam Asiam oblatam esse arbitratur. Equitibus Romanis honestissimis viris afferuntur ex Asia quotidie literæ, quorum magnæ res aguntur, in vestris vectigalibus exercendis occupatæ. Qui ad me pro necessitudine, quæ mihi est cum illo ordine, causam Reipub. periculáque rerum suarum detulerunt: Bithyniæ, quæ nunc vestra prouincia est vicos exustos esse complures, regnum Ariobarzanis quod finitimum est vestris vectigalibus totum esse in hostium potestate: Lucullum

lum magnis rebus gestis ab eo bello discedere: huic qui succurrerit non satis esse paratum ad tantum bellum administrandum: Vnum ab omnibus sociis, Repub. & ciuibus ad id bellum Imperatorem deposci, atque expeti, eundem hunc vnum ab hostibus metui, præterea neminem.

Cap. 3. DE CHREIA.

Chreia est commemoratio breuis, alicuius personæ factum, vel dictum aptè referens. dicta autem est quòd sit vtilis. Et Chreiarum aliæ verbales sunt, aliæ actiuæ, aliæ mixtæ. Verbales sunt, quæ vtilitatem oratione demonstrant. Vt Plato dixit: Virtutis ramos è laboribus atque sudoribus produci. Actiuæ sunt, quæ actionem aut factũ solum recensent, vt Pythagoras interrogatus, quanta nam esset hominum vita, cùm per temporis breuius spatium se conspiciendum exhibuisset, latebras petiit, humanæ vitæ mensuram ex momentaneo conspectu designans: Mixtæ, quæ ex vtrisque conflatæ sunt, oratione & actione, vt Diogenes, cùm vidisset adolescentulum lasciuientem ac indecorè se gerentem pædagogum illius baculo percussit: superaddens, quid talia doces, aut sic instruis? Chreiam verò conficies hisce capitibus,

tibus, atque tractabis à

Laudatiuo.	*Parabola.*
Paraphrastico.	*Exemplo.*
Causa.	*Testimonio veterum.*
Contrario.	*Breui Epilogo.*

EXEMPLVM VERBALIS
Chreiæ, quo Isocrates doctrinæ radicem amaram esse dicebat, fructus verò dulces: Orditur autem ab encomio hoc modo.

Encomiasticon.

MErito laudãdus est Isocrates, propter eximiam dicendi facultatẽ, quæ sibi nomen clarissimum comparauit, & quanta vis eloquẽtiæ esset, ipsam exercendo demonstrauit, eámque illustrẽ fecit, non ipse ab illa illustratus. Quibus autem vel Reges admonens, vel instituens priuatos, bene de hominum vita meruit, longum esset recensere. Verùm, quòd de eruditione protulit, haud abs re fuerit commemorare.

Amator, inquit, eruditionis, à laboribus auspicatur sed laboribus desinentibus in vtilitatem: quod quàm philosophicè dictum ab eo sit, hinc licet perspicere.

A Paraphrasi seu expositione.

Qui enim bonarum artium amore capiuntur, hi sanè cum professoribus, ac ducibus studiorum cõuersantur, ad quos accedere vt formidolosum est, ita relinquere stultissimum. Et pueri quidem nunquam metu vocant, & cùm adsunt præcep

præceptores, & cùm vẽturos expectant. Succedũt præceptoribus pædagogi, viſu terribiles, ſed cum verberibus, ſæuiunt, formidabiliores. Qui etiam priuſquam verberent, timentur. Metum punitio ſubſequitur, dum omnia puerorũ errata vindicantur, & rectè facta, opera virtutis, tanquam ad ea nati ſint, exactiſſimè requiruntur. Iam verò pædagogis ipſis ſunt moleſtiores aſperioréſque patres in deambulationes atque vias inquirentes & vitantes in publicum egredi: forum ipſum habẽtes ſuſpectũ. Quòd ſi opus fuerit in filios animaduertere, ita excandeſcunt, vt naturæ obliuiſcantur, ne ſe parentes eſſe meminerint: verũ huiuſmodi rebus excercitatus puer cum in virũ euaſerit, merita coronatur virtute.

At qui veritus iſta, fugerit magiſtros, deuitarit parẽtes, & pædagogos fuerit auerſatus, prorſus eruditionis expers, ſciẽtia priuabitur. Nam metũ declinans ſimul cum ipſo doctrinam relinquet. Hæc igitur omnia Iſocratem ſentire perſuaſerunt: Eruditionis radicem amaram eſſe. *A contrario.*

Nam quemadmodum agricolæ ſummo cum labore terræ ſemina mãdant, fructus verò maiore cum voluptate colligunt: ita qui ad ſtudia accinguntur, ſibi laboris multi comitem gloriam comparant. *A ſimili.*

Reſpice Demoſthenis vitam, qui vt oratorũ omniũ laborioſiſſimus, ita clariſſimus euaſit, qui fuit adeò ſtudiis intentus, vt eorũ natiuũ *Ab exẽplo.*

capitis ornamentum, exeundi potestatem sibi praeripiendo detonderet, ratus id pulcherrimũ decus, quod à virtute prouenisset. Quae igitur alij profundunt ad voluptates, ille continuis lucubrationibus impendit.

A testimonio veterum. *Idcirco praeclarè hoc, vt omnia, Hesiodus, Asperam esse ad virtutem viam cacumen verò molle. Nam idẽ quod Isocrates, protulit Hesiodus enim viam: Isocrates autem radicem appellauit, diuersis verbis eandem vterque sententiam demonstrantes.*

Ab Epilogo breui. *Quae si rectè considerabimus, meritis laudibus euehemus Isocratem, vt qui sapienter de eruditione conscripserit optima.*

SCHOLIA.

Chreia, &c. Quæ ab aliis vtilitas, à Prisciano vocatur vsus. Et est, eodẽ auctore commemoratio orationis alicuius, vel facti vel vtriusque, celerem habẽs demonstrationem, quæ vtilitatis alicuius plerunque causa profertur.

Verbales, &c. Orationales eas appellat Priscianus, quibus oratio sola inest vt Plato dicebat, Mussas in animis esse ingeniosorum.

Item Diogenes Cynicus ait: Nihil omnino in vita absque exercitatione, perfici:

fici: Eam omnia exuperare poſſe. Laërtius lib.6.

Item, Seneca dixit, Nulli ſunt tã feri, ſuíque iuris affectus vt nõ diſciplina perdomentur. Vide Eraſmum in prouerbio, Exercitatio poteſt omnia.

Item, Xenocrates: Dixiſſe me pœnituit aliquando, tacuiſſe nunquam. Valerius libr. 7 cap 2. Eſt ſilentij tutum præmium. Vide Eraſmi prouerbium.

Item Anacharſis dixit: Leges aranearum telis ſimiles eſſe, Valer. libr. 7. cap. 2.

Idem protulit: vitem vuas tres ferre, primam voluptatis, ſecundam ebrietatis, tertiam mœroris, vt ait Diogenes Laërtius libr.3.

Virtutis ramos, &c. Hoc eſt, ad bonarum literarum, atque virtutis fructum eſſe viam arduam atque aſperam. De qua re carmen extat elegans Virgilij de litera Pythagorica. Oſtendit non ceſſantibus ac inertibus, ſed induſtriis paratam eſſe gloriam, cùm Dij, iuxta prouerbium, facientes adiuuent, atque labore ſua munera vendant. Etenim qui vitat molam, vitat farinam. Neque mel, neque apes. Vide Chiliades Eraſmicas.

Actiua, &c. Sunt auctore Priſciano, in quibus actus ineſt ſolus. Vt Cotys Thra-

ciæ Rex,ei qui dono miſerat πάρδαλιν, viciſſim dono miſit Leonem, nihil addens, Sed malam beſtiam mala penſando, prudenter oſtendit,par pari, iuxta prouerbiũ, referendum eſſe. Meminit Plutarchus in Apophthegmatibus.

Item Heraclitus Philoſophus Σκοτεινὸς dictus, in ſeditione rogatus, vt apud populum ſententiam diceret, quo pacto ciuitas redigi poſſet in concordiam, conſcenſo ſuggeſtu, popoſcit calicem aquæ frigidæ, & paululũ farinæ inſperſit, mox de glechone admiſcuit, id eſt, vel pulegij ſylueſtris, vel leguminis genus. Deinde epoto calice diſceſſit, nec verbum addidit.Hoc facto innuens,ita demùm ciuitatem carituram ſeditionibus,ſi repudiatis deliciis, aſſueſcerent paruo contenti eſſe. Refert Eraſmus 8. Apophthegmatum.

Item Lacones, ſi quando ſtratagemate ſuperaſſent hoſtem, Marti bouem immolabant:ſin aperto prælio,gallum, Quo facto innuebant,pręclarius eſſe hoſtem ingenio, citra ſanguinẽ deiicere,quàm pugna, vtrinque plerumque cruenta.

Item apud Gymnoſophiſtas olim magnæ fuerat vnus æſtimationis: Huic Taxiteles perſuaſit, vti ad Alexandrum ſe conferret gentibus exteris iam bellũ illaturum.

turum. Veniens proinde ad regẽ, bubulam pellem aridam in medium coniecit, obābulansq; eius extrema pedibus premebat. Pellis cum ad vnam tantùm partẽ calcaretur, reliquis in altũ attollebatur. Eo facto, media deinceps firmiùs institit, atque ita pellis vndique immota cõquieuit. Tali exẽplo Alexandrum ille cõmouit ne in lõginquis locis tempus tereret, sed imperij mediũ tueretur: ita enim in eius finibus quietura omnia. Vt refert Diodorus Siculus in Alexandri vita.

Item Exemplum est Actiuæ Chreiæ, sed Tyrannicum de Tarquinio papauerum summa decutiente, quod describit Liuius libr. 1. Et carminib. hisce Ouidius, secundo Fastorum.

Vltima Tarquinius Romanæ gentis habebat
Regna, vir iniustus, fortis ad arma tamen:
Ceperat hic alias, alias euerterat vrbes,
Et Gabios turpi fecerat arte suos.
Namq; triũ minimus proles manifesta Superbi
In medios hostes nocte silente venit.
Nudarunt gladios, occidite dixit inermem,
Hoc cupiunt fratres, Tarquiniúsque Pater.
Qui mea crudeli lacerauit verbere terga,
Dicere vt hoc posset, verbera passus erat.
Luna fuit, spectant iuuenem, gladiósque recondunt.

Terga

Tergaq́ deducta veste notata vident.
Flent quoque, & vt secum tueatur bella, precantur,
Callidus ignaris annuit ille viris.
Iamq́ potens, misso genitorem appellat amico,
Perdendi Gabios quod sibi monstret iter.
Hortus odoratis suberat pulcherrimus herbis,
Septus humum riuo lene sonantis aquæ.
Illic Tarquinius mandata latentia nati
Accipit, & virga lilia summa metit.
Nuntius vt rediit, decussaq́ lilia dixit,
Filius, agnosco iussa parentis, ait.
Nec *mora, principalibus casis ex vrbe Sabina,*
Traduntur Ducibus mœnia nuda suis.

Ebrietas. Extat amabilius exemplum, quo pueris Lacones ostendebant seruos, qui vino essent temulenti, quo magis abominarentur ebrietatem, videntes, quàm deforme spectaculum esset homo immodico madens vino, quámque demẽti similis. Imò cogebant Helotas, hoc est agrestes homines, quàm plurimum bibere. Deinde ingurgitatos mero, saltationes ineptas saltare, & carmina quædam ridicula canere. Ita quod alij prolixo sermone vix persuadẽt, sobrietatem esse rem honestissimam, ebrietate nihil esse homine indignius, illi compendio ponebant ob oculos, sed in mancipiis, ad quorum mores degenerare

inge

ingenuis turpissimum est. Refertur à Plutarcho in Demetrij vita. Meminit item Eras.2. Apoph.

Pythagoras interrogatus, &c. Pythagorã idcirco appellatũ asserit Diogenes Laërtius libr. 8. quòd veritatem perinde atque Pythius ipse loqueretur. Hic est qui vitam quoque humanam similem esse dixit Panegyri, hoc est, solemni hominum conuentui.

Idem fertur discipulos admonere solitus, vt ista quotidie, cùm domum ingrederentur, dicerent:

Πῆ παρέβην, τί δ᾽ ἔρεξα, τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη,

Hoc est, Quò prætergressus? quid gestum in tempore, quid non?

Mixta, &c. Vt, Diogenes die quodam cùm populus theatrum egrederetur, aduersus populum ingredi nitẽs, dixit: Hoc in omni vita facere studeo. Sẽtiebat Philosophum à populo dissidere; cum Philosophus ratione, populus agatur cupiditatibus, rapiatúrque variis persuasionibus. Hinc ab Horatio vocatur, Bellua multorum capitum.

Vulgi peruersitas.

Item Rex Agesilaus aliquando arundine pro equo conscensa, vnà cum filiolis colludens, ait amico interuenięti: Ne cui dicas, priusquam ipse quoque liberorum

parens sis factus. Festiuè subindicans, eum lusum non esse leuitatis, sed pietatis. Nec hoc, quod agebat, videri posse ineptum ei, qui modò expertus esset, quàm insons sit affectus charitatis parentum erga filios. Auctor Plutarchus in vitis. Refert Eras. Apophth.

Equestris fastus. Item: Quum aliquando conscendisset equum, Plato mox descendit, dicens se vereri μὴ ἱπποτυφίᾳ ληφθῇ, id est, ne equestri fastu corriperetur. Superbum animal est equus, & equitare quiddam habet magnificum, parúmque philosopho dignum.

Item: Lacedæmoniis ad publica conuiuia ingredientibus, qui natu erat maximus, singulis ostendebat fores dicens: Per has nullus egredietur sermo: admonens nihil effutiendum, si quid liberius dictum esset in conuiuio. Hunc morem instituit Lycurgus.

Item: Laconem hospes, quem pridie declinauerat, postridiè stragulis commodatò sumptis splendidè excepit: at ille stragulis conculcatis, dixit: propter has heri ne storiis quidem indormire licuit. Lepidè risit illorum morem, qui cum sint tenues, tamen affectant videri diuites, corrogata aut conducta supellectile.

Quod

Quod maximè solent in excipiendis hospitibus, in nuptiis, aut alioqui solẽnibus epulis. Porrò cum ineptum sit, tuas ostentare diuitias, quantò magis ridiculum est, ostentare supellectilem alienam, ab vsurariis sumptam?

Alius Lacon quidam, noctu prætereiens monumentum, cum sibi visus esset videre spectrum, accurrit lancea traiecturus, & in hoc nitens. Quò me fugis, inquit, anima bis moritura? Menem audis verè liberam omni formidine, quæ nec laruarum ac lemurum occursu terreri potuerit.

Item. Cùm Dionysius in conuiuio iussisset vt singuli in veste purpurea saltarent, (Purpura verò tum Regum erat gestamen, nunc sutoribus etiam communis) id Plato facere recusauit his trimetris è fabula quapiam.

Οὐκ ἂν δυναίμην θῆλυν ἐνδῦναι στολὴν,
Ἄῤῥην πεφυκὼς καὶ γένους ἐξ ἄῤῥενος.

Id est,

Muliebri ego haud quaquam indui queam stola.
Vir natus ipse, & ex virili germine.

Aristippus verò non recusauit, sed indutus purpura saltaturus, hos versus recitauit:

καὶ γὰρ ἐν βακχεύμασιν ὁ νοῦς ὁ σώφρων οὐ διαφθαρήσεται.

Refert Diogenes Laërtius lib.2.de vita Philoſophorum.

Diogenes ſordidus. Item, Plato frugalis erat, ſed tamen amans munditiei. Contrà Diogenes ſordidus. Itaque calcans Platonis culcitrum, præſentibus aliquot Dionyſij amicis quos Plato inuitarat ad conuiuium, dixit: Calco faſtum Platonis. Calcas, inquit Plato,ſed alio faſtu. *Faſtus.* Nam hoc ipſum faſtus erat,quod iactabat munditiei contemptũ. Et qui ſordibus gloriantur, non minus ambitioſi ſunt, quàm qui ſplendidè veſtiuntur,ſed aliter.Turpior eſt autem ambitio, ex fuco virtutis laudem captans. Vnde Socrates animaduertens Antiſthenem ambitioſius oſtentare veſtem laceram & detritam, facetè hominem increpauit, οὐ παύσῃ, inquit, ἐγκαλλωπιζόμενος ἡμῖν, id eſt, non deſines te nobis comere? Significans eiuſdem eſſe ambitionis vilitatem amictus oſtẽtare, & delicato cultu ſe venditare, vt refert Eraſmus 3. & 8. Apophthegmatum.

Scilurus Item, Scilurus Scytha liberos octoginta maſculos habens,cùm eſſet moriturus, faſciculum iaculorum ſingulis porrexit, iuſsítque rũpere.Id cum ſinguli recuſaſ-

ſent

ſent, eo quòd videretur impoſſibile, ipſe ſingula iacula exemit, atque ita facilè cõfregit omnia. Quo factò filios admonẽs, Si concordes, inquit, eritis, validi inuictíque manebitis: contrà ſi diſſidiis & ſeditione diſtrahemini, imbelles eritis, & expugnatu faciles. Recenſet Plutarchus in Apophthegmatis. *Cõcordia.*

Itẽ, Cùm Diogenes Cynicus aliquãdo vidiſſet puerum cõcaua manu bibentem, Hic puer, inquit, me frugalitate ſuperat, qui ſuppellectilẽ ſuperfluam mecum circumferam: & ductum è pera poculum ligneum abiecit, Neſciebam, inquiẽs, & in hoc nobis prouidiſſe naturam. Quum alterum puerum vidiſſet, vaſculo fracto, cauo panis excipere lẽticulam, abiecit & catinum ligneum, vt ſuperuacaneum: vt ſcribit Diogenes Laërtius lib. 6. de vitis Philoſophorum.

Baculo percußit, &c. Idem refert Priſcianus & Eraſmus Apophthegmatum tertio, & Quint. lib. 1. cap. 9. Idem vel ſimile Crateti attribuit, vbi ſic ait, Chreiarum plura genera traduntur. Vnum ſimile ſententię. quod eſt poſitũ, in voce ſimplici, dixit ille, aut dicere ſolebat. Alterum, quod eſt reſpondendo, interrogatus ille, vel cùm ei dictum eſſet reſpondit. Tertium huic *Pædagogia.*

non dissimile, cum quis non dixisset, sed fecisset, vt Crates, cùm indoctum puerum vidisset pædagogum eius percussit. Sentiens primæ ætatis formatoribus potissimum imputandum esse si adolescentes euadant malè morati, aut indocti.

Homo. Idem Diogenes in foro quodam stans, clamabat, Adeste homines, veluti concionaturus ad populum. Cúmque iam frequentes cōuenissent, nec ille desineret clamare: Adeste homines, quidam indignati: En adsumus, dic aliquid. Tum Diogenes baculo illos abigés: Homines, inquit, adesse iussi, non sterquilinia. Non putauit hominis cognomen in eos competere, qui non viuerent iuxta rationem, sed brutorum in morem agerentur affectibus.

Idem adhibita interdiu lucerna rogatus quidnam vellet, respondit: ἄνθρωπον ζητῶ: hoc est, hominem quæro, quemadmodum testatur Diog. Laërt.

Isocrates, &c. Hunc Cice. de Oratore secundo, vocat eloquentiæ patrem, & Rhetorum ferè omnium magistrum. Cuius è ludo tanquam ex equo Troiano eloquentiæ principes extiterint innumeri.

Radicem, &c Hanc sententiam Diomedes lib. 1. exercitatione Chreiarum adscribit Catoni, inquiens, M. Porcius Cato

dixit

dixit, Literarum radices amaras esse, fructus iucundiores.

Reges admonens &c. In quorum numero fuit Nicoles, ad quem de regno scripsit Isocrates Orationem admonitoriam. Similiter ad Demonicum, λόγον παραινετικόν.

Punitio, &c. Apud Aphthonium habetur κόλασις. Sunt autem tres puniendi causæ, vna est, quæ νουθεσία, vel παραίνεσις, vel κόλασις, dicitur, id est animaduersio, cum pœna adhibetur, castigandi atque emendandi gratia, vt is, qui fortuito deliquit, attentior fiat correctus, Altera, τιμωρία, cum dignitas authoritasque eius, in quẽ est peccatum, tuenda est, ne prætermissa pœna contemptum pariat. Tertia vindicandi ratio, παράδειγμα, cùm punitio propter exemplum necessaria, vt reliqui metu cognitæ pœnæ deterreantur à peccando. Hæc Gell. lib. 6. cap. 14.

Opera virtutis &c. Aphthonius habet κατορθώματα Quemadmodum Græci rectã effectionem κατόρθωσιν appellant, sic recta, aut recte facta κατορθώματα vocant auctore Cicerone de Finibus quarto. Idẽ officiorum primo: Perfectum officium, inquit, rectum, opinor, vocamus, quod Græci κατόρθωμα appellant.

Demosthenis vitam &c. Qui per maximos labores ad eloquentiæ culmen conſcendit.

Hic, vt Plutarchus ſcribit, ſubterraneum locum ſibi conſtruxit, in quem per dies ſingulos deſcendens, corpus & ingenium exercitabat. Sæpe etiam duos vel tres menſes continuos domi incluſus non ceſſabat, abraſa parte capitis, vt exeũdi facultatem ſibi ipſi præriperet. Hic idem vadoſis littoribus inſiſtens, declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus edebat, vt ad fremitus concitatarum concionum patientia, duratis auribus in actionibus vteretur. Fertur quoq; ore inſertis calculis multùm ac diu loqui ſolitus, quo vacuum promptius eſſet, ac ſolutius, vt ait Valerius libro octauo cap. 7.

Heſiodus, &c. Heſiodi locus extans primo Georgicon, hic eſt,

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν ἀθάνατοι, μακρὸς καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν, καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον, ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται, ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπή περ ἐοῦσα.

Chreiæ

CHREIÆ ACTIVÆ EXEMplum, iuxta prædictos locos tractatum studio exercendi: cuius argumentum tale est.

CVm patrem videret mortuũ Ioseph, flens ruit super faciem eius, & deosculatus est eum. Genesis. 50.

AB ENCOMIO FACIENtis, exordium ducitur hoc modo.

QVis non laudibus condignis euehere studeat factum hoc egregium viri sanctissimi Ioseph, quo præclarum eximiæ pietatis specimẽ exhibuit, atque virtutis exemplum, non ore tenus, sed pleno charitatis opere defunctum parentem prosecutus est?

Ab expositione.

Cùm benedixisset nepotibus suis Iacob ægrotus, ac imposuisset finem mandatis, quibus filios instruebat, colligit pedes suos super lectulum, diémque suum obiit. Quod cernens Ioseph corruit super defuncti parentis charissimi vultum, ac mortuũ defleuit. Quo facto vir piissimus admonuit nos vt nobis charos, vita defunctos lugeamus, nõ tamen vt Ethnici, nul

lam ſpem habentes.

A causa. Quippe hanc vim non ſolùm hominibus,ſed etiam feris indidit,ac ingenuit diuina poteſtas,vt diſſolutioné naturæ perhorreſcant,ac ipſa relinquenda luce moueantur,& diſſeſſu à ſuis angantur. Quis igitur tam ferreus,quem non acerba chariſſimorum ſuorum funera prouocent ad luctum?

A contrario. Quòd ſi corda prauorum hominũ tangit luctus,hoc eſt,ęgritudo ex eorum,qui chari fuerunt,interitu acerbo:quis iniquũ duxerit,ſi boni viri, qui iuxta prouerbiũ, lachrymabiles ſunt , chariſſimorum ſuorũ funera fleuerint? & ſi populus olim in deſerto nimis luxit impios, quòd murmurauerant, & inſurrexerant contra Dominum Deum,cur fuerit à piis alienum,piorum funera lachrymis proſequi?

A ſimili. Quemadmodum corpora noſtra doloribus adficiuntur , ſi membrum aliquod fuerit reſectum , ita non iniuria mœrore conficiuntur atque luctu,qui dulciſſimam aliquam familiæ ſuæ , atque generis partem amiſerunt , hoc eſt patrem , aut amicum,qui fuerit alter ipſe,ab eadem,vt Pythagoras inquit,anima.

Ab exemplo. Quis Prophetarũ Samueli vitio vertit, quod mortuum Saul Regem defleuerit?

Quis

Quis Regem Dauidem reprehendit, quod planxerit filiū Ammon, & eiularit in morte filii Abſalon? Quis denique vniuerſo Iudaico & Iſraëlitico populo ſuccenſuit, quòd in duro Ioſiæ caſu fuerit lamẽtatus?

Et diuinarum literarum monimenta nos inſtituunt & adhortantur, ne deſimus plorantibus, ſed cum lugentibus ambulemus. Et docent longè melius, eſſe in domum luctus ire quàm ad domum conuiuij, quòd in illa finis cunctorum admoneat hominem vt viuens cogitet, quid futurum ſit. Vnde cùm Abner à Ioab eſſet interemptus, dixit Rex Dauid ad omnem populum: Scindite veſtimenta veſtra, & accingimini ſaccis, & plangite ante exequias Abner in Hebron. *A teſti monio.*

Rectè igitur Ioſeph ſupra defuncti parentis faciem ruens, planxit eum: & quod imitemur, nobis omnibus propoſuit egregium veræ pietatis exemplum. *A breui Epilogo.*

CHREIÆ VERBALIS EXEMplum, *quo eadem ſententia contrariis locis eſt variata, & cuius argumentum eiuſmodi eſt.*

HElius Eobanus Heſſus poëta, Marpurgẽſis Academiç profeſſor, moritu- *Eobanus Heſſus.*

 rus,

rus, hoc Ennij carmen potulit:
Nemo me lachrymis decoret, neque funera fletu
Faxit, cur? volito docta per ora virûm.

EXORDIVM AB ENCOMIO *præclaræ sententiæ ducitur in hunc modum.*

DIgnissima profectò memoratu, ac laudatu sententia, quam duo poëtę, Q. Ennius, & Eobanus Hessus celeberrimam reddiderunt: ille, quia fuit auctor, hic quoniam semper, vsurpauit. Vterque maximus ingenio: Ille patriam Rudias nobilitauit, creditus habuisse tria corda, quòd Græcè, Oscè, & Latinè sciret loqui. Vnde non immeritò charus fuit Scipioni Africano, & Q. Nobiliori, viris clarissimis. Hic eruditione sua variâ que rerum cognitione patriam suam Hessiam, & innibi ciuitatem, vbi natus erat, Francobergiam fecit illustrem, id studio suo consecutus, vt innumeros Heroas atque principes illustrissimos sibi pararit amicos, æternámque nominis gloriam fuerit adeptus.

Ab expositione. Cuius vt multa præclarè scripta sunt, ita non pauca grauiter dicta, cuius generis illud Ennianum, quod supremo tempore veluti cantator Cygnus funeris ipse sui,

ſui,ſuauiter emiſit. Quo vates eximia ſapientia præditus,noluit defleri hominum doctorum atque piorum mortem , quam à malis abducentem vita beata eſſet conſecutura.

A Cauſa.

Sciebat,pias animas corporeis vinculis , atque omnibus humanis incommodis exutas,perpetuò victuras. Nouerat animos,hominum eſſe diuinos,iiſque cum è corpore exceſſiſſent reditum ad cælum patere , optimóque & iuſtiſſimo cuique expeditiſſimum , vt ait Cicero de Amicitia. Videbat,res mundanas tot caſibus atque periculis innumeris obnoxias. Animaduertebat , nullas domos eſſe in quibus non multi luctus olim fuerint , hodieque verſentur. Videbat omnes vrbes nihil aliud eſſe, quàm miſeranda , vt Solon apud Valerium inquit , cladium humanarum circunſepta : vt multi extiterint,qui non naſci optimum conſuerint, aut quàm ocyſſimè aboleri.

A contrario.

Quòd ſi lachrymis indulgendum eſt,ij ſolùm flendi fuerint,quibus mors terribilis eſt, hoc eſt,iis quorum cum vita omnia extinguuntur : non autem deflendi, quorum virtutis gloria numquam eſt interitura, ſed poſt mortẽ ſpecioſior futura. Hinc,vt ait Cicero , Sapientiſſimus quiſ-

que æquiſſimo animo moritur ſtultiſſimus iniquiſſimo. Hic enim cui cæca mẽs, qui nihil aliud conſiderat, quàm externa mortis opera, luget miſerabiles ſibi viſos hominum caſus: at ille metu mortis non exhorreſcit, nec lamentatur, qui ſecũ reuoluit, nobis ex hac vita diſcedẽdum tanquam ex hoſpitio, non domo, cùm nobis natura diuerſorium commorandi, non habitandi dederit. Deinde perpendi internã mortis vtilitatẽ, quæ dicitur vltima linea rerum, malorum requies, & æternæ vitæ ſimul ac ſalutis origo. Sapienter Rex Eccleſiaſtes inquit: Laudaui magis mortuos, quàm viuentes, & fœliciorẽ vtroque iudicaui, qui non natus eſt, nec vidit mala quę ſub ſole fiunt. In hoc ipſum, qui defixos oculos habet, alacrior audet dicere: Cùm volet illa dies, quę nil, niſi corporis huius. Ius habet incerti ſpatium mihi finiat æui: Parte tamẽ meliore mei ſuper alta perennis Aſtra ferar.

Quid enim habet vita commodi, quid non potius laboris? O præclarum diem, cùm ad illud animorum conciliũ cœtúmque proficiſcar, & cùm ex hac turba & colluuione diſcedã! Prô Dii immortales quã optabiliter iter illud ineundum, quo confecto, nulla reliqua cura, nulla ſolicitudo

futura

futura: Hæc Cicero in Catone maiore, & primo Tusculanarum quæstionum.

Quemadmodum illorum vicem non dolemus, sed læti gratulamur, qui reduces è grauissimis præliorum crudelium periculis in patriā ad charissimos amicos cum triumpho reuertuntur: ita bono iure debemus (ne meliorem fortunā inuidere videamur) in illorū discessu gaudere, qui ex hac lachrymarum valle atque vita quę super terram perpetua, vt S. Iob ait, militia est, demigrauit in cœlestem patriam, vbi vera charitas, & pax æterna regnat.

Ab exemplo.

Quæ iam omnia delicta nō solùm sancti patres; sed etiam Ethnicorum philosophi animis reputātes, confirmarunt mortem non modò flendam non esse, sed voluptatis etiam loco ducendam, aut fortiter cōtemnendam. Exemplo sunt tot hominum piorū millia, qui per vincula, verbera, flammas, atque per atroces diuersorum generum cruciatus interempti, cùm gaudio concesserunt ad cælorum regna. Sed iis omissis, quid de Socrate loquar? cui mera fuit hilaritas in morte. Qui post sumptā cicutam, cùm frigerent membra: Debemus, inquit, gallum Æsculapio persoluere: iocans perinde, quasi sumpta porione medica conualuisset. Quid de Cyrenæo

Socrates.

Theodotus.

Cyrenæo illo Theodoro philoſopho? cui cum Lyſimachus Rex crudelia minaretur: Iis, quæſo, inquit, iſta horribilia minitare purpuratis tuis. Theodori quidem nihil intereſt, humíne, an ſublimè putreſcã: Quo dicto genus omne mortis contempſit, poſt hanc vitam longè meliorem expectando.

A veterum Teſtimonio. Diuinæ literæ non mœroris plenam ſed potius pretioſam eſſe mortem ſanctorum in conſpectu Domini, prædicant. Et eos, qui docti fuerint, poſt hanc miſerabilem vitam fulſuros, vt cœli firmamentum. Quod licet non cognouerint

Thraces. Thraces: tamen exequias, & funera cum hilaritate celebrabant Qui ſine vllis doctorum præceptis humanæ conditionis (vt Valerius inquit) habitum præuiderunt, nempe mortem homini optimam, & vt omnium malorum finem optandam eſſe, vitam autem deflendam, tot ærumnis refertam. Conſiderarunt nihil in terris homine miſerabilius eſſe; quem natura tantum nudum, & in nuda humo natali die abiicit ad vagitus ſtatim & ploratum, nullúmque tot animalium ad lachrymas: & has protinus vitæ principio. Ab hoc lucis rudimento, quod ne feras quidem inter nos genitas, vincula excipiunt, & omnium

nium membrorum nexus, atque infœliciter natum iacet manibus pedibúsque deuinctis flens: Animal cæteris imperaturum, & à supplicis vitam auspicatur, vnam tantùm ob culpam, quia natum est, vt ait Plinius.

Rectè igitur Eobanus Marpurgi iam moriturus Ennii versiculos proferendos censuit, vt nullius boni viri mortem, ita suam non esse deplorandam: quæ tot à malis eripiat, ac à miserrimæ seruitutis captiuitate bonos asserens, in vitam æternam perducat.

Ab Epilogo breui.

ALIVD CHREIÆ VERBALIS

Exemplum, cuius argumentum tale est: Ecclesiastes capite decimo dixit: Pecuniæ obediunt omnia: Exordium ducitur à laude.

REx Israel Ecclesiastes ex intimis diuinæ sapientiæ penetralibus deprompta multa dixit, ad rerum omnium optimarum cognitionem pertinentia, maximè veritatis, cuius est tanta vis vt contra hominum ingenia, fictásque omnium insidias, facilè seipsam posit defendere. Opibus, inquit, vniuersa simul obediũt. Quo dicto, quid verius esse posit, non video.

Ab expositione.

video. Etenim pecuniam, quæ genus & formam donare poterit, reginam facimus omnes. Huic ſeruimus omnes, huic palmam tribuimus omnes, huic omnia expenſa: huic omnia feruntur accepta: & in ratione mortalium ſola vtranque paginam facit.

A cauſſa. Nec immeritò: Nam quicquid eximiũ, quicquid ſplendidum, quicquid venuſtũ, quicquid denique glorioſum hominibus contingit, id à ſolius pecuniæ beneficio proficiſcitur. Huic libenter omnes optéperamus, victi lucro: nec iniuria, cùm quicquid rerum vel bonarum vel malarum geratur inter mortales, id pecuniarum fiat gratia. Qua ratione permotus apud Euripidem Bellerophon, inquit:

Sine me vocari peſſimus, vt diues vocer.
Nemo an bonus, an diues, omnes quærimus,
Non quare & vnde: quid habeas, tantùm rogant.
Vbique tanti quiſque, quantum habuit, fuit.
Quid bibere nobis turpe ſit, quæris? nihil.
Aut diues opto viuere, aut pauper mori.
Bene moritur, quiſquis moritur dum lucrum facit.
Pecunia ingens generis humani bonum.
Cui non voluptas matris, aut blandæ poteſt
Par eſſe prolis, non ſacer meritis parens.

Tam

Tam dulce, si quid venerit, in vultu micat:
Meritò illa mores cælitum, atque hominum mo-
net,

Respice pauperẽ inopis viri culinam videbis omnĩa frigere. Contemplaberis paucissimos, & eosdem pannosos, sordidos, squalidos inibi delitescere ministros, neminem ibi regnandi palmam obtinere, quàm famem strigosam, cum canibus mures inedia consumentem. Considerabis loca cuncta squalentia situ, catilla cariosa, patellas scabrosas, cibaria rãcida, supellectilia rubiginosa, parietes fuligine, atque araneis oppletos, stragula pediculosa, & breuiter omnia, quæ procul intuenti poterunt horrorem incutere, & ab accessu inauspicato deterrere. At vbi fueris ingressus aulam pecuniæ, videbis omnia luculenta, omnĩa feruere opera, greges hominum innumeros in officio esse, nec eos sordidos, sed argento atque auro coruscos. Admiraberis apparatuum magnificentiam, gemmis pauimenta, tapetibus pretiosis muros, sedilia cocco, purpureis angulos omneis aulæis, opificio denique citreo lacunaria refulgẽtia. Prçterea coquinam, genere ferinarum atque lautitiarum omni renidentẽ, vbi suppetat abũdè Iouis cerebrũ, Attica bellaria, & breuiter Deorum

rum (vt prouerbio dicitur) cibus. Etenim vbi regina pecunia regnat, ibi rerum omnium vberrima copia redundat, inopia protinus expellitur: quemadmodum olim apud Græcos fames, quam virgis ex ædibus ſolebant eiicere, dicentes, ἔξω βούλιμον, ἔσω πλοῦτον, καὶ ὑγίειαν. Id eſt, foraſ famen, intrò diuitias atque ſanitatem.

A ſimili. Quemadmodum in magnas, opulentáſque beatorum Principum aulas recipi certatim homines adlaborant, vt dominorum gratia ad honores atque diuitias euehi poſſint: Sic quo potentior pecunia, tanto feruentius adfectāt omnes ſub eius imperio eſſe, cuius beneficio non difficulter & opes & honores maximos poterunt conſequi. Porrò,

Ab exemplo.
Prima ferè vota & cūctis notiſſima tēplis
Diuitiæ vt creſcāt, vt opes, vt maxima toto
Noſtra ſit arca foro. vt Iuuenalis ait.

Quem autem puduerit in pecuniæ caſtris militare, in quibus non modò priuatorum innumerabilis, ſed etiam magnorum Principum, atque Cæſarum multitudo ſtipendia fecerit. Exemplo ſit, vt alios innumeros præteream, ille, cuius vox in

A Teſtimonio veterum. prouerbium abiit. Lucri bonus eſt odor ex re qualibet.

Verum enimuerò, non iniuria ſeruiunt omnes

omnes pecuniæ, cùm ea vis, atque anima ſit mortalium, multóſque amicos vulgò conciliet. Vnde Heſiodus.

Χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι.

Et Menander.

Δύναμις πέφυκε τοῖς βροτοῖς τὰ χρήματα.

Quæ perpendens Horatius, ex vulgi ſententia dixit:

O ciues ciues, quærenda pecunia primum eſt:
Virtus poſt nummos: hæc Ianus ſummus ab imo
Perdocet, hæc recinunt iuuenes dictata ſenéſque.

Ergo veriſſima eſt, quam Eccleſiaſtes protulit, ſententia: quæ tam nationibus omnibus in ore, quàm nunc etiam omnibus pecuniæ ſeruis in vſu.

A concluſione.

ALIVD CHREIÆ VERBALIS

Exemplum: cuius Argumentum eiuſmodi eſt.

PLato Philoſophus dixit: Tum demũ beatũ terrarum orbem futurũ cùm aut ſapiẽtes regnare, aut reges ſapere cœpiſsẽt.

A Platonis laude ſumitur exordium hoc modo.

Valerius maximus prodidit memoriæ

apes Platonis dormientis in cunis paruuli labellis mel inseruisse. Qua re audita prodigiorum interpretes singularem eloquii suauitatem ore eius emanaturam dixisse: indices illæ nequaquam vanæ nec coniectores hi futiles extiterunt: Nam tantas non solùm eloquentię, sed etiam philosophiæ facultates assecut⁹ Plato fuit, vt eius sermone Iouem, si Græcè loqui velit, vsurum prædicarent: & Platonem alii Philosophorum Homerum, alii Philosophorum Deum appellarent Scripsit autē omnium & elegantissimè & grauissimè complura, inter quæ relucet, quod de Reipub. fœlicitate protulit.

Ab expositione. Ingenii ac doctrinæ princeps tum demùm fore beatas Respub. putauit, si aut docti aut sapientes homines eas regere cœpissent: aut qui regerent, omne studiū in doctrina & sapientia collocassent. Animaduertit nulla fortunata regna fore quibus stulti fuerint prædominati, non eruditione atque virtutibus præcellētes viri.

A caussa. Etenim fœliciter omnia succedent in Republ. quā gubernāt viri sapientes, imbuti præceptis Philosophiæ. Hæc est vitæ dux, virtutis indagatrix, vitiorum expultrix, sine qua hominum vita nihil poterit esse. Illa peperit vrbes, illa dissipatos homines

mines in societatem vitæ conuocauit, illa eos inter se primò domiciliis deinde coniugiis, tum literarum & vocum communione iunxit: illa inuentrix legum: illa morum & disciplinæ magistra, vt ait Cicero Tusculanarum 5.

A cõtrario.

Quis igitur ciuitates non fortunatas prædicet, quæ sapientum reguntur imperiis? Contra, quis non infœlices arguat, quas cæca stultorum temeritas administat, cùm è doctrinis sapientum plurima commoda proueniant? è stultorum autem ignorantia calamitates infinitæ? Etènim stulti stulta (iuxta prouerbium) loquuntur ac faciunt. Sapientes autem sapienter omnia. Et viribus melior sapientia, & vir prudes, quàm fortis. Sapien. 5.

A simili.

Quemadmodum naues, quæ à naucleris excellentibus reguntur, subortis tempestatibus extra pericula sunt ac fortunatè vehuntur: Sic vbi Respub. à viris eruditione simul ac sapientia præditis administrantur, beatæ florent vel pacis vel belli temporibus. Porrò, vt quilibet nautarum vectorúmque tranquillo mari gubernare potest: At vbi sæua suborta tempestas est, ác turbato mari rapitur vento nauis, tum viro & gubernatore opus est: Ita quilibet in tranquilla Rep. vtcunque

poteſt negotiis præeſſe, ſed in perturbato rerum ſtatu, ſumma cura prouidendum ac præcauendum eſt, quis ad gubernacula ſedeat, vt ait Liuius lib. 4. ſecundi belli Punici.

Ab exemplo. Fabius Max.

Reſpice duos animorum diuerſiſſimorum Imperatores, Q. Fabium Maximum, & C. Terentium Varronem, illum prudentem, hunc ſtolidum: illum ſapientia conſpicuum, cunctando res afflictas reſtituiſſe: huius temeritatem perdidiſſe ad Cannas: Et Rempub. inauſpicata nobilitas Catilinaria contudiſſet, ſi non prudentiſſimus Conſul Cicero aſſeruiſſet in libertatem. Vnde Iuuen. Sat. 7.

Cicero.

Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

Rectè Phocylides.

Ἀγροὺς καὶ πόλιας σοφίη, καὶ νῆα κυβερνᾷ.

A teſtimonio veterum.

Hoc eſt, Sapientia gubernat agros, naues, atque ciuitates: quo præclaro dicto ſignificat omnia fœliciter adminiſtrari, quæ ſapientiæ præſidio reguntur.

Epilogus.

Dignis igitur laudibus euehenda Platonis eſt ſententia, qua Reſpub. eas fortunatas prædicat, quarum rectores Philoſophiæ ſtudiis fuerint exculti.

ALIA

ALIA CHREIARVM *exempla ex Stephano Nigro.*

CHREIA PRIMA.

Heſiodus inter Poëtas eminentiſſimus, cuius in ducendo ἡδονὴν, hoc eſt, ſuauitatem, nullus eſt, candidiſſimi auditores, quin, vehementer admiretur: qui plurima quidem ad humanæ vitæ inſtitutionem ſpectantia, diuino quodam inſtinctu ceciniſſe videtur. Nam & agrorum cultum, ſub fratris titulo humanum genus edocuit, & quo pacto optimè, ac modeſtiſſimè ſit viuendum, oppidò quam prudenter admouit. Sed & illud in primis non magis deorum monitu, quàm longo etiam rerum vſu ab eo prolatum contenderim. Quo nobis ſignificare haudquaquam dubitauit: deos ſcilicet virtutẽ propoſuiſſe ſudore parandam. Ait enim

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν ἀθάνατοι, μακρός τε καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν, καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον, ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηαι, ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπή περ ἐοῦσα.

Quibus mehercùlè verbis omniũ prudentiſſimus Poëta innuere voluit ſocor-

diam ac ſegnitiem à nobis penitus reiiciendam, nihílque eſſe, à quo immortales dij magis abhorreant, quàm cùm deſidia pariter ac negligentia torpeſcimus. Quid enim ex ipſa deſidia præter ignorantiam conſequi poſſumus? Quæ ſi fortè inani ſapientiæ opinione inflata, robur ac vires ſibi comparauerit, ingentium, ac turpiſſimorum ſcelerum cauſam ſuggerit. At virtus, ex qua omnes honeſtæ voluntates, actiones, ſententiæque proficiſcuntur, laborem requirit, diligentiam deſiderat, vigilantiam exigit. Somnus enim multus vt philoſophorum ſapientiſſimus Plato refert, nec corporibus humanis, nec animis, nec rebus agendis natura conducit. Nemo enim, quandiu dormit, à defunctis differt. Hinc eſt quod Plinius ait: profectò vita vigilia eſt. Quod & illa Græcorum ſententia, quæ iam vulgò in omnium ore verſatur, optimè indicatum eſt, Ὕπνος θανάτου προμελέτη εἰς πᾶσι.

Somnus nimius.

Vnde illud originem traxiſſe iure videri poteſt:

Stulte, quid eſt ſomnus, gelidæ niſi mortis imago?

Cùm Socrates, apud Comicũ Ariſtophanem, Strepſiadem ſenem ad Philoſophiã exhortaretur, quæ ſummam diligentiam

curam

curamque desiderat, hoc præcipuè senario vsus est.

Υπνυς ἀπιστωγλυκύθυμος ὀμμάτων.

Hoc est, Oculis abesto leniēs animum sopor. Quòd si dormitando, ac desidendo virtutem consequi valeremus, nunquam ipsa apud Deos, ac mortales tanti fieret. Apo lo cui cæteri Dij diuinationem concessere, propterea Socratem à Chærephōte interrogatus, omnium sapientissimum respondit, quòd eum virtute præditum nouerat. Quam Græci (vt Platoni placet) idcircò ἀρετὴν appellarunt: quòd omnium sit maximè diligenda. Nam generis nobilitas pulchrum quidem est, sed à maioribus per successionem acceptum bonum. Diuitiæ in maximo semper fuère pretio, sed fortunæ temeritati atque inconstantiæ subiectæ. Gloria honestatis quidem speciem præ se fert, at infirmam atque instabilem. Pulchritudo plurimi facienda, verùm haudquaquam diuturna. Bona valetudo optàbile quid, sed mutatur facilè. Corporis robur magnum est quid, sed mo ribus senióue tandem conficitur. Virtus veró clara æternáq; habetur, vt pote, quæ diuina sit atque immortalis, omnésque fortunæ incursus facilè cōtēnat atque despiciat. Stilpo Megarensis philosophus à

Socrates.

 Deme-

Demetrio, qui eius patriam ſolo æquaue-
rat, interrogatus, nũquid amiſiſſet, nihil,
ſtatim reſpondit: πόλεμος γὰρ οὐ λαφυραγωγεῖ
ἀρετήν. Quæ vtiq; verba ſignificãt animi
bona nullo bellorũ impetu diripi vnquã
poſſe, ſolidamq; in ipſa virtute conſiſtere
fœlicitatem. Quod ita ſe habere philoſo-
phorũ parens Socrates euidentiſſimè in-
dicauit. Rogatus enim à Leontino Gor-
gia, quid de magno Rege ſentiret, vtrũ
eum fœlicẽ exiſtimaret? οὐκ οἶδα, ἔφησε, πῶς
ἀρετῆς καὶ παιδείας ἔχει. Quo vtique reſpõ-
ſo prudentiſſimus Philoſophus innuere
voluit ſe de maximi atque opulentiſſimi
Regis fœlicitate eo ad amuſſim iudicare
haud quaquã valuiſſe, quòd vt erga vir-
tutẽ ac diſciplinas effectus eſſet, penitus
ignoraret: vt pote qui fœlicitatem ipſam
non in fortunæ, ſed animi potius bonis
poſitam eſſe exiſtimaret, vnicámque vir-
tutem cæteris eſſe rebus præponendam
arbitratus. Ἅπας γὰρ ὁ ὑπὲρ γῆς καὶ ὑπὸ γῆν
χρυσὸς οὐκ ἀντάξιος ἀρετῆς, κατὰ Πλάτωνα. Solon
prætterea de diuitibus locutus dicere cõ-
ſueuerat: Ἀλλ' ἡμεῖς αὐτοῖς διαμειψόμεθα
τῆς ἀρετῆς, τὸν πλοῦτον. Cuius quidem virtu
tis robore, parta atq; amplificata imperia
perquam facilè retinẽtur. Hinc eſt, quod
hiſtoricum princeps Saluſtius ait: Quòd
ſi Re

ſi Regum, atque Imperatorum animi virtus, in pace, ita vt in bello valeret, æquabiliùs atque conſtantiùs ſeſe res humanæ haberent, neque aliud aliò ferri, nec mutari, ac miſceri omnia cerneres. Itaque minimè mirum eſt, ſi ad eam comparandam aſſiduo ac maximo opus eſt labore: Χαλεπὰ γὰρ τὰ καλά. Hoc eſt, quæ bona ſunt non ſine maxima acquiri poſſunt difficultate. Quod ſi mercatores, modò lucelli ſpes aliqua arrideat, ingentia, procelliſque exagitata, maximo, cum vitæ diſcrimine, tranſeunt maria: ſi agricolæ fodiendis ac proſcindendis aruis aſſiduè incumbunt, vt in breuiſſimũ tempus fructus quos in calamitatibus fuerint intercepti, tandem metant: cur non, & nos omnem inertiam, deſidiam, ac dilationẽ propellamus, quo virtutis perpetuos, nullique obnoxios calamitati, fructus conſequamur? Herculem ferunt, cum adoleſcentulus eſſet, virtutis ac voluptatis oblatis viis, vtrã caperet, diu ſecum multúmque dubitaſſe: duas autem, dum in dubio erat animus ad ipſum acceſſiſſe matronas: Virtutẽ ſcilicet, & Malitiam, illarúmque etiam dum ſilentium continebant, notã fuiſſe extemplò diuerſitatem. Videri enim altera accuratiſſimè

Hercules.

cōptam atq; exornatā, deliciis diffluentē, & omnium voluptatum examen poſt ſe trahentē. Hanc itaque multa oſtentantē, longéq; etiā plura pollicentē, Herculem ſecum ducere tentauiſſe. Alteram verò aſperam, ac duram, ſeueréque intuentem, huiuſmodi verba contra feciſſe: Polliceri ſe nec voluptatem aliquā, nec quietem, ſed labores, pericula, ſudoréſque infinitos terra maríque tolerandos. Præmium autem illorum immortalitatem fore. Quare omni ſublata dilatione, huic Herculem adhæſiſſe memorant.

Alexander Magnus.

Alexander ille Magnus interrogatus, quo conſilio vſus, tot, ac tanta, tam breui geſſiſſet. Μηδὲν ἀναβαλλόμενος, reſpondit. Quæ verba ſignificant, moram ac dilationem, ipſámqee deſidiam, rebus eſſe gerendis longè pernicioſiſſimam: quippe quæ maximarum ſæpè rerum prætermittant occaſiones. Vetus eſt adagium: Dij facientes adiuuant. Quod ſignificat, diuinam opem nō ceſſantibus ſed induſtriis, & pro virili conātibus, auxilio eſſe ſolere. Ariſtoteles nunquam tantum ſibi inter Philoſophos nomen comparaſſet, niſi ſapientiæ ſtudio diutiſſimè inſudaſſet. Cyrus Medorū imperiū animi virtute ac ſolertia ad Perſas tranſtulit. Lycurgus, Solon, Darius, immor

mortales habiti. Quare cùm cætera ferè omnia incerta ſint ac caduca, virtus verò ipſa altiſſimis defixa radicibus, nulla vnquam vi, labefactari poſſit: omneis ſubire labores, omnia perpeti incommoda æquo animo debemus, vt eam pro virili, conſequamur. Eſtque poëta hic eminentiſſimus diligentiſſimè lectitandus atque in primis obſeruandus, quòd certum nobis miniméque ancipitem, ad comparandam virtutem, tramitem indicauerit.

CHREIA SECVNDA.

CVm intermiſſis negotiis familiaribus ad literarum ſtudiũ me tandem reuocaſſem, eſſetque in animo tam Græcos, quàm Latinos poëtas percurrere, Homerum ſtatim, quòd inter vates, omnium eruditorum teſtimonio principatũ facilè obtineat, aggreſſus ſum, extemplóque ἰλιάδος primo huic diuino occurrimus carmini.

ὅσκε θεοῖς ἐπιπείθηται μάλα τ' ἔκλυον αὐτοῦ.

Quæ verba ſignificant, Deo Optimo Maximo imprimis eſſe obtemperandum, ſi ab eo in aduerſis rebus exaudiri concupiſcimus. Quæ quidem ſententia quantoperè ſit ab omnibus probata, nemini eſſe du-

dubium censeo. Quis enim vsque adeo mente alienatus est, quin sibi persuadeat, Deo omnium moderatori omnium primùm obtemperandũ, quum facilius eiusdem præsens rebus angustis auxiliũ consequamur, cùm præsertim diuinis morem gerere mandatis volenti, quàm facillimũ sit, ídque præter omnia faciendum videatur. Nam si potentioribus, imbecilliores sedulò parere conantur, assiduámque ac diligentem eorũ in mãdatis exequendis propterea operam exhibẽt, vt longis ac frequentibus obsequiis boni tandem aliquid adipiscantur: quanta vti diligẽtia debemus, ne quid præter eius voluntatem faciamus, cuius nutu tam cælestia, quàm terrestria gubernantur, cuiúsque munera non modò non reiicienda, verùm etiam summoperè exoptanda sunt: quippe quę (vt Troianus Alexander apud eundem Homerum testatur) nullus vnquam Diis ipsis non præbentibus, sponte sua sumere posset. Nam quod vulgò dici solet, Deus vndecunque adiuuat, si modò sit propitius. Quid sibi aliud vult, quam vt omni pietate, omnibus obsequiis, pura denique ac syncera mente Deum nobis conciliemus, cuius natura non eiusmodi est, vt muneribus perinde atque impro

bus

bus fœnerator capiatur, ſed ſola vitæ integritate, pientiſſimíſque placetur precibus, nec vllo pacto iniquorũ ac flagitioſorum muneribus corrumpatur. Hinc eſt quod Porphyrius ait : Θεοῖς δὲ ἀρίστη μὲν ἀπαρχὴ νοῦς καθαρὸς, καὶ ψυχὴ ἀπαθής. Quæ verba ſignificant, nullas Deo Optimo Maximo gratiores offerri poſſe primitias, quàm puram mentem : & affectibus ac perturbatonibus liberum animum. Nam quod Ouidius ait:

Munera crede mihi placant, hominéſque
 Deóſque,
 Placatur donis Iupiter ipſe datis.

Et Eurip.in Medea : Πείθειν δῶρα καὶ θεοὺς λόγος, id eſt, donis vel ipſos dictitãt flecti Deos: ad bonorum virorum dona referẽdum eſſe videri poteſt. Quòd ſi quis fieri poſſe nonnunquam crederet, vt Deus ſcelestorum hominum donis moueretur, is profectò canibus pecudum cuſtodibus Deũ ipſum aſſimularet, quibus lupi rapinæ particulam concedunt, vt his muneribus placati atque allecti, diripi greges patiãtur: ſed lõgè ſecùs res habet: ſolos namque bonos reſpicit Deus, iiſque quam libentiſſimè opitulatur. Nec fieri poteſt, vt viro bonitate prędito mali quic quã accidat, nec dum vitã degit, nec poſt

mor-

mortem eius res à Deo Optimo Maximo vnquam negliguntur, Æſopus interrogatus, Quid dij faciunt reſpondit, τὰ μὲν οἰκοδομεῖν, τὰ δὲ καταβάλλειν. Quod ſignificat, Deum ipſum alios quidem extollere, ac celebrare: alios verò pro meritis obſcurare, ac deprimere. Vnde haud immeritò Ariſtoteles de magno Alexandro ad Antipatrum ſcribens, ait: dicere ipſum non propterea magis ſibi placere quod multis imperaret quam quod de Diis optimè ſentiret. Nam qui bonam habent de iis opinionem, illíſque quam libentiſſimè obſequuntur, pientiſſimi ab omnibus exiſtimātur, & numinum vice coluntur. Æneā, quòd in Deos pientiſſimus fuiſſet, inter numina recēſuit vetuſtas. Numa Pōpilius cùm omnium maximè, ac religioſiſſimè Deos coleret, ac veneraretur, tutiſſimam finitimorum pacem diuinumque Egeriæ Nymphæ commercium meruit. At Deorum contemptor Mezentius, in prælio impiè commiſſo fœdiſſimæ trucidatus eſt. Capanæus, Hipponi filius, cùm Thebana mœnia, diis etiam inuitis, ſe conſenſurum iactanter gloriatus eſſet, fulmine ictus, delapſus eſt. Quare vni eſſe Deo omnium maximè parendum cenſemus, ſummiſque egregiū hunc poëtam laudibus afficiendū ar-

Alexander Magnus.

Numa Pōpilius.

Mezentius Capanæus.

arbitramur, qui diuino afflatus ſpiritu, vnico verſu nos quomodo Optimus Maximus ſit placandus Iupiter, admonuit.

CHREIA TERTIA.

MAgna eſt profectò Latinorum poëtarum cohors candidiſſimi auditores, multíque nominis, ſed lõgè maior ac præſtantior haberetur, obliuionis ſitu, rerúmque edaci tempore, quàm plurima veterũ poëtarum monumenta intercepta fuiſſẽt. Quorum iacturã ne perpetuò lugeamus, eorúmque deſiderio maceremur, diuinus poeta Virgilius cauſam præbet: quippe qui multorum inſtar habeatur: Cuius eximia opera, licet innumeris ſint referta ſententiis, quę prouerbiorum vice in omnium ore fungantur, hæc tamen imprimis memoratu digna viſa eſt: *omnia vincit amor.*

Amor.

Quæ vſque adeò omnium cõſenſu iàm probata eſt, vt nullus ſit tam literarũ ignarus, quin eam & memoria teneat, & quàm ſæpiſſimè prædicet, cùm præſertim non modò cuncti mortales, ſed & bruta ipſa immania, amoris violentiæ cedant, eiúſque imperiũ etiam inuita patiantur, cuius mehercule rei nulla adduci admiratione debe-

debemus. Magnus est enim Deus Amor, nec minùs apud Deos, quam apud homines mirandus, cùm multis aliis de causis, tũ vel maximè ob eius vetustissimam originẽ: nã inter antiquissimos Deos recẽsetur. Hesiodus: Omnium (inquit) primum nat⁹ est chaos, inde terra, tartara, & Amor. Parmenides ante Deos omneis natum Amorem autumat. Acusileus Hesiodo astipulatur: Euripides Tragicorum præstantissimus omnium, Deorum supremum esse amorem his trimetris indicat:

Ἔρωτα δ' ὅστις μὴ θεὸν κρίνει μέγαν,
καὶ τῶν ἁπάντων δαιμόνων ὑπέρτατον.
ἢ σκαιός ἐστιν, ἢ καλῶν ἄμοιρος ὤν,
οὐκ οἶδε τὸν μέγιστον ἀνθρώποις θεόν.

Ouidius quoque de amore locutus addit:

Regnat & in dominos ius habet ille deos.

Quid de Lacædemoniis, ac Cretensibus dicam? Nónne & ipsi, quantam inesse amori vim arbitrarentur euidentissimè indicarunt, quorum alteri priùs quàm cum hostibus manus consererent, Amori ante structas acies sacra faciebant, perinde atq; in instructarum cohortium amicitia ipsa esset victoria collocata? Cretenses verò formosissimos in acie pueros exornantes, Amori per eos sacra faciebant, vt Sosicrates

tes ſcriptum reliquit. Samii (vt Erxias auctor eſt) Amori gymnaſium conſecrarũt, cui' feſtũ Eleutheria propterea cognominabant, quòd per ipſum Deum Athenienſes libertatem conſecuti fuiſſent: Apud Thebanos (vt Athenæus teſtatur ὁ ἱερὸς λόγος appellatus, ex amatoribus atq; amatis conſtabat, τὴν τοῦ θεοῦ σεμνότητα ἐμφαίνων. Alexis Cupidinem ipſum, nec fœminam, nec marem, non Deum, non hominem, ſed multas in vnã formam compactas ſpecies eſſe indicans, eóſq; qui amoris ſimulachrũ effingere conãtur, maximè arguẽs: de Amore in Phœdro hæc ſcribit: ἔστι γὰρ οὔτε θῆλυς, οὔτ' ἄῤῥην, πάλιν οὔτε θεὸς, οὔτ' ἄνθρωπος, οὔτ' ἀβέλτερος, οὔτ' αὖ τις ἔμφρων, ἀλλὰ συνενηγμένος πανταχόθεν ἑνὶ τύπῳ πόλλ' εἴδη φέρων. ἡ τόλμα μὲν γὰρ ἀνδρὸς, ἡ δειλία γυναικὸς, ἡ δ' ἄνοια μανίας, ὁ δὲ λόγος φρονοῦντος, ἡ σφοδρότης δὲ θηρὸς, ὁ δὲ πόνος ἀδάμαντος, φιλοτιμία δὲ δαίμονος.

Plato igitur omnium philoſophorum præſtantiſſimus maximã Amoris vim ac ſapientiam cupiens indicare in conuiuio hæc dicit: Amor poëta eſt adeò ſapiens, vt alios quoque poëtas efficere poſſit. Quilibet enim licet antè rudis, in poetã euadit egregium, cùm primùm Amor afflauerit. Ex quo perſpicuè cõiectare licet, amorẽ peritum eſſe poetã, omneíſque mu-

ſicos poeſis numeros cōtinere Idē de eodē: Sagittandi, medendi, diuinandi peritiā duce Amore inuenit Apollo, qui amoris eſt diſcipulus, Muſicen ſimiliter Muſæ, fabricam ærariam Vulcanus, texendi artificiū Minerua, Iupiter Deorū hominūque gubernationem. Quare, cùm Deorū vetuſtiſſimus ac Maximus ſit Amor, nō immeritò æquè in cæteros Deos, atque in omneis homines ſuū sēper exercuit imperium. Nā Iouē ipſum modò in cygnū, modò in taurum transformauit, quandoque in aurum conflauit Neptunum equi, Mercuriū hirci in formā induere coëgit. Apollinē, vt Admeti paſceret armēta cōpulit. Venerem, vt ad Idæ montis radices Anchiſen quæreret, quàm ſæpiſſimè adegit. Quātopere autem miſeros ſit ludificatus mortales, veterum ſcriptorum monumenta euidentiſſimè indicant. Vnde colligere licet, numquam ferè humanum genus in extremas tā publicè, quàm priuatim incidiſſe calamitates, quin Amor ipſe cauſam ac materiā ſuggeſſerit. Nam vt à publicis, ac perniciosis bellis exordiamur Iliacum incendium mutuus atq; inceſtus Alexandri & Helenes amor excitauit Græcorū exercitum illa exitioſa peſtis propter Chryſeida grauiter inuaſit.

Achilles

Achilles ad irã plurimis Græcorum perniciosissimam Briseidis desiderio commotus est Belli inter Thebanos ac Phocenses per decẽnium conflati, quod ἱερὸν, hoc est, sacrum appellatum est, Thebano Thebana mulier à Phocense quodam amoris stimulis rapta, causam præbuit. Chrysacũ quoque bellum nuncupatum, quod inter Cyrrheos & Phocenses, vt Callisthenes scriptum reliquit, decennium tenuit: propter Magistro, Pelaguntis Phocensis filiã à Cyrrheis raptam, imprimis contractum perhibetur. Cambyses Persarum rex mulieris impulsu (vt Ctesias credit) in Ægyptum expeditionem fecit. Nam cùm Ægyptias mulieres in nocturnis congressibus à cæteris mirum in modum differre intellexisset, Amasidis Ægyptiorũ regis gnatã, vxorem petiit. At Amasis veritus, ne filia pro pellice vteretur, eius loco Hitetim Apriæ filiã misit, qui à Cyrrhẽsibus superatus Ægyptiorum regno exciderat, & ab Amaside fuerat occisus. Qua re cognita Cãbises puellæ etiam exhortatione quæ patris vltionẽ expetebat, Ægyptiis bellũ intulit. Quid fuit in causa, vt Philippi Macedoniæ Regis domus euerteretur? Nẽpe Cleopatræ importunæ nuptiæ. Vt Herculis familia dissiparetur, Iole Euryti

Cãbyses.

filia causam præbuit. Thesei domus propter Phædram ad nihilum redacta est, Athamatis propter Themisto, Hypseo genitam. Iasonis, propter Glaucem, Creōtis filiam. Agamemnon, post consecutam apud Ilion victoriam, cùm in patriam sospes reuersus esset, à Clytemnestra vxore, quòd Cassandram miserè deperiret, interfectus est. Nónne nostris quoque temporibus maxima hominum pars, quotidie amoris suasu digladiatur, ac passim trucidatur? Quare, cum multis iam periculis compertum sit, Amorem ipsum tam apud Deōs, quàm inter homines plurimum valere, illi omnino, quàm commodissimè fieri potest, cedendum est: Virgilio, poetarum principi, per quàm assiduè studendum, quòd huiusmodi vndecunque scateat sententiis.

CHREIA QVARTA.

QVantò sæpius ac frequentius Mantuani Virgilij volumina repeto, tãtò illū magis & suspicio & admiror. Vnus enim Virgilius characterum diuersitate, ea complexus est, quæ viri tres, Græcorũ præstantissimi, vix consequi potuêre. Nã Bucolico carmine Theocritum æquauit,

Georgico Hesiodum antecessit, Heroico diuinum illum Homerũ ad amussim expressit. Quæ quidem omnia cunctis fuisse Græcis præstantiorem Virgilium, eo indicant, quòd Græcorum nullus triplicem hanc dicendi materiam ausus adhuc fuerit, sed vnusquisque intra suum scribendi genus sese continuerit. Est præterea in Virgilio dicẽdi facilitas, & in rebus enarrandis candor, vt nemo sit tam rudis, & à re literaria alienus, quin Virgiliana lectione mirum in modum oblectetur: cùm præsertim aureis ac diuinis inter legendũ quàm sæpissimè occurratur sententiis, quę legentium animis vsque adeo blandiuntur, vt vix dum perlecta memoriæ inhæreant, nec vnquam amplius excidant: qualis est, Non omnia possumus omnes.

Quæ verba significant mortalium neminem tanto esse ingenio præditum, vt solus omnia sapiat atque intelligat, nihilque eum penitus lateat: cuncta enim scire diuinum esse potiùs quàm humanum nouerat poeta. Nam quandoque bonus dormitat Homerus. Hinc celebratũ est apud Græcos prouerbium. Εἷς ἀνὴρ, οὐδεὶς ἀνήρ, Hoc est, Vnus vir, nullus vir: quasi velit innuere, nihil egregiũ ab vno homine præstari posse, si aliorum auxilio fuerit desti-

tutus. Quod autem legitur apud Euripidē Εἷς ἀνὴρ οὐ πάνθ᾽ ὁρᾷ, id est, vnus vir haud videt omnia: id sanè significat, neminem vnū, ne maximo quidē rerum vsu atque experientia tantā vnquam consequi posse peritiam ac solertiam, vt omnia per se dispiciat, nec vlla in re hallucinetur atque decipiatur. Socrates, qui Apollinis oraculo suæ ætatis sapientissimus iudicatus est, se nihil omnino præter exiguam quādam amandi disciplinam scire ingenuè fatebatur. Hercules Ioue genitus, quem Marathoniis vt Pausanias, omnium primi in Deorum numerum proptereà recensuère, quòd non minùs animi quàm corporis virtutibus excelleret, eodem tempore & aduersus Hydram, sophisticam mulierem certare non valuit, cui, vt Plato refert, propter sapientiam pro vno sermonis capite amputāt, multa repullulabāt: Et aduersus Cancrum, sophistam quendam ex mari aduentātem, à quo cùm ad sinistram vrgeretur, verbísque acriter morderetur nepotis sui Iolai auxilium implorauit: cuius ope vehementer adiutus, victoriam vix tandem consecutus est. Quare, cùm ij quoque quibus ne cælum quidem negatum est, per se omnia non potuerint, poetarum præstantissimo proculdubio cre-

dendum est, Virgilianæque lectioni est omnium maximè inseruiendum, vnde huiusmodi sententias haurire quàm sæpissimè licet.

CHREIA QVINTA.

Nihil est profectò, quod hominum quispiam tam propenso ac libenti agat animo, quin quandoque fastidium pariat, si modò nulla adhibita intermissione, diutissimè in eodem versatus fuerit: Hinc factum est, vt Aristophanis illud iam diu apud vulgum Prouerbij vicem obtineat: ἁπάντων πλησμονή, hoc est, omnium rerum satietas. Quod ita esse cùm sæpe alias, tum vel maximè nudiustertius supra modum expertus sum. Nam cum in prædio nostro, quod haud multùm ab vrbe distat, vnà cum amicis Dianæ studiis, quæ à teneris vnguiculis mihi semper plurimum placuêre toto animo incumberem, cæterarúmque rerum oblitus venationi operam impenderem, tanta me venationum extemplò cœpit satietas ac fastidium, vt relaxandi animi causa, ad Mineruæ studia me statim contulerim, Virgiliúmque quẽ fortè mecum attuleram, aggressus sim: in quo quidem lectitando, multæ mihi memoratu dignæ passim occurrerunt sen-

tentiæ,inter quas hæc maximè , & quàm ſæpiſſimè memoranda viſa eſt.

Vſque adeóne mori miſerum eſt?

Qua poetarum prudentiſſimus nos admonuit, mortem etiam ipſam minimè forti viro recuſandam:quippe quæ, modo honeſta ſit, vitam quoque turpem quandoque ſoleat exornare,cum contrà vita turpis,ne morti quidem honeſtæ locum relinquat.

Quis,niſi penitus mente captus,honeſtæ morti turpem præferat vitã,cũ præſertim in tot ac tantis humanæ vitæ procellis ac tempeſtatibus tutiſſimus nobis portus appellanda ſit?Hinc eſt:quod Aiax ille Telamonius apud Sophoclem ait:

Οὐκ ἂν πριαίμην οὐδενὸς λόγου βροτὸν,
ὅστις κενοῖσιν ἐλπίσιν θερμαίνεται.
ἀλλ' ἢ καλῶς ζῆν ἢ καλῶς τεθνηκέναι
τὸν εὐγενῆ χρή.

Quid enim in morte eſt, quod ſit iure formidandum? quam, ſi Euripidem diuinum poetam ſequi voluerimus,animi pariter ac corporis interitum exiſtimabimus:cuius,hæc verba ſunt:

Ἄκουσον ὥς σοι τέρψιν ἐμβαλῶ φρενί,
Τὸ μὴ γενέσθαι τῷ θανεῖν ἴσον λέγω.

Quod ſi fas eſt credere,non magis eſſet poſt mortem metuendum quàm priuſquam

quam nafceremur, vnquã timuimus. Sin autẽ in morte ipfa non interitus, fed animi corpore migratio eft, cur non potius meliora, bonis præfertim viris fperanda, quàm deteriora verẽda funt? Neque enim fieri poteft, vt viro bono mali quicquam accidat: nec viuo, nec mortuo, nec eius res à Diis immortalibus negliguntur. Plato in Socratis Apologia: Mortem (inquit) timere nihil aliquid eft, quàm fapientem videri eum, qui non fit fapiens: quippe cùm id fit, fcire videri, quæ nefcias. Nemo enim fcit, vtrum mors omnium bonorum fummum homini contingat: Metuunt autem perinde, ac fi eam malorum effe maximum non ignorarent. Cui verò dubium effe debet, quin hæc ipfa infcitia fit maximè vituperanda, per quam aliquis fe putat fcire, quæ nefciat?

Mori bonum.

Stultum eft igitur, id temerè formidare quod & quale fit omnino nefcias, & nullis precibus ac muneribus: nullifue maximis quidẽ viribus declinari vnquã poteft. Omnibus enim ex æquo moriendum eft, quod Horatianum facilè illud indicat.

Pallida mors æquo pulfat pede pauperum tabernas,
Regúmque turres, ò beate Sefti

Et Homerus hoc carmine non inficiatur.

οὐδὲ γὰρ οὐδὲ βίη ἡρακλῆος φύγε κῆρα,
id est:

Nec vis Herculea fatum euitauit acerbum.

Quod autem horrida mors muneribus non capiatur, ſenarius hic indicio eſt:

Μόνος θεῶν γὰρ θάνατος, οὐ δώρων ἐρᾷ.

Id eſt, Mors ſola donis non euitatur.

Itaque forti libenti eſt animo obeunda, & vt gradum acceleret, nec vltimam atque imbecillam expectet ſenectutem, ſummis eſt precibus optandum ὃν γὰρ φιλεῖ θεὸς, ἀποθνήσκει νέος, id eſt, quem enim Deus diligit, iuuenili moritur ętate. Quę vtique verba ſignificant optimè atque pulcherrimè, cum illo actum eſſe, qui huiuſce miſeræ atque infœliciſſimæ vitæ calamitatibus quàm celerrimè ereptus fuerit, & ad ſempiternam illam fœlicitatem, qua animi poſt mortem fruuntur, quam primùm migrauit. Quod cygni, vt pote qui ab Apolline, cui dicati ſunt, diuinationē accepêre, planè prouidentes, tunc dulciſſimos, ac ſuauiſſimos edunt cantus, cum ſe citò ſentiunt morituros. Codrus ille Athenienſium Rex, & Macaria, Herculis ac Deianiræ filia, non propterea tantùm voluntariæ ſe morti diuerſis bellis obtulêre, vt ciuibus ſuis aduer-

ſus

sus Lacædemonios pugnantibus victoriā relinquerent famámque apud posteros assequerentur, sed quòd in morte nō modò nihil mali, verùm etiam summam esse mortalibus fœlicitatē arbitrarētur. Quod apud Romanos & M. Curtius, iuuenis bellè egregius, qui se armatum in altissimam illam voraginem immisit: & duo illi Decii, qui cùm Coss. essent, se pro legionibus Romanis deuouerunt, mihi proculdubio sensisse videntur. Neque enim alacri animo se perinde ac victimas Reipublicæ præbuissent, si quid mali post mortem sibi futurum sperassent. Quare & mortem minimè miseram esse, credendum est, & Virgilius non modò assiduè in manibus habendus, sed & memoriæ thesauro commendandus: quippe qui suos studiosos tam bellè instituat.

DE SENTENTIA.

que Græcè Γνώμη dicitur.

CAP. IIII.

Sententia, est oratio, breui complexu aliquid quod ad hortandum dehortandumve pertinet, explicans. Sententiarum verò, alia exhortans, alia dehortans, alia nuntians. Est item

Sententia ex eo nomen accepit quod similis sit con-

tem alia simplex, alia composita: praeterea alia probabilis est, alia vera, superlata alia.

filiis, aut decretis, sicut & γνώμη

EXHORTANS SENTENTIA est, vt:

Quint. li. 8. c. 5.

Oportet amicum praesentem amare, volentem verò amittere.

DEHORTANS VT:

Turpe quiete Ducem totas deperdere noctes.

ENVNTIANS, VT:

Pecuniis opus est, sine quibus nihil eorum, quae necessaria sunt, rectè fit.

SIMPLEX, VT:

Optimum id augurium est, patriam tutarier armis.

COMPOSITA, VT:

Multos esse malum Reges, Rex vnicus esto.

PROBABILIS, VT:

Quales amicos quisque habet, talem scias.

VERA, VT:

Expers malorum vita nulli contigit.

SVPERLATA, VT:

Infirmius nihil homine.

Hoc ergo pacto sententia diuiditur, Tractabis verò ipsam eisdem capitibus, quae in vsus explicatione diximus. Laudabis primùm, deinde explicabis, tum confirmabis, ex causa, Contrario, Similitudine, Exemplo, Testimonio veterũ. Demùm breui Epilogo concludes. Differt autẽ sententia ab vsu, eò quòd vsus persaepe actiuus

est:

est. Sententia verò semper in oratione consistit. Deinde quòd vsus semper habet additam personam: Sententia sine persona effertur.

EXEMPLVM SENTENTIÆ

Exhortatiuæ, Theognidis.

In mare cetiferum ne te premat aspera egestas,
Desili, & à celsis corrue, Cyrne iugis.

Indignum Theognidi visum est Poëticam veluti rem ineptam accusari. Itaque relictis fabularum commentis, ipse ad formandos mores, vitamque instituendam ipsam traduxit. Cùm videret enim Poëtas compositis fabulis, veluti præclaro aliquo inuento gaudentes, ipse satius duxit, quomodo rectè viua, carmine complecti. Laudandus certè ob vtrumque: & quod metri gratiam obseruauit & quo meliorum admonens, institutionis attulit fructum. Sed huius vt alia omnia, ita hoc imprimis, merito quis laudauerit, quod de paupertate dixit.

A laudabili.

Quidnam igitur dixit? Qui vitam in miseria ducit, mori potius amet. Multo enim melius à vita discedere, quàm Solem sui dedecoris testē habere. Hæc sūt quæ ex Philosophorum dogmate protulit: Licet autem considerare, qua ratione motus, ista tam prudenter ediderit.

Expositio,

Degēs enim in paupertate, cum adhuc minor natu est, nequit exerceri ad virtutē: vt verò ad viri-

A Causa.

virilem peruenerit ætatem, improbissima faciet. Legatus enim pro patria pecunia corrumpetur: concionaturus, quò spes lucri duxerit, eò flectat orationem. Ius verò dicturus pro largiente pronuntiabit, suscipietque pro suffragiis dona.

A Cōtrario.

Vacuit autem paupertatis curis, & pueri ad spem protinus honestissimam virtutis attolluntur, & viri facti cuncta splendidè administrāt, iam in pace sumptum edēdis publicè muneribus faciendisque ludis præbentes, iam in bello impensas intolerandæ militiæ onera conferentes.

A simili.

At verò quemadmodum grauibus astricti vinculis, quò minus liberū ipsis sit, quod velint agere, vinculis prohibētur: sic in paupertate degentibus obstat, quò minus exercere libertatem possint, ipsa paupertas, & inopia rerum.

Ab exemplo.

Irum vides, qui cùm Ithacensium vnus esset, non tamē id iuris sibi, quod reliquis ciuibus erat. Gui tam molesta paupertas fuit, vt nomen quoque inopia permutaret. Arnæus enim primò vocatus est, postea Irus appellatus, id ab administratione cognomentum assecutus. Et quid oportet Irum dicere? Ipse qui Ithaca quoq; potiebatur Vlysses, post quàm domum rediēs paupertatem simulabat, ipsius etiam sensit mala, domi suæ à temulentis ministris percussus. & iniuria affectus, adeò paupertas meo iudicio dura res est.

A testimonio veterum.

Præclarè ergo, rectéque Euripides inquit,

Ma-

Malum esse nihil habere, neque paupertatem nobilitati leuari posse.

Quomodo ergo qui satis & pro dignitate laudabit Theognidem, talia támque grauiter de paupertáte monentem? Epilogus.

SCHOLIA.

Sententiam authore Quintiliano, veteres, quod animo sensissent, vocauerunt. Nos auté hoc loco dicimus orationé, quæ ad mores & cõmunem hominum vitam pertinet, ostenditque quid aut fiat in ea plerunque, aut fieri oporteat. Vt: Li 8.c. 5.
Feras, nón culpes, quod vitari non potest.
Comes facundus in via pro vehiculo est.
Furor fit læsa sæpius patientia.
Nimium altercando veritas amittitur.

Harum Publii sententiarum meminit Gellius lib.17.cap.14.

Aliquando refertur ad rem. Cicero pro Ligario: Nihil est tam populare, quàm bonitas. Aliquando ad personam, vt illa Afri Domitii: Princeps, qui vult omnia scire, necesse habet multa ignoscere. Quint. lib. 8.cap.5.

Oportet amicũ, &c. Locus desumptus est ex Homeri decimoquinto Odysseæ: vbi Menalus ad Telemachum ita loquitur:

Χρὴ

Χρὴ ξεῖνον παρεόντα φιλεῖν, ἐθέλοντα δὲ πέμπειν.

Non ego te longius, inquit, hic morabor redire cupientem.

Aegrè vtrũq; feram. si me nimis hospes amabit,
Oderit aut nimis: at medium seruantia laudo:
Nam semel exceptum vt nolentem impellere durum,
Sic retinere malum fuerit properare volentem.

Oportet igitur hospitem præsentem amare, & volentem dimittere: vt interpretatur Raphael Volaterranus. Admonet autem Menelaus, inciuilé eum esse, qui non sit hospitalis. Inciuilem item qui nimium hospitalis, abire contendenti penulam, vt aiunt, sciderit, atque nolentem pertinacius retinuerit. Inuitum seruare nec est mentis puto sanæ, vt ait Erasm. in expostulatione Iesu.

Hospitalitas.

Turpe quiete, &c. Locus habetur in Iliados libro 2.

οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα.

Haud dignum duce est, noctem dormire per omnem, vt reddit Eras. in Prouerbio: Non decet principem solidam dormire noctem. Docet, vigilantiam ac solicitudinem maximè conuenire principibus, vt qui tantam negotiorum sarcinam sustineant humeris. Sapienter ille iudicij subtilis

tilis Rex, qui traditum ſibi diadema, priúſ quam capiti imponeret, retentum diu conſiderauit, inquiens: O nobilem magis quàm felicem pannum, quem ſit quis penitus cognoſcat, quàm multis ſolicitudinibus, & periculis, & miſeriis ſit refertus, ne humi quidem iacentem tollere vellet. Hæc Valerius lib. 7. cap. 1.

Pecuniis opus eſt, &c. Locus exprimi Demoſthenis Olynthiaca, quem in prouerbio, Pecuniæ obediunt omnia: ſic vertit Eraſm. Breuiter opus eſt pecuniis, neq; citra has quicquã eorum, quę faciẽda ſunt, confici poteſt. Quippe mortalibus nihil eſt charius pecunia. Hęc vna inter mortales plurimum valet. Vnde 1. Epiſt. Horat.

Scilicet vxorem cum dote, ſidémque & amicos,
Et genus, & formam regina pecunia donat.
Ac bene nummatum decorat Suadela, Venúſque.

Pecunia.

Bellerophon apud Euripidem inquit, pecuniarum vſum contemplatus:

Sine me vocari peſſimum, vt diues vocer.
Nemo an bonus, an diues omnes quærimus.
Non quare & vnde, quid habeas tantùm rogant.
Vbique tanti quiſque, quantum habuit, fuit.

Quid habere nobis turpe sit, quæris? nihil.

Sine quibus &c. Fuerunt enim qui dixerunt: Impossibile pecuniis indigentem bene principari, studióque vacare posse. Atqui vbi non honoratur virtus ibi non est possibile firmum optimorum esse in Republicæ statum. Cuius rei meminit Arist. 2.Politic.cap 9.

Optimum id augurium &c. Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης. Sumptus est ex Homeri 12.Iliados: vbi Hector auguria reliqua negligens loquitur (Erasmo interprete) ad hunc modum:

Auguria.

Aligeris auibus tu me parère iubes nunc,
Quarum nulla mihi cura aut respectus, vtrumne
Ad dextram Eoi veniant mihi Solis ad ortum,
An læuam: ad Solem occiduum, noctisque tenebras.
Verùm nos Iouis arbitrio parère necessum est
Altitonantis, hic imperium tenet vnus in omnes,
Quotquot mortales, quotquot sunt morte carentes.
Vna ouis optima, pro patria pugnare tuenda.

Et Q. Fabius Maximus cùm augur esset, dicere ausus est: Optimis auspiciis ea geri quæ pro Reipub. salute fierent: quæ contra

contra Rempub. ferrentur, contra auſpicia fieri, vt ait Cicero in Catone maiore.

Cæterùm olim apud Gentes auguria vel auſpicia ſummis ſtudiis obſeruabantur ac maior illis adhibita fides propter miraculum Actij Nauij. Quo tantus honor acceſſit, vt nihil belli domíque poſtea, niſi auſpicatò gereretur, vt ait Liuius libro primo. Hinc damnatus fuit L. Iunius, quòd auſpiciis neglectis, claſſem tẽpeſtate amiſit: Et P. Claudius, quòd cùm auſpicia more maiorum petenti pullarius non exire pullos cauea nuntiaſſet, eos in mare iuſſerit abiici, dicens: Quia eſſe nolunt, bibant. Valer. lib. 1. cap. 4.

Sunt autem ſententiæ ſimplices, quæ ſimpliciter ſine rationis ſubiectione proferuntur, vt: liber eſt is æſtimandus, qui nulli turpitudini ſeruit.

Item: Egens æquè is eſt, qui non ſatis habet, & is cui nihil ſatis poteſt eſſe.

Item: Optima viuendi ratio eſt eligenda, eam iucundã conſuetudo reddet. Quæ ſententiæ non ſunt improbandæ, propterea quòd habet breuis expoſitio, ſi rationis nullius indiget, magnã delectationẽ. Sed illud quoque probandum eſt, genus ſententiæ, quod confirmatur ſubiectione rationis, hoc modo: Omnes bene viuendi

rationes in virtute sunt collocandæ, propterea quòd sola virtus in sua potestate est, omnia præter eam subiecta sunt fortunæ dominationi. Vide Ciceronem 4. ad Herennium. & Quint. lib. 8. cap. 5.

Composita, &c Sunt sentẽtiæ quo duplices efferuntur, hoc modo, Sine ratione: Errãt qui in prosperis rebus, omneis impetus fortunæ se putant fugisse: Sapienter cogitãt, qui tẽporibus secundis casus aduersos reformidant. Cum ratione, hoc pacto: Qui adolescentium peccatis ignosci putant oportere, fallũtur, propterea quòd ætas illa non est impedimento bonis studiis: At hi sapienter faciũt, qui adolescentes maximè castigant vt quibus virtutibus omnem vitam tueri possint, eas in ætate maturissima velint comparare.

Fortuna.

Multos esse malum, &c. Vlysses Iliados secundo loquitur ad Thersitem: οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω. Quod. Erasm. (in prouerbio: Imperatorũ Multitudo Cariam perdidit) ita vertit: Multos imperitare malum est: Rex vnicus esto. C. Cæsar Caligula, cùm audiret fortè Reges, qui officij causa in Vrbem aduenerãt, concertãtes apud se super cœnã de nobilitate generis exclamauit: εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς, vt ait Suet. Vnus dominus sit, vnus

Monarchia.

Rex.

Rex. Eſt autẽ triplex Reip. ſtatus Δημοκρατία, id eſt, principatus populi, μοναρχία, id eſt, vnius principatus, & ὀλιγαρχία, id eſt, ſtatus Reipub. à paucis adminiſtratæ. Atqui nihil peius licentia multitudinis, qua nulli paretur, ſed pro ſua quiſque libidine rem gerit. Hanc Græci vocant ἀναρχίαν, malum fermè tyrannide peius. Par malum πολυαρχία.

Probabilis, &c. Priſcianus veriſimilem appellat. Vt ſi quis cum malis conuerſatur libenter, numquam de hoc bene interrogaui viro: ſciens quoniam talis eſt, quales illi, cum quibus conuerſatur.

Consuetudo contagiosa.

Quales amicos, &c. Vnde Pſalm. 17 Cum ſancto ſanctus eris, & cum viro innocente innocens eris, & cum electo electus eris, & cum peruerſo peruerteris. Celebratus & hic ſenarius à Græcis κακοῖς ὁμιλῶν κ' αὐτὸς ἐκβήσῃ κακός, id eſt, malus ipſe fies, ſi malis conuixeris: Corrumpũt enim mores bonos colloquia praua. Et, ſi iuxta claudum habites, ſubclaudicare diſces. Vide Eraſmi prouerbia. Plutarchus in commentario de ratione dignoſcendi verum amicum ab adulatore, ſcribit tantam habere vim aſſiduam conſuetudinem, vt imprudẽntes etiam imitemur vitia eorum, quibuſcum viuimus. Sic Pla-

tonis familiares eius gibbum imitabantur

Expers malorum, &c. Aphthonius Ἀλυπον βίον, habere vitam, inquit, sine tristitia nulli licet inuenire. Rectè Hesiodus:

Ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρα, ἄλλοτε μήτηρ.

Ipsa dies quandoque parens, quandoque nouerca est. Proinde Plinius se dubitare dicit, vtrum natura sæpius nouerca sit, an mater, vt quæ tot venena, tot item remedia progignat. Vide Chiliades Erasmi. Nemo, est, qui semper in tranquillitatis portu nauiget. Quotusquisque est hominum, quos non teneat aliud atque aliud tanquam in Panegyre malorum, infortunium? Vt sapienter Solon protulerit: Si in vnum locum cuncti mala sua contulissent, futurum, vt propria deportare domum, quàm ex omni miseriarum aceruo portionem suam ferre mallent, vt ait Valerius libro septimo cap. 2.

Superlata, &c. Priscianus superlatiuas sententias vocat: vt Fama malum, quo non aliud velocius vllum, Mobilitate viget, &c.

Infirmius nihil, &c. Versus Homericus est: οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο,

Quem

Quem Erasmus in prouerbio, Homo bulla est, ita transtulit: Nil homine enutrit tellus infirmius alma. Catanæus: Debilius nil terra facit mortalibus ipsis. Glaucus Iliados sexto verè loquitur in hanc sententiam. Tale genus est hominum, quale foliorum, &c.

Homo bulla.

Indignum Theognidi, &c. Nomen est poëtæ Græci, cuius (vt Tertullianus ait) sæpe meminit in legibus Plato: Et Erasmi in prouerbio: Optimum non nasci, carmen hoc eius citat:

Ἀρχὴν μὲν μὴ φῦναι ἐπιχθονίοισιν ἄριστον.

Idem prouerbiali figura dixit:

οὔτε γὰρ ἐκ σκίλλης ῥόδα φύεται, οὐδ' ὑάκινθος.

Qui vitam in miseria, &c. Hoc argumentum & styli, & ingenij exercendi causa tractari solet, Non vt paupertati (quę iuxta prouerbium sapientiam sortita est) suspendio si arbor deligenda, aut desiliendum à quinque scopulis, vel rupibus in vndam, Verius est, quod S. Chrysostomus in Epistola ad Hebræos scriptum reliquit: Paupertas est manu ductrix in via, quæ ducit ad cœlum. Sed hoc malum influxit humanis mentibus, vt honori sit pecunia, & nemo, nisi diues, honore dignus habeatur, vt ait S. Ambrosius 2. Officiorum cap. 21.

Nequit exerceri ad virtutem, &c. Etenim, vt Iuuenalis Saty.3.inquit.

Haud facilè emergunt, quorũ virtutibus obstat
Res angusta domi.

Et Satyra septima.

Neque enim cantare sub antro
Pierio, thyrsúmue potest contingere sana
Paupertas, atque æris inops, quo nocte diéque
Corpus eget.

Paupertas.

Quippe, vt Aristoteles primo Ethicorum inquit: fieri non potest, aut non facilè fit, vt is agat res præclaras cui facultates desunt. Multa nanque per amicos, per diuitias, per ciuilem potentiam, tanquam per instrumenta aguntur. Et in decimo, scribit sapientem & iustum rebus his indigere, quæ necessariæ sunt ad vitam. Idem (vt Laertius Diogenes scribit lib. de Vita philosophorum quinto) dixit: Virtutem ad beatam vitam sibi minimè sufficere, quippè corporis bonis exterioribúsque indigere.

Improbissima faciet, &c. Vnde Horat. in Odis: lib.3. Oda 24.

Magnum pauperies opprobrium, iubet
Quiduis & facere & pati
Virtutisque viam deserit arduæ.

Mantuanus in Bucolicis.

Pauperies inimica bonis est moribus: omne

Labi-

DE LOCO COMMVNI,
qui Κοινὸς τόπος.

CAP. VII.

LOcus communis, est oratio bona aut mala, quæ alicui insunt, augmentans. Dictus autem est communis, quòd omnibus, qui eius rei, de qua agitur, participes sunt, communiter conueniat, atque congruat. Oratio enim in proditorem omnibus in commune proditioni obnoxiis aptatur. Deuterologia, id est, argumentationi iam peractæ, & epilogo similis est. Quare locus communis non habet proœmium, attamen iuniorum exercendorum caussa, quandam proœmij formam licebit fingere, cui subdere capita, primùm ex contrario, hinc rei expositionem, non tanquam doceas, res enim nota est, sed vt auditorem incites aut exasperes. Post hanc afferes comparationem, qua ex collatione id, de quo agitur, in maius extollas. Postmodum collocabis sententiam, vel mentem, caput sic vocatum, exprobrãs, aut calumnians agentis intentionem. Deinde coniecturali digressione vitam præteritam in criminum suspicionem deuocabis: deinde misericordiæ exclusionem. In fine autem huius præexercitationis, pones capita finalia.

Legitimum,
Iustum,
Vtile,
Possibile,
Honestum,
Euenturum.

EXEMPLVM LOCI COMMUNIS contra tyrannidis affectatorem: cuius proœmium primum tale est.

QVemadmodum legibus constitutum est ipsique apud nos iudicia censuerunt, legibus pœnas luatis, cuius scelere leges nullæ fuerant amplius permansuræ. Quòd si præsenti liberatus supplicio, foret æquabiliorem sese præbiturus, aut virum popularem ducturus, illi forsitan aliquis pœnam remittere posset: cùm verò elapsus in præsentia, sit longè violentior euasurus, iniustum certè fuerit insecuturæ tyrannidis initium præsenti delicto condonari.

SECVNDI PROOEMII forma.

EX aliorum absolutione reorum non magnũ fortasse Iudicibus periculũ fuerit emersurum: Verum si Tyrannus abierit impunitus, certum

tum est, ad ipsos Iudices præcipuum discrimen deuolutum iri, quos cùm ipsi legibus è medio tollent, potientes rerum Tyranni.

A contrario.

Videmini autem mihi, Iudices, in eius solùm quod in præsentia est, contemplatione mentem habere defixam virtutis, seueritatisque maiorũ nostrorum obliti, quorum iustius erat reputare, animóque proponere sententiam, qui nobis velut maximum incomparabiléque munus, Rempublicam omni dominatione vacuam, solutámque reliquerunt. Optimè quidem illi atque rectissimè. Quando enim fortuna ipsa varietate sua inconstãtem se, diuersámque hominibus præbet: proinde mentes quoque hominum ad rectè secúsque agendum multiplici flexu trahuntur. Hinc inæqualitati fortunæ legum æqualitatem opposuerunt instituerúntque Rempublic. velut vnam ciuium omnium sententiam facientes, vt fortunam nunc prementem res cuiusque, nunc extollentem legum constantia æquaret, essétque in ciuitatibus lex, correctio malorum quæ fortuna patrasset.

Ab expositione.

Cuius iste aut immemor, aut contemptor potius scelestissimo secum consilio instituit, vt Rempublic. deleret taliáq; secum disserebat: Quorsum hoc ergo per deos immortales? Supra omneis positus omnib. me patiar æquari? Frustráque permitto cumulare diuitias, mihi fortunã si eadem quæ vulgus faciã, eadem ferã? & collecti

pauperes indicant: quódque multis videtur, id mihi tanquam lex obseruandum erit? Quoúsque ergo hæc? Quis modus erit, aut horum quæ liberatio? Occupabo arcẽ & pessimè perituras longe abigã leges, eróq; reliquis ego lex potius quàm reliqui mihi. Hæc ipse secum reuoluebat, nõdum verò votorum suorum finem assequutus. obstitit enim beneuolẽtia Deorum. Quid ergo? non iniquissimum est, si propter ea quæ frustra conatus est summam Diis gratiam debemus, propter eadem hæc hunc hodie conseruari?

A comparatione.

Sceleratus est homicida sceleratior, tamẽ multo Tyrãnus. Ille enim vnũ, quisquis is fuerit, perimit: hic verò totius cõuellit ciuitatis fortunas. Quanto ergo minùs est parũ offendere aut vnũ necare, quàm omneis occidere tãto minus est homicidæ malum, quàm atrox Tyranni crimen.

A sententia.

In aliis autem reis euenit plerunque, vt tametsi grauissima admiserint, mentem eximant delicto animóque defendantur. Solus autem Tyrannus fiduciam non habet, vt inuitum se dicere queat tantum scelus suscepisse. Itaque si inuitus tyrannidem fuisset aggressus, esset fortasse ratio aliqua huius ipsum conatus absoluere. Verum cum ante rem attentam ipse multum secum diúque deliberauerit, quomodo iustum cuiquam videtur culpa carere ipsum, qui ante opera, mente quoque factus est Tyrannus?

Alij ergo, quicunque in ius vocãtur rei, præ-

sentis solum criminis rationem reposcuntur, & propter prioris vitæ rectè facta sæpius absoluũtur, præsentibúsque delictis ignoscitur. Solus verò Tyrannus vtriúsque temporis iudicium subeat, oportet. Liquet enim quàm immoderatè vitam præteritam & quàm crude iter præsertim exegerit ipse. Itaque vtrorúmque det pœnas & eorum quæ antè, & eorum quæ præsentis sceleris conatu deliquit.

A digressione in coniecturalē causam.

Libet autem videre cuius preces præsenti ipsum discrimini sint excemptura. Liberi nempe? Verùm cùm supplicantes vobis, flentésq; illos videbitis, putate vobis assistere leges, quarum vos respectu moueri multò rectius est, quàm liberorũ ipsius. Illos enim speratæ dominationis fuerat relicturus hæredes: leges verò quòd iudicandi, decernendique de ipso potestatem habetis, præstant. Itaque per quas, quod Iudices estis, vobis datur, pro eis iustius fuerit vos sententiã ferre.

Ab exclusione misericordiæ.

Si enim rectè leges iubent eos, qui patriam in libertatem asserũt honoribus afficiendos esse, necessariò relinquitur eos qui in seruitutem redigere conantur, esse puniendos.

A legitimo.

Iustum autem est, vt tantum vobis det pœnarum, quantum ipse sceleris admisit.

A iusto.

Quòd si Tyrannus occubuerit, id magno vobis vsui futurum est. Quoniam firma præstructio confirmandi leges erit.

Ab vtili.

Facile autem & expeditum erit, de ipso sumere

A facili & possibili.

mere supplicium. Neque enim quemadmodum ipse ad asserendam tyrannidem satellitibus, ita vos ad opprimendum ipsum auxiliis opus habetis. Sed sufficiet (Iudices) sola vestra sententia, cuius cùm à Repub. ius potestatemque acceperitis, pulcherrimum quoque erit, pro Reipub. salute ipsam experiri.

Conclusio ab euenturo.

Qua facili cognitione totam hanc praesentem tyrannidis potestatem auferetis.

SCHOLIA.

L*Ocus communis, &c.* Principio loci cõmunes sunt, quas rerum formas appellant, quæ ferè in vsum rerum humanarum & literarum cadunt, vt fortuna, opes, honores, vita, mors, virtus, prudentia, iustitia, liberalitas, tẽperantia, & his contraria, vt ait Melanchthõ primo Rhetoricorum. De quorum vsu optimè scripserunt, Rodolphus Agricola in Epistola de ratione studij. Et Erasmus secundo Copiæ.

Sunt item, qui alia in causa à defensoribus, alia ab accusatoribus communiter tractantur. Horum locus communis, augere peccati atrocitatem, & dicere, malorum non oportere misereri: Illorum misericordiam captare, & illata crimina extenuare.

Item:

Item: communes loci cùm accuſatorum, tum defenſorum, A teſtibus, contra teſtes, à quæſtionibus, contra quæſtiones, ab argumentis, à rumoribus, & contrà: de quibus Cicero ad Herennium 3. Et Georgius Trapezuntius Rhet. 2.

Item: communes loci (de quibus potiſſimum Aphthonius loquitur) ſunt, quibus citra perſonas in ipſa vitia moris erat perorare, vt in adulterum, aleatorem, peculatorem, vt ait Quintilianus libro 1. cap. 4.

Communes autem dicti ſunt ideo, quia quamuis contra hunc aut illum dici videantur, tamen ad vniuerſos criminis reos efferantur neceſſe eſt, vt ait Trapezuntius.

Augmentans, *&c.* Hoc eſt, per locum communem amplificamus vel augemus virtutes, quæ bonis, vel crimina quæ ſceleratis inſunt, illic per conqueſtionem miſericordia captatur, hic peccatorum atrocitas exaugetur. Quod quibus rationibus fieri debeat, oſtendit Cicero in fine libri ſecundi ad Herennium.

Deuterologia, *&c.* Agricola ſecundam orationem reddidit. Quoniam locus communis poſt accuſatorum argumentationes quibus primò noxij manifeſtantur, &

con-

conuicti suppliciis digni relinquuntur, solet tractari. Vnde Quintilianus ait, ex mediis iudiciis esse. Et Priscianus ita definit: Locus communis exaggerationem habet manifestæ rei quasi ex argumentationibus iam peractis. Non enim quærimus, in hoc an iste sacrilegus, vel vir fortis sit, sed rei conuictæ, & manifestæ exaggerationem facimus, cui tamen legibus supplicium sit definitum, vel præmium. Rodolphus Agricola libro secundo capite 14. Loci communes, inquit, vt Rhetores vocant, non sunt aliud quam maiores ratiocinationum propositiones, vt quæ in proditorem, in veneficum, adulterum, sicarium dicuntur. Cùm volumus enim probare, Cælium damnandum, ostendimus veneficum esse: quod vbi explicatum est, quid restat aliud, quod ratiocinationi desit, nisi maior? veneficus est damnandus.

Lib. 2. ca. 4.

Epilogo similis, &c. In Conclusione, præter enumerationem sunt Amplificatio & Commiseratio. Illa per locos præscriptos à Cicerone cõmunes, instigationis auditorum, augendiq; criminis causa sumitur: Hac item per locos suos cõmouetur misericordia animus auditoris. Ergo conclusioni similis est locus communis, quẽ

item

item bonorum & malorum, quæ alicui insunt, nos amplificatiuum sermonem appellamus λόγον αὐξητικὸν Græci.

Res enim nota est, &c. Hoc est postquam forma quædam prooemij fuerit posita, & à contrario locus tum subiunges ἔκθεσιν id est expositionem, vt auditorem in odiũ maleficij rapias, ac instiges, non probes, nec doceas rei declaratum crimen.

In maius extollas, &c. Hoc est flagitium, in quod fuerit inuectus, ostendes longè grauius esse atque atrocius illo cum quo contuleris, vt sacrilegum peculatore deteriorem.

Sententiam vel mentem, &c. Sententiam veteres quod animo sensissent, vt suprà dictum est, vocauerunt, Græci γνώμην appellant. Quod concilium mente conceptum, atque voluntatẽ quoque significat. Vult igitur Aphthonius, vt aperiamus, quo animo, vel rationis impulsu, & quibus cõsiliis reus ad maleficium accesserit.

Coniecturali.

Coniecturali, &c. Coniecturam à coniectu, id est, directione quadam rationis ad veritatem, appellatam ait Quintilianus libro 3 cap. 7 Hinc coniecturalis caussa, cuius Cicero ponit sex partes. Et primam vocat argumentationem probabilem, diuidítque in causam, & in vitam: illa

Coniecturalis causa.

ratio-

ratiocinationem, hæc ex antè factis ſuſpiciones adminiſtrat.

Miſericordiæ excluſionem, &c. ἐλέου ἐκβολήν. amouendam ait miſericordiam eſſe, & neminem iuſtum oportere malorum miſereri.

Leges nullæ, &c. Tyranni periphraſis eſt in quem præſens hic locus communis eſt inſtitutus. Verùm Tyrannus olim dicebatur, fortis & dominus bonus, plenam in ſubditos poteſtatem habens. Vnde Virgilius in 7. Æneam ſuum, quem pium ſemper eſſe voluit, Tyrannum dixit, inquiens.

Pars mihi pacis erit, dextram tetigiſſe Tyranni.

Poſtea viribus imperij per ſuperbiam cœperunt abuti. Vnde tyranni nomen ad eos reſtrictum eſt, qui per inſolentiam abutuntur imperiis, & Remp. opprimunt, redigúntque in ſeruitutem. Cum his (inquit Cicero Officiorum 3. nulla nobis eſt ſocietas, ſed potius ſumma diſtractio.) Omne hoc genus peſtiferum atque impium ex hominum communitate exterminandum eſt, &c. Idem 2. Philippi. Satis eſt viris fortibus didiciſſe, quàm ſit pulchrum beneficio gratum, fama glorioſum, tyrannum occidere. Idem pro Milone Græci homines Deorum honores tribuunt

buunt iis viris, qui Tyrannos necauerunt. Quæ ergo vidi Athenis, quæ aliis in vrbibus Græciæ, quas res diuinas talibus institutas viris? quos cantus? quæ carmina? propè ad immortalitatem, & religionem, & memoriam consecrantur, &c. Præterea lex olim erat: Tyrannicidę imago in gymnasio ponatur. Cuius meminit Quintilianus lib. 7. cap. 8.

Videmini, &c. Aphthonius δοκεῖτε δέ μοι μᾶλλον περὶ τῆς τοῦ παρόντος διανοίας ἀκριβέστερον κρίνειν, εἰ τὰς τῶν προγόνων λογίσασθε γνώμας: Longe, inquit diligentius, & exactius (mea sententia) iudicaretis in re præsenti, si maiorum nostrorum iudicia ante oculos vestros ponere velletis. Iudices nimium indulgentes ac remissos arguit. Maiores autem econtrariò diligentiores asserit enituisse. Illos pati Rempub. opprimi, hos in libertatem adseruisse, & legum iustitiam opposuisse iniustis fortunæ impulsibus ad maleficia. Est enim locus à contrariò.

Fortuna varietate sua, &c. Fortuna potẽs, ac variabilis appellatur à Virgilio, quam Deam veteres arbitrati, in tota ratione mortalium solam vtramque paginam facere credebant, & omnes casus humanos adsignabant illi, vt hominum mentes impellen-

Fortuna Hic illud Horat. lib. 3. car. od. 29. Fortuna sæuo læta negotio

O

Ludum ipso ente ludere pert nax, Trãsmutat incertos honores, &c.

pellenti, nunc ad maleficia, nunc ad virtutum studia. Vnde Quintus Curtius lib. de rebus Alexandri, inquit, Etiã naturam plerunque fortuna corrumpit, & libro. 8. Quis neget eximiam quoque gloriam sæpius fortunæ quàm virtutis esse beneficium? Hinc Aphthonius ait, prudenter à maioribus institutum, vt leges decernerent malis pœnas, bonis autem præmia virtutis.

Attentatam rem, &c. Id est, Misericordiam Tyrannus mereretur si peccasset imprudenter & inconsultò: sed cùm factus sit studiosè, atque dedita opera Tyrãnus, erit puniendus, voluntariò enim crimini nulla debet esse veniæ spes, nec ignoscendi facultas parata.

Inuitum se dicere, &c. Hoc est, crimini suo nihil poterit prætexere, non dicere, quòd inuitus, vel per imprudẽtiam scelus susceperit. Et in testamẽto veteri legimus iis vrbem profugij paratam fuisse, qui nescientes aliquem percussissent, vt si ferrum in sylua manum succidentis ligna fugerit, & occiderit hominem. Deut. 19.

Liberorum ipsius, &c. Hoc est, filiorum atque filiarum. Vide Gellium lib. 2. cap. 13.

Quarũ respectu moueri &c. τὴν ψῆφον ἐπιτηγχάνειν; id est, suffragia ferre. Multò iustius

est,

eſt,inquit,pro legibus ſuffragia ferre,eáſque defendere, quàm Tyrannorum liberos fauore proſequi.Illarum enim beneficio iuſtitia floret, & Iudices liberè ſententiam pronuntiant, ſed horum maleficio, cum Iudicibus æquitas è medio tollitur.

LOCVS COMMVNIS IN *villarum ac vrbium incenſores.*

Exordium.

HOminum impiorum nulli grauioribus ſuppliciis afficiendi ſunt, quàm ij,quorum maleficio contingit, vt funditus per incendia pereat, quod à iuſtitia ſuum vnicuique fuit attributum.

A contrario. Quorſum attineret Deorum clementia datas eſſe facultates,ſi liceret impunè maleficis eas per crudeliſſima ſcelera tollere, vel omnino flammis abolere?

Ab expoſitione. Quid in rerum natura poterit atrocius eſſe,quàm omnia loca miſerabilibus lamentis cunctáſque domos eiulati[illegible] querulis complere, vrbes ince[illegible] internecione ciues, vaſtitate[illegible] ruina crudeliſſima Reſpub.pe[illegible] uiter omnia, quibus human[illegible] non poteſt,flammis abſume[illegible]

A compa-ratione. Quibus longè mitiores sunt fures, aut sicarij. Hi vnius atque alterius bona diripiunt, aut, rerum inopia protrusi, vnum aliquem occidunt: at illi Respub. omnes euertunt, & vniuersa tollunt è medio.

A Senten tia. Facinori voluntario nulla esse debet parata excusatio, imprudentiæ iusta est deprecatio. Nulla igitur venia digni sunt isti, qui consultò maleficia susceperunt, ac sua sponte omnia immaniter excusserunt sola nocendi libidine, & peruersitate mentis impulsi.

A coniecturali digressione. Cùm vitam præteritam adeo turpiter exegerint, vt nulla spes melioris sit insequentis. Iudices, iniustè facietis, si eos dimiseritis. Quippe vix vnquam ad bonam frugem peruenturi sunt, quos ad omnia flagitiorum genera rapuit assidua peccandi consuetudo.

Ab exclusione misericordiæ. Quis poterit istorum misereri, quos nō publicus luctus ad misericordiā traxit, nō tot matronarum ac puerorum eiulatus fle[illegible] non tot virorum singultus atque ca[illegible] maximæ permouêre, nedum à [illegible] crimine potuerunt deterrêre? [illegible]ura sinunt, volúntque, vt ij pœ[illegible]s exoluant, qui iustitiæ leges [illegible]deliter vniuersam Rempub. [illegible]fortunásque omnium irreparabili

rabili damno funditus perdiderunt.

Quis tam peruersi iudicij poterit esse, cui videatur iniquum, eos tantis incommodis atque pœnis adficere, quanta bonis innocentibus intulerunt, tantísque suppliciis excruciare, quanta meruerunt eorum maleficia? *A iusto.*

Sumpto de sceleratissimis hominibus supplicio fiet, vt Respub. liberata possit respirare: item boni ciues quibuscunque rationibus valuerint, sua tecta restaurare & in meliorem aut saltem pristinam conditionem, atque dignitatem restituere. *Ab vtili.*

Tanta vobis, Iudices, & diuinitus concessa potestas, vt citra magnum negotium maleficos tollere, tanta item facultas, vt pro iure vestro Remp. afflictam suffulcire possitis, & in libertatem asserere. *A possibili, & honesto.*

Nihil magis poterit Iudices æquissimos decere, quàm rerum publicarum hostes opprimere: nihil magis gloriosum æstimari, quàm prospicere, ne quid damni boni ciues capiant. *Hoc enim est proprium eius officiũ qui ad Reipub. administrationẽ accedit.*

Postquam pœnas de reis hisce dignas sumpseritis, fenestram criminibus reliquis clausuri estis. Nam eorum exemplis multi deterriti cessabunt à peccando, qui alias ad nocendum promptiores sunt futuri: Resipiscent multi, vbi cognouerint *Ab euenturo.*

mala consilia consultoribus pessima cecidisse.

ALIVD LOCI COMMVNIS *exemplum, in ebrium.*

Exordium.

IN Repub.vestra,Iudices, prudenter instituta, non ferre soletis vlla etiam leuia crimina,quanto minus vobis toleranda est ebrietas omniũ scelerum teterrima, vnde velut alto gurgite proflauunt omnia vitiorum genera, promanátque corporum & animarum pernicies certa.

Ebrietas.

A cõtrario.

In homine rem præstantissimam nouimus esse rationem, bonámque valetudinem: vtrunque obnubilat, imò disperdit fœda temulentia,vtrúmque conseruat diuina sobrietatis virtus, quæ omnium bonorum est origo, sicut illa malorum.

Ab expositione.

Tolerabilior rei præsentis esset causa,si vino rarius sese ingurgitaret, sed nullam meretur veniam, cùm bestia quotidiè cothonissans sese poculis obruat. Qui toties ab amicis admonitus non desinit, ab adfinibus obiurgatus non cessat ebrietatem sectari, & iuxta prouerbium, canis advomitum reuerti,& sus ad volutabrum cœni.Noctes atque dies in ganeis, in lu-

ſtris pergræcatur, clamat, rixatur, pugnat.

Quemadmodum amor turpis nihil boni procreare, ſic item ebrietas, ingeniorum teterrima pernicies. Et reliqui morbi partem aliquam corporis ſolent corrigere, non diuinam in homine particulam adoriri: peſtilentiſſimus omnium eſt ebrietas, hoc eſt, rationis priuatio, quæ temulentia dicta, quòd animi vigorem debilitet. Veteres enim temetum appellauêre vinum ex eo, quòd tentet, atque labefactet mentem.

A comparatione.

Alios imprudentia, caſus, atque fata ad peccandum trahunt: ebrioſi ſponte ſua rapiuntur ad malè faciendum. Vnde Seneca ebrietatem nihil aliud ait eſſe, quàm voluntariam inſaniam, Epiſto'arum 12.

A Sententia.

Non potuit vitam præſentem honeſtè trãſigere, qui præteritam turpiſſimè traducendo, ſe puteo, quod aiunt, argenteo non deſiit ingurgitare. Documento ſunt libidines portentoſæ, pallor, genæ pendulæ, oculorum vlcera, tremulæ manus, quas aliquando vidiſtis effundere, plena vaſa: Hæc omnia præmia ſunt ebrietatis, & vitæ turpiter exactæ euidentia ſigna. Vide Plinium lib. 14. cap vlt.

A vita antecedẽte.

Incõtinẽtiæ incommoda vide ex Socrate apud Xeno. Memo. 1.

Nulla ratione parcendum eſt illi, qui conſultò facinus patrat, & ſua ſponte ſe

A miſericordiæ excluſione.

conuertit in beſtiam: quod facit ebrioſus homo, cuius turpiſſima flagitia ſine vlla miſericordia reprimere debetis, & exemplis in nocentem editis reliquos à peccando deterrere.

A legitimo.

Cùm iuxta Ciceronis ſententiam, Lex ſit recti præceptio, prauíque depulſio, rectiſſimè feceritis, ſi (quod leges veſtræ volunt) teterrimum hoc ebrietatis crimen è medio ſuſtuleritis: quo facto, vitiis omnibus repurgatã Rempublicã eſtis habituri.

Gladios cur gerãt magiſtratus.

Vos ideo magiſtratu fungimini, & gladios geritis, vt ſontes puniatis, & innocentes tueamini. Nihil igitur iuſtiùs, nihil honeſtiùs facere poteritis, quàm ſi fortiter officio veſtro functi, in beſtiam hanc ebrioſam grauiter animaduerteritis. Nec erit quòd ab illo vobis metuere debeatis, cùm neminem ſui criminis defenſorem habeat, & eius omni vigore corpus exhauſtum, vinóque debilitatus ſit animus. Noxium igitur dignis modis tractate, quod non ſolùm Reipublicæ veſtræ futurum eſt vtile exemplum atque ſalutare, ſed etiam gratum Deo, qui maximo odio perſequitur ebrietatem Vnde apud Eſaiã inquit: Væ qui conſurgitis manè ad ebrietatem ſectandam, & potandum vſque ad veſperam, vt vino æſtuetis, &c.

A iuſto, honeſto, vtili, poſſibili.

Sed

Sed non opus oratione longa vobis, *Epilogus.* quibus persuasum esse scio, ebrietatem crimen esse teterrimum, nec leui supplicio tollendum.

IDEM ARGVMENTVM VE-
nustiùs ac copiosiùs tractatum à Petro Mosellano.

VEreor plurimum, ne, qui sobrij sunt, operam hanc meam in ebrios dicendi ceu superuacaneam rideant: dicét enim sobriis castigatione hac nihil opus esse: ebrios autem sic vino sepultos, vt nullius vocē exaudiāt, nullius admonitionē intelligant, nullius obiurgationis asperitatem sentiant. Nimirum quòd, vt corpus mortui nullis punctis, sic ebrij animus nullis. monitis excitari posse videatur. Quanquam autem optabile esset, non sæpe operam ludi in corrigendis iis, qui in vitiis suis sic obdurueêre, vt omnē medicinæ spem excludant: tamen quia sunt qui certis interuallis ex tanti mali sopore expergefacti, ad se redeunt, séque sanabiles per hoc, quod morbum subinde agnoscant, præbent, vel horum gratia quanta sit in hoc vitio pernicies, paucis ostendā. Nā vt pulchriùs nihil est homine sobrio,

& ad quiduis quouis tempore, quouis in loco parato,ita nullum monſtrum fœdius ebrio,cuius,vt Terentianus Chremes ait, neque pes neque manus ſatis ſuum officium facit.Principiò mirari ſuccurrit Græcorum prudentiam,qui ſuæ etiam linguæ proprietate quanta virtus, quámque ingens bonum ſit ſobrietas ſatis declarant. Siquidem vt oſtenderent mentem humanam in ſua dignitate conſiſtere ſine ſobrietate non poſſe,virtutem hanc inſigni vocabulo σωφροσύνην nominauêre.

σωφροσύνη.

Quid enim aliud ſonat σωφροσύνη, quàm mentis conſeruationem? vt quantum homo animalia rationis expertia mentis dignitate antecellit tantum quoque hæc virtus cæteris omnibus ſit ſublimior cenſenda.Quamquam autem Stoicorum diſputatio eſt,qui vnam virtutem habeat, ei & cæteras nõ deeſſe:tamẽ in vſu vitæ humanæ ſæpe compertum eſt, fortitudinem habuiſſe eum,qui amicitiæ iura non præſtiterit. At ſine ſobrietatis fundamento nullus vnquam virtutũ domiciliũ in animo ſuo conſtruxit. Nam vt ea oculorum acies ſola colorum diſcrimina diſcernit, qui nullo vitioſi humoris fluxu lippiant: ita quid quaque in re vel fugiendum, vel ſequendũ ſit,ea tantùm mens cernit, quã

cibi

cibi ac potus moderatio ab omni onere semper seruauit expeditam Hæc prudentibus consiliorum omnium mater, hæc rectè consulta maturè exequitur, cũ hac florent Resp. hac discedente sensim optima quæque dilabuntur: vt vel hinc appareat quanto sit pestis in Repub. ciuis ebrius, qui neque virtuti vlli locũ apud se relinquat, nec vllum in rebus consilium aut inuenire ipse, aut ab aliis inuentum recta ratione exequi possit: qui nec præterita recordari, nec præsentia moderari, nec futura præuidere rectè queat: qui denique nihil aliud sit, quàm quod de otiosis ait Poëta, Telluris inutile pondus. Pinge autem tibi cogitationis penicillo talis hominis vitam. A vespera ad multam noctem clamatur, bibitur, luditur, cantatur, vlulatur, pugnatur, franguntur scyphi, mensæ vomitu conspuuntur: succedit somnus alij grauis, adeò vt morti plusquam similis appareat: alij somniorum terrificis spectris irrequietus: tum ęquissimum ebrietatis supplicium, vehemens capitis dolor, ac membrorum omnium debilitatio. Manè dolor, & nondum edormitum vinum surgere vetat, & in mediũ vsque diẽ in stratis detinet. Quòd si qui operis vrgeat nimis, fracti, & vel semi mortui

ad

ad illud accedimus. Quis autem cum laude in negotio aliquo graui versatur, ad quod inuitus, fractus, ac totus languidus ingreditur? Quid expediet impeditus ipse? Quid fortiter faciet lãguidus? Quem laborem feret hesterno mero non solùm fatigatus, verùm totus fractus? Attrectãdum est aliquid? tremunt manus. Eundum aliquò? genua labant. Res poscit eloquentiam? lingua hæret, vocis meatus est impeditus. Quid multis? inter tot morborum genera, quot humanæ naturæ miseria est obnoxia, vix vllum est, quod semel adeò totum hominem sibi eripiat, & animum pariter atque corpus prosternat. Bona morborum pars cùm vel corpus, vel corporis aliquam partem affligat, tamen immortalem hominis partem, nempe animum, impetere non audet. Sunt qui soporem, sunt qui torporem, sunt qui frigus, sunt qui æstum immittant, salua tamen interim rationis dignitate. Atqui illud ipsum, quod commune habemus cum Diis immortalibus, quo solo homines & sumus, & rectè appellamur, quo à brutis differimus, hoc verò labefactare ebrietas & potest, & solet. Atrox sanè, & horrenda pestis est ἐπιληψία, qua correpti plerique aliquoties vim sibi ipsi afferunt, dum sua ipso-

Animum cum Diis cõmunem habemus, eòque solo à brutis differimus.

ipsorum membra pulsant, dum capillos sibi vellunt, dum se in luto voluunt ipsi. At nullis verbis consequi queas, quanto fœdiori, quantóque immaniori malo laboret ebrius. Quem ἐπιληψία, corripit, hunc paulo momento deserit, atque ei mentis vsum reddit: ebrius autem cùm diu multúmque per ebrietatem iactatus fuerit, séque indigna multa tum fecerit, tum passus fuerit (si non, quod sæpenumero accidit, in totum extinguatur) totúmque penè triduum sepulto similis iacuerit, vix tandem ad se vtcunque redit. Illi mali sensum lenit, quòd nulla sua culpa, sed morbi vehementia pœnitenda multa tum dicit, tum facit: huic verò malum conduplicatur, quando, quò mali culpam à se transferat, non habet: & minus premere solent, quæ nihil commeritis grauia accidunt. Iam inter animi vitia nullum est tam noxium, nullum ex quo tanta malorum aliorum seges pullulet. Quod enim tam est horrendum, quod non ebrij audeant? Fide & taciturnitate in rebus humanis nihil sanctius esse debet. Ebrio nihil rectè credideris, effutit omnia, neque quicquam tam religiosé arcanum est, quod celare is possit, qui ad cuiusuis compotoris stultitiam

inui-

inuitatus mẽtis suæ dignitatem ipse prodit. Quid enim non proderet is qui illud, quod charissimum habet, ad alienum affectum, eúmque stultum, amittere vel cũ auiditate paratus est? Cui autem ignotum est, rixarum, vulnerum, stuprorum, adulteriorum, homicidiorũ vberrimum fontem esse ebrietatem? Quis enim nescit pugnã Lapitharum factam, vt Horatius ait, super mero? Quis nescit, Tarquinios mero calentes primùm ad stuprum nefandum processisse, mox & regno amplissimo excidisse? Quis ignorat Alexandrum Macedonem, cætera quidem Regem laudatissimum, compotandi studio eò prolapsum, vt iis quibus familiarissimè vtebatur, interfectis, & per hoc procerum suorum omnium animis à se alienatis, veneno tandem extingueretur? Sed ne ego ineptus, qui, quod vitium finem nullum nocendi habet, hoc orationis meæ angustiis complecti studeo.

In vino veritas: hinc Hora Ser. 1. Sa. 4. & 10 Condita cum verax aperit præcordia Liber.

Vide Curt. lib. 10 & Plutar. in vita Alex.

ALIVD EXEMPLVM LOCI *communis in sacrilegum, iuxta præscriptos ab Aphthonio locos, cuius bona pars ex Prisciano deprompta est.*

Exor-

Exordium.

IN omnes maleficos oportet animaduertere, maximè in eos qui cōtra Deos aliquid audent, ſacra violando.

ALIA EXORDII *Formula.*

QVòd ſi vultis committere Iudices, vt cęteri quoque homines veſtra indulgentia peſſimi fiant, ſacrilegum impunitum relinquite: ſin hoc non placet, ſuppliciis adficite.

ALIA PRINCIPII FORMA.

QVi in conſpectum veſtrum adductus reus, videtur ſolus in periculum veniſſe, ſed vos quoque in diſcrimen præcipitamini. Iuris enim contemptio, & religionis violatio impunita recta, deorum iram in homines excitat.

A contrario. Vt Dij placarentur, maiores noſtri ceremonias inſtituerunt, aras condiderunt, templa Diis immortalibus vouerunt, hoſtiis donariiſque exornarunt, ac feſtis diebus redeuntibus celebrarunt: iſte autem vt Deos exacerbatos in capita noſtra inſtigaret, aras ſpoliauit, templa prophanauit, & omnia donaria crudeliter abſtulit.

Ab expositione. Et quid aliud animo reuoluit, quid aliud machinatur ſacrilegus, quàm Deos irritando vniuerſæ ciuitati malum accerſere, publicíſque ac priuatis rebus incommodare? Etenim ex ſacrilegio, & Deorum contemptu ſolet agrorum ſterilitas prouenire, omniúmque rerum penuria: item ſeditiones, prædia, regionum deuaſtationes, vrbium excidia, atque peſtes.

A comparatione. Ex reliquorum maleficiis tolerabilius malum videmus enaſci. Latrocinium ac furtum in paucos committuntur: ſtupratorum adulterorúmque crimina iis ſolùm qui faciunt moleſta & acerba fiunt, & eos maximè, quorum intereſt, excruciant: ſacrilegus autem omnibus ex æquo plurimum incommodat, qui Tyrannis eſt ſimillimus, ſed tamen ex illis non omnibus ſed peſſimis omnium. Illorum enim facinus eſt ſæuiſſimum, quo Deorum immortalium donaria ſpoliant, ſacráſque diuitias auferunt. Iniquiſſimum igitur eſſet, furem, vel iniurioſum adfici ſupplicio, ſacrilegum verò abſolui.

A ſententia. Sed quid ſuis vt prætendat flagitiis habere poteſt? inuitus ad ſcelera non acceſſit, ſed cùm mala ſemper in eo mens, malus animus fuerit: non ſine multis, ſed impiis conſiliis atque conatibus fores templorum

plorum effregit. Iam quali præditum animo censeatis eum, qui Deos immortales, quos omnes creaturæ venerantur ac adorant, contempserit, imò diuina sacraria profanando exacerbauerit? Quod designare solent, qui Bomolochorum pessimi, nunquam laboribus honestis vt victum acquirerent, operam impenderunt, sed per impias artes atque sacrilegia maluerunt ad diuitias peruenire.

Bomolochi.

Homines alij qui peccant, maleficij præsentis labem vitæ prioris melius exactæ sanctimonia vel excusare, vel expugnare possunt: at qui tam horrenda crimina committunt in Deos satis ostendunt sese habere pectora, quæ ab ineunte ætate nulli pietati adsueuerunt, sed assiduo criminũ vsu tam cõtaminata sint, vt ad meliorem frugem, si cupiant etiam, nequeãt reduci. Lignum enim tortum haud vnquam fiet rectum. Et difficile est resistere consuetudini, quia assimilatur naturæ: quam licet expellas furca, tamen vsque recurret. Quare nihil iam aliud restare constat, quàm dignum meritis supplicium, vt sic arbor mala semel excidatur, ne malos fructus producere pergat.

A digressione coniecturali.

Imò natura potentiorem consuetudinem asserit Qu. Curt. lib. 5.

Vnde si cum maximo eiulatu ad pedes vestros sese abiecerit, nihil comploratione

A misericordiæ exclusione.

eius commoueamini oportet, ne crimen impunitum aliis similiter peccandi fenestram aperiat, & inconsulta misericordia vestra Deorum iram in publicæ dispendia calamitatis exacuat.

A legitimo. Quòd si leges volunt, vt qui status hominum inquietant, pacémque publicam interturbant, puniantur: quantò magis animaduertendum erit in eos, qui nobis immortales Deos iniquos & hostes faciunt, vt eorum amicitia spoliati, funditus intereamus?

A iusto. Et quid magis æquum esse poterit, quàm Deos placare, religionem tueri, ædiúmque sacrarum expilatores damnare, ac meritis suppliciis adficere?

Ab vtili. Quod si feceritis Deos placatos habebitis, & Reipublicę statum longè tranquilliorem atque prosperiorem. Etenim in iis imperiis fœliciter omnia solent succedere, in quibus religio vera conseruata, scelera punita, & ante omnia regnum Dei fuerit quæsitum.

A possibili. Nec erit, quod vindictæ vestræ iustissimæ impedimentó esse possunt: neminem enim iste habet, cuius patrocinio nitatur, nec credo fore aliquē, qui tam sit Diuûm contemptor, istū è manibus vestris vt cupiat eripere, sed potius omnes instabunt

&

& vrgebunt, vt reus omnium suffragiis morti destinatus, meritas pœnas exoluat, ne ex eo conseruato ἐκκνῶν πανήγυρις impendeat.

Quid igitur moramini? quid cessatis in eo tollendo, qui iam pridem omnibus videtur esse damnatus?

Epilogus.

ALIVD LOCI COMMVNIS

exemplum, In contumacem aut δύσκολον.

Exordium.

Contumacia.

INter varia criminũ genera non infimũ est contumacia, atque morositas, omniũ dissidiorum vberrimus fons & origo.

A contrario.

Glutinamentum.

Morum æqualitas amicitiæ vinculum atque glutinamentum est, vnde natum prouerbium: Æqualitas haud parit bellum Et obedientia vel sola virtus est, quæ menti cæteras virtutes inserit, insertásque custodit. At morositas, & contumacia pertinax amicitiæ pacta rescindunt omnemque concordiam è medio tollunt, vt Pythagoras rectè dixerit, Æqualitatem amicitiæ parentem & altricem: contrà inæqualitatem discordiarum, bellorúmque matrem esse.

Ab expositione.

Ab omni mansuetudine & obedientia dyscholus abhorrens, in animum induxit bene monentibus nunquam obtemperare, neminémque ad honesta vocantem audire. Secum igitur assiduo loquitur, atque exequitur ista: Ego satis sapio, satis est iudicij, vt queam aliis certare, imò vincere: nolo alicui morem gerere, cùm longè melius, quàm alij, nouerim quæ conueniant ætati meę: nec maximoperè alienã sapientiam optarim: valeat monitorum odiosa prudentia, ego, quod mihi visum erit, aggrediar, præceptoribus, cùm se feroces præstiterint, oppedam: quæ vetuère, faciam, reiectis etiam libris indulgebo genio, pergræcabor indies, & mihi nomen insigne comparaturus, nocturno tempore veluti grassator aut sicarius in plateis peruagabor, obuiam venientes lacessam, atque prosternam, aut, velut Achilles, in fugam compellam, exclamabo etiam, vt Stentora vincere possim,

--- aut propria mercede canoros.
Curetum sonitus, crepitantiáque æra secutus,
Torua Mimallonis implebo cornua bombis.

Hæccine digna sunt adolescentibus exercitia? Melancholicorum est studiis impallescere, & demorsos sapere vngues.

Graue crimen est ambitio; sed multò

grauius obstinatio, & pertinacia procax, quam αὐθάδειαν appellant. Illud subtile malum, secretum virus, & occulta pestis, infestans solos cupidos, quorum animos inuasit. At homo contumax, in peruersa ratione persistens, exemplo pessimo multis est aliis, quos veluti contagione virosa corrumpit, & ad seditionem Reipub. perniciem instituit, atque trahit.

A comparatione.

Nihil habet contumax, quod inflexibili menti prætexat. Facilè, si vellet bene monentes audire posset: sed peruicax, & obstinatus animus reluctatur, ac velut asinus calcitrosus reuerberat. Cæterùm vt πειθαρχία μήτηρ τῆς ἀπραξίας, sic inobedientiæ crimen & pertinaciæ scelus omnium in Repub. peruersitatum origo.

A sententia.

Præsentis criminis pœna remitti posset, si non turpem ex vita præterita labem, adeóque ἕξιν contraxisset, nec vitium ex praua consuetudine versum esset in naturam, ex cuius genuina malitia nihil, nisi quod Reip. pestilentissimum, potest nasci.

A digressione coniecturali.

Quis iudicij tam peruersi vir esse poterit, qui rubo (quod aiũt) arefacto rigidiores atque præfractiores à meritis pœnis liberatos velit, id effecturus vt omnis bene monentium, ac grauium virorũ authoritas in summum adducatur discrimen?

A misericordiæ exclusione.

A iusto. Quòd si non in facta modò, sed in voces etiam petulâtiores olim publicè vindicatum est, vt C. Fundanius & Tiberius Sempronius Ædiles, Appij Cęci filiæ mulctam ob inciuilia verba duntaxat dixerint vt Gellius lib.10 ca.7. quanto æquius erit constringere os intræne, & coërcere pestiferam rebellandi libididem eius, qui responsator teterrimus oblatratione, factóque suo scelerato omnia ciuilitatis atque pietatis officia tollit?

A legitimo. Quod si vestrûm nonnulli iudicauerint vitium contumaciæ non capitale crimen esse, arguerint igitur leges iubere, ne maior pœna sit, quàm culpa, Officiorum 3. Non petam, vt in reum exempla crudelia nimis edatis, sed per νουθεσίαν aut τιμωρίαν occursuri vitiis, ita puniatis, vt accepto malo resipiscat, peccandíque licentiam cohibeat, atque compescat.

Ab vtili. Ad crimina leuiora etiam nihil conniuere, sed aliquando ad viuum resecare, quantum in Repub. bonæ frugis afferat, vel cæco manifestum est.

A possi- Res ardua non erit, de præsenti reo iudicium, censurámque facere, sola sufficit authoritas vestra, qui nullis in hoc negotio perficiendo copiis auxiliariis opus habituri estis, cùm vel solo nutu confunde-

re

re possitis, cúmque nemo sit, qui cupiat illi subuenire.

Si præsentis peccati scelus reliqueritis impunitum, multos habebitis ad idem flagitium, alacriores factos, quos adhuc expectatio iudicij vestri remoratur.

Ab euenturo.

ALIVD LOCI COMMUNIS EXEMPLUM, *In auarum: cuius exordium.*

VEtus dictum est, Iudices, auarum, nisi cùm moriatur, nihil rectè facere. Quod vel solum vobis persuadere poterit, vt hunc hominem, ipsam auaritiam, si non capitali pœna adficere, saltem extra patriam aliquò, vnde ad eos, vel contagio, vel hominis fama non possit accedere, statuatis oblegare.

Admodum bene ac prudenter olim Romani sapientes instituerunt, vt in Ægei maris insulam Gyaros noxij deportarentur, ne lacesserent ac diuexarent innocentes, pauperum sudores, atque sanguinem hauriendo. Contrà, vos perperam ac imprudenter feceritis, si hunc reum in patria reliqueritis, & non potius hominem pestiferum & iniurium ex hominum communitate exterminaueritis, ne eius præ-

A Contrario.

Deuoratur is, inquit Quintil. lib. 6. cap. 8. cuius patrimonium consumitur.

ſentia pernicioſa miſeri ciues non modò violentur, ſed etiam perdantur. Vniuerſum enim mortalium genus deuorare, & omnibus, vt ſibi ſolis proſint, eſſe maximo detrimento ſolent auari, per omne genus iniuriarum ſuos explendo loculos, alienos expilando.

Ab ex poſitione.

Cuius rei gratia ſecum animo reuoluere ſolitus: Quorſum virtutes? quorſum probitas? quæ laudatur quidem, ſed alget. vnicum ego pecuniæ ſtudium amplectar. Hæc rerum omnium Regina, donat formam, nobilitatem, vxorem locupletem. Huic obediunt omnia, hac vel Dij capiuntur. In pretio pretium nunc eſt, dat cenſus honores, qui diuitiis parantur. Has igitur conſecutus ego, omnibus (qui nunc quæſtus vberrimus) aſſentabor, defraudabo, terminos proximi transferam, furabor, rapiam, nihil vel Deos, vel homines curaturus.

A comparatione.

Luxurioſa quidem res eſt vinum, & tumultuoſa ebrietas, ſed longè nocentior auaritia fuerit, qua nihil ſceleſtius eſſe Rex ſapientiſſimus Solomon aſſerit. Et quo liberalitas gratior, omniúmque ſtudioſorum encomiis celebratur atque laudatur magis, tanto deteſtabilior auarus eſt, qui non amicis, non patriæ, non reli-

quis

quis omnibus, sed sibi soli natus, quasi hominis portentum viuit. se solum pascit, & horrendum dictu nunquam satiatur, quemadmodum infernus, & perditio non replentur, Prouerb. 28.

A Sententia.

Ebrius post factum agnoscit delictum, ac pœnitentiam agit: homicida in furoris vim ac iram transfert crimen & facinus maleficium assignat Et vterque non semper, sed rarò & casu quodam & inuiti peccant. At auarus nihil habet, quo noxium repurget animum, cùm auaritia penitus insita permanet in venas, & in imis pectoribus inhæreat, vt auelli non possit, nullum relinquens pœnitentiæ locum, nullámque de hominum genere bene merendi facultatem.

A coniecturali digressione.

Præteritæ vitæ sanctitas aliis sæpe reis non vulgarem apud Iudices æquos beneuolentiam conciliat: verùm si totam huius rei vitam ad amussim excusseritis, ipsissimam, inuenietis αὐγείας ἐργασίαν, monstrum, non vna graui correptione vel supplicio dignum.

A misericordiæ exclusione, atque iusto.

Quare neminem arbitror fore tam stolidum, quem huius rei misereſcat Familiam quam sui simillimam habet, ad pedes fortasse vestros prouoluturam videbitis, sed vos legum & iustitiæ ratio ma-

gis permoueat, quàm iniqua sceleratorum hominum hypocrisis, & ipsissimæ Crocodili lachrymæ.

A legitimo. Cùm leges Reipub. gratia conseruandæ iubeant in sontes animaduertere, non illegitimum fuerit, imò iustissimum acriter hunc reum à vobis castigari, vel procul ablegari, cùm nihil eo scelestius, vt dixi, reperiatur.

Ab honesto & possibili. Quo facto, nihil officio vestro dignius effeceritis. Nec quod iudicium vestrum possit remorari, video: nam, modò volueritis, dictum ac factum reddetis.

Ab vtili. Duplicem inde Reipublicæ commoditatem promanaturam experiemini. Primùm Iudices integri, teterrima peste Rempublicam liberasse prædicabimini. Deinde prudenter effecisse, vt præsentis rei supplicio deterriti reliqui, ad consimile maleficium non facilè sint accessuri.

Plura dicere non arbitror operæ precium, cùm ipsi satis intelligatis, non leuibus pœnis afficiendum auarum, cùm eo nihil sit in Republica pestilentius, atque magis perniciosum.

DE

DE LAVDE QVÆ
ἐγκώμιον Græcè dicitur.

CAP. VIII.

L*Aus est Oratio, bona alicuius enumerans.*

Propriè est laudis res amplificare & ornare. Quint. l. 3. cap. 7.

Laudandæ verò sunt.
- *Persona, vt Thucydides, aut Demosthenes.*
- *Res, vt iustitia, aut temperantia.*
- *Tempora vt ver, æstas.*
- *Loci vt portus, horti.*
- *Ratione carentia animalia, vt equus, aut bos.*
- *Plantæ, vt vitis aut oliua.*

Laudamus verò communiter & singulatim.
Communiter, vt omnes simul Athenienses.
Singulatim, vt A*theniensem vnum aliquem.*
Hæc verò diuisio est laudis.

Dispones autem ipsam hoc pacto:
Primùm proœmion pro qualitate rei pones:

Deinde *subijcies genus, quod diuiditur in*
- *Gentem*
- *Patriam,*
- *Maiores,*
- *Patres.*

Pòst educationem explicabis quæ continetur
- *Institutione,*
- Arte,
- *Legibus.*

Hinc

Hinc subdes praecipuum laudum omnium caput, res gestas, quas du des in ea quae sunt.

- Animi, vt quae fortitudinis sunt, quae prudentiae.
- Corporis, vt pulchritudinē, velocitatem, robur.
- Fortunae, vt principatum, potētiam, diuitias, amicos.

Comparationis exercitatio duplicat materiam & virtutum vitiorúmque non tantùm naturam, sed etiam modum tractat. Quint. li. 2. cap. 4.

Addes deinde comparationem, qua id quod laudatur alteri collatū tollatur in maius. Postremò epilogo, qui precationi similior sit, cōcludes.

EXEMPLVM IN THVcydidis laudationem.

AEquum est eos, qui vtilia nobis adinuenêre, suis ipsorum inuentis ornare, laudibus prosequi, & quod ab illis est proditum, iisdem quoque ceu auctoribus cum gratia reponere, acceptúmque referre. Non igitur iniuria Thucydides oratione mihi celebrandus est, qui ipsis plurimum attulerit ornamenti. Omnes enim de aliqua humanarum rerum parte bene meritos decet venerari: Thucydidem verò eo magis, quòd pulcherrimo omnium illustrando, curam suam impendit. Neque enim quicquam eloquentia pulchrius: neque Thucydide quenquam bene dicendi

dicendi gloria præstantiorem inuenire est.

Nactus autem Thucydides eam est patriam, quæ & vitam pariter sibi, & eruditionem præberet. Neque enim in alio loco natus est, quam vnde omnis bene dicendi ratio profluxit, originémque vitæ sortitus Athenis.

A Patria Athenas inuentrices & altrices bonarum artium vocat Cic.

Reges generis sui habuit auctores. Itaque ab vltima protinus origine, clariore maiorum fortuna est illustratus. Vtraque ergo habens, & generis amplitudinem & ciuitatis statum popularem, quo clarior vtrinque fieret, est ab vtroque adiutus. Etenim ne ad iniustas opes, potentiámque deliberetur æqualitate legũ prohibitus est neue in obscura reliqua plebis vilitate delitesceret, fœlicitatis gener est consecutus.

A maiorĩbus.

Talibus igitur procreatus parentibus, in Republica Athenensium intérque leges educatus, quas certè optimas esse vitæ magistras in confesso est. Inter leges autem armáque viuere instituens, eruditioni simul atque rei militari operam dare decreuit, neque studia armis deferens, neque arma (vt præcipuam prudentiæ partem) relinquens, vnóque conatu duarum diuersarum artium curam habebat, coniungens ingenio pariter ea, quæ natura sunt separata.

Ab educatione.

Leges vitæ optimæ magistra

Vt tandem ad virile peruenit robur, occasionem quæsiuit proferẽdis eis, quæ pulchrè fuerat in ætate meditatus. Nec defuit casus, bellúmque

A rebus gestis.

que protinus ortum, ipséque res ab vniuersa gestas Græcia literis complexus posteritati mandauit conseruator eorum, & velut restaurator, quæ bellorũ deleuit iniuria. Nec passus est quod quisque gesſit, tẽporum situ aboleri. Ex ipso ergo cognoscitur captum esse Platæam, scitur Atticam esse vastatam, tenetur Atheniensium classibus Peloponnesi oras esse nauigatas, certatum esse nauali prælio apud Naupacton, non est nos Thucydides id passus latere. Lesbũ ab Atheniẽsibus esse captam, id quoque ab ipso indicatur: cum Ambraciotis pugnatum esse, hoc & ne diuturnitas aboleret, effecit. Iudicium Lacedæmoniorum non ignoratur Sphacteria & Pyles ingentes Atheniensium labores non latent. Concionantur Corcyræi Athenis, Corinthij ipsis cõtradicunt. Æginates vt Athenienses accusent, Lacedæmona proficiscuntur. Iam verò à belli consilio Lacedæmonios Archidamus absterrens, contra Steneleidas ad bellum suscipiendum impellens. Ad hæc Pericles legationem Laconicam contemnẽs, neque passus deficere animo propter pestilentiam Athenienses. Cuncta hæc Thucydidis opera, ingenióque, in omne æuum ab obliuione vindicantur.

A comparatione Herodoti & Thucydidis. cõ-

Quis autem Herodotum illi comparauerit? Ille enim ad voluptatem legentium scripsit, hic omnia ex rebus ipsis, atque veritate deprompsit. Quãto vero quod ad alienam fit gratiam, infra

id est, quod fit ad veritatem, tanto post se Thucydides Herodotum reliquit.

Erant alia quoque permulta quæ de Thucydide dicerentur, nisi, quò minus omnia diceremus, laudum suarum nobis obstaret multitudo.

parationẽ pulcherrimam vide apud Quint. li. 10.c.1. Epilogus.

ALIVD EXEMPLVM

Laus sapientiæ.

PROOEMIVM.

SApientiam adipisci fælicitatis est: laudare autem pro dignitate ipsam maius est, quàm vt nostris id viribus adsequi poßimus. Tantum enim illi superat gloriæ, vt commune quoddam Deorum immortalium bonis esse credatur. Cum enim Deorum vnusquisque velut descriptam officij sui tueatur partem, Iuno nuptiis præsit, bellis Mars cum Pallade, Vulcanus inter ignes fabrileis suas exerceat parteis, ducat Neptunus nauigantes, & quisque alius aliud sibi vendicet. sapientiam in commune sibi asserunt omnes, præcipuè verò præ omnibus Iupiter, quanto reliquis maior est, tanto omnium quoque sapientißimus æstimatur.

Vnáque sapientia est, quæ vel maximè æternam Ioui præstat potestatem. Et Dij quidem natiuam ipsam cognatámque sibi habent, munere

A genere.

autem

autem ipsorum in terras quoque delata est, & Deorum filij sapientia sua maximam humanæ vitæ vtilitatem attulerunt. Qua propter poëtæ laudem merentur, qui Palamedem & Nestorem, & si quis alius sapiens olim fuisse canitur, Deorum fuisse filios tradiderunt. Non quidem illi vano comento Deorum naturam velut permutare conati, quam ne Dij quidem ipsi permutare possent, sed generis permixtione communicationem indicantes virtutis, vt qui diuina quadam cæteris admiratione præstarent, Deorum filij crederentur. Nec immeritò illorum in Deos referebant genus, quorum sapientia maior, quàm humana, originem videbatur adfirmare diuinam.

Vt Herculē, Minoa, Perseum, & reliquos.

A Sapiētiæ effectis.

Sola autem ipsa vtroque rerum statu æquas habet rerum vires. Nam reliquarum alia bello solùm probantur, alia laudamus in pace. Sapientia verò præcipua est vtriusque tēporis moderatrix Sic in bello versatur, tanquam prorsus artium pacis ignara sic pacem continet, tanquam nunquam agitata strepitu bellorum Denique tam aperta vtrique sese accommodat, vt in vtro horum a[...]imes, ei soli videatur esse dicata. Fert pacis temporibus [...]e[...]res, & omni tranquillitatis vtitur more: in bello verò victoriam præbet. Neque armis solum superiorem facit, sed in concionibus quoque præstat inuictum. Itaque & inter bellantes, & inter pacatos sola præcel-

lit, primásque sibi vendicat sapientia. Sola quoque diuinitatis proximè exprimit similitudinem: sola enim, velut Deus : *futura prospicit. Quin ipsa quoque terram agricolis attribuit: nauigantibus assignauit mare, adeo non fruges colligere sine sapientia, non nauim, nisi sapientis gubernatoris præsidio freti, ascendere auderemus. Itaque quicquid exhibet mare, quicquid hominum vsibus terra profert, meritò sapientiæ munus cuncta censenter. Ne cælum quidem, & si quid in ipso latet, dimisit in occulto, quantum solis se porrigit ambitus, quod spatium stellarum vnaquæque circunscribit, ipsa peruestigauit.* Despexit *intra terras etiam & quo pacto vita defuncti agemus, ipsa nobis aperuit. Troiam quam capere temporis diuturnitas non potuit, sapientiæ actus subegit, & vnius consilium adepta, vniuersam Persarum potentiam dissoluit. Cyclopis oculus erutus est prudenti Vlyssis inuento, sicque quicquid est, quo quisquam vincat, ab ipsa sapientia deriuat.*

A comparatione.

Quis ergo ipsi fortitudinem comparasse velit, cum quicquid viribus fieri possit, ipsa etiam sapientia præstet? Adeóque si ipsam fortitudini ademeris, per se fortitudo culpanda videatur.

Epilogus.

Erant & multa alia, quæ de sapientia dicerentur, nisi maiora essent, quàm quæ possent

Q *modi*

modica oratione complecti.

SCHOLIA.

LAus, &c. Alij laudationem vocant, hoc eſt, orationem bona exprimentem, quæ alicui inſunt. Ἐγκώμιον Græcè appellatur, quod iuxta Aphthonij ſententiã dictum, eo quòd ἐν κώμαις, id eſt, in viis antiquitus canebant. Nam antiqui κώμας angiportus dicebant. Differt ab hymno & Epæno, quòd hymnus Deorum ſit, Encomion verò mortalium: præterea Epænus paucis verbis fit, Encomion autem ſecundum Rhetoricæ artem profertur. Poſtremò cùm in loco communi quoque laus ſit, hoc differunt, quòd in loco communi pro viro forti dicentes, eo conſilio dicimus, vt præmium petamus: Laus autem per ſe virtutis teſtimonium, aut ait Priſcianus.

Laudanda ſunt &c. Porrò præterita, inſtantiâque, atque adeò omnia, quæ nunc laudamus, nunc contrà vituperamus, res ſunt omnis generis, quæ aut cerni tangíque, vt homo equus, vrbs, flumen: aut animo intellectúque cognoſci, atque percipi poſsint, vt facta dictáque. Virtutum item vitiorúmque, tum artium varia genera, vt pru-

prudentia,iuſtitia fortitudo,temperantia, eloquentia,medicina,architectura,ſcientia rei militaris, aliáque id genus multa. Vitia autẽ quæ ſint, hinc cognoſci facilè poſſunt nempe iniuſtitia,luxuria, inuidia, &c.Ipſius autem Dei laus (quanquã quid huic aut noſtra laude accedat,aut vituperio adimatur, nõ video)tota huc pertinet. Rerum autem, quæ cerni tangíque poſſunt,primas partes homines tenent, qui cùm cæteris animantibus brutis rebúſque mutis ratione & ſermone,tum multis aliis animi naturæque dotibus antecellãt, laudem imprimis ſibi vendicant. Laudamus igitur pręcipuè perſonas,vrbes,portus,loca,& his ſimilia:præclarè itẽ facta dictáque,quæ cum virtutibus coniuncta,atque inde orta eſſe conſtat Iam & iuxta virtutes artéſq; aut in certis hominibus, aut ſeorſum ſuis ipſas laudibus exornamus.

Res,&c. Vt Eraſmus laudauit Moriam. Et ad ingenij vires periclitãdas,artémque oſtentandam Phauorinus laudauit quartanam febrim. Eum enim conſtantiùs valiturum,qui febri liberatus vires integras recuperauerit. laudauit etiam Therſitem. Cuius meminit Gellius lib. 17. cap. 12. Et Politianus in Epiſtolis.

Loci,&c. Vt Baiæ,Tempe.

Portus, &c. Vt in Liguria Lunæ, vel Carthaginensium. Cuius meminit Virg. in 1. Item laudari poterit Stoa porticus Atheniensis, Pœcile ex varietate picturæ dicta, in qua Zeno philosophus discipulos docebat, vnde & secta Stoica. Item Aulis Bœotiæ, cuius meminit Ouid. 12. Metam.

Horti, &c. Vt Adonidis, qui prouerbio locum fecerunt. Item Hesperidũ, quos amœnissimos in Aphrica fuisse memorant. Item Senecæ prædiuitis horti, vt ait Iuuenalis Satyr. 10. Item Alcinoi syluæ, quarum Virg. Georgicorum 2. meminit.

Idem.

Adeste Musæ, maximi proles Iouis:
Laudes feracis prædicemus hortuli,
Hortus salubres corpori præbet cibos, &c.

Equus, &c. Equos laudare poterimus, vt Pollucis equum Cyllarum, & Graij, quorum meminêre poëtæ, vt ait Virg. Georgicorum. 3. Item Bucephalum Alexandri, de quo Gellius libro 5. cap. 2. Item Solis equos, &c.

Bos pulcher.

Bos, &c. Vir. in Georgicis:

Optima torua
Forma bouis cui turpe caput, cui plurima ceruix
Et crurum tenus à mento palearia pendent:
Tum longo nullus lateri modus: omnia magna:

Pes

Pes etiam & camuris hirtæ ſub cornibus aures.

Vitis,&c. Vt Thaſiæ vites, ſunt & Mareotides albæ, vt ait Virg. Vide Plinium libro 14. cap. 3.

Olea,&c. Quæ laudari poterit ab inuentrice Minerua, & quòd ſignum fuerit pacis. Vnde Virg. in 7.

Ad mœnia Regis
Ire libet, ramis velatos Palladis omnes,

Item: Braſſicam laudat Cato, maluam & Albucum Heſiodus.

Subiicies genus &c. Sunt qui hoc loco iubeant addenda eſſe ea, quæ natiuitatem vel miracula, vel prodigia præceſſerunt: vt ſi laudaturus Scipionem dicas in matris cubiculo anguem viſum, vnde conceptus, & Iouis ille filius fuerit creditus, cuius meminit Liuius lib. 6. belli Punici. Item in Encomio Hecubæ recenſeas facem, qua prædixerit incendium, & excidium Troianum. Item, quid natis euenerit, enumeres, vt Midæ formicas, apes Platonis. Val. lib. 1. cap. 6.

Hominis laus.

Aduertendum, fortunæ, corporísque bona nō ideo laudari, quod quis habuerit ea, sed quòd.

DE LAVDIBVS DVCTIS *ab animi, corporis, atque fortunæ bonis, ex Bucoldiano.*

LAVS HOMINIS A fortunis.

De fortunis, quæ externa bona sunt subinde nobis est dicendum. Hæ autem quantæ sint, quot numero prædia, quo sita in loco, quo tempore, siue dono data, siue suorum testamento legata, parentibúsve relicta acceperit, emerítve, ex adiunctorum loco narrandū locupletandúmq; erit. Deinde ex descriptionis loco situm prædiorum, atque hortorum ad flumina, seu fontes, & factas hìc ad voluptatē structuras pluribus licet verbis depingas: quemadmodum Homerus Alcinoi hortos: & maximè si is, quem laudas Princeps sit, vrbésque, in quas imperium habet, describas. Quin & huius fortunas cum aliorum facultatibus conferēdo, ex comparatorum loco mirè locupletabitur oratio: ostendendóq;, aut genere, numero, fertilitatéque maiores amplioréſque putandas, aut situ ad flumina, seu fontes rebúsque manu factis, atque ad voluptatē structuris iucundiores amœnioréſque.

Quòd

Quòd si verò eorum, quibuscum nostras conferimus, omniũ iudicio amplissimas esse copias constiterit, pares ostendisse contenti esse possumus. Spectandum etiam, atque cum materia deliberandum, ecqua & à dissimili contrariisq; copia peti possit. A dissimili hoc pacto: nostra prædia esse, agrósque suburbanos, vnde certus ferè quotãnis fructus redeat: illos non modò longius domo, sed & aliena in ditione sitos, iisque expositos fluminibus, quæ sæpius inundando sata omnia obruant, atque conuellant. A contrariis, nostros flumina fontésque irrigando agros vtilitatẽ adferre maximam: illis in sata erũpendo, eadémque conuellendo incommodum adducere summum: huic aquarũ cursum prodesse, illis eundem ipsum obesse: huic voluptatem adferre, illis mœrorẽ tristitiámque dare: huic vel exorto bello omnem ex agris fructum redire, illis nullum: huius prædia vrbis horreum alimentúmque in hostes esse, illorum contrà hostium in vrbem: his patriã defendi, illis oppugnari. Quòd si verò principem laudandum suscipias, potentiam que eius, gentis suæ, vrbiúmq; genere & numero prædices quo res maior illustriórque fuerit, hoc magis his ex locis extendas.

QVÆ CORPORIS BONA *in homine ex locis amplifi candi ratio sit.*

HActenus de externis bonis eius quẽ laudamus: quæ quidẽ pro personarum varietate alia atque alia existunt: quæ persequi, cùm infinitum, tum minùs fructuosum foret. Quare ad fontes ipsos ducere consilium fuit vsúmque locorum in iis, quæ omnibus cõmũnia sunt, laudémque merentur? monstrare, vt horum vsu cognito, pro causæ conditione, quantam quisque velit moram vbique facere in augendo possit. Corporis autem bona esse diximus, staturam, figurámque corporis: valetudinem, robúrque: ipsam denique formam. Hæc quanquam leuiora sunt, suã tamen laudẽ merẽtur, certáque interim animorũ indicia esse solent. Vnde Homerus cùm in Thersite garrulitatẽ animíque vitiũ nobis depingi vellet, nescio quo modo nõ tã malefacta, quàm corporis deformitatẽ vitiáque explicando vitiosissimũ ipsum introduxerit. Idem staturã grãdiorem, robúrq; in principibus magnopere prædicat: vt qui Agamemnoni staturam magnã, cui maiestas inesset regia tribuit, Vlyssem illo quidem minorem, sed latissimis

Vide Quint. dicto loco lib. 7. ca. 7.

mis humeris & pectore describit. Iam verò Aiacem illum non ambobus modò his, sed cæteris Achiuis omnibus corporis statura & robore antecellentem introduxit. Nec noster Homerus hanc in suis laudem neglexit: qui cùm & in cæteris, tum maximè in Ænea & Turno principibus corporis dona laudat. Et Dareta cùm alta statura, latissimísque humeris, quod certum virium argumentum esse solet, in singulare certamen produxisset, eius tamen antagonistam Entellum vel senem, magnitudine corporis viribúsque adeo superiorem facit, vt illũ, non secus ac qui frustra vrbem, aut castellum oppugnet, hunc temerè infeliciterq; aggressum dicat. Forma plus laudis meretur: præsertim in Principibus viris grauitas oris, maiestásque in vultu: hæc in primis pondus orationi authoritatémque tribuit: tantúmque in animis Gallorum hostium valuisse Ti. Liuius scriptum reliquit, vt cùm vrbe capta, auidi prædæ in principum atria irruerent, cernerentque hos cum ornatu habitúque paulò humano augustiore, tum maximè oris grauitate atque maiestate Diis simillimos, domi sedentes, ante horum ora, sicuti deorum simulachra, velut venerabūdi constiterint: nihílque in hos ferro grauius

Liu. Dec 1. cap. 5.

uius facturi fuerint, nisi M. Papyrius principum vnus prior iram mouisset. Atqui & hinc augendi modum, vsúmque locorum explicemus. Staturam, robur corporis, orísque decus quantum sit, vbi ab adiunctis satis expresserimus, à causis & euentis deinde dilatemus. Fuisse huius maiores, homines cùm insigni statura & robore, tum quadam modestia orísque grauitate præditos sempérque operam dedisse hunc, vt quæ à natura ad sui nominis dignitatem amplitudinemque acceperit, certa viuendi ratione aleret proueherétque nulla vt Venus, Bacchúsque immoderatior corporis vires vigorémque auferret. Quare ea iam valetudine esse, vt nulla corporis imbecillitas obsit, quo minùs in rebus cum grauitate agendis suo, amicorum, & Reipubl. tempori seruiat. Quinetiam comparatione rem extendas, si cum aliis amplissimis hominibus conferas, ostendásque in hoc nostro aut similitudinem aut excessum esse, aut etiam dissimilitudinem: si aut proceritate, ipsóque robore, & valetudine, aut ipsius vultus grauitate, maiestatéque multis partibus sit superior.

QVÆ

QVÆ RATIO ANIMI BONA *ex locis amplificandi.*

RESTANT animi bona, quæ vt cuiusque propria sunt, ita præ cæteris laudem mereri suo iure maximam solent. Hæc laudandi duplex via est: aut enim ad sua virtutum genera, vt suprà visum est, quæque referentur: sua prudentiæ, iustitiæ, fortitudini, & temperantiæ tribuendo facta: aut, quod non minus commodè fiet, temporum seruabitur ordo. Itaque dicendum, qui pueritiam adolescentiámque trāsegerit: quæ sequutus studia: quātúmque in iis & quàm breui sit assequut⁹. Atque hic, si fortè insigne ingenij specimē indolísque haud vulgaris bonitas eluxerit, pluribus erit verbis extollendum: quo videlicet tēpore, quo in loco, apud quos, qua in re, aliísque id genus additis circunstantiis, quas adiunctorum locus suppeditat. Quòd si fortè operæpretiū videatur, & hæc ipsa per plures ducendo locos plurimùm extendas. Ætate autem iam magis inualescente, si qua scripta honesti sui studij, voluntatísque testimonia in lucem dedit, primùm qualia quantáque ipsa sint, narrandum, quantúsque inde ad plures fructus redeat. Quæ item seu do-

Idem Quin. lib. 3.a.c. 7. Vtra sit autē harum via vtilior, inquit, cū materia deliberabimus: dū sciamus gratiora esse audiētibus quæ solus quis, aut prim⁹ aut certè cum paucis fuisse dicetur.

ctorum,

ctorum, seu multitudinis, seu vniuersorum de iis testimonia iudiciáque existãt. Quæ vbi ex adiunctorũ testimoniorúmque loco, quem eundem esse diximus, prosequutus fueris, à caussis subinde augebis: quòd à multis magniśque nominis hominibus siue rogatus, siue vltrò iuuandi studio ad scribendum se contulerit. Ab euẽtis: non modò hominum de se expectationi respondisse, sed & vicisse: nec in vna atque altera, sed in pluribus nationibus ipsius scripta legi, laudariq́ue. Atque hic & enarrandum, quorum expectatione maiora emiserit, quibúsque in prouinciis plurimùm probentur. Iam verò & huius cum probatis magnorũ auctorum scriptis conferas: ostẽdásque potiora multò, melioráque hominum consecuta esse iudicia: aut maximis summorum auctorum monumentis paria esse, atque iudicari. A dissimili etiam amplifices: si in iis, quibuscum conferes scriptis, dissimilitudinem esse ostendas: vt si Hippocratis & Galeni medicorum opera, cum Pauli & Pomponij Iurisconsultorum scriptis conferas: illos rerum naturalium, hos ciuiliũ scientiam tradidisse: illos de vita, hos de fortunis sollicitis bene consuluisse: illos præcepta dedisse ne morbus vincat, &
æger

æger moriatur:hos ne auarus triumphet, & ſuum alteri eripiat: denique illos cauiſſe ne ipſa præmaturè vita, hos ne ſua cuique res iniuſtè auferatur. Hinc mirè Cicero non ſine delectatione corpus orationis auxit, diſſimilitudinem ſtudiorum Murenæ & Sulpicij pluribus verbis explicando. Hunc in modum ſingula quidem tam domeſtica quàm publica facta, quæ laudanda videbuntur, ſeruato temporis ordine, enarranda amplificandáque erũt, qua ratione domi vixerit, liberóſque educarit, ad quæ ſtudia miſerit, liberaliteróque aluerit, quos in viros aut abierint, aut ſe euaſuros certã de ſe ſpem patri patriæque præbuerint. Quæ ſi perſequaris omnia, ducáſque per locos, incrementum res ipſa ſumet maximum. Iam & quid commodi ipſe ſiue re operaque, ſiue conſilio Reip. præſtiterit. Quale eſt, ſi dum aliquando, vt ſæpe, maximis de rebus bene Reip. conſulendum fuit, inópſque conſilij multitudo ea facili momento ſequenda putaſſet, quæ probata Reipub. ſtatum euerſura penitus fuiſſent, hunc in concionem prodiiſſe dicas: & prudenti oratione, quæ ex his aut illis incœptis cõmoda maláue Reip impenderent, edocuiſſe, eáque ſuſcipienda perſuaſiſſe, quæ cùm ſingulis tran-

tranquillitatem, vtilitatémque, tum vniuersis nomen gloriámque attulerunt. Atque hæc aperienda, pluribúsq; verbis ex locis aliis atque aliis explicãda erunt, quę res ad ita consulendũ animũ potissimum impulerit: quæ si honesta, vtilísque fuit, euenta votis respondisse pulchrum erit. Quanta autem gloria emolumentáq; inde Reipub. euenerint, quis item ad cõsultorem fructus honó que ab vniuersis vicissim redierit, copiosè erit exponendum. Postremò cõparationibus rem extendas: cum vrbis conditoribus, aut munitoribus huius factum conferendo, & aut maius, aut simile, dissimiléque ostendendo. Illos vrbem quidem condidisse, hunc conditã prudentia sua ab exitio conseruasse: illos partim fundamenta iecisse, partim mœnia turrésque, in hostes propugnacula nõ sine summis oppidanorum impẽsis laboribúsque alterius eduxisse: hunc vnũ ipsa modò ratione consilioque, non mœnia solùm, vrbémque: sed & fortunas omniũ, vitámque seruasse. Quantum etiam ciues grati vicissim posteà huic honorem, gratiámque habuerint, cum iis conferas licet, quibus ob præclarissima in Rempublicã merita non ingrati extiterunt: doceasque, aut maiora, aut paria huic contigisse

giſſe omnia. Quòd ſi verò is, quem laudas, princeps ſit, exercitúmque duxit, prætcrquàm quòd ex his locis omnibus, ab adiunctis quæ latè patent, paſſimque vſui ſunt, à teſtimoniis à cauſis, ab euétis ex comparatione maiorum, minorum, à ſimili, à diſſimili, à contrariis copiam petas, etiam à deſcriptionis loco amplifices maximè: cùm aut ſtratagemata genúſque militum, & armorum, aut vrbes, quas cepit, regionéſque & gentes, mores, aliáque id genus ſuo quæque loco deſcribas. Porrò cum temporis hic ſeruandus ſit ordo, danda eſt opera, vt leuiora aut omittamus, aut paucis perſtringamus. Quæ verò magna ſunt, & prudenter, & iuſtè, & fortiter, modeſtéque facta, laudémque in animis hominum maximam merentur, per plures ducenda locos, plurimúmque dilatanda erunt. Quæ autem laudari facta oporteat, horúmque numerum, perſonæ, quas laudandas ſuſcipies, ſecum adferent, in quibus ſingulis augendis, cognitis his locis, quantam ipſe voles, moram trahas.

VT EA EX LOCIS AVgenda, quæ post mortem acciderunt.

CVm igitur hunc in modum quę toto vitæ cursu rectè fecit, verbis extuleris, dilatauerísque nō negligendum quomodo excessit è viuis, & quæ, vita iam defuncto, virtutis ergo magna acciderunt. Nam cùm magnis viris, dum vita manet, laudémque sequentibus, comes sit inuidia, fit, vt morte iam sublata, ereptísque, quos nocitura sequitur, sese auertat, patiaturque mortuis, quē viuis noluit, suum honorem deferri. Quare si & huic vita defuncto, aut tumba publicè magnificentius sit extructa, aut statua erecta, aut denique quotannis ad sempiternam huius memoriam, rerumque ab ipso gestarum aliquid statis diebus fiat, quanta hæc sint, quo tempore fiant, quo in loco, à quibus, quantis impensis, quanto studio, aliísque id genus explicatis circunstantiis, quarum adiunctorum locus nos admonet, copiosè erit exponendum. A causis item & hæc si voles, amplifices: quæ ipsius in Rempub. merita constent: cur tantum vel mortuo honorem constituerint. Ab euentis hic nihil sumas, cùm explicata ex ad-

adiunctorum loco causas suas præcesserint, nisi propterea hæc defuncto contigisse dicas, vt, statuto præclarè factis summo honore, plures ad imitandum pellicerentur, exponásque ea ita ex sententia euenisse: plurésque, honoris præmio incitatos, ipsam virtutem sequendo, nominis immortalitatem venari. Quin etiam ex comparationis loco locupletari res potest maximè: si virtutis præmia, monumentáque huic post mortem constitura, cum Regum parentationibus funebribúsque honoribus conferas, atque ostendas, studio hominum vltrò hæc præstantium illos superasse: rerum autem magnificentia æquasse. A dissimili item, illis à regiis, regiáque pecunia funebria magnificentius adornata, huic ab vniuerso populo, æréque publico splendidè instructa: illis, quia Reges vixerunt, mortuíque sunt: huic, quod patriæ conseruator extitit, mortuúsque sit, habitus est honos: illis, ne regium nomen leue in animis vulgi putaretur: huic, ne sua virtuti præmia deesse viderentur. A contrariis: Illos subditi maximè oderunt, hunc sui summo honore prosequuti sunt: illos noua constituendo vectigalia, annonam, victúmque communem aggrauasse agnoscunt, hunc vir-

Laus hominũ in tria tem-

pora diui- ditur: in tempus quodante eos fuit, quo ipsi vixerunt, & quod fatum eorum est insecutũ. Quint. l. 3. cap. 7.

tute, prudentíque consilio plurimum leuasse intelligunt: illos viuos Tyrannos execrati sunt, hunc patriæ patrem conseruatorémque appellantes, amplexi sunt: Illos post mortem, vel ab aliis honorari ægrè ferentes, quantũ in sua positum potestate impediuerunt, hunc contrà vniuersi æquali studio summis honoribus vltrò affecerunt. Quæ ratio sit personas laudandi, ab externis corporis, animíque bonis, atque adeò ab iis, quæ has tempore antecedunt simul iuncta, & post insecuta sunt, ostendimus. Antecedunt autem homines tempore, patria, parentes: cum iis coniuncta sunt, fortunæ, corporis, animíque bona omnia: pòst autem insecuta sunt, habiti post mortem honores, præclaraque de iis hominum iudicia. Qua autẽ via singula ex locis copiosè instrui, augerique possint, vtcunque aperuimus, non quidem eo consilio, quòd tãtam copiam, quanquàm paucis rem perstrinximus, in cuiusuis hominis laudẽ (quis enim finis?) temerè adducendam putemus: sed vt mõstrato locorum vsu pro causæ conditione, quantam quisque inde velit copiam peteret. Neque enim huic cuiquam quid fieri debeat, præscribemus, sed quid possit.

EADEM

EADEM QVÆ LAVDANDI *& vituperandi hominis ratio.*

POrrò vituperandi quæ ratio ſit, hinc facilè intelligi poteſt. Siquidem idem ordo, eadémque per omnia via in vituperandis externis, corporis, animíque malis erit ſequenda. Patriam igitur parentéſque bonos habuiſſe, atque inde degeneraſſe, patrimoniúmque dilapidaſſe, † tam vitium, dedecúſque eſt, quàm cui hæc mala obtigerunt. In corpore autem ſi qua ſit deformitas, vt in Therſite, ſuis erit verbis exaggeranda: ſi nulla, forma, viribúſque malè vſum fuiſſe, odio, dedecoríque erit magno. Ab animo autem profecta vitia, flagitiáque, ſeruato temporis ordine, niſi in ſua vitiorum genera ſpargere quæque mauis, perpetua oratione, quod in L. Piſone facit Cicero, erunt explicanda, atque exaggeranda. Quòd ſi fortè & iam vita defunctis aliquid accidit, quo turpitudo odiúmque augeatur, non erit ſilentio prętermittendum. Singula autem eadem ratione, qua ſuperiora ex locis augenda amplificandáque erunt.

† Vt Catilina.

Hac in re idem præceptum, quod in laudatione ſeruandum.

Poſtremò epilogum, &c. Sunt qui prætermittendum eſſe tradant vitæ modum, i-

tem mortis qualitatem, item quæ mortem' sint consecuta, vt communem luctum, honores, exequias, statuas sepulturam magnificam.

DISPOSITIO LAVDIS
tetrasticho compre hensa.

Principium sequitur genus, vt gens, natio, patres.
Vita micans studiis, legibus atque bonis.
Res gestas animus, corpus, fortuna ministrant.
Comparat in maius, votaque finis habet.

Thucydides quantum delectatus Demosth. Offic 1

Thucydides, &c. Hic (vt ait Cicero de claris Oratoribus) erat Atheniensis summo loco natus, summúsque vir, qui ad Olorum Thraciæ Regem, ceu ad progenitorem suum retulit nomen: affinem habuit Mitiadem, necessarium Cimonem, vt ait Marcellinus Græcus, & Plutarchus in Cimone. Hoc authore fuit adeo delectatus Demosthenes, vt eum octies transcripserit.

Athenis, &c. Cice. de Oratore lib. 1. Omnium doctrinarum inuentrices Athenas vocat, vbi omnis dicendi vis inuenta sit, & exculta: & ad filium scribens, ait vrbis,

bis, authoritatem eam esse, quæ possit exemplis augere,&c. Quòd autem Attici sint acutiores, in causa aiũt esse tenue cælum, quod qui crassum habent, crassos censeri, vt in libro de fato Cic. Porrò Atheniensis patriæ celebritas multum faciebat ad nomen illustrandum: vnde apud Ciceronem de Senectute, Seriphius Themistoclem non suæ. sed patriæ gloria splendorem assecutum affirmabat. Et apud Romanos magnificum erat & gentibus venerabile, ciuem Romanum fuisse. Vnde Diuus Paulus se Romanum esse dicebat, quam vrbem Tribunus maxima summa comparârit. Actorum. 22.

Eloquentia, &c. Nihil, inquit, admirabilius & magis populare, quàm eloquentia. Hanc Cic. de Orat. 3. vocat vnam de summis virtutibus, & de Claris oratoribus, ingenij lumen.

Idē Cic. in epist. ad Brutum, & Quint. l. 2. cap. 10.

Vitæ magistras, &c. Leges enim conditas esse constat ad salutem ciuium, ciuitatúmque incolumitatem, vitámque hominum & quietam, & tranquillam, vt ait Cic. 2. de leg.

Posteritati mandauit, &c. Id est, memoriæ prodidit, idque libro 8. quos scripsit de bello Peloponnesiaco & Atheniensium.

Platæa. *Platæam, &c.* Platæa vel Platææ pluraliter clarissima fuit Bœotiæ ciuitas, quàm Stephanus dictam ait, παρὰ τὴν πλάτην, hoc est, à remo. Statius lib. 7. Thebaid.

Nunciat excubiis vigiles arsisse Platæas.

De bello Platæensi Thucydides libro 2. & 3. Et Plutarchus in vita Aristidis, & Cimonis.

Attica. *Atticam, &c.* Ditio vel regio fuit Attica, in qua Athenæ ciuitas, philosophorum alumna vbi primus omnium regnauit Cecrops, vnde Athenienses Cecropidæ, vt infra patebit.

Peloponnesus. *Peloponnesi, &c.* Peloponnesus Græciæ regio, alio nomine Achaia, alio Pelasgia dicta. Vide Plin. libr. 4. cap. 4. Nomen habet à Pelope Rege, Hippodamiæ viro, Tantali filio quasi Pelopis insula. Sita fuit inter duo maria, Ægæum & Ionium, Platani folio similis. De bello Peloponnesiaco Thucydides libro 2. Plutarchus in Nicia.

Naupactus. *Apud Naupacton, &c.* Naupactus Ætoliæ, quæ Acarnaniæ, Phocidi, & Locris contigua, ciuitas, nomen habens à nauium compaginatione: ναυπηγέω, nauim fabrico, ναυπηγὸς, fabricator nauium. Meminit Erasmus in Prouerb. Excubias agere in Naupacto, cuius nauale prælium

lium apud Thucydidem lib.1.

Lesbos, &c. Celeberrima fuit Ægæi maris insula ante Troadem. Vide Plinium libro quinto cap.31. Athenienses, duce Nicia, receptos Lesbios multarum, muros demoliri, naues & agros ademerunt. de qua re Thucydides lib. secundo.

Lesbos.

Ambraciotis, &c. Ambracia vrbs Epiri fuit aspero subiecta tumulo, vt ait Liuius lib.7. belli Macedonici. Huius ciues Ambraciotę, quorum historiam Thucydides lib.2. complexus est:

Ambracia.

Iudicium, &c. Huius meminit Thucydides lib. 4. & 5. Aphthonius habet, *δίκη Λακεδαιμονίων οὐκ ἀγνοεῖται παράνομος*, id est, Lacedæmoniorum sententia iniusta scitur.

Sphacteria, &c. *Σφάττομαι*, iugulo, vel macto est, vnde Sphacteriam insulam ab Heracleotarum mactatione dictam esse, Stephanus ait. Historiã Sphacteriæ, Thucydides habet lib.4.

Sphacteria.

Pylos, &c. Hæc fuit olim vrbs Nestoris à Neleo condita, vnde Ouidius:

Pylos.

Nos Pylon, antiqui Neleia Nestoris arua,
Misimus.

Distabat à Sparte stadia circiter quadraginta, in agro Messenio. Hanc olim Demosthenis cõsilio munitam, Lacedæ-

monij oppugnarunt. Meminit Thucydides loco citato.

Corcyra, Corinthiorum fuit colonia, quam ij deduxerũt circa Olympiadem 18.

Corcyræi &c. Corcyra, ſecundum Thucydidem, Peloponneſi ciuitas fuit. Item inſula Alcinoi patria Lucanus lib. 2. Vela ferantur in portus Corcyra, tuos. Huius ciues Corcyræi Athenis orationem habuerunt, qua contra Corinthios petebant auxilia: quibus compertis & Corinthij miſerunt Athenas Legatos, qui Corcyræorum orationes refellerent. Vide primum Thucydidis librum.

Aeginates, &c. αἰγινῆται, alij vertunt Æginenſes, qui Athenienſes accuſaturi Lacedæmona profecti fuerunt, vt ait Thucydides libro quarto. Æginam autem Peloponneſo contra Atticam ciuitatem adiacentem aiunt: & inſulam Pyreo portui propinquam, ab Ægina Aſopi Bœotiæ Regis filia nomen trahens. Ouidius 7. Metamorphoſeos:

Oenopiam veteres appellauere, ſed ipſe
Aeacus Aeginam genitricis nomine dixit.

Archidami Rhetoris meminit Quintil. lib. 3. c. 6.

Archidamus, &c. Huius meminit Thucydides libro primo & ſecundo. Hic fuit Orator, dictus quaſi princeps populi. Fuit & rex Spartanorum, quem ciues multarunt, quòd exiguæ ſtaturæ fœminam vxorem duxiſſet, vt ait Plutarchus in vita

Ageſi

Agesilai Et ab Archidamo Thucydides interrogatus, vter ipse, an Pericles, lucta præstaret, respondit, vbi luctando illum vicero, moy ille dicendo, se cecidisse negat, idque spectatoribus persuadet. Plutarchus in Politicis.

Absterrens, &c. Lacedęmonij bellum propter socios Corinthios iniuriis affectos illaturi erant Atheniensibus, quod Archidamus dissuasit, affirmans eorum vires pares esse aduersum Peloponnenses atque finitimos: sed aduersus hostes procul habitantes esse omnino impares. Quare legatos Athenas mittendos esse, qui nomine sociorum iniurias deprecarentur, atque pacem exposcerunt.

Steneleidas, &c. Qui finita Archidami oratione apud Lacedæmonios verba fecit, adhortans eos, ne socios haberent contemptui, nec vltionem differrent, sed protinus arma sumerent. Fuit autem vnus Ephororum. Hi apud Lacedæmonios erant Tribuni plebis, Regibus oppositi, sicut apud Romanos Consulibus. Vide Ciceronem tertio de Legibus.

Pericles &c. Hic fuit Atheniensiũ Dux, Philosophus & Orator, discipulus Anaxagoræ. Vide Iustinum lib. 3. Valerium lib. 8. cap. 9. Quintil. lib. 12 cap. 2.

Pericles.

Pestilentiam, &c. Athenienses bello atque morbo pressi Lacedæmoniis erāt cessuri, sed oratione Pericles ad bene sperādum eos exhortatus est. Vide Thucydidem libro primo & secundo.

Ad voluptatem, &c Quintilianus lib. 10. cap. 1. inquit: Historiam multi scripsêre præclarè: sed nemo dubitat, longè duos cæteris præferendos, quorum diuersa virtus, laudem est penè parem consecuta. Densus & breuis & semper instans sibi Thucydides: dulcis & candidus & effusus Herodotus. Ille concitatis, hic remissis affectibus melior. Ille concionibus, hic sermonibus. Ille vi, hic voluptate.

IN SAPIENTIÆ laudem.

Sapientiæ laus.

EXordium ductum à sapientiæ præstantia, eámque laudandi difficultate. Eam Cicero Officiorum 2. scientiam appellat rerum humanarum atque diuinarum. Vide Tusculanarum Quæstio. 4.

Adipisci, &c. Sapientiam adeptum asserunt eum, qui cùm vituperatur, non irascitur, & cùm laudatur, nō extollitur. Plato (vt scribit Laërtius Diogenes) interrogatus, quomodo quis sapientiam adipisceretur,

ceretur, respondit: si non expectarit quæ non euenire possunt, nec de præteritis recordatus fuerit.

Iuno, &c. Cicero de natura Deorum 2. dictam ait à iuuando: nuptiis præest, vnde pronuba. A parturientibus inuocatur, vnde Lucina. Apud veteres nihil aliud erat, quàm aër. Vide Macrob. de somnio Scipionis cap. 17.

Iuno.

Mars, &c. Quem apud Thraces natum affirmarunt, hoc est, apud bellicosos atque feroces homines. Cuius meminit Cicero de re militari.

Mars.

Pallade, &c. Hanc alio nomine Bellonam vocabant. Lactantius lib 1. cap. 21. Mineruam à minuendo, vel minando, secundum Ciceronem. Pallada autem, quòd hastam vibret, ἀπὸ τοῦ πάλλειν. Natam aiunt è Iouis cerebro, de qua plura Macrob. 1. Satur. cap. 17.

Palas.

Vulcanus, &c. Cicero de Natura Deorum tertio, scribit quatuòr Vulcanos fuisse, Quorum primus Cælo natus, Secundus Nilo progenitus fertur, Opus dictus. Tertius Iouis & Iunonis filius, qui Lẽni fabricæ traditur præfuisse, de quo Aphthon hoc loco videtur intelligere. Quartus Menalio natus, qui Vulcanias prope Siciliam, insulas tenuit.

Vulcanus.

Nep-

Neptunus. *Neptunus,&c.* Vt Portunus à portu, sic Neptunus à nando paulùm primis literis immutatis deriuatur. Saturni & Opis filius, qui & παλαιμων inter Deos celebratus. Vide Ciceronem libro de Natura Deorum 2.

Sapientia vsus & memoriæ filia. *Dÿ cognatam sibi habent,&c.* A Dîis progenitam sapientiam asserit. Gellius autem libro 13. cap. 8. ex Afranij sententia. Sapientiam scribit Vsus & Memoriæ filiam, quòd vsu vitæ, multáque rerum experientia paretur prudentia. Vnde prouerbium Solonis nomine celebratum, γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος: quem sic vertit Erasmus: Quotidie addiscens plurima, fio senex.

Palamedes. *Palamedem,&c.* Hic Nauplij Regis Euboeæ filius erat, vnde Naupliades. Ouid. in Ibin:

Naupliadæque modo ficto pro crimine pœnas
Morte luas, nec te non meruisse iuuet.

Deorum filius habitus, quòd ingenio diuino præditus, ordinem aciei, & aliquot literarũ figuras inuenerit. Vide Plinium lib. 7. cap. 56. Philostratum lib. 4.

Nestor. *Nestorem, &c.* Huius pater Neleus, & mater Chloris legitur. Deorum filius putatus, propter eximiam prudentiam & eloquentiam. Hunc Agamemnon sibi sem-

ſemper adhibuit conſulem. Cicero de Senectute: Dux Græciæ non optat vt Aiaces ſimiles decem habeat, at vt Neſtores quinque.

Homerus Iliados α. *τοῖσι δὲ Νέστωρ ἡδυεπὴς ἀνόρουσε λιγὺς, πυλίων ἀγορητής.*

Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

Deorum filiis &c Vt Herculem, Æſculapium, Mercurium, Æneam, Achillem, Liberum, Cæſares Etenim gentilitas olim magnates atque Reges Deos appellabat, ſiue ob miraculum virtutis, ſiue ob prudētiam, ſiue ob beneficia, quibus etiam ad humanitatem compoſiti, ſiue in adulationem. Vide Lactantium lib. 1. cap. 15.

Deorum naturam permutare conati, &c.

Sunt qui hunc locum ita reddunt ex Græco: Non illis Deorum naturam attribuentes, ita enim veri Dij fuiſſent, communione generis commune bonum ſortiti, ſed quatenus id bonum ſibi comparatunt, Deorum filii exiſtimati ſunt.

Vtriuſque temporis, &c. Id eſt diuinum munus ac progenies ſapientia principatum obtinet & pacis & belli temporibus. Nos exhorreſcere metu non ſinit, & hac præceptrice in tranquillitate rectè viuere poſſumus. Vide Ciceronem de finibus

bonorum

bonorum & malorum.

Futura prospicit, &c. Docet enim Sapientia, nihil temerè & præcipitanter agendum, sed omnia consultò & præmeditatò. Cuius proprium est, nihil, quo pœnitere possit, facere, vt ait Cicero Tuscul. Quæst. 5 Et non committere, vt aliquando dicendum sit, non putaram, vt inquit idem Cicer. Offic. 1. Valerius lib. 7. cap. 2. Porrò sapiens assuescit futuris malis, & quæ alij diu patiendo leuia faciunt, hic leuia facit diu cogitando. Præcogitati enim mali mollis ictus venit. Ideo stultis, fortunæ cedentibus, omnis videtur noua rerum inopinata facies, vt ait Seneca ad Lucilium Epistola 77.

Cælum, &c. Id est, sapientia nobis reuelauit, quæ sunt in cælis arcana, τὰ ἀπόῤῥητα ineffabilia mysteria.

Vita defuncti, &c. Vt & Galli sapientes, qui persuasum habuerunt, animas hominum immortales esse, soliti pecunias mutuas quæ apud inferos redderentur, dare. Valerius lib. 2 cap. 1.

Actus sapientiæ, &c. Ad molem immanis equi respexit. Virgilius in 2. Ænei.

Instar montis equum diuina Palladis arte
Aedificant sectáque intexunt abiete costas.

Et *vnius consilium, &c.* Aphthon. sic habet;

bet: *καὶ περσῶν ὅλην διέλυσεν δύναμιν δι' ἑνὸς κυροῦσα βλεύματος.* Rodolphus Agricola pro *κυροῦσα* videtur legiſſe *κυροῦ*. Fuit quidem ſapientiſſimus Perſarum Rex Cyrus, qui dicere ſolitus, neminem debere principatum ſuſcipere, niſi melior his, in quos acciperet. Is Aſtyage, Medorum Rege, auo materno victo, regnum Perſicum auxerat, non ademerat. Vide Iuſtinum li. 1 Sunt igitur, qui hunc locum referant ad Alexandrum, qui legitur Perſas in fugam conuertiſſe. Alij malunt ad Ariſtidem referre, ſub quo duce Perſę victi, eorúmque dux Mardonius Arimnelto Spartiata ſaxo caput ſaucius, vt ab Amphiarai oraculo ſibi prædictũ erat, occiditur, vt Plutarch. in vitis refert.

Cyrus regnum à Medis ad Perſas tranſtulit circa Olymp. 56.

Cyclops, &c. Dictus ab vno, quem habuit in fronte, oculo, quaſi circularis oculus, de quo apud Virgilium in tertio Æneidos libro.

Cyclops.

Nam ſimul expletus dapibus, vinóque ſepultus.
Ceruicem inflexam poſuit, iacuitque per antrũ
Immenſum, ſaniem eructans, ac fruſta cruento
Per ſomnũ commixta mero. Nos magna precati
Numina, ſortitíque vices, vnà vndique circum
Fundimur, & telo lumen terebramus acuto,
Ingens quod torua ſolum ſub fronte latebat,
Argolici Clypei aut Phœbeæ lampadis inſtar.

Pro-

Propertius lib. 4.

Cessit & Aetnaea Neptunius incola rupis,
Victa Maronaeo foedatus lumina Baccho.

Vide Homerum 10. Odyss.

Fortitudo. *Fortitudo culpanda, &c.* Sine sapientia, inquit, fortitudo non est fortitudo, sed est temeritas, propterea quòd fortitudo est contemptio laboris & periculi cum ratione vtilitatis, & compensatione commodorum: temeritas est, considerata dolorum perpessione, gladiatoria periculorum susceptio, vt ait Cicero ad Herennium 4. *Temeritas.*

EXEMPLA LAVDATIONIS
& primò laus Demosthenis.

Exordiū. QVi parentibus obscuris nati ad decus praeclarum virtute propria ascẽderunt, non inferiorem laudem merentur, quàm qui nobilitate maiorum superbi se iactant. Maior enim est gloria, virtutibus propriis niti, quam alienis intumescere.

A genere. Demosthenis quidem pater Demosthenes fuit, vir honestus atque probus, sed plebeius, ab officina gladiorum Machaeropoeus appellatus, vix seculo suo notus, vt Valerius inquit. Atqui filius ad summum decus euectus, omnibus maioribus suis praeluxit.

Diis ille aduersis genitus, fatóque sinistro.
Quem pater ardentis missa fuligine lippus,
A carbone & forcipibus, gladiósque parante
Incude, & luteo Vulcano, ad Rhetora misit.

Vt ait Iuuenalis Satyra decima.

Sortitus fuit patriam, vbi inuentæ & excultæ bonæ disciplinæ. Vnde velut ex equo Troiano complures viri celeberrimi prodierunt.

A patria. Demosthenē lege orandi vocat Quint. l. 10. c. 1.

Maiores parum illustres habuit, sed eos ipsos eloquentia atque virtute sua nobilissimos reddidit, oratorum princeps æstimatus.

A maioribus.

Honestè fuit educatus ac bonis disciplinis institutus, sub oratore clarissimo Isæo, & præceptore Platone, ad bonarum literarum studia inflammatus à Thrasio Eunomo.

Ab educatione.

Ingenij specimen sub prima iuuenta statim emicuit. Vis in eo dicendi mirabilis & gloriosa Rempub. tutata fuit. Nactus in Repub. materiam vberem & honestam pro Græcorum libertate aduersus Philippum, & in ea præclarè decertans, confestim nomen & gloriam assecutus est, nec solùm vt disertus, verùm etiam vt fortis vir suspiciebatur, vt admiraretur ipsum Græcia, obseruaret Persarum Rex, plurimúsque apud Philippum sermo esset

A bonis animi.

In quem eius Philippicæ extant.

confiterētur aduersarij sibi aduersus pręclarum virum esse certamen.

Corporis quidem in eo fuit imbecillitas, quam ingenio atque doctrina compensauit, atque resarsit. Etenim commemorato nomine Demosthenis, maxima eloquentiæ consummatio audientis animo oboriebatur. Lateris quidem firmitate defectus, quas corporis habitus vires negauerat, à labore mutuatus est. Qui cū rerū natura præliatus & quidem victor abiit malignitatem eius pertinacissimo animi robore superando. Itaque alterum Demosthenem mater, alterum industria enixa fuit, vt ait Valerius Maximus.

Patrimonium abundans relictum erat, sed id tutores malè administrauerant. Partem enim surripuerant, partem neglexerant. Ipse tamen satis opum studio consecutus, & iis præstantiora bona secum gestabat, non humeris, non oculis visenda, sed æstimanda animo, quæ domicilio mentis inclusa, nec mortalium, nec Deorum manibus labefactari queūt, & vt manentibus pręstò sint, ita fugientes non deserunt, vt de Bia Valerius scribit.

Pro salute Reipub. vitam amisit, vnde eius mortis diem omnium mœstissimam egerunt, & inter sacra Cereris iciunarunt mulie-

A bonis corporis. Humerorum iactationē quomodo ille emendarit, vide apud Qu. l. 11. ca 3.

A bonis fortunæ & à morte. Aduersus tutores suos puer adhuc pupillares actiones habuit Demosthenis vt testatur Plutar in eius vita & Qu. li. 12. c. 6.

mulieres. Populus item Atheniensis, honorem illi reddens, statuam, vtque maximus natu sui generis publicè stipendia haberet decreuerunt.

ALIVD EXEMPLVM IN *laudem Philippi Regis Macedonum.*

EX Græcorum Regibus, meo iudicio, nullus fuit, quem non Philippus Macedonum Rex vel ingenij dexteritate, vel virtutum meritis exuperarit. *Exordiũ.*

Patrem habuit Amyntam, summę prudentiæ virum patriam celeberrimam atque regnum adeptus centum & quinquaginta populorum. Plinius lib. 4. *A genere & patria.*

Epaminonda strenuissimo imperatore, & summo philosopho vsus est præceptore (Orosius lib. 3. cap. 12.) A quo & bellicis artibus & philosophiæ præceptis prçmunitus ad regnum accessit. *Ab educatione.*

Thessaliam domuit. Græciam penè totam consiliis præuentam viribus vicit, nec ita bellicis tumultibus præpeditus, & victoriis affectus, vt à liberali Musa & studiis humanitatis abesset. Quin lepidè comitérque pleraque & fecit & dixit, & egregia ingenij monumenta reliquit. Argumento sunt Epistolæ, munditiæ, venustatis, *A rebus gestis.*

nustatis, & prudentiæ plenissimæ, velut illæ quibus Aristoteli natum sibi filium, & ab eodem instituendum denuntiauit. Quibus omnibus ea, quæ fortasse iuueniliter patrasse criminari posset, abundè satis deleuit.

Ab animi bonis.

Clementia singularis in eo fuit ac benignitas in victos: vnde quibusdam ipsi consulentibus, vt cum Atheniensibus asperius ageret, respondit, illos absurdè facere, qui homini, cuncta ad gloriam tum agenti tum patienti, suaderent, vt gloriæ suæ theatrum abiiceret, significans sese hoc agere, non vt Athenas euerteret, sed vt ciuitati celeberrimæ doctissimorum virorum copia florenti, suas virtutes probaret Item, Quidam petulantioris linguæ maledicta coniicere solebat in Philipum, hunc amici hortabantur vt eiiceret in exilium: At ille negauit se hoc facturum, demirantibus quid ita, Ne inquit, oberrans inter plures malè de me loquatur. Quod maledicum non egit in crucem, vel clementiæ erat: quod ignouit, vel magnanimitatis: quod contempsit, quod noluit expelle e, prudentiæ: plus enim nocuisset. Vide Eras. 4. Apophthegmatum, Diodorum Siculum lib 3.

A comparatione.

Quis autem Hannibalem Carthagi-

nensium ducem Philippo censuerit comparandum? Ille multa quidem gessit, sed pleraque perfidiosè ac crudeliter, hic omnia sapienter ac cum animi summa moderatione.

Epilogus. Longè plura de tanto Imperatore dicenda essent, sed finem facio, contemplans meam dicendi facultatem longè inferiorem esse, quàm vt tantis Philippi virtutibus par esse possit.

ALIVD EXEMPLVM IN *eloquentiæ Encomion.*

Exordiū CVm authore Gellio, turpius sit frigidè laudare, quàm insectanter vituperare, metuo ne non encomion eloquentiæ minus aptum ego dicturus, ingenij magis inopiam proditurus sim, quàm dignis illam laudibus euecturus. Attamen si libet principium considerare, reperiemus eam honestissima productam origine, optimisque rationibus profectam.

A genere. *Quin. li. 2. ca. 20. de eloquētia ant in præstātia* Quæ cùm vna sit de summis virtutibus, vt ait Cicero, nemini dubium esse debet, quin ab illo, qui fons omnium virtutum est, & origo, profecta sit, nempe à Deo Optimo Max. cuius, vt sacra Scri-

vide apud eundem lib 2.cap 26.

peura meminit, dona sũt linguarũ genera, omnésque sapientiarum ac scientiarum sermones, ex quo, per quẽ, & in quo sunt omnia.

Ab iis quas perficit rebus.

Cœlitus igitur demissa admirabilem in rebus humanis potentiam recipit, & incredibilem efficaciam facultatémque accendendi mentes ad honestatem, animos ad gloriam. Afflictos cõsolatur, perterritos timore vacuos reddit, seditiones cõpescit, & feros & agrestes homines ad humanitatem deducit. Vnde poëtæ Orphea & Amphiona finxerunt demulsisse feras, & cum arboribus montes traxisse, ait enim Horatius:

Agrestes homines sacer interprésque Deorum
Cædibus & fœdo victu deterruit Orpheus.
Dictus ob id lenire feras, rabidósque Leones.
Dictus & Amphion Thebanæ *conditor arcis,*
Saxa mouere sono testudinis, &c.

Occupatio. Hac de re vberrimè apud Quintilianum ca.16. li.2. Redditio.

Sed inquis, Eloquentia scelestos pœnis eripit, falsis veritatẽ expugnat: status Reipub. euertit, vt bono iure Lacedæmonij rhetores videantur expulisse.

Esto, sed eadem ratione omnes bonæ artes, omneis magistratus, cum vtrinque aliquando proueniant mala, possent expelli: Item è medio tolli ignis & aqua, vnde sæpenumero maxima oriuntur di-

spen

ſpendia: atqui bonæ res malæ non ſunt, ſi bene vtamur.

Quis eloquentiæ prætulerit liberalitatem? hæc paucis poterit prodeſſe:illa ſuas in omniũ mortalium ſalutem vires extendit. *Comparatio.*

Rerum magnitudine deterritus finem facio: etenim maximis eloquentiæ laudibus vix vllius dicẽdi facultas reſpõderit. *Epilogus.*

ENCOMIVM MARPVRGENSIS *Academiæ.*

INgratiſſimus omnium haberi meritò poſſem, ſi cõcionis huius hodiernę authoribus, nempe iis quibus meipſum debeo, non in præſentiarum morem gererem, in dicendis, quẽ ſcopum huius orationis eſſe voluerunt, beneficiorum laudibus, atque ſummis in nos omnes meritis. Romanis omnis expers volatile Ciconiam, nouimus omnes officij mutuam rependere vicem ſolêre, vt hinc ἀντπελαργεῖν, natum ſit prouerbium. Quanto æquius ac iuſtius nos qui ratione ducimur, gratiam nobis benefacientibus, ſi propter culpam fortunæ iniquioris non parem referre potuerimus, tamẽ aliquam *A dicentis officio.*

ſcribendo ſaltem, bene ſentiendo, atque aſſiduis illos extollendo laudibus, & habere & agere non detrectauerimus? Cùm autem Academia Marpurgenſis, veluti mater omnium noſtra communis beni-gniſſima nos tanquam alumnos ſuos & chariſſima pignora ſinu blādiore foueat, nos bonis literis inſtituat, nos probatis moribus exornet, nos denique maximis honoribus afficiat, quis vel pietatis vllo tangi confirmet illum affectu, qui rogatus, aut iuſſus, parentem tam officioſam pro virili ſua nolit, vt ingratitudinis moroſæ filius, ad ſydera ferre? Hæc cùm ipſi vos optimè teneatis meditata, nihil omnino dubitandum erit mihi, quin iam ſilētium pollicentes, vos omnes ornatiſſimi atque iidem integerrimi viri ac ſtudioſa iuuentus, me patienter ſitis audituri.

Ab auditorum attentione, & argumenti fertilitate.

Iniunctum eſt mihi Academiæ noſtræ Marpurgenſis Encomion dicere. In primis autem gaudendum ac lætandū mihi video, partim quòd vos ad audiendū tam auidos cōtempler: vos omnes tam attentos: quàm pudens ego, quam hæſitās ego, quàm tremebundus ego, primùm huc aſcendi: nunc autē veſtro, quo me omnes proſequimini, fauore, atq; hilaritas aſpe-

ctu

ctu lõgè redditus alacrior: partim, quòd talis oblata sit dicẽdi materies, in qua etiã erudito parum, hoc est, mei simillimo literaturæ leuioris homuncioni, non desse possit oratio, vt longè difficilior videatur exitus inuentio, quàm principij, nimirum vt non tam copia mihi, quàm modus in dicendo quærendus existat.

Ab autoribus ac fundatoribus Academiæ.

Nam si protinus ab initio ipsos gymnasij nostri celeberrimi authores ac patronos consideres, ac perpendas, siue Deũ Optim. Maxim. cuius cælesti prouidentia, ac diuino nutu instituuntur, eriguntur, ac gubernantur vniuersa, quæ in terris sunt, siue illustrissimum nostrum Hessorum principem: statim tibi tam inundans verborum ac rerum flumen occurret, vt te magis obrutum copia, quàm inopia pressum iri fatearis. Quid? (vt illum ἀνεκφώνητον, ὑπερσύνετον, ἀνεξιχνίαστον, qui extra omnem eloquentiæ cœlestis, nedum terrestris, aleam est positus, cuius gloriæ nullum principium, nullus finis existit Deum Optimum Maximum prætercam) vel solæ huius terreni numinis, quo Domino ac fundatore nostra Academia meritò gaudet, iubilat & exultat, Principis Illustrissimi dotes, tantam dicendi copiam offundunt, vt spiritus di-

ċturi citius defecerit, quàm increſcentis beneficio rerum orationis curſus.

Ab illuſtri principis Heſſorum genere, factis atque virtutibus.

Quid enim memorem tot antiquiſſima ſtémata, tot maiorum imagines, tot belli clariſſima facinora, atque parta trophæa? Quid tantam vitæ integritatem, clementiam, tantam prudentiam, tantam pietatis ac veræ religionis curam? Quid denique innumerabilia alia, quæ omnia ac ſingula, tam ſplendida, tam lucida, tam illuſtria ſunt, vt ſi alienæ claritatis polities, ac nitor fuerint adiuncta, plus obſcuritatis ſint allatura quàm lucis? Ideóque tam fertilia, tã copioſa prędicatu omnia, vt cẽtũ linguas, imò cẽtena principũ eloquentiæ millia fatigare poſſent.

A disciplina militari.

Quis enim, vt alia tranſcam omnia, quis, inquam, vel Neſtore, vel ipſo Pericle facundior, eloquentia digna ſatis expreſſerit, quanta diſciplinæ militaris arte contuderit horridos Sichiẽgiani terroris inſultus? quanto priſtinum in regni ſtatũ animo reſtituerit ducem Vvittembergẽſem? quanto pectore compeſcuerit ſeditioſos ruſticorum tumultus? quanto denique ſpiritu vicerit Duces Brunſvicenſes, patrem & filium?

Quare digna ſatis laudatu, ſatis glorioſa Marpurgenſis Academia videretur,

ſi

ſi vel ſolùm tot & tantis fundatoris ſui decoribus & ornamentis conſpicua floreret. Sed, vt vniuerſitatis noſtræ amplitudo fiat admirabilior.

Accedunt complures, quos omnes enumerare longum eſſet, natalium claritate, facultatum laureis, ac virtutum meritis præſtantiſſimi patroni, quorum facundia plurimùm apud exteras nationes promouit, quorum grauitatis excellentia protexit, dignitatis denique tituli protulerunt & exornauerunt Academiæ noſtræ pomœria. Quibus omnibus robuſtiſſimis veluti columnis ſuffulta, quibus tutelaribus diuis Academia Marpurgenſis vndique circummunita, quid vlterius excogitare poterit, quod origini ſuæ & fortunarum primitiis, vel ſplendidius vel excellentius adiicere poſſit?

Ab aliis Academiæ præſidibus atque Mæcenatibus.

Iam ſi tempora, quibus inſtituta fuit, à primo diligenter excuſſeris, inuenies profectò Saturni ſeculis non infeliciora, quibus bonæ artes atque virtutes vbique gentium anteà proculcatæ, capita ſua feliciter exeruerint, quibus homines nullis inquietati bellis, nullis inteſtinis ſeditionibus inſauciati, nullis hæreſibus Anabaptiſticis, effaſcinati, nullis denique præliis funeſtati, ſed velut optimis fortunatiſſimi

A temporis opportunitate.

mi fores pulsantis æui auspiciis. Atqui si-
qua tum priscæ vestigia fraudis remane-
re, aut malorum lerna videbatur impen-
dere: ea statim omnia ab Illustrissimo
principe nostris procul à finibus propul-
sata fuēre.

A quæsita loci cõmoditate.

Quòd si locum, vbi Marpurgensis vni-
uersitas erecta, perscrutatus fueris, vix vl-
lum profectò reperies vel amœniorem,
vel commodiorem. Vbi Marpurgum,
Hessiæ Metropolis, tot vetustis antiquis-
simorum ædificiorum structuris vene-
randa: prudentissimorum incorrupto Se-
natorum ordine conspicienda, florentis-
simo simul ac honestissimo rerum priua-
tarum ac publicarum statu nobilitata re-
splendet: cuius forum Curia speciosissi-
ma marmoreis quasi lapidib. excisa de-
uenustat: & aqua fontana, tot fistulis ac
syphunculis iam recenter artificio mira-
bili factis, emissa, & murmure blandiore
delectat, & aspectu pulchriore totum lo-
cum exornat.

A cõtradictione.

Verùm, vt occasio reprehẽdendi sem-
per est obuia, si quis calumnietur ipsam
vrbem plus æquo fragilibus cinctã esse
muris, responderi poterit, quod olim A-
gesilaus ille, Lacedæmoniorum Rex, per-
contanti, quam ob causam Sparta non
cinge

cingeretur muris, responsum voluit ostendendo ciues armatos, inquiens: Hi sunt Spartanæ ciuitatis mœnia: quo significauit Respublicas, nullis munimentis, nullis vallorum propugnaculis tutiores esse quàm ciuium virtutibus. Marpurgum ergo tutissimũ est ac firmissimum, tot studiosorum, tot fortissimorum ciuium virtutibus: nam lapideo quod operi deest, id animorum robur, ac præstantia compensant: & quod hominum artificiis, id natura loci tot præruptis vndique montibus resarcit commodissimè circumsepiendo: vbi celeberrimus iste fluuius Lanus infractum orientali lateri dorsum accommodat.

Ab aquarum salubritate & pisciũ copia.

Qui alias etiã, quasi Nilus fœcundãs omnia, plurimæ delicatissimorum genera piscium educat, atque producit: Cuius itẽ tanta potentia medica celebratur, vt cum multis nominum minimè vulgarium Thermis contendere posſit. Etenim psoram ac impetigines omnes, quib9 cõmuniter studiosi diuexãtur, præsentissimè sanat, vt nemo tanta scabie laborãs huc veniat, qui non semel atque iterum lotus, ocyssimè curetur. Hinc cõplures audias, qui, quẽ cutis glabellæ nitorem assiduis alibi lauacris experiri non potuerint, cũ

sese

sese fateãtur hic vel citra negotium assecutos, solius beneficio Lani, maxime peculiarem pratorum & aluei Marpurgensis virtutem haurientis.

A loci amœnitate & vbertate.

Vbi præter iam dicta, tot amœni prospectus, tot hortorũ decora, tot agrorum lumina, vt illud, Nullus in orbe sinus Marpurgo, non Baiis, prælucet amœnis dubio procul scriptum reliquisset Horatius, si modò cognitum habuisset, & versus non reluctatus: equidem.

Aureus hic annus, biferique rosaria Pæsti,
Hic propius adductum credas frondere Tarentum.

Hic denique Musis omnib. gratissimus locus, vbi rerũ omniũ vberrimus prouẽtus, vt nõ solũ innumera ciuiũ ac studiosorũ multitudo victũ acquirere facillimè possit, sed etiã fertilitas natiua miserrimæ locorũ exterorũ sterilitati suppetias ferẽdo, non paruas alienarum ciuitatũ sitarchias expleat, Respub. alat, sustentet, lætificet.

A cœli clementia.

Vbi denique maxima aeris salubritas, vt ipsa pestis, aut acutus alius (nam quę de pleuresi modò ferũtur, puerilia sunt) morbus nunquam nisi forrasse, quod tamen rarissimum, decennio toto elapso, grassetur. Cuius rei causa poterit euidens esse, vel tam placida cœli temperies, vel tam

sereni

ſereni totius machinæ cœleſtis aſpectus, quibus Marpurgenſem, vt omnium ſibi dilectiſſimam, æternus ille pater ſingulari quadam clementia commotus, proſperare dignatus eſt ciuitatem. Quæ non ſolaribus nimium æſtibus ſubiecta iacet, nec frigoribus nimium Borealibus propinqua, ſed temperatiore ſub climate conſtituta.

Ab aeris horridioris commoditate.

Veruntamen ſi tempeſtuoſior aliquando ac immitior aer (vt omnium rerum eſt viciſſitudo) videtur ingruere, longè plus vtilitatis ille ſemper, quàm incommodi ſolet importare. Sic enim ad omnes fortunę truculentioris impreſſiones aſſuefiunt, ſic ad morbos ſuperandos, ſic ad duriſſimos labores perferendos exercentur, ac edurantur corpora.

A cliuoſa regionis vtilitate.

Porrò ſi quiſpiam conqueratur, regionem iſtã montoſam, aſperam ac lapidibus confragoſam inhorreſcere, hic mihi ſapiẽs Darij maioris factum animo præſenti reuoluãt. Ille populum ſuum, regionis ſcabritiẽ & aſperitatem, cãpeſtri ac molliore tractu commutare cupientem, minimè permiſit: affirmãs hominum habitus vt ſemina ac plantas, ad regionis naturam immutari, ſentiendo ſe malle duros homines, & laboribus accommódos, quàm

quàm molles, quàm ignauos, quàm effœminatos, quales regio mollior generare solet. Quòd si diligenter animo collectū discusserit, nullam in orbe ditionem fore confitebitur, quam cum sua permutare debeat Illustrissimus Hessorum Princeps, innumera virorum millia possidens, qui tēpore pacis bona studia ac virtutes excolere nouerunt: bellis autem imminentibus, qui labores perpeti, qui maximum exercitū ducere, qui summa pericula subire, qui fortiter arme tractare, qui munitissimas vrbes euertere, qui denique præcelsas arces demoliri possunt Quare Pœnorum acerrimus dux Annibal, in Italiā ab initio per Alpes per tot frigora ac niues irrupturus, maximis olim stipendiis coëmisset tales virorum manus, quales producit Marpurgum, vbi corpora vegeta, robusta, præstantiáque proueniunt, ac procera grandescunt.

Ab ingeniorum dexteritate.

Sed ne prouerbium, ἄνους ὁ μακρὸς, id est, amens qui longus est, in eosdem quadret, accedit acutior mentis, & ingeniorum sagacissima perspicacitas. Nō enim Marpurgensi multùm auersus equos Sol iungit ab vrbe. Quæ nec, vt aliæ quædam, in vallibus profundis, in locis cauernosis, in lacunis, atq; speluncis palustribus est cōdita,

dita, vbi perpetuo fœtore grauiter olétes nebulæ, vbi putres exhalationes, vbi pestiferæ Mēphites virosa craſſitie hebetāt, & Saturnias quaſi lemas offundentes, ingeniorum vires obnubilant, vbi ferarum latibula, luporum ac vrſorum ſpelæa, vbi horrendà denique ſerpentum ac draconum antra belluinam ad naturam animos transformant humanos: ſed potius, vt nobiliſſima Regina Marpurgenſis ciuitas, bonarum artium omnium receptaculum puriorem, eminentiorem, & ingeniis bonis aptiorem cœli partem elegit, & ita ſolertem ſeſe compoſuit, vt proximè ad figuram hominis, ac virtutis ſimulachrum accedere videatur.

Ab vrbis figura vel habitu.

Enimuerò quemadmodum à Deo O. pti. Maxi. videmus hominem effictum erecta facie rigidum, vt ſcilicet ea ſpeculetur, vnde eius origo eſt, nēpe cœleſtia, reliquum autem vniuerſum animantium genus pronum, & ad terram verſum, quod etiam Ouidius innuit dicens:

Metamorpho. 1.

Pronáq; cùm ſpectent animalia cætera terram,
Os homini ſublime dedit, cœlúmq; videre
Iuſsit, & erectos ad ſidera tollere vultus.

Sic clariſſimū, vbi noſtrę Academię pulcherrima ſedes eſt Marpurgum, nō aliter atque homo princeps, caput erectiſſimū

ac eminentiſſimum ſuis turribus, vt diademate regio coronatum habet, nempe quam admiramini toties ἀκρόπολιν, arcem iſtam quæ candidam frontem ſuam velut inter nubila condit: cuius collum monili baccato ſuis velut vnionibus irradians prominet, illinc nitidis clariſſimi domini Cancellarij Ioannis Ficini palatiis: hinc illuſtriſſimi Principis ſapientiæ domicilio, quod βουλευτήριον aut δικαστήριον appellamus, exornatum. Corpus eſt tot membris & articulis, id eſt, domibus ac palatiis inſigne, quicquid intra ciuitatis Marpurgenſis mœnia ſitum eſſe nouimus. Pectus, eſt ipſum templum, Curia ita, vt alimentorum diſpenſatrix, eſt ſtomachus. Vtrumque collegium, Pomœrij, & (vbi iam hæc dicimus) Lani, ſunt præcordia: duo vici, alter, quem vulgò *d n Grien*, alter, quem *By genſtein* appellant, femora ſunt aquis proxima, quòd circum ea corporis partes crebris lotionibus indigeant, ideóque mediaſtinis aſsignati. Brachiorum alterum, nempe dextrum, eſt iſta platea, quam vernacula lingua, *den Steinweg* vocitant: Siniſtrum, quod ſuburbium, *Vuoiden hauſen*. Pedes autem inſtar fortiſsimi bouis (iuxta prouerbium) altius in terræ viſcera defixit. Sic diſpeſſis

veluti

veluti manibus,commodiſsimo ſuæ vaſtitatis immobilioris anfractu, ſtudioſos omnes,quaſi gremio ſinuoſo,vt benigniſſimo , ſic tutiſſimo complectitur & exoſculatur.

Cæterùm vt honeſtate conſpicuos peculiari quadam humanitate , quæ ſua eſt benignitatis excellentia,proſequitur , ſic in diſcolos ac nebulones omnes meritā ac iuſtam(vt æquum eſt) ſeueritatem exercet,vt ſuis flagitia,ſuis ipſam virtutem præmiis condecoratum iri cognoſcas.Etenim cùm alterum brachium,nempe dextrum , id eſt platæa *Den ſteinuueg* , iucundior quidem , ſed aſcenſu difficilior videatur , non immeritò virtutis illi dextro calli poterit comparari , quo ad virtutis & honorum præmia traducuntur homines. Contrà , cùm *Vueidenhauſen* oſtentet viam latam,decliuiorem , & facie tenus molliorem:ſed vbi progreſſus fueris, ſatis lutoſam, ac etiam calamitoſam, vbi Lictores & Carnifices habitant, ſceleratorum calli nobis deuitando , poterit aſsimilari , iuxta illud : Hæc via virtutis, nimirum *Der ſteinuueg*, dextrum petit ardua callem.

A *meritorū cōpenſatione, ſtudióque iuſtitiæ.*

Difficilémque aditum primùm ſpectantibus offert:

Sed requiem præbet fessis in vertice summo.

Molle ostentat iter via plana (Vueidenhausen) sed vltima meta Præcipiat captos, voluítque per ardua saxa: intellige cru.es ac tormenta. Cuius Virgiliani carminis quasi dilucidam paraphrasin cernis, si Marpurgum ipsum penitus aspexeris. Nónne metam callis dixtri & requiē vides, Germanicam istam domum, vbi præstantissimus Dominus Commēdator, vir vt nobilitate clarus: sic omni bonitate præditus, omnes literarum meliorum ac virtutis cultores, itineris difficultate, ac studiorum assiduitate subinde defatigatos curísque confectos, comiter excipere, ac generosissimo vino, quod cum spe diuite manet. In venas animúmque tuum, quod verba ministret, reficere, & curas di luere semper est assuetus?

A liberalitate domini Cōmendatoris ædium Teutonicarum.

Quoties ad cœnas Academiæ nostræ fautores ille vocans, velut accepturos virtutis præmia, refrigerauit, & non semel ita bonæ fortunæ calicibus exhilarãs obruit, vt neque mentes illorum, neque pedes officio suo satis functa conspeximus? Quoties ad prandia Musarum antistites studendo defessos, & laboribus exhaustos, veluti literarum fructum percepturos,

pcuros, inuitans, humanissimè tractauit, & ferculis recreauit, opiparis? Et ne longiùs exempla petantur, quoties ille M. Casparum, iam Academiæ nostræ Decanum dignissimum tot piscibus delicatioribus, vtpote carpionibus ac lupis exornauit, atque tot aliis lautitiis labore publico & domestico delassatum refecit, vt vel ille solus satis abundè testari possit, ædes Teutonicas esse dextri apud Marpurgum callis æmuli virtutis, metam, & requiem inibi placidissimam. Quo admoneri possumus: Radices literarum, vt Isocrates ait, amaras esse, fructus verò dulciores, callém virtutis ascensu difficiliorem, sed metam omnium iucundissimam. Atqui te non moueat, quòd hîc illius terminus & apex summo vertice non pendeat, sed magis ad locum inferiorem recesserit: id enim mysterio non caret, quo sapientissimus ille, quicunque fuit primus architectus admonere voluit eam virtutis naturam esse, vt elata numquam superbiat, nec summo fastu, quod habe pulcherrimum, vulgò prophanis oculis ostentet, sed potius thesaurum, ceu vili cortice dissimulans quod habet eximium intimis penetralibus recōdat & occultet. Hinc est, quod Elisabethica domus fasti-

gio ſublimitatis poſthabito, locũ humiliorẽ præoccupando, ſectãtibus virtutem maluerit in occulto munera digna cõferre, quàm in excelſo loco gloriam ſortiri.

Ab alterius literæ Pythagoricæ callis explicatione.

Sed ad alteram virtutis viam redeunti, *Vueidenhauſen*, illud ſeſe offert, quod, quàm miſerabilis, quàm flebilis vitæ ſceleratæ ſit exitus, luculenter oſtendit, vbi *εἰς κυνόσαργες, εἰς κακαρίαν, καὶ εἰς κόρακας.* Vbi ipſiſſimum fuſtuarium, ac teterrima tot morticinorum porcorum ac cadauerum vorago atque barathrũ, vbi fames; & atris volitans infamia pennis, vbi ſera pœnitentia, vbi damnatorum gemitus & eiulationes ſæpius audiuntur, vbi tortorum ferocia, vbi carnificum crudelitas iam ſontes virgis cædit, iam cauterio, vel candenti ferro buccas facinoroſorũ perforat, iam ſicariorum membra rotis diſtringit ac contũdit: iam furti reos in crucem tollit, iam latrocinij, aliorúmque criminum conuictos, alio atque alio mortis genere dilaniat, atque immaniter obtruncat.

Ab Epilogo dicto rum.

Ergo ex his omnibus, ornatiſſimi viri, & ſtudioſa iuuentus, opinor intelligitis, quanto cõſilio, quantis rationibus adductus Illuſtriſſimus Princeps noſter, voluerit apud Marpurgenſes Academiam

erigi

erigi atque fundari, quòd inibi vicus penè omnis, omnis angiportus, omnis platea, studiosos homines virtutis admonere, turpissimos autem nebulones, à vitiorum ac scelerum maleficiis deterrere possit. Hæc de patronis, origine, & loco Marpurgensis Academiæ.

Ab vberrimo studiosorum bonarumque disciplinarum prouentu.

Nunc ad ea digrediar, quorum vtilitate prouecta cum omnibus ferè Germaniç totius Academiis certare possit. Quænam igitur hodie nobis Vniuersitas vspiã proferri poterit, vbi tanto labore, ac fidelitate genus omne studiorum tradatur, vbi purissima maiore cum fructu Theologia doceatur, vbi facultas medica, vbi iurisprudentia feruentiore cultu tractentur, & sic omnia, vt nihil prorsus in linguarum nobilissimarum cognitione, nihil in omnibus, nisi vnam (cuius me vel inuitum professorem esse voluistis) excipiendam puteris Rhetoricam, nihil inquam in omnibus artibus bonis, & optimis disciplinis desiderari possit.

Ab optimorũ præceptorũ, atque doctissimorum, celeberrima turba.

Vbi tot & tanti professores, tot noui, tot veteres doctores effulgeant, grauitate, doctrina, ac vitæ sanctimonia, non solùm apud nostrates, sed magis apud exteros nobilitati, atque adeò, quotquot hic videas, quotquot intuearis, tot Home-

ros,tot Aristoteles,tot Apollines, tot denique numina quædá te iuraueris videre. De singulis iam nominatim disserere, & illorum prohibet modestia, & temporis opportunitas non concedit, sed vt generatim & modestè dicam: purissima vasa sunt & habitacula,in quibus omnia studiorum optimorum genera vigeant, regnent,ac triumphẽt,à Deo Optimo Maximo clementer erogata. Quare si iam Apollonius ille viueret, non opus haberet Caucasum laboriosissimè pertransire, nec Scythas,Massagetas,nec Albanos,ditissima Indiæ regna tantis cum periculis bonarum literarum gratia, denuò penetrare.Item si Pythagoras, si Plato, si Architas ille Tarentinus in viuorum adhuc contuberniis agerent, non haberent necesse Persas,Lacedæmona, Cretas,Ægyptum,tot denique regiones alias studiorum caussa peragrare, cùm omnia Marpurgi quàm plena manu habere,& multo minore temporis ac rerum iactura consequi possent.

A discipulorum copia,studiis & officiis.

Quo fit, vt numerosissima semper discipulorum turba adsit,quorum indies tãtam diligẽtiam experimur.vt nec Cleanthis,nec Aristophanis,quorum vtriusque pertinacissima fecit prouerbio locum vigilan-

gilantia, maior vnquam extiterit. Vnde non opus præceptoribus vltrò currere, vt doceant, aut manè ad fores ſedere, & opperiri (vt Gellij verbis vtar) propè ad meridiem, donec diſcipuli nocturnum omne vinum edormiant: ſed potius & literarum, & præceptorum adoleſcentes amantiſſimi, quicquid officiorum iura exigere non pudibundos, atque adeò vt longè rudiores ac nequiores etiam plerunque in patriam reuertantur, quàm inde fuerint egreſſi. Quarum rerum portenta hic penitus nulla conſpici, noſtra bono iure poterit Academia gloriari.

A magiſtrorum honeſtorum piorúmq; conſuetudine, atque commercio.

Nam cùm à conuerſantibus, authore Seneca, mores ſumantur, non præceptores hic otioſi degunt, quorũ veterno diſcipuli perdantur, non ebrioſi vnde peſſimum conuictores exemplum bibendi trahant: non blaſphemi, qui viroſam prauitatem in proximos transferant, non impudici, qui pueros emolliant, atque effœminent: Nulla deniq; improborum commercia, quorum contagio ſerpat in cohabitantes, ſed adsũt duces optimi prorſus, qui bonos iuxta prouerbiũ, comites reddũt, hoc eſt, ad manus habẽtur omniũ candidiſſimi Magiſtri, qui in ſuos mores incorruptos trahunt ac transformant diſci-

pulorum gregem. Quorum magna ſatis (licet non tam numeri, quam ipſius honeſtatis hic habeatur ratio) ſtudioſorum corona præſens non minuitur , ſed bonis auibus, indies augetur.

A ſtudioſorum præmiis.

Et tantus, qui bonas vt aiunt, artes alit, honor optimarum literarum cultoribus hîc defertur, vt in ſpectaculis, (vbi ſtatuarum & imaginum ſculpturis & picturis homines immortalibus Diis æquiparabantur) Olympicis victoribus nunquam maior exhibita fuerit gloria. Exẽplo fuit proxima celeberrima nouorum doctorũ feſtiuitas: exemplo tot magiſtrorum nouorum ſolennitas, quos ornatiſsimis , vt eorum ſtudia ac virtutes meruerunt inſigniis officioſiſsimè, noſtra vt vidiſtis omnes condecorauit Academia.

A ſcholaſticorum exercitiorum. aſsiduitate.

Adde quòd tanta & diligentia & induſtria ſtudioſi omnes hic in officio contineantur, tantis conatibus exerceantur in dies, vt maioribus non poſſint. Nullus enim eſt dies in quo linea non ducatur: nulla ſeptimana, in qua non aut publicè diſputetur , aut declametur , atque adeò,

Vt ſchola noſtra Lani , conuulſáque marmora clament,
Semper & aſsidua dirupta voce columnæ.

Miſſam facio frequentiſsimè, quo nullum

lum liberalius erectum, nullum accuratius administratur pædagogij disciplinam. Missa facio tot saluberrima veræ pietatis studia, quæ cum alibi aut omnino squalida iaceant, aut penitus è medio tollantur, hîc non solùm feruenter extolluntur, sed etiam adamata in pretio habētur maximo. Vnde fit vt eruditiorem multò, longéque melius nostram iuuentutem moratam ad suos redire percipiamus, cum laude & gloria Marpurgensis Academiæ summa.

Ab incorrupta viuendi ratione.

Neque id mirum, cùm hîc sanis doctrinis & honestate colluceant omnia, nulla penitus nequitiarum illectamenta surrepant, sed vbique sit probissima (vt dixi) societas & consortia sancta, quæ indissolubile religionis Christianæ vinculum solidis adeo atque adamantinis constrinxit retinaculis, vt nulla ratione dirumpi queant.

Ab amolitione calumniæ.

Quare vanitatis illos pudeat, qui dissidere, mutuis odiis conflagrare scholam nostram calumniati sunt, centonum sartores, cùm nusquam coniunctius, nusquam denique amicius viui queat, quàm in Gymnasio nostro, quod non ex morosis cerdonibus, aut Lycambea secta conflatum, sed optimis virorum eruditissimorum

 morum

morum ordinibus selectum cõsistit, quos bonarum literarum artes humanos fecerunt, quos Philosophia plus quàm homines reddidit, quos Medica facultas officiosos informauit, quos Iurisprudentia ciuiles effecit, quos denique sacra Theologia diuinos effinxit, concordi studiorum omnium harmonia, virtutúmque vnione conglutinatos.

A frugali victu atque tẽperantia.

Quibus omnibus non incommodum adiecero frugalissimam (vt hinc Germaniæ grauitatem ac temperantiam agnoscas) studiosorum diætatem. Nusquam enim Sybariticus ille, ne & calamitas eiusdem comitetur, luxus & insani conuiuiorum apparatu, qui sunt ipsissimæ studiosorum pestes, prædominantur. Nam vt edulia pręteream quæ munda quidem ac simplicia in studiosorum hospitiis apponuntur, non ambitiosa, nõ luxuriosa, sed interdum eiusmodi, quæ apud nonnullas scholas ventri deditas, Squalidus in magna (vt cum Iuuenale dicam) fastidiret compede fossor, Qui meminit calidæ sapiat quid vulua popinę: vt fercula, inquã, magis salubria, quàm artificiosa, aut luxuriosa transeam, Iunckeræ propter excellentiam appellatione nobilitatis sic vo itatæ, studiosis vt bibitu iucundissimæ

ita saluberrimæ potionis crebrior vsus adhiberi solet, vini rarior: quod in illo castitas & sobri etas, in hoc impudicitia & ebrietas regnent. Vnde D. Paulus: Ne, inquit, inebriemini vino, in quo luxus est.

A vini temperamento.

Ergo vinum, quod clauo, iuxta prouerbium, caret, vbi paulò largior, interdum vsus, administratur, non merum infundi solet, quòd optimam hominis partem, hoc est rationem debilitet atque eneruet, sed prorsus innoxium, nempe aqua infusa temperatum, sic longè melius redditum, & humanam ad naturam maximè appositum. Quo præclaro beneficio qui præcellunt apud nos œnopolæ, hoc est, qui aquis diluere egregiè vina callent, ad summos & honores & opes iure optimo prouehuntur. Sed hoc ipsum adhuc ignorare nostrum D. Præpositum ægerrimè ferens doleo, cùm vna ista faciat inscitia, quo miser, & inhonorus pauperiorem apud nos vitā sese degere conqueratur. Indignam quidem, sed promeritam tamē ignorantiæ pœnam auferens, qui locupletior euasurus, si tā vtilem, tam probatam, tam insignem illius Staphili Syrrheni filij disciplinam, vt alij, consecutus esset. Hic, authore Plinio, cùm radis ac simplex olim vetnstas meratius non sine plu

rima

rima noxa biberet, vinum aqua miscere, & Bacchum temulētum deum Nymphis Deabus sobriis temperare docuit, vt sic mansuefactus ac domitus ille cornutus pater, fieret moderatior, mansuetior, multóque sapientissimorum testimoniis salubrior. Et quid aliud innuit fabula de Baccho, qui fulmine cōflagrans, in Nympharū aquas fingitur iniectus, nisi vini ardorem, vitales iuuenilium ingeniorum succos exurentem, sobrio elemento restinguendum esse? Quod etiā illud Epigrāma Meleagri testatur ac cōprobat, sic dicens:

Αἱ νύμφαι τὸν βάκχον, ὅτ' ἐκ πυρὸς ἥλαθ' ὁ κοῦρος
Νίψαν ὑπὲρ τέφρης ἄρτι κυλιόμενον.
Τοὔνεκα σὺν νύμφαις βρόμιος φίλος, εἰ δέ νιν εἴργης
Μίσγεσθαι, δέξῃ πῦρ ἔτι καιόμενον. Id est,

Bacchus vt è flammis puer exiliisset in vndas,
Tinxerunt Nymphæ sordidū adhuc cinere.
Hinc iūctus Nymphis est Bacchus grat⁹: at ignē
Ardentem capies, hunc nisi miscueris.

Sed quorsum iste verborū excursus tēdit, inquies? nēpe vt ostendā, hinc esse, quod neminem apud nos studiosum cupidineis facibus incēdi: hinc esse ꝙ neminē æstu venereo captū, aut laqueis irretitū ab honestis artibus turpiter abduci, & veluti bouē ad lanienā rapi cōperiamus: hinc esse quod

quod nulla Circe referatur imminere, quæ veneficiis adoleſcentes in beſtias cõuertat, id eſt, nulla præſtigatrix voluptas, quæ ſuis affectuum illecebris illos demẽtans ad pudicitiæ naufragia perpetranda blandiatur, aut libidinum venenis adeò peruertat, vt in brutorum transformati naturam, præter hominis vocabulum, nihil hominis habeant. Sed contra multi Vlyſſes, fortes videlicet ac conſtantes hîc viri præſto ſunt, qui iam lõga rerum experientia ſapientum habitus ſibi induerunt, maieſtate veneranda perſpicui, quibus imbecillior ætas innitatur, quorum exemplis informata diſcat Sirenum voces dulcedine mellita venenum inſpirantes auerſari, ab omnibus ſpurcarum cupiditatum alimentis alieniſſima.

A ſtudiorum fructu.

His igitur rebus omnibus euecta iuuentus noſtra, & eruditionis & bonorum morum pulcherrima proferens vbique ſpecimina, quid Deo Opt. Max. quid parentibus, quid Magiſtratui debeat, intelligit, & expedire gaudet: vnde laudatiſſima ciuilitatis ac omnis honeſtatis obſeruantia promanat, vt animorum integritati & externum corporis habitũ congruere, & nuſquam mentis apicem à rationis amuſſi delirare videamus: tantum

abeſt,

abeſt, vt cum aliarum quarũdam Academiarum ceſſatoribus, noſtri adoleſcentes peſſimè viuant, pulcherrimum immortalis Dei munus, vt pote tempus inhoneſtis rebus vecorditer inſumãt: ſed potius quo charius, quo pretioſius eſt illud, tanto diligentius ab illis aſſeruatur, tantóque circunſpectius impenditur, ne ſine bonis frugibus effluat. Dij faciant vt in noſtris diſcipulis, exteri ſic rerũ ſuarum ſatagentes, reſipiſcant, ac ratione ſimili reuoluãt, amiſſas opes aliũde reſarciri poſſe temporis irreparabilem iacturam non poſſe: de illis nequiter impenſis fortaſſe rationem parentibus ſeſe reddituros, de horis autem turpiter exactis Deo omnipotenti. Quod ex æquo ſi fieret, nemini dubium foret, quin multo fertiliore plãtaria ſtudiorum prouentu accreſcẽtia, res humanas iam vbique gentium afflictas, reſtaurata, atque proſperatura eſſent, cum fortunatiſſimo diſciplinarum omnium ſucceſſu, qualem apud nos (inuidia dictis abſit) emergere videmus in dies. Argumentum ſunt optimi optimarum arborum fructus, nempe. ſanctiſſima vitæ inſtituta, modeſtè, iuſtè, piéque viuẽtium tum vniuerſorum, tum ſingulorum, atque adeo, vt nihil in factis, nedum dictis, au-

diatur,

diatur, quòd vel ipse Momus reprehendere possit. Quare cùm vtrumque, hoc est, non modò facta, sed etiam voces petulãtiores olim Romani vindicasse legantur, vt nobili etiam fœminę Appij Cæci filiæ, paulò leuius & inconsiderantius locutæ, C. Fũdanius & Tiberius Sempronius mulctam dixerint æris 25. millia, nihil profectò in Academia nostra reperiri confirmauerim, in quod prisca illa seueritas, ac rigor animaduertere possent, cum omnis non modò perperam viuendi licentia, sed etiam inconsulta loquendi temeritas videatur exclusa, vt omnium cordibus illud: Hesiodi credatur insculptum:

γλώσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος
φειδωλῆς, πλείστη δὲ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης:

Optimus est homini linguæ thesaurus, & ingens
Gratia, quæ parcis mensurat singula verbis.

Vnde contingere cernimus, viri ornatiss. quòd vbique gentiũ Academia nostra nõ immeritò plurimùm celebretur. Hinc etiam multi non obscuri ac tenues, sed opulentissimi aliarum vrbium ciues ac Satrapę, liberos suos huc, ad omnium veluti bonarum literarum ac virtutis mercaturam, certatim assiduò transmittunt, per-

ſpectum habentes, quantum vtilitatis ac gloriæ è ſtudiis Academiæ noſtræ profluat.

Ab vberrimo doctorum prouentu.

Nec illi falluntur, cùm vel cæco appareat, plurimos hinc prodire, & velut ex equo Troiano turmatim emergere, qui facundè concionētur in templis, qui ſapiēti eloquentia moderentur Senatum, qui prudentiſſimè iura dicant, qui cum laude publicis de rebus legationes obeant, qui denique quauis in re & iudicio valeant & eruditione.

A contra dictione.

Cæterùm ſi quiſquam Zoilus obiiciat, nonnullos aliquando à literario noſtro ad ſodalitium neſcio quod exoticum deficere diſcipulos, huic cōmodum reſponderi poterit illud Ageſilai, quo interrogāti, quî fieret, vt ab aliis ſectis deficerēt ad Epicureos, ab Epicureis nulli deficerent ad alios, ſolerter occurrit, inquiens: Quoniam ex viris Galli fiūt, ex Gallis viri nequaquam. Gallos diſciplinarum ac virtutis oſores & voluptatum mancipia vocans. Apud nos igitur permanentes viri, ſunt qui ſtudiorum ac virtutis amore iam ſudare, iam algere non grauantur, imo paulò durius etiam exerceri non moleſtè ferūt. Deſciſcentes autem Galli fiunt, aliò concedentes ſolùm, vt ſint à labore

ad

ad libidinem procliuiores, vt apud sponsos Penelopes, nebulones, Alcinoósque multò liberius ventri ancillentur, disciplinarum bonarum excutiendo iugum inseruiant abdomini, ad nullam ingenij bonam frugem peruenturi, cœlum duntaxat, non animum mutaturi, etiam si transmare currant.

A meliorum disci pulorum virtute.

Verùm quanto turpior horum est defectio, qui vt liberius, imo licentius alibi ætatem exigant, hinc & ingrati & peruersi discedunt: tanto maior illorum est gloria, quos longè doctiores & honestiores vel hic præsentes habemus, vel hinc consulto dimittimus, Academiæ Marpurgensis Encomion per totum terrarum orbẽ decantaturos. Ergo quis nostrã satis cõmendare poterit Academiã, quàm velut è locupletissimo cunctarum laudum penuario, lõgè vberiora dicendi argumẽta suggerere videtis, quàm vt humanæ vocis organa sufficiant eloqui. Artemisia quondam, referente Gellio, dicendis mariti Mausoli Regis Carię, laudibus, agona fertur instituisse, atque præmia pecuniæ posuisse, aliarúmque rerum amplissima. Ad quas laudes decantandas venisse dicuntur viri nobiles, ingenio atque lingua præstabili, Theopõpus, Naucrates, Theo

dectes, in quo certamine viciſſe Theopompum iudicatum eſt. Atqui de laudibus Academiæ noſtræ certaturos, nõ tam facilis partu victoria ſequeretur, ſub iudicibus lite ac victoriæ palma ſemper inuicta remanente. Illic Mauſolus nullis, aut omnino paucis rebus præclaris famoſus, ſed delicatulæ dũtaxat vxorculæ plus æquo dilectus, certandi materiam, & eam valde ieiunam præbebat: hîc autem Academia celeberrima, tot rerum grauiſſimarum argumentis exuberans, tantos ἀγεθῶν (vt Græco prouerbio dicam) σωροὺς μυρμηκίας, Δάθους καὶ θάσους offundit, vt omnes eloquentia potentes non ſolùm delaſſare, ſed ad nihilum etiam redigere poſſit. Hîc enim ipſiſſimum eſt omnium Muſarum domicilium. Quarum vel minimarum laudes ſingulatim promulgãdæ, maximos omnes eloquentiæ buccinatores obtunderent. O ter felicem igitur Academiam Marpurgenſem quę quoniam amœnitate præfulges, omnium rerum vbertate præpõderas, dignitate præcellis, meritò dicata es omnibus, quæ otio gaudent, honoribus alũtur, bonis Muſis: quæ tot propriis tuis dotibus perlucida, ad tãta honoris faſtigia conſcendiſti: quæ tot Mæcenatum tuorum virtutibus illu-

ſtrata,ac patrociniis circunuallata, prope diem ad altiſſimos amplitudinis tuæ perfectiſsimæ gradus progreſſura, cùm tot Heroes & Athlantes fortiſsimi,vt chariſſimam humeris ſuis fulciant atque ſuſtétent,nunquam humi proſtraturi, ſed potius inter ſydera feliciter collocaturi.

Cõcluſio.

Habetis iã,viri ornatiſsimi,quæ in præſentiarum de Academiæ noſtræ laudibus dicere conſtitui.Longe plura ex tanta argumenti fertilitate veniebant in mentem dicenda, ſed malui breuior haberi, quàm prolixa nimis oratione veſtram audiendi patientiam offendere. Et ineptum planè videri potuiſſet, ſi præſumpſiſſem verbis exprimere omnes illius Academiæ laudes, quæ tantis Principis illuſtriſsimi virtutibus,quę tot celeberrimis patronorum tantorum titulis, quæ tot profeſſorum dotibus,quæ denique tot ſtudioſorum decoribus illuſtrata,totius orbis terrarum oculos in ſe cõuerterit. Vos igitur omnium diſciplinarum generibus inſtructiſsimi viri Academiam noſtram excolite,& quam eſtis ſortiti (vt ſedulò facitis) Spartam,exornate:Vos ſtudioſa iuuẽtus, quo ſoletis, honore merito proceres & Magnates Academicos aſsiduò proſequimini, & vos ita gerite,vt bonis literis &

probatis moribus diligẽter ſtuduiſſe deprehẽdamini. Sic omnes apparebitis grati, ſic Magiſtratus, ſic leges & ſtatuta Academica, quæ proximo Solis die prælecta ſunt, vobis virtutum calcaria magis ſubditura, quàm terrorem ſunt incuſſura. Sic denique Academia noſtra plurimùm (vt audiſtis) ornata, indies magis atque magis erit ornatior futura.

DIXI.

COPIOSA VRBIS LAVdandi ratio, ex Bucoldiano.

Quæ vrbiũ laudes ſint celebrandæ copioſe dicet Quint. l. 3. cap. 7.

VRbes laudãtur nõ ſecus atque homines. Principiò ſunt ea ſpectanda, quę tempore præſentem vrbis celebritatem anteceſſerunt: vt conditor, ciuéſque qui adminiſtrarunt, inhabitarúntque, deinde quæ ipſi ſunt tempore coniuncta, vt ager, flumina, montes, mare, portus, mœnia, foueæ, tecta, & ciues, qui inhabitant: poſtremo quæ inſecuta infortunia, quibus commemorandis commiſerationem mouemus, ipſiſque euerſoribus odiũ conflamus. Vt ſi quis Athenas aut Romam, vt quõdam fuit, laudet, dicátque quibus artibus

tibus iam inde, à primis iactis à Romulo fundamentis eò incrementum acceperit, vt non modò Italiæ vrbium celeberrima, ſed totius terrarum orbis caput, lumenque extaret: & quorum deinde vitio, inertiáque concidere, retróque labi cœperit. Sed cùm ferè laudem ſibi hæc potiſſimum vendicẽt, quarum celebritas dignitáſque in omniũ poſita oculis elucet maximè, quæ has ab iis, quæ tẽpore antecedunt, ſimulque iuncta ſunt, prædicandi via ſit, indicabimus.

Vrbis laus à cõditore.

Conditorem igitur commodè primũ ex deſcriptionis loco, atque ideò ab adiunctis deſcribemus: vnde cognoſci poteſt, quæ ipſius potẽtia, & præſertim quæ animi virtutes, prudentia, iuſtitia, fortitudo, temperãtiáque fuerit. Deinde à cauſis erit augendum, cur eo in loco vrbem locarit, quæ ſi maritima, fertilíq; in agro poſita ſit, eo nimirum concilio feciſſe dicendum, vt hinc mari, hinc agro magna vis hominum ali, ſuſtentaríque poſſet. Tum euenta erunt explicanda, quanta iã inde à condita vrbe hominum multitudo victũ hîc, quomodo, & quàm facile quærat. Poſtremò conferendo hanc cum aliarum vrbium agro ſitúque, mirè rem extẽdes oſtendendóque huius agrum, aut fer-

tiliorem, aut certe paré esse, nulláque iure deteriorem. Dissimilitudinem autem ex situ fortè colliges: hác maritimam, illas esse cápestres: huc cùm terra magna, tum nauibus maxima onera aduehi: illuc plaustris modò res asportari. Iam & actus in primo illo vrbis conditore spectandos esse adiunctorum idem nos locus admonet. Quòd si igitur legibus & religione Rempub. nouam primus bene constituit, à causis extendenda res erit: eo nimirum consilio fecisse, vt iustè piéque viueretur, & quos lex non posset, religio in officio retineret. Deinde euenta explicanda erũt: qui mores ex eo vsque tẽpore iustè, modestè, piéque viuentium, tum vniuersorum, tum singulorum extiterint. Quæ omnia si, vt gesta sunt, copiose exponas, incrementum sumet oratio, maius quidem, si quæque & ex comparatorum loco dilates: Præter hæc, si quid rectè instituit, considerandum: vt si idem simul cum vrbis primordiis literarum bellíque studia erexerit: illis vt animi diuinarum humanarúmque rerum cognitione imbuerentur: his vt sua suorumq; fortunas tuerentur. Consilia vbi exposueris, euenta inde ab vrbe condita enarranda erunt: quot quantósque viros vndecunque doctissimos,

mos, & quo quemque tempore tulerit: quæ cuiuſque eruditionis teſtimonia, aut ſcripta extent. Atque hæc ſubinde comparando dilatabuntur maximè. Hunc in modum & quæ interim belli ſtudia, & fortia facta extiterint, proſequendum erit, quæ nunc vniuerſorum, nunc ſingulorum militiæ fortitudo, virtúſque, & quo tempore, quo in loco cognita, perſpectáque ſit. Atque hic non ſolùm ex comparationis loco, ſi voles, quæq; variè extẽdes, ſed & perſonas deſcribes, conſiliáque faciendi aperies. Breuiter, quæ ratio vrbes laudandi ab iis, quæ tempore præceſſerunt, vſumque hîc locorum, oſtendimus. Verùm ſit, vt ſæpe de conditore, boniſque eius inſtitutis, nihil certi in mediũ adferre poterimus, ſolũq; in cõfeſſo, ſit vrbem vetuſtã eſſe, ſemperque ferè incremẽtum ſumpſiſſe, nihilominus quorum id adminiſtratione virtutéque contigerit, narrandum erit: quæ nunc ſingulorum, nunc vniuerſorum prudẽter, iuſtè, piè, fortiter, temperãtérque facta extiterint, quo Reſpub. nomen viréſque accepit. Atque hic ſingula cuiuſque facta, ex adiunctorũ loco copiosè omnibus expoſitis circũſtantiis, enarrari, perſonæq; deſcribi poſſunt, Tum quę cauſſę tam vniuerſos, quàm ſin-
 gulos,

gulos ad faciẽdum impulerint, dicendũ. Variè autem per comparationem vnumquodque amplificabis, dũ aut excessum, aut similitudinem, aut dissimilitudinem, aut denique rerum pugnantiam, contrarietatémque ostendes.

VRBIS LAVS AB IIS, QVÆ *huic simul tempore coniuncta sunt, & primùm ab aeris temperiè per locos dicitur.*

Restant ea persequenda, quæ vrbi, quam laudamus, simul tẽpore sunt coniuncta. Hîc primùm spectandum quo in climate, cælique parte sit posita vnde aëris temperies cognosci potest. Neque enim parũ refert, languidioribus, an feruentioribus, seu temperatis solis radiis sit subiecta, vt sunt ferè omnes hæ, quæ inter Cancri, Vrsæque circulos sunt positæ. Deinde dicẽdum erit de agris, qui adiacent: de fluminibus, stagnis, piscinis, montibus, ipsóque mari, si aut vicinũ est, aut vrbẽ alluit. In iis autem omnibus ea quæ fructuosa, amœnáque sunt, laudibus euehenda esse, idem, qui omnium, adiunctorum nos locus admonet. Siquidem agros fertiles, fluuios piscosos, nauigabilesque,

leſque,montes vitibus cõſitos, tum mare nauibus frequẽtatum,hoc ipſo quòd fructus voluptatéſque maximas adferant, & vrbis nomẽ dignitatémque in primis cõſeruare dubium nõ eſt. Spectari item poteſt, in oráne an meditullio prouinciæ ſit poſita: quod genus circunſtantias copioſè Græci,vt quos verba nõ deficiunt,perſequuntur: præſertim Menander Rhetor, qui de laude vrbium ſeorſum ſcripta reliquit. Verùm dum hic in laudando ex loci poſitione circunſtantias, quod infinitum eſt: ſtudioſè proſequitur, eorum, quæ omitti minimè debuiſſent, quæ videlicet publicæ munitiones interiórque ciuium ſtructura eſſet, ne meminit quidẽ. Atqui nos ad locos, atque adeò ipſos ad fontes laudaturum ducimus:vnde,quantum pro ſuo quiſque arbitrio volet, hauriat. Nam cùm ad laudem vrbiũ pertinentes circunſtãtias explicare infinitum ſit, quod vnicuique ferè præter diuerſa hominum ſtudia, rationémque quærendi victus, ſua quædã ꝓpria à natura ſint attributa, aliis nempe aurifodinæ,aliis thermæ,aliis alia id genus innumera, cognito adiunctorũ loco in hoc inſtructus ſit, vt ſciat, quæcũque præterita, præſentiaq; ſplendorẽ vrbi, commodúmve, ſeu proprium, ſeu cũ

cæteris commune, afferāt, laudari oportere, quæ per reliquos deinde ducta locos augeantur plurimum. Postremò igitur de publicis munitionibus, interiorique ciuiū structura, & ipsis ciuibus erit dicēdū. Hæc igitur ab adiūctis ministrata, copiosè erunt singula, omnibus enarratis circūstantiis, explicanda: & per reliquos subinde locos ducenda, amplificandáq;. Itaque si in bono climate sita sit ciuitas, primùm aëris temperies, cœlíque clemētia, & temperata sub ipsa solstitia, dierum noctiúmque longitudo pluribus erit describenda: deinde à caussis hæc erunt locupletanda: nō enim aut Solis ignibus, aut Septētrionalibus frigoribus nimis esse subiectam: sed in medio positam, hinc frigora, hinc æstum fugisse, vnde & illud dierum noctiúmque suo tempore nec maius, nec minus iusto incrementum, quorum alterum sub Arcto, alterum sub Solis cursu positis accidit. Ab euentis, quare homines nulla aëris intemperie impediri, quo minus toto anno victum domi & foris quærant: omniáque in agris felicius proueniant. Accedit eò & ipsa ingenia, cœli beneficio præsentiora perspicacioráque reddi. Et hæc quidem omnia multis explicari possunt Postremò & ex comparatione petēda co

da copia est: vt hic aurum salubriorem hominibus, maturescendíque frugibus accommodatiorem declares, quàm eius, qua cum confers vrbe A simili autem extendes, si cum ea vrbe conferas, cuius positum pluribus notum, maximéq; probatum vides. Hunc in modum, si voles & dissimilitudinem repugnantiámque collatione aperies. Quòd autem hac via, ordinéque ex locis amplificãdi commodè vtamur tamẽ cùm & aliter rectè fiat, nemo sibi hîc legem præscribi putabit. Nam postquàm ex adiunctorum loco, qui omni rei, de qua agitur, adiunctus est maximè, quæ voles ob oculos posueris, deinde ex comparatione copiam sumes, & si magis augere voles, subinde à caussis augeas licet. Verùm id aliter atq; aliter fieri posse, in vniuersum sit dictum volo: adeò vt sæpe, dum vno in loco longiorem morã trahimus, plures interim alij ex suo aliquid, vel antequàm inde digrediamur, communicẽnt.

LAVS VRBIS AB AGRIS *fluminibus, publicis item munitionibus, tectis, ipsisque ciuibus.*

Hæc

HÆc de aëris tẽperie: de agris subinde dicendum, de fluminibus, stagnis montibus, piscinis, & ipso denique mari, aut vicino, aut vrbem alluente: quantáque ex singulis vtilitas, voluptásque capiatur, ab adiunctis copiosè erit exponendum: nunc ea ipsa describendo, nunc aut classicorum autorũ, si fieri potest, aut vicinarũ gentium testimoniis confirmãdo. Atque hac via res quidem ipsa mirè augebitur. Quòd si verò magis hæc extendi voles, singula celeberrimis vrbibus comparando, ostendes, hanc siue agri vbertate, siue fluminum copia voluptatéque, siue denique ipso maris vsu aliis longè superiorem, aut certè per omnia parem esse iudicãdam. Iam & de publicis vrbis munitionibus, tectísque dicendũ: quantáque sit fouearum, aggerum, murorúmque altitudo, latitudóque, erit describendum: quis portarum, turriũ, propugnaculorúmque numerus, quæ magnitudo firmitásque: quòd bellicis machinis rebúsque ad arcendam vim accommodatis, sint omnia referta. Hæc vbi pluribus exposita verbis, descriptáque fuerint, à caussis erunt augenda, cur foueas, mœnia, aggerésque ita duci poniíque placuerit: quo consilio hac distantia,

ſtãtia, hoc in loco turres propugnaculáque locarint:cur tantis ſumptibus, tot tãtiſque laboribus eò omnia euexerint, nẽpe,vt quàm minima manu hoſtiles incurſiones, impetuſq; ſuſtinendo, propulſandóque, vitam, fortunáſque ſuas defenſarent. Atque hic ſubinde euenta narrabuntur,quorum hoſtium impetum,oppugnationéſque, quo, & quanto tempore fortiter ſuſtinuerint,furórem fregerint, diſcedere demum cum ignominia pauci plurimos coëgerint. Quin & poſtremò cõparatione omnia maiora amplioráque reddes, maximis munitiſſimíſque vrbibus hanc aut munitione per omnia parẽ docendo,aut multis etiã partibus ſuperiorẽ. Atque hæc vicinarum gentium teſtimoniis, præclaríſq; Regum,atque magnorũ hominum iudiciis dilatari poſſunt. Tecta autem ciuium frequẽtiora magnificeque extructa,tum plateas,foráque ad hominũ vſum latiora, diuorúmque templa auguſtiora eſſe,quod nõ parua laus ſit:vt quæque maximè excellũt, ita pluribus erunt verbis ornanda,hominúmque de iis teſtimonia iudiciáque adferenda:tum cum vicinis pulcherrimíſque ciuitatibus conferẽda,quo ipſo aut parem,aut longè maiorem huius celebritatem magnificẽtiámque

que edoceas. Quòd si lubet, & hęc ipsa ex alijs locis licet extēdas. Restat de ciuibus esse dicendum: horum iam viuentium, cùm de vita defunctis dixerimus, quæ studia, qui mores, quæ præclarè facta existant, spectandum. Commodè autem quęque in sua virtutū genera sparges: & sua prudentiæ sua iustitiæ, quę erga Deos religio, erga parētes pietas dicitur, sua itē fortitudini, tēperantiæq; assignabis. Cæterùm cū suprà in patriæ laudibus laudādi amplificandiq; rationem ostēderimus, qua insistēda hic via sit, inde peti potest. Hæc de vrbiū laudibus, vnde quę vituperari oporteat res nempe contrarias, facilè colligi potest.

Quæ facta ex locis copiosè laudādi sit ratio.

FActa ornandi, & amplificandi quæ ratio sit, subinde intueamur: in quibus laudandis, vituperādisque, cum & Rhetores tum maximè Historici, heroiciq; vates versantur. Temporis autē seruato ordine laudari oportere ipsa nobis præscribit ratio. poëtis tamē id de industria mutantibus. Præcipui autē hi loci sunt caussæ & euenta quanquam alij omnes, qui suprà, & huc adhiberi possīt: vt expositis primū causis, deinde quæ euenerīt explicētur. Quare Virgilius, postquam paucis

proponendo, Musásque inuocando, hominum animos sibi beneuolos, attentósque reddidit, causásque statim commemorat, cur Æneam Iuno, insignem pietate virũ, tot labores periculáque adire coëgerit.

Vrbs antiqua fuit, Tyrij tenuêre coloni,
Carthago, Italiam contra Tiberinaque longè
Ostia, diues opum studijsque asperrima belli:
Quam Iuno fertur terris magis omnibus vnã
Posthabita coluisse Samo: hic illius arma,
Hic currus fuit, hoc regnum Dea gentibus esse,
Si quà fata sinant, iam tum tenditque fouetque.
Progeniem sed enim Troiano à sanguine duci
Audierat, Tyrias olim quæ verteret arces.
Hinc populum latè Regem, belléque superbum,
Venturum excidio Lybiæ: sic voluêre Parcas.
Id metuens: veterisque memor Saturnia belli,
Prima qđ ad Troiã pro charis gesserat Argis:
Nec dum etiam causæ irarum sæuique dolores
Exciderant animo. Manet alta mente repostum
Iudicium Paridis, spretæque iniuria formæ.
Et genus inuisum, & rapti Ganymedis honores.
His accensa super, iactatos æquore toto
Troas, relliquias Danaũ, atque immitis Achilli
Arcebat longè Latio, multosque per annos.
Errabant, acti fatis maria omnia circum.
Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

His irarum Iunonis è causis quæ infortunia Æneæ Troianisque euenerint, dum

cõplures annos per mare errare, & deinde in Latio bellum gerere coguntur, poëta subinde fusissimè narrare occipit: & vix duodecim libris absoluit.

Vix è conspectu Siculæ telluris in altum
Vela dabant læti, & spumas salis ære ruebant.
&c.

Sic & ante hunc in vtroque suo opere Homerus primùm causas, deinde insecuta canit eucta. Hunc in modum & T. Liuius secundo suscepti à Pœnis in Romanos belli, antequàm euenta, resq; gestas enarret, causas primùm dicit, quod videlicet Sicilia Sardiniaque, illa nimis celeri rerum desperatione Romanis concessa, hæc fraude ab illis intercepta esset: tum quòd Annibal, cùm puer adhuc esset, à patre Amilcare Imperatore aris admotus iurasset, se quamprimùm per ætatem posset, hostem fore Romanis. Quin & Salustium idem facere, ipsius argumento est historia. Quid? non igitur aliò hic causarum locus valet, quàm vt causas rerum, quæ euenerunt, quod ab his autoribus factitatum esse videmus, primùm exponendas esse sciamus? Est profectò multiplex huius, passimque, nec certo in loco vsus: cùm nunc præcedant, nunc suos sequantur euentus. Nam quamquam prime

quædam,

quędam, principaléſque ſummæ rerum cauſæ ſint, quas noſſe principio lector, auditórve cupit tamen cùm ſubinde aliæ atque aliæ actiones caſúſque exiſtant, & ipſorum alias atque alias cauſas eſſe conſtat: vnde ſi inter narrandũ obiter amplificetur, mirè orationis extendetur corpus. Quare Cicero, cùm ſuarum ſe laudum minus grauem ſcriptorem fore intelligeret, viderétque L. Luceium Q. F. inſignem ſui temporis hiſtoricum, bellum ciuile ſcribendum ſuſcepiſſe, ſcripta ad eum epiſtola omnibus petit modis, ſuas vt res, exemplo Græcorum, ſeorſum perſcribat, atque in ſe ornãdo hiſtoriæ leges negligat. Poſſe autem inde, ſi à continentibus ſuis ſcriptis ſeiungat, & à cauſis, euentis, adiunctíſque amplificet, quoddam corpus confici. His porrò ex locis augeri rem oportere L. Luceium admonet, dum cauſas, conſiliáque rerum ſuarum, caſus etiam, & euenta explicanda eſſe ſcribit. Adiuncta autem ſunt, tempus, teſtimoniáque Luceij, quem ea, quæ ſuo iudicio laudanda putaret ornare, quæ contra vituperanda, reprehendere voluit. Atque huc etiam pertinet multorum in Ciceronem perfidia, inſidiæ, proditióque, quæ & putauit eſſe notanda. Hic nemo mirabi-

Li. 5. epi. ſ mi. epi. 69.

Adiuncta.

tur consilia,& actiones,quas suprà in locorum expositione adiunctorum loco complexi sumus,hic causas & euenta dici. Sunt namque iis, quorum consilia & facta sunt,adiuncta maximè. Verum causarum & euentorum nomen accipiunt, cùm sumpta ab adiunctis, vnde omnis rerum ducitur copia,inter sese componuntur:& causæ effecta,& hæc vicissim vllas ostendunt. Quare causas & euenta magnam cum adductis cognationem habere, nemo mirabitur. Inde namque hi licet nati loci sint, tamen & ipsi latissimè patent. Itaque his locis,vnde ornat historia, si & comparationis locum adiecisset, non video non modò vnde historici, sed Rhetores,Poëtæque qui maximè solent, magis amplificarent.Hinc Cæsar,vt Brutus apud Cicer. disputat, quia minus rerum suarum historiam vestiit, commentarios inscripsit,cæterisque scribendi ansam præbuit, vt qui vellent, easdem copiosius tractarent, & quasi calamistris quibusdam inurerent. His ipsis ex locis lactea illa Titi Liuij vbertas,est petita,vnde tamen Dionysius Halicarnasseus, qui & ipse Romanas res perscripsit, multò magis auxisse intelligas, vt mihi is, quod de Demochare Brutus Cicero-

niam.

niam iudicat, non tam historicum, quàm Rhetorem egisse videatur. Hinc Maro noster, hinc Homerus ea sumpserunt, quibus quæ voluerunt, non tam dilucidè enarrasse quàm facta vbique mora omnia ob oculos posuisse videantur, hic fusissimè, ille modo quodam vsus: id quod is facilè animaduerteret, qui cognitis locis & amplificandi ratione, vtrumque cũ iudicio leget. Sed hac de re suo dicetur loco: nunc, quod volumus, vsum locorum, augendíque rationem in celebrandis factis diligentius, & ad cuiusque magis captum indicemus. Vnum igitur factum si oratione laudandum sumamus, sit Theodosij Imperatoris, quòd insigne maximè Gymnasium Bononiæ instituit, primum ex descriptionis loco, atque adeò ab adiunctis ipsum describamus, vnde ingenium moréfque principis eluceant, & causæ tam honesti & vtilis facti, quasi per transennam appareant. Fecit id & Titus Liuius principio historiæ suæ de secundo Bello Punico, vbi pluribus Annibalis depingendo animíque bona, vitiâque plurima exprimendo, qui cum viro Romano futura res esset, lectorem statim instruit. Secundum hæc ab adiunctis res ipsa erit explicanda, quantis &

vnde ſumendis fructibus, qui in profeſſores expenderentur, hanc ſcholam adornarit, confirmaritque. Deinde à cauſis, cur hoc in loco, & tot, tantáque ſtipendia profeſſoribus conſtituerit: vt certè hinc in reliquam totam Europam, qui rectè Rempublicam adminiſtrarent, docti mitterentur. Tum ab euentis mirum in modum augeas, ſi quæ intereà loci emolumenta aliæque nationes hic ex Academia & ceperint, & quotidie capiant, perſequaris, qui quibus in locis hinc miſſi, ſiue cognitione rerum humanarum, phyſicarúmque vtiles Reipublicæ extiterint: ſiue legum ſcientia quid æquum & iniquum eſſet edocuerint: ſiue denique medicinæ beneficio laborantibus opem tulerint, Poſtremò ex comparationis loco quantam voles copiam ſumes factum hoc aut cum aliis ipſius, aut cum aliorum Imperatorum præclarè factis conferendo.

EXEMPLVM FACTA
ex l cis amplificandi apud Ciceronem.

INterdum factum laudamus: & dilatamus, non tam ferè à cauſis, & quæ has ſequun

ſequuntur euentis,quam ex adiunctorum & comparationis loco, id quod Cicero fecit gratias Cæſari agens,ipſúmque laudans, quòd Marcello ignouiſſet. Poſtquàm igitur exordium à tempore, eiúſque quo dixit, diei circunſtantia, duxiſſet, clementiam ſapientiámque Cæſaris ab adiunctis ſtatim laudat, ornátque nẽpe à ſua,totiúſque Senatus lętitia,factum hoc probantis,& propterea,de Rep. ſubinde melius ſperantis.Aſpergit & paucis obiter laudem Marcelli, quod ipſum & ex hoc loco eſt ductum: & eo valet, vt clarius illuſtriúſque factum eius reddatur,quòd præſtantiſſimo,ampliſſimóque viro ignouiſſet. Deinde ex comparationis loco Cicero amplificat,&confert hoc Cæſaris factum cùm maximis eius bellis, rebúſque geſtis, quibus omnibus iure anteferri oportere,pluribus oſtendit. Porrò hac in comparatione orator tantam moram trahit,dum interim ab adiũctis circunſtãtias admiſcet,vt omnia quæ ad laudem pertineant,totáque oratio,niſi quòd pauca ad finem alio ſpectantia adiecit,hoc ſolo ex loco veſtita, amplificatáque deprehendantur. Quare quantum ex loco res extendi poſſit, cùm plurimis apud Ciceronem exemplis,tum hoc ſtu-

dioſo perſpicuum eſſe poteſt.

EXEMPLVM RES EX LOcis amplificandi, apud T. L. hiſtoricum, breuitérque eaſdem explicandi.

HInc autem quis locorum vſus, quæ laudandi amplificandique ratio ſit, quanquam ſatis liquere putem, tamen abs re fuerit, & hæc ipſa in hiſtoria, claſſicíſque authoribus paucis indicare Narraturus T. Liuius contra Romanos res ab Annibale geſtas, vt ſtatim intelligi poſſet, qualis is eſſet, qui tantum in diſcrimé Romanum nomen adduxerit, primùm ipſum Ducem ex deſcriptionis loco depinxit his verbis: Miſſus Annibal in Hiſpaniam, primo ſtatim aduentu omnem exercitum in ſe conuertit. Amilcarem ſibi redditum veteres milites credere, eundé vigorem in vultu, vímque in oculis, habitum oris, lineamentáque intueri. Deinde breui effecit, vt pater in ſe minimum momentum ad fauorem conciliandum eſſet. Numquam ingenium idem ad res diuerſiſſimas parendum atque imperandum fuit. Itaque haud facilè diſcerneres, vtrum Imperatori, an exercitui charior eſſet. Ne-

que

que milites alio duce plus confidere: plurimum audaciæ ad pericula capessenda plurimum cõsilij inter ipsa pericula erat. Nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat. Caloris ac frigoris patientia par, cibi potionísque desiderio naturali, nõ voluptate mod⁹ finitus, vigiliarum, somníque, nec die, nec nocte discriminata tempora, id, quod agendis rebus superesset, quieti datum. Ea neque molli strato, neque silentio accersita. Multi sępe militari sagulo opertum, humi iacentem inter custodias stationésque militum & conspexerunt. Vestitus nihil inter æquales excellens, arma atque equi conspiciebantur equitũ, peditúmque idẽ lõgè primus erat. Primus prælium inibat, vltimus cõserto prælio excedebat. Has tantas viri virtutes ingenia vitia æquabãt: inhumana crudelitas, perfidia plus quàm Punica, nihil veri, nihil sancti, nullius Dei metus, nullũ iusiurãdum, nulla religio. Hactenus mores, ingeniumq; descripsit, quæ quidẽ omnia ab eo, qui rem nudè explicare voluisset, omitti potuissent. Subiicit autẽ ex adiunctorum loco, his verbis: Cũ hac indole virtutum ac vitiorũ triẽnio sub Asdrubale Imperatore militauit, nulla re, quę augẽda: audẽdaq; magno futura duci

 esset;

esset, prætermissa. Hæc quidem cùm illud tẽpus præcedãt, quo belli dux declaratus est, omitti potuissent. Quæ sequuntur ex adiunctorũ, seu qui inde nascitur, causarum & euentorum loco sumũtur, cur videlicet Annibal in suscipiẽdo bello nihil prolatandum arbitretur, & dum Saguntinos petit, in Olcadũ fines exercitũ ducat. sic ille. Cæterũ ex quo die dux est declaratus, velut Italia ei prouincia, decreta, bellúmq; Romanũ mãdatum esset, nihil prolatandum ratus, ne se quoque, vt patrem Amilcarẽ, deinde Asdrubalẽ cunctantem casus aliquis opprimeret: Saguntinis inferre bellum statuit. Quibus expugnãdis, quia haud dubiè Romana arma mouebãtur, in Olcadum fines priùs, vltrà Iberum (ea gens in parte magis quàm in ditione Carthaginensium erat) induxit exercitũ: vt non petisse Saguntinos, sed rerum serie finitimis domitis gentibus, iungendóque, tractus ad id bellũ videri posset. His demũ subiicit euenta, gestæque rei narrationẽ. Carteiam vrbem opulentam, caput eius gentis expugnat, diripítq;, quo metu perculsæ minores ciuitates, stipendio imposito imperiũ acceperũt. Victor exercitus, opulentúsque præda, Carthaginẽ nouã in hyberna est deductus. Ibi largè partiendo

Carthago noua in Hispania.

tiendo prædã, præterita cũ fide exoluẽdo. cunctis ciuiũ suorũ sociorúmq; animis in se firmatis, vere primo in Vacceos motũ bellũ. Nuda hæc satis narratio est; nisi quod obiter petitas ab adiunctis circunstantias inserat nõnullas: quod genus sunt, vrbem esse Carteiam opulentam, & suę gẽtis caput: suum exercitum opulẽtum præda deductũ esse. Prosequitur autem narrationẽ temporis, cuius mentionem facit, seruato ordine. Hermãdica & Arbacala, Cateiorum vrbes, vi captæ, Arbacala & virtute, & multitudine oppidanorũ diu defensa. Ab Hermandica profugi, exulibus Olcadum priore æstate domitæ gentes, cùm se iunxissent, cõcitant Carpẽtanos, adortíque Annibalem regressum ex Vacceis, non procul Tago flumine, agmen graue præda turbauere. Pura hæc, nudáque sunt omnia, nisi quòd ab adiũctis est, oppidanorũ virtute & multitudine Arbacalam diutius esse defensam: neq; procul Tago impetum in Annibalis agmen esse factũ. Quæ sequuntur, paulò copiosiora sunt. Nam & cõsilia Annibalis aperit, propterea amnẽ tranciencis, vt in transitu fluminis hostes inuadere, & causas ferociæ hostium Carpentanorũ tum sua multitudine, tum fuga Annibalis minus timentiũ.

Atque

Atq; hîc Liuius, & à suo obiter testimonio amplificauit: dum inuictam aciẽ dicit, si æquo certaretur campo: sic ille Annibal prælio abstinuit, castrísque super ripam positis, cum prima quies, silentiúmq; ab hostibus fuit, agmen vado traiecit, valloque ita producto, vt locum ad transgrediendum hostes haberent, inuadere eos transeuntes statuit: equitibus præcepit, vt cùm ingressos aquam viderent, adorirentur peditum agmen: in ripa elephantes quadraginta disposuit. Carpentanorum cum appẽdicibus Olcadum, Vacceorúmque centum millia fuêre. Inuicta acies, si æquo dimicaretur cãpo. Itaq; & ingenio feroce, & multitudine freti, & quòd metu discessisse credebant hostem, id morari victoriam rati, quòd interesset amnis, clamore sublato, passim, sine vllius imperio, qua cuiq; proximũ erat, in amnẽ ruũt. Hactenus cõsilia, causásque exposuit, quibus subiicit euẽta nẽpe infelicẽ Carpentanorum pugnam, & deditionem. Et hæc quidem ipsa, satis à circũstantiis, quas explicat, illustrat his verbis: Et ex parte altera ripæ, vis ingẽs equitum in flumen immissa, medioq; alueo, haud quaquã pari certamine concursum. Quippe vbi pedes instabilis, & vix vado fidẽs, vel inermi e-

quite, equo temerè acto peruerti posset: eques corpore armisq; liber, equo vel per medios gurgites stabili, cominus eminúsque rem gereret, pars magna flumine absumpta: quidam verticoso amne delati in hostes, ab elephantis obtriti sunt. Postremi, quibus ingressus in suam ripā tutior fuit ex varia trepidatione cùm in vnum colligerentur, priusquam ex tāto pauore reciperent animos, Annibal agmine quadrato amnem ingressus, fugam ex ripa fecit: vastatisque agris intra paucos dies Carpentanos quoque in deditionem accepit. Hunc in modū reliqua toto corpore alia magis, alia minus, vt quæque res postulat, his ipsis ex locis extendūtur. Rariores autem cōparationes sunt locus, in hoc præsertim genere, omnino ad ornatū, amplificationémque accommodatissimus: vnde poëtis, rhetoribúsq; copiā sequentibus crebrior historicis, ne ad ornandum magis quàm ad narrādum orationem sumpsisse videantur, minus familiaris. Porrò Sagunti oppugnationes, excidiúq; quod proximè sequitur, pluribus adiectis peristasibus copiosissimè explicatur. Verùm hæc ipsa Liuiana ex locis aucta, amplificatáq; nuda, omni ornatu, quasi vestitu spoliata, ob oculos ponamus
vnde

vnde quid inter ieiunã, necessariámque narrationẽ, & copiosam locupletémque intersit, cognosci potest. Missus Annibal in Hispaniam postquam mortuo Asdrubale dux belli est declaratus, Saguntinos bello petit. Quod dum facit, in Olcadum fines exercitum ducit, Carteiã vrbem expugnat, diripítque. Minoribus deinde ciuitatibus metu subactis, exercitum Carthaginem nouam in hyberna deducit. Hic largè prædam partiendo, præteritáque cum fide exoluendo, cunctis ciuium suorum, sociorúmque animis in se firmatis, vere primo in Vacceos motum bellum, Hermandica & Arbacala Carteiorum vrbes vi captæ. Ab Hermandica autem profugi, exulibus Olcadum, cùm se iunxissent, concitant Carpentanos adortíque Annibalem regressum ex Vacceis, non procul Tago flumine agmen turbauere. Annibal autem traiecto amne temerè insequentes hostes ad centum millia, partim equitatu in flumine oppressit, partim in fugam conuertit: vastatísque agris, & Carpentanos paucos intra dies in deditionem accepit. Breuis hæc, nudáque narratio est, quàm vt vir ille eloquentissimus ex locis locupletarit, iam visum est.

DE

DE VITVPERATIONE, ψόγος græcè. CAP. IX.

Vituperatio est sermo exponens mala, quæ alicui insunt. Differt autem à loco communi vituperatio, quòd locus communis pœnas expościt, vituperatio verò solùm habet velut nudum conuitium.

Diuiditur autem in eadem capita, quibus Laus. Possúntque vituperari eadem omnia, quæ & laudari.

Personæ,
Res,
Tempora,
Loci,
Bruta animalia,
Plantæ.

Vituperamus verò & communiter & singulatim. Vbi verò proœmion feceris, adiunges genus, quod diuides eadem, qua in laude, ratione. Deinde educationem, & res gestas, & Epilogum ita facies quemadmodum in laude.

VITVPERATIO PHILIPPI.

Neque virtutem merita laude frustrari rectum est, neque iisdem sine reprehensione de Exordiū.

ve dedecora relinqui: quoniam si non ita fiat, id quod præcipuum est ambotum, præmium vtriq; aufertur, laudandis quidem gloria rectè factorum, vituperandis verò scelerum turpitudo. Omnes autem malè audire æquum est, qui malos sese præbuerunt: tanto magis verò omnibus Philippum, quanto omnes improbos longè omni scelere superauit.

A genere vel natione.

Natus est ex ea gente, quæ pessima est omnium Barbarorum & quæ non certis consistere sedibus potuerit propter ignauiã sed coacta sit, locũ è loco permutans, variis erroribus iactari. Argiui enim primùm ipso finibus exturbauerunt: hinc diu vagi ad eam tandem, quam nunc incolunt regionem perlati sunt. Duplici itaque infœlicitate implexi, & quod meliorib. coacti sũt cedere, & quod in imbecilliores violenti iniu-

A patria.

A maioribus.

Philippus hic sextus fuit Macedonum Rex: Huic autem non immediatè succes-

stique fuerũt, numquam tutò habitare, aut vacui metu agere potuerunt.

Et cùm ex gente ignominiosa oriundus sit, tamen ex ciuitate magis etiam infami natus est. Vt enim abiectißimi Barbarorum censentur Macedones, ita Macedonum, eiúsque terræ velut quædam sentina est Pella, vt in qua ciuitate ne frugi quidem seruorum vllus sit prouectus.

Hac ergo progenitus patria maiores habuit, patria ipsa longè magis pudendos Philippus enim inter maiores ipsius fuit, cui quò minus eius terræ regnũ obtingeret, obstitit generis indignitas

gnitas atque dedecus. Huic succeßit pater Amyntas, qui regnum alienis opibus tenuit: pulsum enim in regnum Athenienses reduxerunt.

Tali igitur ortus patria, tales sortitus generis autores apud Thebanos moratus primùm obses fuit: nec, quamuis media in Græcia versaretur, mores conuictu mutās, ad meliora deflexit, sed barbaricā semper impotentiam inter Græcam retinuit institutionem. Cúmque sit omne humanum genus in Græcos atque Barbaros diuisum ipse, velut ex vtrisque commixtus, similem improbitatem in dißimilibus gētibus exercebat.

Orsus ergo primùm cognata gente, ipsam in seruitutem redegit, velut à perfidia rerum suarū initia auspicatus. Inde & finitimos, aggressus populos perdomuit: captisque deinde Pænibus, Illyricos est adeptus, Triballorum quoque gentem inuadens & quicquid præterea in proximo erat terrarum, omnia velut vno impetu deuicit. Et corpora quidem Barbarorum pugnando cepit, mentes autem cum corporibus nequiuit capere, nec eorum animos pacis artibus sibi conciliare. Quamobrem subinde deficiebant. & quāquam victoris crudelitatem horrebant, tamen reb llionem per omnes penè dixerim noctes somniabant: vt qui opere foris seruirent, intus cogitatione essent liberi. Subactis ergo finitimis Barbaris ad Græcos castra mouit, atque adeò antequā ipsam Græciā inuaderet, ciuita-

sit Amyntas sed Europus Europo Alcetas Alceta Amyntas.

Ab educatione.

Genus omne humanū in Græcos & Barbaros diuisum.

A rebus perfidè gestis.

tes quæ in Thracia Græciæ ditionis erant euertit cepitque Amphipolin, Pydnã ſubegit, iſtiſque Potidæam adiunxit, neque Pheras extra Pagaſas, neque Magneſſam extra Pheras omiſit: ſed cunctæ vrbes Theſſalorum capiebantur, & velut generis mercedem ſeruitutem ferebant.

A mortis genere.

Dignum ſanè fuerit, exitum quoque ipſius receſſere. Poſteà enim quàm pleraque, quæ inuaſit oppreſſerat, ſubiecerátque contra fœdera eos qui fuerant fœderibus deuincti, offenſi violatis fœderum ſacris Dei, conuenientem perfidiæ ſuæ finem dederunt. Neque enim in prælio pugnans cecidit, quo fortiſſimum aliquem mortis ſuæ teſtem reliquiſſet, ſed in medio turpium voluptatum gurgite ſuffocatus, ſed dignum ſepulchrum in earum fœditate inuenit. Videlicet vt quemadmodum eius vita ſic & mors intemperantiæ fœdum exemplum poſteris eſſet.

A cõparatione.

Quis autem eſt qui Echetum illi putet poſſe cõferri? Echetus enim præciſis extremis aliquibus corporis membris, reliquum ſaltem corpus relinquebat: at Philippus totos cum corporibus ipſis homines perimebat, quãtóque ſæuius eſt totum deleri hominem, quàm partem aliquã auferri tanto pernicioſior eſt Echeto Philippus.

Peroratio.

Ceſſare autem à ſceleribus ſuis Philippus neſciebat, cùm mihi victo magnitudine flagitiorum eius, neceſſe ſit, vt plura de ipſis facere verba deſinam.

SCHOLIA.

OMnia quæ laudãtur, contraria vituperari poſſunt ratione. Ab Aphthonio cauſa exercitationis reprehenditur Alexandri pater, Amyntæ filius, Philippus, qui tamen vel dictorum vrbanitate, vel, vt relatũ eſt ſuprà, dexteritate ingenij ſuperabat ſæculi Reges omnes. Vide Eraſm. 4. Apophthegmatum. Quemadmodum autem laudari, ita vituperari poſſunt: Perſonæ, vt Therſites: Res, vt ebrietas: Tẽpora, vt hyẽs: Loca, vt Euxinus: Nora, apud Plutarchũ in Eumene: Bruta animalia, vt crocodilus: Plantæ, vt crambe.

Claritas enim generi notiores circa vitia & inuiſos magis facit.

Adiungens, &c. In genere, nationis, patriæ, maiorum atque parentum circunſtantiæ ſunt excutiendæ. Quæ omnia ſi clara contingêre, oſtendendum eſt, illa vitiorum omni genere contaminaſſe, quem vituperandum ſuſceperis.

Quintil. Adnotauimus ſuprà ex Quin. hæc non ideo laudari, quòd habuerit quis ea, ſed quòd iis honeſtè ſit viſus.

Educationem, &c. Quòd ſi is, quem vituperare conſtitueris, claris natalibus, & egregiis animi, corporis, atque fortunæ dotibus conſpicuus præfulſerit, dices à maioribus illum degeneraſſe. Animi dotibus ad dolos & fraudes abuſum. Bonis corporis ad libidinem, cædes, rapinas. Diuitiis ad multorum perniciem, & publi-

cas, ſeditiones fouendas.

Fruſtrari, &c. Fruſtro actiuum, & fruſtror commune verbum legitur. Eſt autem ſenſus: qui crimina non accuſant, ij non minus peccant, quàm qui virtutes non laudant, non enim decet virtutem ſine laude, nec malitiam ſine vituperatione atque reprehenſione relinqui.

Aequum malè audire, &c. Vt ſementem, iuxta prouerbium, quis fecerit, ita metet. Et qui, quæ vult, dicit aut facit, quæ non vult audiet: bene dictis aut factis qui certat, audiet bene.

Peſsima barbarorum, &c. Huius gentis barbariem Stratonius Muſicus Athenienſis notare ſolitus fuit, qui ad diſcipulum ſtupidum ſolebat exaſperatus dicere, *εἰς μακεδονίαμ* pro *εἰς μακαρίαν*, quo dicto prouerbiali precamur exitium. Meminit Eraſ. 6. Apophtheg. Macedoniæ autem deſcriptionem habet Pomponius Mela lib. 2. cap. 3. Liuius lib 2. belli Macedonici.

Ad hiſtoriæ verò præceptis cognitionem pertinent ea, quæ Iuſtinus habet lib. 8. & 9. Thucydides belli Pelopon. li. 2. Plutarchus in vita Alexandri. Paulus Oroſius li. 3. cap. 12. ad 15.

Argos. *Argiui, &c.* Argos & Lacedæmon, duæ clariſſimæ vrbes, Græciæ quondam lumi-

na

na fuerant, vt ait Liuius lib. 4 Belli Macedonici. Ab Argos Argiui & Argolici: inde Macedonum Reges oriundos fuisse Liuius testatur.

Duplice, &c. In duplex, inquit, malum inciderunt, & quòd Argiuis fortioribus cedere, & iam exules ad inopiam redacti aliis imbecillioribus vim inferre coacti fuerunt: quorum illud ignauiæ, hoc rapacitatis atque impietatis euidens fuit argumentum.

Pella, &c. Vrbs est Macedoniæ, quam, autore Pomponio Mela, fecerunt maximè illustrem Philippus Græciæ domitor: Alexander etiam Asiæ Hinc Pellæus Alexander dictus. Iuuenalis Satyra 10.

Vnus Pellæo iuueni non sufficit orbis,
Aestuat infœlix angusto limite mundi,
Vt Gyaræ clausus scopulis, paruáque Seripho.

Philippus, &c. Philippus, inquit, qui Alexandri pater erat, auum habuit eiusdem nominis, hominem ignobilem, sed in Greco πρόγονός est, hoc est proauus ex Iustino igitur Philippi genealogiam ita colliges:

Coranus in Æmathia vrbem Edyssam, oppidanis non sentientibus, per imbres & nebulas captarum greges seculus occupauit.

Pella.

Inter Coranū, vel secundum alios Cranaū primum Macedonum Regē, & Perdicā, regnauit Cænus & Thyrimas: quartus fuit Perdicas.

Corano successit Perdica: huic Ægeus, qui successorem filiũ reliquit Philippum huius proauum: Philippus autẽ paruulum reliquit Europũ patrẽ Amyntæ. Amyntas Philippum genuit, Alexandri patrem.

Apud Theobanos obses, &c. Obsides obsidem seruandam dabantur obsidionis tempore. Thebis autem obses fuit Philippus. Orosius lib 3. cap. 12. Iustinus lib. 6. Philippus inquit, obses triennio Thebis habitus eruditus. Aphthonius ait, *παρ̀ αθηνάιεις ὡμήρευε*, id est apud Athenienses obses fuit, vt intelligas à patre Atheniensibus obsidem datum.

Pœnibus, &c. Sunt enim Macedonibus finitimi, Macedonia enim à Macedone. Osyridis filio dicta, Pœoniam habet à Septentrione, Illyriam ab Occidẽte, Thraciam ab Oriente, Thessaliam à Meridie. Fuit olim centum quinquaginta populorum, ac duobus inclyta Regibus, Philippo scilicet, & Alexandro. Vide Plin. lib. 4.

Illyricos, &c Illyrici sunt in sinu maris Adriatici: occupat enim Adriatici littus Illyris, vt ait Põponius Mela lib. 2. cap. 3. Philippo autem primùm certamen fuit cum Atheniensibus, quibus per insidias victis. in Illyricos bellum trãstulit, multa millia hominum occidit, vrbémque nobilis

Illyris.

bilissimam Larisseam cepit, vt ait Iustinus libro 10. Diodorus libro. 2. de rebus Alexandri, ait: Philippus anno secundo regni sui habita concione, & militibus animatis in Illyrici fines cum decem millibus peditum, & sexenctis equitibus intrauit.

Triballorum, &c. Illyricorum id genus est, vt ait Liuius lib 7. belli Punici, qui scribit, Philippum cùm vrgeri suos videret, in cohortem Romanã incurrisse, atque ibi equum pilo traiectum in caput Regẽ effudisse. Plinius lib. 4. cap. 10. Triballos in finibus Macedoniæ collocat. *Triballi.*

Ad Græcos, &c. Nulla fuit apud Philippum turpis ratio vincendi. securis omnibus Thermopylas occuparat, Vide Iustinum lib. 8. & 9. Græciam totam propè conciliis præuentam viribus domuit. Orosius lib. 3. cap. 12.

Thracia, &c. Antè Sython fuit dicta. Vide Gellium lib. 15. cap. 7. de qua Plinius lib. 4. cap. 11. Appellata fuit ab Asperitate. vel secũdùm Tortellium, à feritate, θρακὺ, ferum & temerarium. *Thracia.*

Amphipolim. &c. Inter Neston & Strymona, fuerunt Apollonia & Amphipolis, vt ait Pomponius Mela lib. 2. cap. 2. Nestos autẽ & Strymon fluuij sunt in Thra- *Amphipolis.*

cia. De Amphipoltanis Diodorus Siculus lib. 3.

Pydnam, &c. Ab Amphipoli subitò Pydnam occupauit, & Olynthiis ad obtinendam Potidęam tulit auxilia, vt ait Diodorus Siculus.

Potidæam, &c. Pomponius Mela lib. 2. cap. 2. Pallene, inquit, soli potẽtis, vt quinque vrbium sedes sit atque ager, tota in altum abiit, augusta satis vnde incepit: ibi est Potidæa. Eius meminit Plutarchus in Alexandro.

Pheræ. *Pheras, &c.* Phera ciuitas in Thessalia, Plinius lib. 4. cap. 8. Hinc Pheræus. Ouid. in Epist.

Ipse repertos opis vaccas pauisse Pheraas
Fertur & à nostro saucius igne fuit.

Pegasa. *Extra Pagasas, &c.* Mosellanus ita reddidit hunc locum: Victorias cumulare adproperans non quieuit donec Pheræ, Pagasæ, Magnesiáque, imò Thessaliæ ciuitates omnes barbaræ seruitutis iugum acciperent, & genoris ipsius veluti notam portare sustinerent. Pagasam autem Plinius lib. 4. oppidum Thessaliæ tradit, Meminit eius Pomponius Mela lib. 2. cap. 3.

Magnesia. *Magnesiam, &c.* μαγνησίαν Magnesiam, Græciæ regionem annexam Thessaliæ, Plinius tradit lib. 4. cap. 8. Argo Magnetida

tida, hoc eſt, Theſſalicam appellat Ouid. in Epiſtolis.

Fœderibus deuincti, &c. Cum Philippus ſe excluſum ab ingreſſu Græciæ, perſtructis Thermopylis vidiſſet, paratum in hoſtes bellum vertit in ſocios. Nam ciuitates quarum antè dux fuit, ſibi gratulantes & excipientes; hoſtiliter inuaſit, crudelitérque omnia diripuit, liberos coniugéſque ſub corona vendidit, Oroſius libr. tertio, capite duodecimo.

Voluptatum gurgite, &c. Etenim deſtinato lætitiis die * fuit interfectus in theatro per Pauſaniam, cùm regnaſſet annos quatuor ſupra triginta. Diodorus viginti quatuor annos duntaxat regnaſſe Philippum ſcribit. De eo hæc Oroſius lib. 3. cap. 14. Cùm ad ludos magnificè apparatos, inter duos Alexãdros, filium atque generum contenderet, à Pauſania nobili Macedonum adoleſcente, in anguſtiis ſine cuſtodibus circunuentus, occiſus eſt. Mortis eius meminit Valerius lib. 1. cap. vlt. de miraculis.

* *Celebrabãtur enim nuptiæ. Philippo ſuccẽſebat Pauſanias quod is ſtuprũ ſibi illatũ vindicare neglexiſſet Echetus.*

Echetum, &c. Echetus Epirotarum Tyrannus, qui regionẽ hominibus ingreſſis nares, aures atque pudẽda reſcindere ſolebat, & obiicere canibus. Vnde Antinous Odyſſeę decimo octauo apud Homerum

ait ad Irum : Si te vicerit mendicus, mittam ad te Eucherum, vt tibi nates & pudenda præcidat,& canibus abiiciat.

VITVPERATIONIS PHAlaridis, exemplum.

VT virtute præditos gloria, sic vitiis contaminatos perpetua comitatur ignominia, qua dignissimus Pharalis, cuius crudelitas, antequàm nasceretur, matris somnio comprobata est. Vide Ciceronem Primo de diuinatione libro.

A maioribus. Cuius parentes turpissimos, vt indignos æterna fama, sed tenebris Cimmeriis obruendos, plerique autorum silentio præterierunt.

A patria. Nactus præclaram Agrigentium patriã: quàm vt Empedocles eximiis animi dotibus illustriorem, ita magis famosum crudelitate sua reddidit illust.

A rebus. Phalaridis imperium tam fuit truculentum, vt prouerbio locum fecerit. Qui tauro inclusos æneo reos torrebat, & igne subiecto cruciabat. Meminit Plinius lib.39.cap.8. Guidius in Tristibus. Valerius lib.9.cap.2.

A morte. Factis igitur digna morte succubuit. Nam in eum impetum faciens Agrigentino

tinorum multitudo, occidit. & Tyrannū lapidibus obruit. Vide Ciceronem Officiorum 2. Valerium lib 3. cap. 3.

A comparatione.

Crudelis quidem Procustes, sed longè crudelior Phalaris. Ille solebat in Attica regione nonnullos hospites interimere, post vt Plutarchus refert, à Theseo interfectus: hic autē eò crudelitatis processit, vt eius supplicio non debeat vna parari simia, nec serpens vnus, nec culeus vnus.

In patricidias hoc est inuentum supplicium.

Epilogus.

Finem dicendi faciā, perpendens meam dicendi facultatem imparem esse tot criminibus illius recensendis, nedum oratione condigna vituperandis.

ALIVD EXEMPLVM
vituperationis Paridis.

CVm nullam hominibus immortales Dij capitaliorem pestem dederint, quàm voluptatem, bono iure vituperandi sunt, qui, post habitis omnibus virtutibus, veluti pecudes, illam malorum omnium escam sunt amplexi. Quorum in numero Paris, Epicuri de grege porcûm.

A natione.

Natus in Phrygia, quæ neminem frugi produxit, sed quos tympana & buxus iuuit, nō classica, vt ait Virgilius in nono. Hinc barbaris, seruilibus, ac stupendis inge-

ingeniis horrẽtes prodiderunt homines, vt prouerbiis locum fecerint: Phryx plagis emendatus. Et: Serò ſapiunt Phryges.

A Patria. Patriam ſortitus Troiam, quam cùm illuſtrare virtutibus deberet, omniq́; beneficiorum genere beatam reddere: funditus perdidit.

A maioribus. Nulla refulſit in eo maiorum claritas, & ſi qua fuit, eam turpiſſimis facinoribus conſpurcauit, ac tenebris (vt aiunt) Cimmeriis inuoluit. Auus fuit Laomedon inſignis perfidia. Qui pactam pro conſtructis Troiæ mœnibus mercedem negauit Apollini atque Neptuno, violauítque ſacram iuſiurandi religionem, quæ ſemper ab aliis inuiolatè ſanctiſſiméque habita eſt. Vide Gell. lib. 7. cap. 18.

A parentibus. Patrem habuit, qui ſeruitutem perpetuam ſeruiſſet, ſi non pretio fuiſſet redẽptus. Etenim puer ab Hercule captus, cũ Heſione ſorore, pecunia ſolus redimi potuit, vnde Priamus dictus, qui prius appellabatur Podarces. Porrò ſi qua fortaſſe fuerunt in eo virtutis ornamenta, Paris tamen ab iis deflexit ad omnem libidinis turpitudinem.

Ab iis quæ natiuitatem præceſſerunt. Cùm in vtero mater Hecuba geſtaret Paridem, ſomniauit ſe faciem parituram, quæ totam incendio Troiam eſſet abſumptura

ptura Nec vanum fuit somnium. Vnde fortunatiores floruissent Troiani, si responsis Aruspicum,& oraculis numinum obtemperantes, pestiferum partum è medio sustulissent.

Meminit. Quin. li. 3. ca. 7. ex Hom. l. 6. Iliad.

Quem mater occidere debebat, Idæis pastoribus educandum tradidit, vbi feritatem inter pecudes & lustra ferarum barbariem imbibit, turpissimóque libidinis crimine animum coinquinauit, vsus infami turpis OEnones consortio.

Ab educatione. A vita institutione.

Cùm duæ sint viæ, altera virtutis asperior, altera vitiorum planior,& amœnior, non illam: vt Scipio Aphricanus, apud Sil. Italicum libro 15. sed hanc, quam stulti solent, ingressus, consequutus est digna meritis præmia, nimirum Iliada malorum.

Vt etiam Hercules apud Prodicum: de quo Xeno. 2. Memo. & Cicer. Offic. 1.

Studia virtutis auersatus, neminem audiuit recta monentem: vnde salutarem Palladis exhortationẽ respuit, amplexus illecebras pestiferas Veneris quæ blando quidem, sed pernicioso lenocinio permulsum rapuit ad crudelia fatorum discrimina. Vide Plutarchũ in Homeri vita.

A disciplinis. Alludit ad vulgatũ Paridis indicium.

Egregia forma conspicuus enituit: atqui iuxta Socratis præceptum, inspecto sæpius speculo non cauit. ne quid illa cõmitteret indignum. Vide Eras. 3. Apophtheg.

A dotibus corporis.

teg. Acceſſit tantum robur, atque laterum firmitas, vt in agonali certamine vicerit Hectorem, ſed omnia luxu, atque voluptatibus exhauſta defluxerunt. Hinc non immeritò reprehenſus ab Hectore apud Homerum Iliad. 2.

A fortunæ bonis. Quas opes habuerat in turpiſſimos amoris fœdioris abuſus profudit, & quibus patriam debebat iuuare, iis perniciem adduxit.

A rebus geſtis. A Priamo receptus in regnum, non virtute regia dignum aliquid meditatus fuit, ſed deterrimæ libidinis impulſu nauigauit Spartam, vbi hoſpitis Menelai in Cretam abeunti, vxorem illecebris expugnatam abduxit, & in patriam ipſiſſimam malorum lernam inuexit.

A genere mortis. Condigno, quod flagitiis meruerat, ſupplicio affectus mortem obiit, qualem Tyranni, ſcilicet non ſiccam.

Hoc eſt, cruore moriens aſperſus eſt.

ANNIBALIS VITVPERATIO.

Exordiũ. IN Repub. libera magnam ſæpenumero commoditatem afferunt conuitiatores, Solent enim efficere, vt ex vitioſorum hominum reprehenſione purior vitam cùm oratione, tum moribus exoriatur. Vndè Phili-

Philippus ille Macedonum Rex, calumniatoribus suis plurimam se dicebat habere gratiam, quòd suis conuitiis efficerent, vt ipse melior euaderet: dum conor, inquit, illos dictis pariter ac factis mendacij conuincere. Et Annibal ipse aut eius similes homines improbi, non excandescent, imò gratiam habebunt, quod iusta vituperandi libertas meliorem affert viuendi rationem.

Natus est ex ea gente, quæ factio Barchina dicebatur, à Baecha Didonis socio, qui natale solum in arida Lybya tenuit. ita obscurum, infœcundũ, barbaricisque hostibus refertum, vt id relinquere, & in Aphricam trãsmigrare compulsus fuerit, vel rerum inopia coactus, vel hostium metu perculsus. Iam in Aphrica talis contigit populus, cuius propter insignem perfidiam suspecta fides prouerbio locum fecit.

A genere.

Oriundus itaque ex horrido, & tam infausto loco patriam sortitus est Carthaginem. Cuius ciues odiis semper atque vitiis propè maioribus certarunt, quàm viribus aut virtutibus. Vnde per ignauiã & rerum omnium imperitiam amiserunt Siciliam atque Sardiniam, prouincias omnium florentissimas.

A Patria.

A Maioribus. In maiorem eius numero, quem laudandum magis existimarunt, Asdrubal erat: is scilicet, quo nemo fuerat crudelior: cuius efferata sæuitia dolo, & insidiis Xanthippi Marcum Attilium Regulum, spiritus religiosissimi virum cepit, & miseris modis excruciatũ interfecit. Quòd vel solum immane facinus Dij videre non potentes, seruum immiserunt, qui de viro deterrimo pœnas sumeret, & diuinũ factum quasi miraculo cõprobaret. Hic enim quòd Dominum suum occidisset, Tyrannum subitò aggressus interemit: cúmque comprehensus omni modo cruciaretur, lætitiam tamen, quam ex vindicta ceperat, in ore constantissimè retinuit, eóque fuit habitu oris, vt superante lætitia dolores ridentis etiam speciem præbuerit. Valerius libro tertio capite tertio. Liuius in præfatione bellorum Punicorum.

Regulus captus est anno ab vrb. condita 496. autore Polybio.

A parentibus. Patrem habuit Amilcarem, Tyrannum pestilentissimum, qui vt sui similem, hoc est natiuæ crudelitatis hæredem filium relinqueret, vndecim annos natum, aris admouit, vt odium in Romanos perenne iuraret, & hic maturè patris vestigia secutus, odij magnitudinẽ ostendere cupiens, inflixit in terram pedem, suscitauítque

pulue

puluerem, dicẽs: Tum belli finis erit, cùm alterutra pars in habitum pulueris redacta fuerit. Vide Valerium lib. 9. cap. 3.

Patris igitur vestigia subsecuturus certæ prædictionis somnium vidit, votísque suis conuenientẽ imaginem hausit. Existimauit enim missum sibi à Ioue mortali specie excelsiorem iuuenem, inuadendæ Italiæ Ducem, cuius monitu primo vestigia nullam in partem secutis oculis, mox humani ingenij prona voluntate vetita scrutandi penè respiciens, animaduertit immensæ magnitudinis serpentem cum ingenti arborum ac virgultorum strage ferri concitato impetu, omne quicquid obuium fuerat proterentem, póstque eã magno cum cœli fragore erumpentes nimbos, lucémque caliginosis inuolutam tenebris, attonitus deinde quidnam esset monstri, & quid portenderet, interrogauit: Hic dux, Italiæ, inquit, vastitatem vides, vt ait Valerius libro 1. cap. 5. Eadem Liuius habet primo belli Punici 2. Silius lib. 3. Cicero de Diuinatione lib. 1.

Ab iis quæ natiuitatem secuta.

In Prætorio patris educatus fuit, vbi nihil præter mera tyrannidis exempla vidit. Eum Asdrubal, vix dum puberem, ad se accersiuit, vt militiæ assuesceret, inque paternas opes succederet: sed optimus

Ab educatione.

vir Hanno factionis alterius princeps, animaduertens pessimam adolescẽtis indolem, ipsũ domi tenendum sub legibus, sub magistratibus docendum, viuere æquo iure cum cæteris censebat: ne quãdoque paruus hic ignis incendium ingẽs exsuscitaret. At pauci ac fermè optimus quisque Hannoni assentiebantur: sed (vt plerũque fit) maior pars meliorem vicit, vt ait Liuius. Prudentes autẽ Hanno: nam Annibal ferus, immanísque natura, adiunxit à pueritia prima disciplinam, qua non iura, non leges, non ciuiles cõsuetudines: sed bella, cædésque & hostiles proditiones tractare didicerat. Itaque crudelissimus euasit dux, & fallendis hominibus callidissimus. Nam ad decipiendum hostem semper intentus, quos aperto marte superare non poterat, dolis aggrediebatur, vt refert Plutarchus.

Ab instituti ne. Optimos quidem præceptores consecutus erat, sed omnes naso suspendẽs per arrogantiã, in bonis disciplinis nihil promouit: etenim orationẽ atq; philosophũ eloquentissimũ peripateticũ Phormionẽ audiuit Ephesi, de Imperatoris officio, & de omni re militari copiosissimè disserẽtẽ, paulóque pòst rogatus quidnã de illo philosopho iudicaret, respondit multos

se deli

ſe deliros vidiſſe ſenes, ſed qui magis quàm Phormio deliraret, vidiſſe neminem. Cuius rei meminit Cicero de Oratore lib. 2

Legum iuſtitiam nihil curauit, fœdera rupit, Legatos P. Valerium Flaccum, & Q. Fabium Pamphilum à ſociis, & pro ſociis miſſos, contra ius gentium non audiuit, nec in caſtra admiſit. Et quas in leges patrias delinquẽdo, pœnas meruerat: eas aſtutia mirè ſolitus auertere. Sic à Dulio conſule nauali prælio victus, timénſque claſſis amiſſæ (capitale enim Carthaginẽſibus ex publico legũ decreto fuit, ſi quis ducũ iniuſſu populi pugnaſſet infœliciter) pœnas dare, ex illa infœlici pugna priùs quàm cladis nuncius domum perueniret, quendam ex amicis compoſitum & inſtructum Carthaginem miſit. Qui poſtquam ciuitatis eius Curam intrauit: conſuli, inquit, vos Annibal, cùm dux Romanorum magnas ſecum maritimas trahens copias aduenerit, an cum eo confligere debeat: acclamauit vniuerſus Senatus, non eſſe dubium quin oporteret. Tũ ille: Conflixit, inquit, & ſuperatus eſt. Ita liberum his non reliquit id factum damnare, quod ipſi fieri debuiſſe iudicauerant, vt ait Valer. lib. 7. cap. 3.

A legum contẽptu.

A rebus gestis. Rupto quod primo bello Punico fuit ictum, fœdere, totius Italiæ agros ferro & igne vastauit: quod scelus vt pro sua libidine patraret, occasionem quæsiuit, nec quæsita defuit. Erant in Hispania Saguntini, quasi medij inter Romanorum & Carthaginensium fines, iure fœderis in libertate relicti. Hi postea totos se Romanis addixerant, initáque societate Romani imperij fidissimi cultores habebantur. Quare Annibal constituit animo, nihil opportuniùs fieri posse ad eliciendum Romanorum iram, ac incendium quod sibi optatissimum erat, concitandum, quàm Saguntinos armis bellóque lacessere. Sed priúsquam socios populi Romani apertè adoriretur, statuit in Olcadas, alósque trans Iberum populos exercitum ducere, ac eis ad deditionem compulsis, aliquam Sagunto nocendi causam reperire, qua non tam meditato consilio à se illatum, quàm à Saguntinis contractum bellum videri posset. Primùm igitur Olcadum gente ad deditionem compulsa, Vacceos deinde aggreditur, agros deinde populatur, oppidáque multa expugnat, vt ait Plutarchus.

Ab animi dotibus. Annibalis maiore ex parte virtus sæuitia constabat: argumento fuerunt multa, cùm

ta,cùm primis illud quòd in flumine Gilo corporibus Romanis ponte facto exercitum traduxit,vt ęquè terrestrium sceleſtũ Carthaginensium copiarũ egressum terra,quàm maritimarum Neptunus experiretur.Idem captiuos oneribus, & itinere fessos,prima parte pedum succisa relinquebat.Quos verò in castra perduxerat, paria fratrum & propinquorũ iungens, ferro decernere cogebat,neque antè sanguine explebatur quàm ad vnum victorẽ omnes redegisset.Iusto ergo illũ odio, verùm tamẽ tardo supplicio senatus, Prusię Regis factum supplicem, ad voluntariã mortem compulit,vt ait Valerius li.9. cap.2.Nonnullis quidem virtutibus Annibal præditus erat,sed eas ingentia vitia ęquabant,inhumana crudelitas, perfidia plus quàm Punica, nihil veri, nihil sancti,nullius Dei metus, nullum iusiurandum,nulla religio,vt Liuius scribit.

A corporis dotibus.

Nullo quidem labore aut corpus Annibalis ab initio fatigari,aut animus vinci poterat. Caloris & frigoris patientia par,cibi potúsque desiderio naturali,non voluptate modus finitus,vigiliarum somniique nec die nec nocte discriminata tempora,id, quod gerendis rebus superesset,quieti dabatur:ea neque molli strato,

neque silentio accersita: sed tantũ id corporis bonum luxuria fregit, maximè Cãpana perquàm vtilis Imperio Romano. Inuictum enim armis Annibalem illecebris suis complexa, vincendum Romano militi attribuit Illa vigilãtissimum ducẽ, illa exercitum acerrimũ dapibus largis, abundãti vino, vnguentorum fragrantia, Veneris vsu lasciuiore ad somnum ac delicias euocauit: at tum demum fracta & contusa Punica feritas est, cùm Seplasia ei, & Albana castra esse cœperunt. Quid ergo his vitiis fœdius à quibus virtus atteritur, victoriæ languescũt, sopita gloria in infamiam conuertitur, animique pariter & corporis vires expugnãtur, adeò vt nescias ab hostibúsne, an ab illis capi perniciosius habendum sit, vt ait Valerius Maximus lib. 9 cap. 1.

A fortunæ bonis. Opes, quas apud milites plebémque plusquam immodicas habebat, assiduis rapinis auxit, quibus animum animos solicitauit, & corrupit, vt largitionibus sibi fauorem aucuparetur, viámque ad dominationem præstrueret. Libido enim maxima inuaserat Reipublicæ capiundæ, sibique regnum parandi.

Ab iis quæ su- Ingratos Carthaginenses appellat Valerius Maximus, quòd in animum induxerint

xerint è conspectu suo submouere Annibalem, qui pro eorum victoria tot Impe ratores, tótque exercitus Romanos trucidauerat. Sed illi iudicio meo prudentes, iustis rationibus adducti, nocentissimam bestiam relegarunt, interturbatorem publicæ pacis, tótque cladium authorem truculentissimum.

premum vitæ diem præcessèrunt.

Eiectus igitur in exilium, Ad Antiochũ Regem Syriæ confugit, quo victo, ad Prusiam Bithyniç Regem cõcessit, vnde Romã legatione repetitus, hausto, quod sub annuli gemma habebat, veneno, absumptus est: ita morte non gloriosa succubuit, vitam insecuta turpissimam.

A comparatione.

Pestilens & crudelis C. Flaminius erat, qui miserabilis illius ad Thrasymenũ pugnæ causa fuit: Sed longè pestilentior, atque crudelior Annibal, illum semel Rem pub. affligere stultitia coëgit, hunc autem furor ad maximas clades sæpenumerò pertraxit.

Cõclusio.

Plura dicere supersedeo, ineptus enim haberi possem, si crimina Annibalis omnia, quæ nullum nocendi finem habuerunt, studerem exigua, quam habet oratio mea, facultate complecti.

DE COMPARATIONE

quæ σύγκρισις Græcè dicitur.

CAP. X.

Comparatio est oratio, ex collocatione aliquid disquirens, quo id, quod comparatur, in maius extollat, aut ostendat æquale.

Comparantur autem vel bona bonis, vel bona malis, vel mala malis, vel parua maioribus conferuntur. Prorsúsque comparatio duplicem habet, vel laudem, vel vituperationem, vel alterutrum ex laude, vituperationéque compositum. Omnis autem comparationis locus admodum difficilis est, præsertim si parua maioribus conferas.

Comparari verò omnia possunt, quæ laudari, quæque vituperari:

Personæ,
Res
Tempora,
Loci,
Irrationalia animalia,
Plantæ.

Non oportet autem comparantem totas res totis conferre: id enim supinum, inefficax, & nequa

quaquam est pugnax, sed capiti caput conferendum, hoc enim vehemens, atque diuidere totas, laudis est, non comparationis. Comparatio autem in hoc non est posita, quando totum hoc praexercitamentum comparatio vocatur: vt,

COMPARATIO ACHILLIS & Hectoris.

Procemiũ.

V*Olenti mihi virtutem cõferre virtuti, cum Achille haud immeritò componendus fuerit Hector. Sunt quidem ipsæ per se virtutes nimirum abundè honestæ, comparatæ tamen, admirabiliores videntur.*

A loco.

Patria ergo nati sunt non eadem, laudata tamen vterque. Ille enim in Phthia, vnde Græciæ ipsius primum prodiit cognomentum: hic verò Troiæ, cuius conditores Deorum quoque primi fuerunt. Quòd si pari natum esse loco affert aliquid ad laudem, nihil quidem, hac in parte Achilli posthabendus est Hector.

A parentibus.

Nati autem vterque præclara patria, parem quoque generis habuerunt dignitatem: vterque enim ad Iouem originem suam initiũmque generis sui refert. Pelei enim filius, Achilles fuit, Aeaci verò Peleus, & Aeacus Iouis. Sic quoque Hector Priami. Priamus autem Laomedontis, & Dardani Laomedon filius, Dardanus quoque Ioue prognatus est.

A maioribus. *Progenitore autem Ioue nati vterque, reliquam quoque maiorum seriem habuerunt claritudine æqualem. Vt enim Achilles Aeacum habuit & Pelea, quorum ille Græcos à siccitate, penuriáque liberauit. Hic Lapithis deuictis ob egregiam virtutem Deæ coniugium est assecutus. Sic Hectoris Dardanus progenitor fuit:* Deorum *primùm dignus habitus conuictu. pater autem Priamus imperauit vrbi, cuius muros ipsi quoque* Dij *fundarunt. Quòd si nõ minùs est, quàm* Deæ *sortitum esse coniugia Deorum, ídque optimorum, mensa conuiuióque vsum esse, nihil est: quòd quisquam maiorum gloria Hectori præferat Achillem.*

Ab educatione. *Talibus autem vterque maioribus procreati ambo ad fortitudinis sese studia contulêre: & ille quidem à Chirone educatus est: huic Priamus ipse præceptor, velut naturæ quadam via, virtutis monumenta tradebat. Par itaque, similisque educatio parem vtrique conciliat eandem.*

A *rebus gestis.* *Vt autem ad virile peruenere robur, eodem in bello par vterque animi, virtutisque specimẽ præbuerunt. Hector enim Troianos ducebat, solúsque velut obex, propugnaculúmque ciuitati datus, tuebatur ipsam, stetítque quandiu fauentibus* Diis *& auxiliaribus est vsus. Cadens deinde, ipsam quoque Troiam post se traxit atque euertit. Achilles verò Græcorum præe-*

rat armis, terroréque omnes vincebat Troianos, Palladis fultus numine atque auxilio, occumbénsque, spem victoriæ in reliquum abstulit Græcis.

Et ille quidem victus à Pallade interiit, hic autem cecidit ab Apolline confixus. Natíque ambo ex Diis, ambo quoque Deos *habuêre mortis authores, vtque diuinius generis initia, ita vitæ etiam exitium accepêre. Quod si similis vtrique vita fuit, similisque mors vtrumque abstulit, quid est quo non Hector par sit, quoque cedere debeat* Achilli?

A morte.

Plura erant, quæ dicerem de vtriusque virtute, nisi quemadmodum in his quæ dixi, ita in reliquis per omnia ipsorum gloria esset æqualis.

Epilogus.

SCHOLIA.

COmparatio secundum Priscianum, est, vel similium vel diuersorum, vel minorum ad maiora, vel maiorum ad minora collocatio.

Differt ab ea, quæ inter Schemata sententiæ numeratur à Rhetoribus quòd hæc breuis sit exornatio, illa exercitationis studio suscepta, instar laudis vel vituperationis fusiùs tractari solet.

Bona bonis, &c. Vt si Æneam Numæ cōparaueris, Sapientiæ fortitudinem, Iustitiam

tiam pietati.

Bona malis,&c. Bonitas enim ex malorum comparatione magis enitescit ac effulget, vt Sapientia comparata stultitiæ, Pax discordiæ, Sobrietas ebrietati.

Mala malis,&c. Vt si ebrietas cum adulterio conferatur, Philippus Echeto, Procustes Phalaridi.

Parua maioribus,&c. Res exiguæ verbis attolli possunt, vt si ex musca feceris elephantum.

Duplicem habet laudem,&c. Per loca laudis processuri, comparabimus & vrbem vrbi, ex qua sunt viri, & genus generi, & victum victui, & professiones professionibus, & gesta gestis, & ea quæ accidunt extrinsecus, vt diuersos mortis modos, & quæ eam sunt secuta. Similiter si arbores comparare volueris, conferes etiam præsidentia eis numina, & loca in quibus nascuntur, & fructus & vtilitatem, & similia. Res quoque si compares, extolles qui primi eas inuenerint, & eos conferes. Prę terea qualitatem animi & corporis.

Alterutrum,&c. Alterutrum aliquando vituperantes, alterutrum laudamus: vt si comparemus iustitiam & diuitias.

Locus difficilis,&c. Vnde fortem, vt Priscianus ait, oratorem exigit, & callidũ & cele-

celerem, vt agiles poſſit ſemper facere tranſitiones.

Perſonæ,&c. Vt in Oratione pro Cluentio, vbi Mileſia & Oppianicus conferuntur. Illa à ſecundis hæredibus pro abortu pecuniam acceperat. Hic idem effecerat per alieni corporis cruciatum. Vide Eraſmum 2. Copiæ.

Res,&c Ita conferri poterit Academia aliqua cum alia: vrbs cum vrbe, locus cum loco, &c.

Tota res totis,&c. Non fuerit neceſſe inquit, vt aliquam rem per omnes ſuas partes cum alia cōferes, vt caput Demoſthenis cum capite Ciceronis, humeros cum humeris, manus cum manibus, pedes cum pedibus. Sed magis, vt ſecundùm locos generis demonſtratiui compares genus Demoſthenis cum genere Ciceronis, patriam cum patria, educationem cum educatione, res geſtas cū rebus geſtis, &c.

Non eſt poſita, &c In hoc comparationis progymnaſmate non eſt comparatio caput, quia cōparatio eſt tota præexercitatio. Non quidem eſt caput, ſed cōparatio diffuſa per omnes locos atque partes.

Phthia, &c. φθία ὅθεν ὁ τῆς ἑλλάδος προσῆλθεν ἐπώνυμος. Vnde Helladis cognomentū prouenit. Eſt autem Phthia Theſſaliæ oppidum

pidum & regio Achillis patria illustris, Dido apud Ouidium in Epistolis:

Non ego sum Phthia, magnisque oriunda Mycenis.

Hinc Phthius. Idem in Briseide.

Quà sine me Phthiis canescant æquora remis.

Pompon. Mela Phthiam in Phthiotide ponit, regione Græcæ. Et Hellas, Achaiæ regio, alio nomine Artis dicitur Eadem Thessalia cognominata fuit authore Pli. lib. 4. cap. 7. Plura apud Thucydidem lib. 1. Hellines Græci appellati sunt, Hellas autem dicta fuit à Deucalionis & Pyrrhæ filio, qui Hellin appellatur.

Troiæ conditores, &c. Apollo & Neptunus cum Laomedonte, Ili filio, patre Priami, mercede pacta muros Troianos condiderunt, vnde Ouid. ait.

Virgil. in 3. Aen.

Vtilius starent etiam nunc mœnia Phœbi.
--Ceciditque superbum.
Ilium; & omnis humo fumat Neptunia Troia.

Pelei, &c. Iupiter, vt Ouidius ait 6. Metamorph. in ignem transformatus. ex Ægina Asopi filia (quam inde vocat Asopida) genuit Æacum, Æacus Pelea, Peleus ex Thetide Achillem, vnde ab auo Æacides appellatur, à patris nomine Pelides.

Priami, &c. Dictum aiunt ἀπὸ τοῦ πρίασθαι,

cino,

emo, quòd ab Hercule captus, auro fuerit redemptus.

Dardanon, *&c.* Iouis & Electræ filius, Ouid. 4. Fastorum:

Dardanus Electra quis nescit Athlantide natum
Scilicet Electræ concubuisse Iouem?

Hinc Dardania dicitur Phrigia. Sicut à Dardani filio Troë, Troia. Ab Ilo Trois filio, Ilios, vel Ilion.

Alij genus Hectoris paulò aliter deriuant. Iupiter inquiunt, ex Electra genuit Dardanum, Dardanus Assaracum & Ilũ, Ilus Laomedontem, Laomedõ Priamum, Priamus Hectorem. Vide Tortellium.

Græcos liberauit, etc. Æacus tam cæteris virtute præstitit, vt, cùm maxima siccitate in Græcia plurimi hominum corrumperentur, nullúmque malo huic auxilium inueniretur, postquàm magnitudo calamitatis excreuit, eum ciuitatum principes adierint, rogantes, vt tãtum malum tantámque pestẽ ab eis propulsaret: sperabant enim propter ipsius generositatem atque eximiam pietatem quàm celerrimè à Diis præsentium malorũ liberationem inuenturum. Nec ea spes eos fefellit. Itaque voti cõpotes facti, in Ægina, vbi votum ille precésque fecerat, commune

munc omnibus Græcis sacrum ędificauêre. Atque ex eo tempore, donec inter homines fuit, summa cum gloria vitam duxit. Postquàm verò migrauit è vita, cùm apud Plutonem Proserpinámque maximos honores assecutus esset, ad iudicandas animas eis assedisse fertur. Hæc ex Plutarchi Euagora.

Lapithis deuictis, &c. Hi Thessaliæ populi, Ixionis & Nubis filij, frænorum & stratorum inuentores. Virg. 3. Georg.

Frana Pelethronij, Lapithæ, gyrósque dedêre
Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.

Luc. li. 6. *Exiluit primus chalybem, frenósque momordit*
Thessalicus sonipes, bellis feralibus omen.
Spumauitque nouis Lapitha domitoris habenis.

Plura de Lapithis & Centauris apud Oui. Metamor.

Deæ coniugium, &c. Hoc est, Thetidos.

Thethis. Fuit autem Thetis, θέτις Pelei vxor, Achillis mater, vt Thetis, τηθὺς, Cæli & Vestæ filia, Neptuni coniunx, mater Nympharum. Hoc primam producit, illud autem corripit. Virgil. 1 Georgicorum:

Téque sibi generum Tethys emat omnibus vndis.

Clau-

Claudianus lib. I de raptu Proserpinæ:

Hinc latrat Getula Thetys Lilybæáque pulsat
Littora.

Læua tenent Thetis, & Melite, Panopæáque Virgil.
virgo.

Ob egregiam virtutem, &c. Cùm Peleus in pugna contra Centauros strenuè dimicasset, multísque aliis bellis atque periculis probat⁹ esset, Thetyda, Nerei filiã, immortalem, quamuis ipse mortalis, vxorem meruit, atque ex omnibus, quæ antè fuêre, solùm in istis nuptiis Hymenæum Deos, cantasse ferunt, vt ait Plutarchus.

A Chirone educatus etc. Centauri ἀπὸ τοῦ κεντεῖν, hoc est, à pungendo aut stimulando dicti, equorum stimulatores. Quorum vnus erat Chiron, Saturni & Phyllirae filius, optimus Citharœdus, Medicus Astrologus. Ab eo Musicam Achilles didicit. Ouidius I de arte. Chiron.

Phyllirides puerum cithara præfecit Achillem,
Aeacidæ Chiron ego sum præceptor amoris.

Ab eodem medicinam Æsculapius, Astrologiam Hercules didicit. Fuit autem iustissimus omnium, qui cùm tractaret sagittas Herculis, vnáque lapsa pedẽ vulnerasset, post nonum diem in signum Sagittarium versus dicitur. Ouidius 5. Fastorum.

Nona dies aderat, cùm tu, iustissime Chiron,
Bis septem stellis corpora cinctus eras.

Propugnaculum, etc. πρόβολος accipitur pro tutore, defensore, propugnatore. Aliàs dicitur scopulus, vel eminens in mari saxum.

Fauentibus Diis, *etc.* Troia tantisper fauentes Deos habuit, nec capi potuit, dum fata Troianorum permanserunt integra. In fatis autem fuerunt Troili vita, Palladij conseruatio, illæsum Laomedontis sepulchrum, Equi Rhesi.

Victus à Pallade interiit, etc. Hector ab Achille fuit interfectus, vnde Virgilius in primo:

Ter circum Iliacos raptauerat Hectora muros,
Exanimúmque, auro corpus vendebat Achilles.

Sed Palladem habuit adiutricem, συναγωνιστὴν καὶ συνεργόν, in pugna sociam.

Ab Apolline, etc. Paris Achillem interfecit, in Apollinis Thymbræi templo, sed ab Apolline directis in Achilleum corpus sagittis Virg. in 6.

Phœbe graues Troiæ semper miserate labores
Dardana qui Paridis direxti tela manúsque
Corpus in Aeacidæ.

Ouid.

Ouid. 13.Metamorph.

At postquàm cecidit Paridis, Phœbique sagittis.

∴ Plutarchus in comparatione Lysandri & Syllæ,ait,Achillem interfectum à Paride inter portas.

COMPARATIO DEMOSTHENIS & CICERONIS.

Exordiū.

SI non paruam laudem merentur, qui diuinorum ingeniorum gloria,cæterarúmque rerum conspicuarum claritate pares enituerunt,non vulgarem sibi vendicant Demosthenes & Cicero, quos viros summos per omnia pares natura produxit.

A patria.

Patriam vterque sortitus illustrem,ille Græciam,vberrimum Atticæ eloquentiæ fontem.Hic Italiam, Latinæ linguæ parentem facundissimum.

A parentibus.

Obscuro natus vterque parente clarissimus euasit. Ille patrem vix seculo suo notum habuit,vt inquit Valerius: de huius item patre nihil(vt Plutarchus inquit) certum est proditum.

A maioribus.

Generis seriem,quam à maioribus humilem,& ingloriam acceperunt, ita virtutibus propriis illustrarunt; vt maxima

laudis claritate polleant in æternum.

Ab educatione. Ingeniorum speciem sub prima iuuenta statim emicuit. Vnde bonas inter disciplinas educati, & præclaris artibus dicendi protinus addicti, summos in oratores euaserunt, summámque è foro, curiáque gloriam sibi quæsiuerunt.

Ab institutione. Ab optimis preceptoribus instituti fuerunt: Demosthenes ab Isæo eloquentissimo doctore. Cicero à Philone Academico, & Milone Apollonio, viris in docendo disertissimis.

Ab exercitatione. Cicero Græcè & Latinè declamãdo sese plurimùm exercuit cum M. Pisone, & Q. Pompeio. Et Demosthenes vadosis littoribus insistens, declamationes fluctuũ fragoribus obluctantibus edebat, vt ad fremitus concitatarum concionum patientia duratis auribus in actionibus vteretur, vt ait Valer. Fertur & Ciceronem primum in pronunciatione non minus, quàm Demosthenem laborasse, vnde omni cura, & Roscium Comicum, & Æsopum Tragœdum obseruasse traditur, vt ait Plutarchus.

Ab animi dotibus. In vtroque refulsit integritas, beneuolentia, & humanitas, vnde cum Demosthenes ab Atheniensi populo iussus esset accusare quendã, recusauit id facere: vt er-

go

go aduersus eum reclamatio populi quẽadmodum consueuit, facta est, surrexit Demosthenes,& inquit, Vos me, viri Athenienses, consultorem habetis etiam inuiti, calumniatorem verò, nec si velitis quidẽ. Et Cicero cùm Præfectus annonæ esset, sortitúsque Siciliã, in missione frumenti quam apud Vrbem agere coactus erat, plerisque Siculis molestus grauísque videbatur, sed mox cùm eius integritatẽ, humanitatémque experti forent, eum veluti neminem ex aliis ducibus suis honore sommo dignati sunt.

A rebus gestis.

Ad Rempu. salutis publicæ conseruãdæ studio se contulêre. Nactus autem Demosthenes vberem in Rempu. materiam & honestam, pro Græcorũ libertate aduersus Philippum, & in ea præclarè decertãs, confestim nomẽ & gloriam assecutus est. Nec solùm vt disertus, verumetiã vt fortis vir suspiciebatur, vt admiraretur ipsũ Græcia, obseruaret Persarum Rex, plurimus apud Philippũ sermo esset, cõfiterẽtur aduersarij, sibi aduersus præclarum virum esse certamen. Et Cicero maximis periculis Remp. liberauit. Vnde Iuuenalis Saty. 8. eleganter inquit:

Quis, Catilina, tuis maioribus atque Cethegi
Inueniet quicquam sublimius? arma tamen vos
Nocturna, & flammas domibus, arísque parastis,
Vt Braccatorum pueri, Senonúmque minores
Ausi, quod liceat tunica punire molesta.
Sed vigilat Consul, vexilláque vestra coercet.
Hic nouus Arpinas ignobilis, & modò Romæ
Municipalis eques, galeatum ponit vbique
Præsidium attonitis, & in omni gente laborat.
Tantum igitur muros intra toga contulit illi
Nominis & tituli, quantum non Leucade, quantum
Thessaliæ campis Octauius abstulit vdo
Cædibus assiduis gladio: sed Roma parentem,
Romà patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

Ab authoritate. Auctoritas in Rep. par fuit, præsidio vterque militarium hominum egebat. Demosthenes. Charetis, Diophetis, Leosthenis: Cicero Pōpeij, Augusti. id quod Augustus ipse ad Agrippam, & Mœcenatem scribit,

Duos

Duos Rhetores alios haud inuenio, qui ab obſcuris paruíſque facti ſint tanti, qui Tyrãnis ſe Regibus obiecerint, filias amiſerint, patria ſua exularint, reuerſi ſint cum honore, rurſus fugitantes in aduerſariorũ peruenerint manus. Quòd ſi natura fortunáque viri vtriuſque ſit, quemadmodum artifices quidam inter ſe, contendant, difficile iudicatu eſt, magíſne moribus, an rebus geſtis ſimiliores reddiderit.

A ſimili quæ mortem præceſſit fortuna.

Vnà cum patriæ libertate fuerunt extincti. Demoſthenes Antipatri imperio per Archiam Phygototheram, ſatellitum principem: Cicero Antonij iuſſu per Herennium Centurionem. Et, quod mirum, certis præſagiis vtrique mors denuntiata fuit: illi ſomniis, huic auſpiciis. Demoſthenes enim nocte per quieté viſus erat cũ Archia Tragœdiis in theatro certare, & cùm illũ ſuperaſſet, tamen defectu apparatus ab illo vinci. Et Cicero cũ in villa Caietana eſſet, coruus in cõſpectu ei⁹ horologij ferrũ loco motũ excuſſit, & protinus ad ipſum tetendit, ac laciniam togæ eouſque morſu tenuit, donec ſeru⁹ ad occidendum eum milites, veniſſe nũtiaret.

A morte.

Vt Demoſthenis glorioſam, ita Ciceronis morté æterna gloria fuit inſecuta: atqui

Ab iis quæ mortem cõſecuta.

atqui Tyrannos, quorum nefario ſcelere ſuccubuerũt, infamiæ crimen perpetuum eſt comitatum.

Epilogus. Plura dicenda eſſent: ſed cùm cætera comparaturis facilia ſint collatu, operæpretium eſt viſum, hæc paucis indicaſſe: quæ reſtant autem ſtylo manum iniecturis reliquiſſe.

Ad cõſimile genus exercitationis conferre poteris Philippum cum Pyrrho, ex primo belli Macedonici libro apud Liuium, alioſque authores.

Item Philippum cum Alexandro, apud Iuſtinum libro 9.

Item ex Plutarcho petas licebit exempla comparationum,
- Publicolæ, & Solonis.
- Alcibiadis & Coriolani.
- Periclis, & Fabij.
- Annibalis, & Scipionis.
- T. Flaminij; & Philopœmentis.
- Ariſtidis, & Catonis.
- Timoleonis, & Æmilij.
- Lyſandri, & Syllæ.
- Ageſilai, & Pompeij.
- Dionis, & Bruti, &c.

DE

DE ETHOPOEIA.

CAP. XI.

Ethopœia est imitatio & expreßio morum personæ subiectæ.

Imitationis autē tres sunt differentiæ.	Εἰδωλοποιΐα, προσωποποιΐα. ἠθοποιΐα.

Est quidem Ethopœia, quæ notam habens personam, mores solùm effingit, vt qualia faceret verba Hercules, Eurystheo sibi imperante, Hic notus quidem est Hercules, dicentis verò effingimus mores.

Idolopœia est, quæ personam habet notā, sed defunctam, & loqui non potentem, quemadmodum ἐν Δήμοις Eupolis finxit, & Aristides ἐν τῷ ὑπὲρ τῶν τεσσάρων. Vnde etiam Idolopœia vocatur.

Prosopopœia est, quando finguntur omnia, & mores, & personæ, quemadmodū Menander fecit argumentum. Argumentum enim nec rem, nec personam habet propositam, vnde Prosopopœia est dicta: fingitur enim ipsa cum moribus persona:

Diuiditur autem Ethopœia: nanque alia

- Paſsiua, quæ exprimit adfectũ: ad quam pertinent, quæ prorſus animi ſignificant motum, vt qualia verba Hecuba faceret Troia ſubuerſa.
- Moralis, quæ mores ſolos depingit, vt quid diceret mediterraneus primùm conſpicatus mare.
- Mixta, quæ mores habet pariter, & affectũ, vt qualia loqueretur Achilles ſuper occiſo Patroclo, cũ pugnare decreuiſſet, Mores enim conſilium habet, adfectum verò amicus occiſus.

Ethopœiam verò tractabis dicendi genere dilucido, breui, florido, diſiuncto, omni flexu, atque figura remota. Próque capitibus diuides tribus ipſam temporibus: præſenti, præterito & futuro.

EXEMPLVM ETHOPOEIÆ PASSIVAÆ CONTINENS quæ verba dicere poſſet Niobe iacentibus liberis.

Exordiũ à præſenti. ME miſeram, quam aliã præ alia deflebo calamitatem, orbata nũc liberis: quibus antè

antè fuerã insignis? Quæ copia infœlici mihi ad quam redacta est inopiam? non sum iam misera vnius filij mater, quæ anteà tam multis conspicua incedebam, At quanto satius foret sterilem fuisse potius quàm in lachrymas, atq; luctus fœcundã? Lōgè enim infœliciori loco sunt hæ quæ orbitatem suam deflent, eis quæ nunquam pepererunt. Hoc enim quod experimentum amoris filiorum sumpserunt, destitutis posteà acerbißimum est.

Sed infœlicem me, quæ parem ei qui me genuit, sum experta fortunam. Orta enim ex Tantalo, qui conuictu Deorum fœlix, tandem ab ea est Deorum amicitia euolutus: huius quoque cladibus meis approbo me esse genus. Coniuncta enim sum Latonæ, pérque hanc ipsam nunc his opprimor malis, & ipsius familiaritatem filiorum orbitate deploro. Hîcque mihi finis cum Dea conuictus, vt in calamitatibus degam. Prius namquè quàm ipsi suum cognita Latonæ, fœlicior ipsa fui mater: vt antē sum illi notior facta, desolata sum liberis, quorum anteà quàm me nosset ipsa, insigni fui multitudine beata. Iacet ille sexus vtriusque lætus numerus mihi summum in luctum. Quo me vertã infelix? ad quæ deflectar? quod mihi ad tot defunctos liberos sufficiet sepulchrum? Miseram me in tantis malis meis ipse quoque me deserit calamitatum mearum honor, & infœlici iusta

A præterito.

inter

mune omnibus Græcis sacrum ędificauêre. Atque ex eo tempore, donec inter homines fuit, summa cum gloria vitam duxit. Postquàm verò migrauit è vita, cùm apud Plutonem Proserpinámque maximos honores assecutus esset, ad iudicandas animas eis assedisse fertur. Hæc ex Plutarchi Euagora.

Lapithis deuictis, &c. Hi Thessaliæ populi, Ixionis & Nubis filij, frænorum & stratorum inuentores. Virg. 3. Georg.

Fræna Pelithronij, Lapithæ, gyrósque dedêre
Impositi dorso, atque equitem docuère sub armis
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.

Luc. li. 6.

Exiluit primus chalybem, frænósque momordit
Thessalicus sonipes, bellis feralibus omen.
Spumauitque nouis Lapithæ domitoris habenis.

Plura de Lapithis & Centauris apud Oui. Metamor.

Deæ coniugium, &c. Hoc est, Thetidos.

Thethis.

Fuit autem Thetis, θέτις Pelei vxor, Achillis mater, vt Thetis, τηθὺς, Cæli & Vestæ filia, Neptuni coniunx, mater Nympharum Hoc primam producit, illud autem corripit. Virgil. 1 Georgicorum:

Téque sibi generum Tethys emat omnibus vndis.

Clau-

Claudianus lib.1 de raptu Proserpinæ:

Hinc latrat Getula Thetys Lilybæáque pulsat
Littora.

Læua tenent Thetis, & Melite, Panopæáque virgo. Virgil.

Ob egregiam virtutem, &c. Cùm Peleus in pugna contra Centauros strenuè dimicasset, multísque aliis bellis atque periculis probat⁹ esset, Thetyda, Nerei filiã, immortalem, quamuis ipse mortalis, vxorem meruit, atque ex omnibus, quæ antè fuêre, solùm in istis nuptiis Hymenæum Deos, cantasse ferunt, vt ait Plutarchus.

A Chirone educatus. etc. Centauri ἀπὸ τȢ̃ κεντᾶν, hoc est, à pungendo aut stimulando dicti, equorum stimulatores. Quorum vnus erat Chiron, Saturni & Phylliræ filius, optimus Citharœdus, Medicus Astrologus. Ab eo Musicam Achilles didicit. Ouidius 1 de arte. Chiron.

Phyllirides puerum cithara præfecit Achillem,
Aeacidæ Chiron ego sum præceptor amoris.

Ab eodem medicinam Æsculapius, Astrologiam Hercules didicit. Fuit autem iustissimus omnium, qui cùm tractaret sagittas Herculis, vnáque lapsa pedẽ vulnerasset, post nonum diem in signum Sagittarium versus dicitur. Ouidius 5. Fastorum.

Nona dies aderat, cùm tu, iustißime Chiron,
Bis septem stellis corpora cinctus eras.

Propugnaculum, etc. πρόβολος accipitur pro tutore, defensore, propugnatore. Aliàs dicitur scopulus, vel eminens in mari saxum.

Fauentibus Diis, *etc.* Troia tantisper fauentes Deos habuit, nec capi potuit, dum fata Troianorum permanserunt integra. In fatis autem fuerunt Troili vita, Palladij conseruatio, illæsum Laomedontis sepulchrum, Equi Rhesi.

Victus à Pallade interiit, etc. Hector ab Achille fuit interfectus, vnde Virgilius in primo:

Ter circum Iliacos raptauerat Hectora muros,
Exanimúmque auro corpus vendebat Achilles.

Sed Palladem habuit adiutricem, συναγωνιστὴν, in pugna sociam.

Ab Apolline, etc. Paris Achillem interfecit, in Apollinis Thymbræi templo, sed ab Apolline directis in Achilleum corpus sagittis Virg. in 6.

Phœbe graues Troiæ semper miserate labores
Dardana qui Paridis direxti tela manúsque
Corpus in Aeacide.

Ouid.

Ouid. 13. Metamorph.

At postquàm cecidit Paridis, Phœbique sagittis.

Plutarchus in comparatione Lysandri & Syllæ, ait, Achillem interfectum à Paride inter portas.

COMPARATIO DEMOSTHENIS & CICERONIS.

Exordiū.

SI non paruam laudem merentur, qui diuinorum ingeniorum gloria, cæterarúmque rerum conspicuarum claritate pares extiterunt, non vulgarem sibi vendicant Demosthenes & Cicero, quos viros summos per omnia pares natura produxit.

A patria.

Patriam vterque sortitus illustrem, ille Græciam, vberrimum Atticæ eloquentiæ fontem. Hic Italiam, Latinæ linguæ parentem facundissimum.

A parentibus.

Obscuro natus vterque parente clarissimus euasit. Ille patrem vix seculo suo notum habuit, vt inquit Valerius: de huius item patre nihil (vt Plutarchus inquit) certum est proditum.

A maioribus.

Generis seriem, quam à maioribus humilem, & ingloriam acceperunt, ita virtutibus propriis illustrarunt; vt maxima

laudis claritate polleant in æternum.

Ab educatione. Ingeniorum speciem sub prima iuuenta statim emicuit. Vnde bonas inter disciplinas educati, & præclaris artibus dicendi protinus addicti, summos in oratores euaserunt, summámque è foro, curiáque gloriam sibi quæsiuerunt.

Ab institutione. Ab optimis præceptoribus instituti fuerunt: Demosthenes ab Isæo eloquentissimo doctore. Cicero à Philone Academico, & Milone Apollonio, viris in docendo disertissimis.

Ab exercitatione. Cicero Græcè & Latinè declamãdo sese plurimùm exercuit cum M. Pisone, & Q. Pompeio. Et Demosthenes vadosis littoribus insistens, declamationes fluctuũ fragoribus obluctantibus edebat, vt ad fremitus concitatarum concionum patientia duratis auribus in actionibus vteretur, vt ait Valer. Fertur & Ciceronem primum in pronunciatione non minus, quàm Demosthenem laborasse, vnde omni cura, & Roscium Comicum, & Æsopum Tragœdum obseruasse traditur, vt ait Plutarchus.

Ab animi dotibus. In vtroque refulsit integritas, beneuolentia, & humanitas, vnde cum Demosthenes ab Atheniensi populo iussus esset accusare quẽpdã, recusauit id facere: vt ergo

go aduersus eum reclamatio populi quẽadmodum consueuit, facta est, surrexit Demosthenes,& inquit, Vos me, viri Athenienses, consultorem habetis etiam inuiti, calumniatorem verò, nec si velitis quidẽ. Et Cicero cùm Præfectus annonæ esset, sortitúsque Siciliã, in missione frumenti quam apud Vrbem agere coactus erat, plerisque Siculis molestus grauísque videbatur, sed mox cùm eius integritatẽ, humanitatémque experti forent, eum veluti neminem ex aliis ducibus suis honore sommo dignati sunt.

A rebus gestis.

Ad Rempu. salutis publicæ conseruãdæ studio se contulêre. Nactus autem Demosthenes vberem in Rempu. materiam & honestam, pro Græcorũ libertate aduersus Philippum, & in ea præclarè decertãs, confestim nomẽ & gloriam assecutus est. Nec solùm vt disertus, verumetiã vt fortis vir suspiciebatur, vt admiraretur ipsũ Græcia, obseruaret Persarum Rex, plurimus apud Philippũ sermo esset, cõfiterẽtur aduersarij, sibi aducrsus præclarum virum esse certamen. Et Cicero maximis periculis Remp. liberauit. Vnde Iuuenalis Saty. 8. eleganter inquit:

Quis, Catilina, tuis maioribus atque Cethegi
Inueniet quicquam sublimius? arma tamen vos
Nocturna, & flammas domibus, arísque parastis,
Vt Braccatorum pueri, Senonúmque minores
Ausi, quod liceat tunica punire molesta.
Sed vigilat Consul, vexilláque vestra coercet.
Hic nouus Arpinas ignobilis, & modò Romæ
Municipalis eques, galeatum ponit vbique
Præsidium attonitis, & in omni gente laborat.
Tantum igitur muros intra toga contulit illi
Nominis & tituli, quantum non Leucade, quantum
Thessaliæ campis Octauius abstulit vdo
Cædibus assiduis gladio: sed Roma parentem,
Romà patrem patriæ Ciceronem liberà dixit.

Ab authoritate. Auctoritas in Rep. par fuit, præsidio vterque militarium hominum egebat. Demosthenes. Charetis, Diophetis, Leosthenis: Cicero Pópeij, Augusti. id quod Augustus ipse ad Agrippam, & Mœcenatem scribit,

Duos

Duos Rhetores alios haud inuenio, qui ab obſcuris paruíſque facti ſint tanti, qui Tyrãnis ſe Regibus obiecerint, filias amiſerint, patria ſua exularint, reuerſi ſint cum honore, rurſus fugitantes in aduerſariorũ peruenerint manus. Quòd ſi natura fortunáque viri vtriuſque ſit, quemadmodum artifices quidam inter ſe, contendant, difficile iudicatu eſt, magíſne moribus, an rebus geſtis ſimiliores reddiderit.

A ſimili quæ mortem præceſſit fortuna.

Vnà cum patriæ libertate fuerunt extincti. Demoſthenes Antipatri imperio per Archiam Phygototheram, ſatellitum principem: Cicero Antonij iuſſu per Herennium Centurionem. Et, quod mirum, certis præſagiis vtrique mors denuntiata fuit: illi ſomniis, huic auſpiciis. Demoſthenes enim nocte per quietẽ viſus erat cũ Archia Tragœdiis in theatro certare, & cùm illũ ſuperaſſet, tamen defectu apparatus ab illo vinci. Et Cicero cũ in villa Caietana eſſet, coruus in cõſpectu ei⁹ horologij ferrũ loco motũ excuſſit, & protinus ad ipſum tetendit, ac laciniam togæ eouſque morſu tenuit, donec ſeru⁹ ad occidendum eum milites, veniſſe nũtiaret.

A morte.

Vt Demoſthenis glorioſam, ita Ciceronis mortẽ æterna gloria fuit inſecuta:

Ab iis quæ mortem cõſecuta.

atqui Tyrannos, quorum nefario scelere succubuerũt, infamiæ crimen perpetuum est comitatum.

Epilogus. Plura dicenda essent: sed cùm cætera comparaturis facilia sint collatu, operæpretium est visum, hæc paucis indicasse: quæ restant autem stylo manum iniecturis reliquisse.

Ad cõsimile genus exercitationis conferre poteris Philippum cum Pyrrho, ex primo belli Macedonici libro apud Liuium, aliosque authores.

Item Philippum cum Alexandro, apud Iustinum libro 9.

Item ex Plutarcho petas licebit exempla comparationum,
- Publicolæ, & Solonis.
- Alcibiadis & Coriolani.
- Periclis, & Fabij.
- Annibalis, & Scipionis.
- T. Flaminij; & Philopœmentis.
- Aristidis, & Catonis.
- Timoleonis, & Æmilij.
- Lysandri, & Syllæ.
- Agesilai, & Pompeij.
- Dionis, & Bruti, &c.

DE ETHOPOEIA.

CAP. XI.

Ethopæia est imitatio & expreßio morum personæ subiectæ.

Imitationis autẽ tres sunt differentiæ.	Εἰδωλοποιΐα, προσωποποιΐα. ἠθοποιΐα.

Est quidem Ethopæia, quæ notam habens personam, mores solùm effingit, vt qualia faceret verba Hercules, Eurystheo sibi imperante, Hic notus quidem est Hercules, dicentis verò effingimus mores.

Idolopæia est, quæ personam habet notã, sed defunctam, & loqui non potentem, quemadmodum ἐν Δήμοις Eupolis finxit, & Aristides ἐν τῶ ὑπὲρ τῶν τεσσάρων. Vnde etiam Idolopæia vocatur.

Prosopopæia est, quando finguntur omnia, & mores, & personæ, quemadmodũ Menander fecit argumentum. Argumentum enim nec rem, nec personam habet propositam, vnde Prosopopæia est dicta: fingitur enim ipsa cum moribus persona:

antè fuerā insignis? Quæ copia infælici mihi ad quam redacta est inopiam? non sum iam misera vnius filij mater, quæ anteà tam multis conspicua incedebam, At quanto satius foret sterilem fuisse potius quàm in lachrymas, atq; luctus fæcundā? Lōgè enim infæliciori loco sunt hæ quæ orbitatem suam deflent, eis quæ nunquam peperérunt. Hoc enim quod experimentum amoris filiorum sumpserunt, destitutis posteà acerbissimum est.

Sed infælicem me, quæ parem ei qui me genuit, sum experta fortunam. Orta enim ex Tantalo, qui conuictu Deorum fælix, tandem ab ea est Deorum amicitia euolutus: huius quoque cladibus meis approbo me esse genus. Coniuncta enim sum Latonæ, pérque hanc ipsam nunc his opprimor malis, & ipsius familiaritatem filiorum orbitate deploro. Hîcque mihi finis cum Dea conuictus, vt in calamitatibus degam. Prius namquè quàm ipsi suum cognita Latonæ, fælicior ipsa fui mater: vt antē sum illi notior facta, desolata sum liberis, quorum anteà quàm me nōsset ipsa, insigni fui multitudine beata. Iacet ille sexus vtriusque lætus numerus mihi summum in luctum. Quo me vertā infelix? ad quæ deflectar? quod mihi ad tot defunctos liberos sufficiet sepulchrum? Miseram me in tantis malis meis ipse quoque me deserit calamitatum mearum honor, & infælici insta

A præterito.

inter

intermittuntur.

A futuro. *Verùm enimuero quid ista queror, ac deploro, cùm à diis, vt me in aliam naturā transmutēt, impetrare liceat? Vnū hoc miseriarum mearum video remedium, vt in alicuius, quod sensus vitæque sit expers, formam commuter. Sed vereor misera, ne & sic quoque quamuis mutata, inter lachrymas agere non cessem.*

SCHOLIA.

Ethopœia. ETHopœia, à Prisciano vocatur allocutio, sermonis imitatio, ad mores, & suppositas personas accōmodata. Quintilianus libr. 9. cap. 2. Imitatio inquit, est morū alienorum, quæ ἠθοποιία, vel, vt alij malūt, μίμησις dicitur: versatur & in dictis, & in factis. Expressio, morū est, & adfectuū, vnde nomen habet.

Hercules Eurystheo, &c. Hercules Iouis Alcmenæ filius. Vide Ouidiū Metamor. 9. Dictus quasi aëris gloria. Macrob. 1. Satur. cap. 20. Reuera Herculem solem esse vel ex nomine claret. Heracles enim quid aliud est, nisi heras, id est, aëris cleos? quæ porrò aëris gloria est, nisi solis illuminatio, cuius recessu spiritus occulitur profunditate tenebrarum. Coactus fuit multa adire pericula, Iunone impellente, & impe

imperante Eurystho. Vide Boccatiũ lib. 12. cap. 34. Fuit autẽ Εὐρυσθεὺς Stheneli Mycenarum Regis filius. Ouidius in Epistolis.

Quem non mille feræ, quem nõ Stheneleius hostis.
Non potuit Iuno vincere, vicit amor.

Duros vt mille labores
Rege sub Eurystheo fatis Iunonis iniquæ
Pertulerit.

Virg. in AEneid.

Εἰδωλοποιΐα, &c. Hãc simulachri fictionem appellat Priscianus. Fit cùm mortuis verba dãtur. Quod facit Cicero pro Cælio, verba dans Appio Cæco contra Clodiam. Liuius lib. 6. belli Punici: Si ab inferis exiſtat Rex Hiero, fidissimus imperij Romani cultor, quo ore aut Syracusas aut Romam ei ostẽdi posse, cùm vbi semirutam ac spoliatam patriam respexerit, ingrediẽs Romam in vestibulo vrbis propè in porta spolia patriç suç visurus sit? Item, Cicero in Confirmatione: Quòd si nunc L. ille Brutus reuiuiscat, & hîc ante pedes vestros adsit, nõ hac vtetur oratione? Ego Reges eieci, vos Tyrannos introducitis. Ego libertatem quæ non erat, peperi, vos partam seruare non vultis. Ego capitis mei periculo patriam liberaui, vos liberi sine periculo esse non curatis.

Item

Item Hector occisus apud Virgilium in secundo:

Heu fuge, nate Dea, téque his, ait eripe flammis
Hostis habet muros, ruit alto à culmine Troia:
Sat patriæ, Priamôque datum. si Pergama dextra
Defendi possent, etiam hac defensa fuissent.
Sacra suósque tibi commendat Troia penates,
Hos cape fatorum comites, his mœnia quære,
Magna pererrato statues quæ denique ponto.

Item Polydorus in tertio:

Quid miserum, AEnea, laceras? iam parce sepulto,
Parce pias scelerare manus: non me tibi Troia
Externum tulit, haud cruor hic de stipite manat.
Heu fuge crudeles terras, fuge littus auarum.
Nam Polydorus ego, hic confixum ferrea texit
Telorum seges, & iaculis increuit acutis.

Idem apud Euripidem in Hecuba, inquit: Sum profectus à profundis manibus &c.

Ἐν Δήμοις, Eupolis, &c. In Comœdia cui nomen id fuit inditum. Eupolis autem erat veteris, cuius magna fuit licentia, comœdiæ scriptor.

Hor. 1. ser. 4. *Eupolis atque Cratinus, Aristophanésque poetæ.*

Atque

Atque alij quorum comœdia prisca virorum est,
Si quis erat dignus describi, quòd malus, aut fur,
Quod mœchus foret, aut sicarius, aut alioqui.
Famosus, multa cum libertate, notabant, &c.

Submersus autem ille fertur ab Alcibiade, quòd quædam illius crimina carpsisset.

Aristides, &c. Hic in oratione quadam Rhetoricē defendit, & encomiō canit introductorum quatuor, Themistoclis, Miltiadis, Cimonis, & Periclis.

Prosopopœia, &c. Hanc Priscianus reddit conformationem. Quæ est quando alicui rei cōtra naturam datur persona loquendi. De qua vide Ciceronem quarto ad Herennium. Idem patriam loquentem facit in Catilinam, inquiens: Nullum iam tot annis facinus extitit, nisi per te nullum flagitium sine te: tibi vni multorum ciuium neces, tibi vexatio, direptióque sociorum impunita fuit ac libera. Tu non solùm ad negligēdas leges, & quæstiones, & verùm etiam ad euertendas, perfringēdásque valuisti. Superiora illa, quanquam ferenda non fuerunt, tamē vt potui, tuli. Nūc verò me totam esse in metu propter te vnū quicquid increpuerit, Catilinam timeri: nullum

nullum videri contra me consilium iniri posse, quod a tuo scelere abhorreat, non est ferẽdum. Quamobrem discede, atque hunc mihi timorem eripe: si verus, ne opprimar: sin autem falsus, vt tandem aliquando timere desinam.

Et Ouidius 2. Metam. introducit Tellurem, ita loquentem:

Si placet hoc, merui que, quid ô tua fulmina cessant.
Summe Deûm? liceat peritur viribus ignis,
Igne perire tuo, cladémque autore leuare.
Vix equidem fauces hæc ipsa in verba resoluo.
(Presserat ora vapor) tostos en aspice crines.
Inque oculis tantũ: volitãt super ora fauillæ.
Hósne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem,
Officiique refers, quod adunci vulnera aratri,
Rastrorũmque fero, totóque exerceor anno?
Quod pecori frondes alimentáque mitia fruges
Humano generi, vobis quoque thura ministro?
Sed tamen exitium fac me meruisse, quid vnde?
Quid meruit frater cur illi tradita sorte
Æquora decrescunt & ab æthere longius absunt?
Quod si nec fratris, nec te mea gratia tangit,
At cæli miserere tui: circumspice, vtrinque
Fumat vterque polus: quos si violauerit ignis,
Atria

Atria vestra ruent: Atlas en ipse laborat,
Vixque suis humeris candentem sustinet axem.
Si freta, si terræ pereunt, si regia cæli,
In chaos antiquum confundimur. Eripe flammis,
Si quid adhuc superest, & rerum consule summæ.

Menander fecit argumentum, &c. Menãder poëta Comicus fuit. Gellius lib. 17. ca. 4. scribit ab eo relictas fuisse centum & octo, vel (secundũ alios) cẽtum & nouẽ comœdias, sed omnes ad nostra tẽpora nõ peruenerũt. Cæterùm vt Menãder habuit φάσμα, ita ἔλεγχον, in quo res erat: nulla autem vera, sed ficta persona. Catanæus reprehensionem vertit. Aphthonius ait: ὁ γὰρ ἔλεγχος πρᾶγμα μὲν, οὐκ ἔτι καὶ πρόσωπον, hoc est Redargutio res quidem, non autem persona: Vt si quis illa introducat loquentem, carpentémque faciat hominum mores, aut vitia. Sic Moriam Erasmus introduxit. Agricola reddidit argumentum, quod (vt ait Cicero ad Herennium) est res ficta, quæ tamen fieri possit, vt argumenta Comœdiarum.

Passiua, &c. A Prisciano, passionalis appellatur, in qua passio, id est, commiseratio perpetua inducitur, vt quibus verbis vti potuisset Andromache occiso Hecto-

re:fuit autem ea vxor Hectoris, animo virili prædita, vnde à virili pugna nomen sortita.

Mores, &c. In qua continentur mores, vt quibus verbis potuisset vti rusticus, cùm primùm aspexit nauim.

Patroclus

Patroclo, &c Hic cùm in patria cædem fecisset, in Thessaliam confugit ad Achillis patrem: Mœnetij Regis Locrensis filius fuit.

Ouidius primo de Ponto.

Cæde puer facta Patroclus Opunta reliquit,
Thessalicámque adiit hospes Achillis humum.

Amicus fuit Achillis, & sub huius armis interfectus.

Ouidius in Epistolis.

Siue Menœtiadem falsis cecidisse sub armis,
Flebam successu posse carere dolos.

Achillis autem verba, quæ potuisset Patroclo interfecto facere, complecterẽtur passionem funeris amici, & moram de bello in Troianorum vindictam suscipiendo cogitantis.

De huius cum difficultate, tum vtilitate. vide Q. lib 3.c. 1

Adfectum amicus occisus, &c. Huius enim progymnasmatis vsus est, vt exercitij studio personatum omnium affectus imitari aptásque materiæ sensuum, sententiarum, verborúmque formas accommodare coneris. Alia enim oratio prudẽ-

tis

tis hominis, & pacati, alia insipientis & irati. Alia timentis, gaudentis, lugentis, senis, iuuenis, viri, fœminæ, matronæ, scorti. Vide Emporium Sophistam.

Amicus, &c. In Aphthonio habetur, ἦθος γὰρ ἡ βουλή, πάθος δὲ φίλος πεσών. Quintilianus lib. 6. cap. 3. πάθος, inquit, atque ἦθος ex eadem natura sunt, ita vt illud maius sit, hoc minus, vt amor πάθος, charitas ἦθος: πάθος concitat, ἦθος solet mitigare: ἤθη mores sunt, quibus plerumque rusticos superstitiosos, auaros, timidos secundùm conditionem propositorum effingimus, mores eorum imitamur, & ex his ducimus orationem. Diuersum est huic, quod πάθος dicitur, quódque nos affectum propriè vocamus, & vt proximè vtriusque differentiam insignem, illud comœdiæ, hoc tragœdiæ simile.

Sunt qui Ethopœiæ ponunt triplicem expressionem,
- Morum, quam prolixiorem tradũt, vt ingeniorum, virtutum, vitiorum, Thrasonis aut Tyranni.
- Naturalium propensionum, inclinationũ, φυσικῶν στοργῶν, hoc est, affectuum innatorum, vt amoris paterni in liberos, charitatis adfinium, cognatorúmque

 inter

inter sese
Affectuum leuiorum, vt cùm animos erigimus, in spem aut lætitiam.

Dicendi genere dilucido, &c. Σαφῆ perspicuo, de quo supra in Narratione. Macrobius quinto Saturnal. cap. 2. ponit dicendi genera 4.

Copiosum in quo Cicero dominatur.

Breue, in quo Salustius regnat.

Siccum, quod Frontoni ascribitur.

Floridum & pingue, quo Plinius Secundus luxuriatur. Plura dicendi genera profert. Erasm. 1. Copiæ. ca. 123.

Tribus temporibus, &c. In præsenti instantis fortunæ permutatio, & ærumnæ recensentur. In præterito potissimùm eæ conferuntur cum infortunis parentū vel maiorū. In futuro rerum euentus, malorū fines adducuntur, vel consilia quorum ratione, tantis malis succurri possit.

Niobe, &c. Hæc Tantali filia, Pelopis soror, Amphionis vxor. Fuit autem fœcundissima. Hinc Iuuenalis ait Satyra 6.

Atque eadem scropha Niobe fœcundior alba.

Quæ secundum Diodorum Siculum 5. Historiarum, septem filios, totidémque filias, secundùm Ouidium in Metamorph.

septem

ſeptem filios, Iſmenon, Sipylum, Phœdimum, Tātalū, Alphenora, Damaſichthona, Ilionæa: Secundùm Boccatium lib. 5. ca 31. quatuordecim Vide Gellium. li. 20. cap. 6. Homerum Iliad. vltimo.

Sed infœlicem me, &c. Fabula Niobes ſignificat mulierum ſuperbiam exitioſam eſſe. In ſummum enim illa malum incurrit, (vt Niobes mala prouerbialiter maxima dicerentur & acerbiſſima) quod paſſa fuit, quòd ſe Latonæ præpoſuiſſet. Etenim apud Ouidium:

Quis furor auditos, inquit præponere viſis
Cæleſtes? aut cur colitur Latona per aras,
Numen adhuc ſin thure meum eſt?

Orta ex Tantalo &c. Vnde Tantalis ab Ouidio dicitur. Tantalus autem, Iouis & Plotes filius, Rex Phrygiæ ditiſſimus. Vnde Tantali talenta abierunt in prouerbiū. Primò fortunatus fuit: deinde, cùm Deorum ſecreta hominibus prodidiſſet, detruſus fuit ad inferos. Ouidius 2. amorum Eleg. 2.

Quærit aquas in aquis, & poma fugacia captat
Tantalus hoc illi garrula lingua dedit.

Porrò Tantali fabulam paucis explicat, inquiens.

Nec bibit inter aquas, nec poma natantia carpit
Tantalus infœlix, quem ſua vota premunt.

Diuitis hæc magni facies erat, omnia latè
Qui tenet, & sicco concoquit ore famem.

Huius genus, &c. In similem, inquit parentis calamitatem incidi. Quemadmodum ab initio pater fœlix erat Tantalus ita ego beata Iam ego misera, sicut & ille. Quem in Cratylo scribit Plato dictũ, quasi ταλάντατος, hoc est, infœlicissimũ. Huius supplicia adeò grauia, vt prouerbio locum fecerint, Tantali supplicia, & Tantali lapis.

Latonæ, &c. Hæc Cæi Titani filia, Apollinis & Dianæ mater, à parente Titanis appellata, vt à matris nomine Appollo Latoides, & Diana Latois. Vnde Niobe apud Ouid. Metamorph. 6.

Quóque modo audètis natam Titanida Cœo
Latonam præferre mihi? cui Tantalus author,
Cui licuit soli superorum tangere mensas.

Atqui contra sententiam Ouidij Diodorus Siculus li. 6. dicit Phœbes & Saturni filiam.

Aliam naturam, &c. Nioben præ nimio dolore in saxum vel marmor conuersam aiunt, illud innuẽtes, maximo dolore eam diriguisse. Ouidius in Metamorph.

Idem in Epist.

Diriguitque malis, nullos mouet aura capillos
Quæque superba parès saxo per corpus oborto,

Nunc

Nunc quoque Mygdonia flebilis astat humo.
A Statio in Syluis Sipyleia mater appella tur, quoniam facta saxea turbine venti.
In Siphylū rapta est, vbi fixa cacumine montis
Liquitur, & lachrymis etiam nunc marmora
manant.

Sensus vitaque expers, &c. Fabula Niobes hoc habet verum: Niobe fingitur ex homine conuersa in lapidem, quoniam imaginem lapideam supra natorum suorum sepulchra posuerat. Quod Palæphatus se vidisse scribit.

ETHOPOEIARVM EXEMpla primi argumentum tale est.

Gerhardus Nouiomagus.

QVænam verba Gerhardus Nouiamagus ex lypotymia ad sese rediēs olim potuisset dicere, cuius Vvittembergam profecturi caput latrones securi diffiderāt, ipsum apud Brunonis vicum humi stratum spoliauerant, & fugitiui mortuum credentes in sylua reliquerant.

Exordiū à præsēti.

Vetus illud dictum, Nemini fidendum esse, nisi cum quo prius modium salis absumpseris, esse verissimum experior, quos fidos itineris comites arbitrabar, ij crudelissimi sicarij iugulū mihi petierūt: mul-

tíſque vulneribus inflictis, ſyntecticũ reliquerunt, qui ab ineunte ætate bonis literis ac virtutibus inuigilãdo perſuaſum habebam, ſtudioſis hominibus tutã vbique profectionem patere. Credebam Horatio, qui ſcripſerat integros vitæ ſceleríſque puros, non egere Mauri iaculis nec arcu ſiue per Syrtes, ſiue per inhoſpitalẽ Caucaſum iter eſſent facturi. At ego, licet non apud Scythas ἀνθρωποφάγους verſari videbar, ſed apud homines (quos à Germana charitate non alienos ſperabam fore) Germanos: tamen longè prudentius feciſſem, ſi noſtri (quo friget omnis charitas) ſeculi tam impunitam peccandi licentiam ante oculos mihi poſuiſſem, nec ſolus neque inermis profectionem hanc inſtituiſſem, iam ſecura nimis imprudentia mihi nocuit, qui ſtratus humi ſanguine meo terram hanc intingo, herbáſque coloro Nunc maximo periculo meo cautior factus tandem diſco, nuſquam tutam eſſe fidem, vbique rapto viui, non hoſpitem ab hoſpite tutum, nec generum à genero. Sed quid deploro? Quin libenter ego, quam delicta fortaſſe mea promeruerunt, calamitatem patior, æquioréque animo iniurias fero. Sed vtinã caput illæſum & integrum ſit, vt bonarum diſciplinarum

narum capax à rationis amussi nunquam deliret. Vtinam in hoc casu Cœneus ille Perrhœbus fuissem, & hoc mihi donatum, vt nullo ferro sauciari potuissem. Eheu quàm plagam profundam, quàm vulnus altum sentio, quod pacis semper amans ego præter meritum accepi, & ab illis, quo beneficio prosequebar, quos amicos atque fidos incognitarum mihi viarum duces amplexabar, pro quorùm incolumitate, incoulmis ipse hoc corpusculum amittere nō detrectabam, eorúmque inopiam mea qualicunque rerum copia sublcuare (si modò postulassent) minimè grauatus fuissem. Id quod è bonarum literarum studio semper addidici facere, nec ego vnquam pecuniæ seruus, congestis vndique saccis indormire solitus, neque tanquam sacris parcere, quæ tortum digna sequi potiùs quàm ducere funem Sed ô perfidam pecuniam, & sacram auri famem, quid non mortalia pectora cogis? O mores! ô tempora!

Pauca licet portes argenti vascula puri,
Nocte iter ingressus, gladium, contúmque timebis,
Et motæ ad lunam trepidabis arundinis vmbram.

Vt iugulent hom.e , surgunt de nocte latrones.

Hos etiam de media luce surgere, testimonio fuerit calamitas mea: quæ & euidenti est argumento, quàm fragilis, & quantis vita nostra periculis sit obnoxia. Omnis mea, qua valdè gloriosius iam pridem effulgebam, dignitas, hic ad nihilum ferè iacet redacta, Gloria mea quasi flos agri propemodum demissus, flaccessit. Quid ergo sumus, aut quidnam victuri gignimur, ordo quis datus, aut metæ quã mollis flexus? Deum immortalem, quot periculorum genera vitæ nostræ indies insidiantur! Quot accidunt casus, venena, naufragia, cędes, pestes! Alius acini granum glutiens præfocatus, interiit. Fuit, quem potus cum lacte pilus strangularit. Fuit, cui stiria gelu durata, delapsa tecto subitum attulit exitium. O lubricas igitur res mortalium, & hominem verè bullam!

A præterito.

O nimiam hominum teterrimorum crudelitatem! O meam insignem imprudentiam, atque securitatem! qui omnia prospera atque tuta mihi persuaseram, in hæc tanta mala incidi, hic vulneribus cõfectus, atque pulueribus obsitus iaceo, cuius amici gloria magna, parentes honore

nore summo claruerunt. Hic miserabiliter iaceo, qui iam olim in Gymnasio Louaniensi clarum nomen atque decus, laborum meorum & virtutis beneficio, consecutus fueram, celebris poëta, celebrior orator, celeberrimus Theologus salutatus. Hic flebiliter iaceo: quem Episcopus Traiectensis Dominus Philippus, nobilissimo Burgundiorum sanguine procreatus, maximis honoribus adfecit, tot muneribus opimis, tot sacerdotiis pinguibus exornare nunquam intermisit, qui tot heroes atque principes amicos bonarum literarum cultu, victæque sanctimonia mihi deuinxeram, vt cælum citius ruere, quàm in hanc fatalem ærumnam me putauerim iri præcipitatum. Sed quorsum ita mihi? O res humanas variabiles! ô vanitatem rerum, & inconstantiam!

Sed quid istorum recordor, quæ magis refricant memorata, quàm dolorem minuũt? Vnum restabit, vt supplex ad asylum Dei Optim. Maxim. confugiam. Hic est vnica salutis arx, ipsum orabo, huic supplicabo, huic peccata mea confitebor, atque precabor, vt me liberet ex hoc tanto malo consolator optimus. Cuius diuina prouidentia ad nostri emendationem atque salutem omnia fieri permittit.

A *futuro*.

Ille

Ille Pharaonem, ille alios indurauit, & ad affligendum sibi dilectum populum sæpius instigauit. Ille rursus Tyrannum fluctibus obruit, & ab omnibus miseriis insontem gregem eripuit: in hoc fortem apparere, in hũc vnum spem erigere, præsentissimum ærumnarum cunctarum remedium est. Quo posthabito, rebus inhumanis mentem occupatam habere, magis erit dolorem augere, quàm mitigare, aut omnino tollere.

ALIVD EXEMPLVM, CONtinens quæ verba Hercules Euristheo sibi imperante, potuisset facere.

A præsentis.

MVlti sunt infortunati, sed nemo magis, quàm ego sum, infœlix: qui miser, quarta natus luna, calamitates varias & plurima mala patior.

A præterito.

Non sufficiunt, quæ retro actis annis animo fortissimo tuli: quæ nouerca Iuno mihi præparauit. Hæc serpentes immisit, quæ me puerum in cunis occiderent: mox Eurysthea stimulis nouercalibus impulit, vt in varia periculorũ genera me protrudẽs, è medio tolleret. Variis igitur tempestatibus ego iactatus, fœdan-

dantem peregrino templa cruore Busyrin domui: Et

Solus Amazonio cinctus Stymphalides arcu,
Non cadere Antæo, nō crescere pr fuit hydræ,
Non ceruam volucres eripuere pedes, &c.

Sed quis finis, qui modus, Eurysteu, furoris atque tyrannidis tuæ futurus? Quin parcis ætate confecto? Manliana atque Phalaridis imperia longè tuis humaniora. Tu quam, Lycha, vestem à Deianira missam huc pertulisti, nimirum Iunoni gratam, mihi perniciosam futuram, imbutum veneno Lernęo munus est, vnde nouam pestem profluxuram video, cui nec virtute poterit resisti, nec telis, neque armis, sed pulmonibus errabit ignis edax imis, & per omnes pascetur artus. Vide Ouid. 9. Metamorphos. Et Claudianum in præfatione libri secundi de raptu Proserpinæ. Virgilium Æneidos octauo.

A futuro.

TERTIVM EXEMPLVM

continens qualia verba diues ad inopiam redactus p s-set facere.

Exordiū ex Plauto sumptum.

A præsenti.

MVlta mihi in vnū locum confluunt incommoda, quæ meū pectus pulsant,

ſant, ſimul multiplex ærumnam exercitam habet paupertas. Vbi ſpes meas collocem, non habeo. Nunc tandem experior infœlix, Omnes modis omnibus qui pauperes ſunt, miſeros viuere. Quid enim? me hercule, miſer eſt homo, qui ipſe ſibi, quod edat, cogitur quærere, & idpſum ægrè inuenit: longè miſerior qui & ipſe quærit, & nihil inuenit: omnium miſerrimus, qui cùm ipſe cupiat, quod edat, non habet. Huius farinæ ſum ego miſer, qui Crœſo iamdudum fœlicior habitus, iam autem Codro pauperior, atque Leberide nudior, non poſſideo, vbi pedem ponam. Etenim omnia vel hoſtis abſtulit, vel incendium abſumpſit.

A præterito. Florentiſſimo iampridem mihi diuina quaſi virgula ſuppetebant omnia. Et diuitiarum copia fretus, omnia vel facere, vel dicere audebam, vt reipſa fontes argenti locutos animaduertiſſes. Mala etiam laudidabantur, cùm fœlicibus ſint & trimeſtres liberi, ſtultitiámque patiantur opes. Proinde mihi Suffenus eram, qui oppidò fortunatus plurimos habebam, qui mihi adhæreſcebant fautores.

Donec eram fœlix, multos ſpeculabar amicos:
Tempora cùm modò ſint nubila ſolus ero.
Nullus ad amiſſas ibit amicus opes.

Etenim

Etenim pauperem modò me factum nemo consolatur, nemo fert suppetias. Qui iam pridem aderant non vocati, iam rogati fugiunt, & qui fideles amici visi, eos calamitas mea falsos coarguit. Erant enim, (vt prouerbio dicitur) αὐτολήκυθος. Verum nimis est, quod ait Ouidius 2. de Ponto:

Turpè quidem dictu, sed si modò vera fatemur,
Vulgus amicitias vtilitate probat.
Quantū quisque sua nummorū seruat in arca,
Tantum habet & fidei.

Iuuen. Satyr. 3.

O me miserum? Cùm non sit omnis hominis, sed tantùm sapientis paupertatem ferre, iuxta illud Menandri: πενίαν φέρειν ὁ παντὸς, ἀλλ' ἀνδρὸς σοφοῦ: ego per inopiam mentis inops factus, tanta mala diutius tolerare non potero. Inter duo igitur mala pendens, quod leuius videbitur, eligam. Longè meliùs arbitratus fore, vt mihi mortem consciscam, quàm in paupertate viuam, aut ad turpe compendium me compellat inopia. Quare, quod Theognis Cyrno consilium dedit, amplectar.

In mare fluctiuagum, ne me premat aspera egestas,

Præ-

Præcipitabo, altis desiliámque iugis.
Quid? Mors vltima linea rerum, quæ nihil sentit. quod autem nihil sentit, nihil ad me, &c. Vide Gel. lib. 2. cap. 8.

QVARTVM EXEMPLVM,

continens qualia verba dixerit Hecuba post excidium Troianum.

Fuit auté Hecuba, Cyssei Regis Thraciæ filia: vnde Cysseis vocatur. Virg. in 7.
Cysseis prægnans tædas enixa iugales.

A præsenti.

FOrtunam Euripum, siue æstuariam, non iniuria vocatam, reipsa iam infœlix experior, quæ statu beatissimo gloriabar Regis filia, Regis vxor pulcherrimorum, atque fortissimorum heroum mater, iam in tantas, quantæ ne quidem excogitari, nedum exprimi poterunt, calamitates incidi. Fortuna me sublimiùs euexit, vt illisura grauiore casu præcipitem daret. Vtinam in humili aut obscuro loco nata, aut crudelissimi Scyronis filia fuissem, sic æquiore animo, quæ patior, ferrem. Promeritam enim genitoris pœnam in me quoque deriuatam arbitrarer.

A præterito.

Sed in fatis esse video: vt eius generis, in

ris,in quod aſcita ſum,diſcrimina ſubeã, eiúſque malorum particeps fiam. Socer Deos iratos habuit, Glos monſtris marinis expoſita,Maritus occiſus à Pyrrho, Filius fortiſſimus ab Achille. O me miſeram,quid Polydorum, quid Parin, quid Troilum, quid Helenum, qnid dulciſſimam filiam Polyxenam ad Achillis ſepulchrum iugulatam commemorem? O me infœlicem! vtinã nunquã viro nupſiſſem, nec in magnam calamitatem tot liberos peperiſſem.

A futuro.

Sed quid lamentor? Multò conſultius fuerit Deos precari, vt in aliquod ſenſu carens,aut in rationis expers animalculũ me transforment.Quamuis ærumnarum miſerti Dij me exaudierint, & in canem mutare decreuerint:tamen ego quod humana voce non potero,id latratibus aſſiduis deplorare non ſum ceſſatura.

QVINTVM EXEMPLVM,

continens quæ verba Taurorum cornibus alliganda protulerit Antiope.

Antiopē.

Quæ fuit Nyctei in Lesbo Regis filia, vnde Nycteis appellatur, vxor Lyci Thebanorum Regis.Peperit ex Ioue Zetum & Amphionem.Variás ærumnas exper-

ta. A Circe in montem abducta, vt taurorum cornibus ardentes tædas habentibus suspensa interficeretur.

Persius Satyra prima:
Anticipa ærumnis cor luctificabile fulta.

A præsenti.

QVænam in terris fœmina poterit viuere, quę tantis malis iactetur quãtis in præsentiarum ego, cuius luctus miserabili prouerbio locum facit.

Omnium beatissimam me fore putabam, quæ Regina duos Iouis Optimi Maximi filios peperissem, alterum à Diana dilectum, venationibus illustrem, alterum artis Appollineæ peritissimum, qui non solùm Deos atque homines, sed etiam feras, & saxa testudinis cantu permouere potest. Quæ duo charissima pignora iam non amplius videre, nec amplecti datur, sed heu mihi genere mortis teterrimo iam dilaceranda, cogor relinquere,

A præterito.

Vtinam ego nunquam fuissem in hanc lucem edita. Quid mihi profuit Regis filiam, quid Regis vxorem, quid ab ipso Ioue grauidam fuisse? Quorum omnium quò maior gloria præfulsit, tanto casus

gra-

grauior & acerbior mihi modò calamitas insurgit. ô fors fortuna, vt nunquam perpetuo es bona. O quàm potens, quàm variabilis, Tantum iuris atrox, quæ tibi vendicas.

Cæterùm quid prodest fletibus indulgere? Quin potius ad deorum auxilia confugio suppliciter oratura, vt appessæ subueniant, finémque malorum faciant. Sed qui propiores estis vicini, succurrite. O populares auxiliamini, & ærũnas meas commiserescentes, ab hisce crudelissimæ Circes vinculis semimortuam eripite.

A futuro.

SEXTVM EXEMPLVM,

continens quæ verba Andromache captiua patrio solo euerso, & marito occiso potuisset dicere.

Erat autem Andromache vxor Hectoris, & Ætionis filia, Regis Thebarum in Cilicia. Vnde Ouidius in tertio de arte ait: -- -*nunquam*

Thebais Hectoreo nupta resedit equo.

Homerus Iliad. 6.

Ἀνδρομάχη θυγάτηρ μεγαλήτορος Ἠετίωνος.

Filia magnanimi fuit Andromache Aetionis,

A præsenti. O me miseram! quæ diuitiis & honore sydera iampridem adibam nunc maximas in ærumnas præcipitata sum. Omne mihi gaudiũ, omnis voluptas, omnis denique vitæ iucunditas est erepta. Solus me dolor assiduus excruciat, continuus mœror exhaurit, perpetuæ lachrymæ cõsumunt, enecor deflendo fortissimum meíque amantissimum Hectorem maritum, extinguor lugendo filium dulcissimum, quem pater ipse Scamandrium alij maluerunt Astynacta, quòd vrbem tutaretur, vocare. Quibus occisis omnem spẽ amisi, vt orbatę iam nihil supersit nisi suspendio arbor diligenda.

A præterito. Fatalis quædam necessitas incumbit mihi, & adamantina ærumnarum catena traxit, vt in ipsissimam malorum lernam inciderim Quippe vt modò Troiam Gręci, sic olim Achilles patriam Thebas euertit, patrem Aetiona sustulit, septémque vno die fratres interemit, & pretio matrem redemptam, ante paternas ædes interfecit, vbi pater olim ac fratres beati regnarũt, ibi nunc ingens solitudo fruticeta, pecorũmque sunt pascua: & Troia iam in cineres cõuersa cũ maritọ filius occisus, vt nihil solatij restet vel apud amicos vel adfines. Quò igitur infelix me conferam?

feram? quo locorum abducat captiua? O vtinam, quo die me parens enixa fuit, aliquis turbo rapuisset, aut tellus ima dehiscens ad vmbras me pallentes adegisset.

Sed cur me luctu macero? cur non potius ad victoris pedes prouoluor? enixè rogatura, ne in miseram nimium sæuiat tot alioqui malis oppressam. Ah quam vereor, ne victoria forsitam insolescens ille mihi grauiter sit insulturus, vt mors potius, quàm vita, sit exoptanda.

A futuro.

IDEM argumentum Sophista Libanius tractauit, ab Erasmo Roterodamo Latinum factum: cuius verba non piguit ascribere.

SEPTIMVM EXEMPLVM,

Quæ dixerit Andromache, interfecto Hectore.

DECLAMATIO.

EVenit, quod timebam, & verba mea despiciens Hector, ad optima hortatam esse cognouit. Admonueram vt sibi parceret: ille verò contrà, suam salutem vilem habuit: ergo extinctus est, nô meis prô Dij, in manibus, verùm ab Achille. Quòd ille occubuit, hoc est interiisse Pria-

Andromache.

mum, Hecubam, fratres, hũc ipſum puellum, me, ciuitatem omnem. Ille tuebatur Ilium. A quo igitur poſthac ſeruabitur? Intereunt, occiderunt omnia, facta ſum mulierum infeliciſſima.. Quanta me felicitate, cuius guſtum modò dederat fortuna, ſpoliauit! Erant mihi in regiis pater ac mater, tum fratrũm chorus, nitidáque ac lauta omnia. Accedebat ad hæc aliud, maximum omnium, cõiunx Hector, bellator inſignis, ſpectabar, beata dicebar. Et ſi quis adiens me Andromachen appellabat, cognominis vice adiiciebat, Imperatoris, victoris fortunatã. Oportebat igitur in eadem fortuna pariter conſeneſcere. At non paſſus eſt ſæuus iſte Achilles, quem quidem in meum exitium produxit Thetis, patrem mihi ademit, trucidauit fratres, ſeruitutem matri iniecit: deinde reſtituta eſt, ac nę ea quidem supereſt. Et hęc grauia quidem, verum tu tolerabiles reddebas ærumnas, Hector, atque vnus præſtabas omnia, & quibus eram orbata, ea rebar adeſſe per te: ſed occiſus es, accepiſti vulnus: nos rapimur, inſtant triſtia, impendet periculum, imminet incendium. Videre mihi videor Troianos cædi, vxores per vim indignè tractari, liberos trahi, videre ferrum, videre flammam.

mam. Aperta eſt hoſtibus Troia, te haud amplius pro portis propugnãte. Ah puer fortè prehenſum te quiſpiam hoſtium ad turrim adiget. Strenuus erat pater, à te pœnas repetent Græci. Me forſitam occidet alia vis. Atque in hoc quidem fortunatæ erimus. At non continget, ſeruitus me manet & famulatus, plagæ & in extremum vſque æui lachrymæ. Haud etiam ſcio an viſura ſim terram, vnde nobis hoſtis iſte aduenit. Mox etiam quod acerbiſſimum eſt, cõcubitum cogar pati eius, qui interemit Hectorem.

OCTAVVM EXEMPLVM, QVAE DIXERIT MEDEA ſuos mactatura filios.

Medea.

Declamatio Libanij ſophiſtæ, Eraſmo interprete.

FVit & mihi mea ars auxilio, vt accepta contumelia, non tãtùm angerer, ſed & pœnas ſumerem. Non amplius rex Iaſon, nõ amplius Corinthiorum potitur. Omnes opes ſubuertit corona, omnia velum perdidit, omnia cõflagrarunt incendio. Et accedit ad calamitatis cumulum

dementiæ genus, quòd illi de me nihil etiam subolet. Quid igitur? sufficere hæc putabimus, ac prętereà nihil requiremus? Minimè gentium, imò superest alia vindicandi ratio, superiore atrocior, nihil egens veneficiis, aut arte clancularia, verùm animo præsenti, virilíque & dextera, quæ facinus nullum refugiat: Sunt liberi mortalium omnium impiissimo, & vocatur pater. Hoc è filiis solatiũ vna cum ipsa appellatione, illi adimamus. Haud quaquam me sinit, quæ iusta sunt, expendere meorum malorum tum multitudo, tum magnitudo. Sed rationem ineunti mihi, pro quibus factis quem frũctum receperim, omnia ad pœnam minora videntur. Æeta mihi pater erat, ísque Scytharum rex: tum virginitas & fama egregia, ac multi inter finitimos proci: denique spes præsentibus bonis potiores. Appulit scelestus iste, neq; Deos metuens, neque homines reuerens: atque erat omnibus malis circũuallatus, & necesse habebat inuincibilia vincere, tauros ignem efflantes armatam aciem è terra prosiliẽtem, draconem peruigilem. Ac dignus quidem erat, qui in his omnibus vinceretur vt isto cadente victoria penes patrem meum esset potius, quàm Æetæ regnum

ludi

ludibrio haberet vnius nauigij dominus. At ego quicquid est pro litorum scelere præcurrens, quicquid amentium stultitia superans, familiares pro hostibus, hostes familiarium loco habui, & cõtra patriam ab alienigenis stabam. Porrò artẽ opposui naturæ ferarum, extinctus est ignis, tauri iugum duxerũt, cessit aratro solum longè durissimum, sopitus apparuit draco, id quod anteà nunquam. Manu tenebam adhuc trementem Iasonem. Ego porrò super hæc omnia nauem conscẽdi: multis magnísque persuasa pollicitationibus, sacramentis, meis ipsius beneficiis. Accepit & beneuolentiæ meæ argumentum, & Iolcus, vbi rex Pelias inimicus senex, ab iis, quas genuerat, discerptus est iuuentutis spe, vltrò se fraudi tradens. Et huiusmodi quidem mea in Iasonem partim domi, partim in Græcia beneficia extiterunt: Gratia verò cuiusmodi? Corinthum vidit & Creontis imperium, ac de Glauce audiuit. Cæterùm nulla habita ratione eorum, quę feceram vxorem duxit, cùm ex me liberos haberet, me viua vidit nuptias, atq; illa omnia exciderũt animo, præque imperij cupiditate mea merita neglecta sunt. Atqui ne ista quidem sufficiebant: insuper expulsa sum: contume-

'lia affecta ſum, nimis onerata ſum: hæc quidem iuſtam indignandi cauſam præbuerunt, artem verò effugij tantùm gratia tenebam, & hactenus ſuffecit. Incedamus iam, & per aliqua, quáque licet eamus. Feri, Medea, filios, macta filios Iaſonis, viri ſcelerati, impij patris, hoſpitis mali. Ne quid te rerum omnium reuocet, non natura, non geſtatio, non partus recordatio, non nutricatio, non vox, non forma, plectatur Iaſon in filiis: hi verò hoſtium nomine plagam recipiant: nõ eripiant eos cognati Glaucæ, neque iram in illos euomant. Atrox quidem facinus, ſed ad prius illud conſequens. Contra naturam impiè agemus? At iſtud olim auſæ ſumus. Fratris cædes ad liberorum cędem deducit. Eiuſdem eſt & hoc animi, eiuſdem dextræ. Obſecro, filij, ſub enſem venite, hic in vos per me adingendus eſt. Enimuerò ſi probus ille fuiſſet, nihil horum pateremini. Et quàm elegans forma, quàm bona figura corporum, ſed patris imaginem referunt: id facit vt occidam lubentius. Hi quidem igitur mox iacebunt. Ego verò è ſublimi medióque aëre ſceleſtum aſpiciam. Atque ille gemens, & nihil non faciens, vociferabitur quidem me verò nequaquam attinget. Eiuſ-
modi

modi draconum iugo freta vehar, supra Athenarum verò vrbem ingrediens, inde cruciatum spectabo.

POSTREMVM EXEMPLVM,

Continens quænam dixit Concilia, cùm audisset victum à Cæsare Pompeium. Vide Plutarchum in vita Pompeij. Item, quæ Cleopatra ad Antonij sepulchrum. Vide Plutarchum in vita Antonij.

DE DESCRIPTIONE QVÆ græcè ἐκφρασις dicta.

CAP. XII.

Descriptio est oratio expositiua, quæ narratione id quod propositum est, diligenter, velut oculis subiicit:

Descriptionis sũma est virtus inquit. Quin. li. 8. cap. 3.

Describuntur autem { *Personæ, Res, Tempora, Loci, Bruta animalia, Plantæ.*

Perso

Personæ, vt Homerus in Odyssea ad Eurybaten. Latus erat humeris, ore ater, crinéque crispus.

Res, vt nauales pedestrésque pugnæ, quemadmodum Historicus fecit.

Tempora, vt ver, aut æstas, differendo, quòd multi proferant in his se flores.

Loci, vt idem Thucydides portum Thesprotarũ χειμέριον, id est, hyemalem, quàmquis teneat formam dixit.

Historici simplici appellatione, Thucydidem intelligit.

Describentes verò personas à summis ad ima vsque ire oportebit, id est à capite ad pedes.

Res verò ab antecedentibus, & eis quæ insunt ipsis quæque ex ipsis solent prouenire.

Tempora verò & loca ex eis, quæ ipsis continentur.

Descriptionum autem aliæ sunt
- *Simplices, quæ pedestres vel nauales explicant pugnas.*
- *Compositæ, vt res pariter temporáque coniungunt, veluti Thucydides, qui nocturnam in Sicilia pugnam describit: Simul enim & pugnã quomodo facta sit, & nocte quomodo gerebatur, comprehendit.*

Oportet

Oportet autem describentem dicendi figura vti tenui, & multiplicibus orationem variare schematibus, prorsúsque res imitari, quas describit.

DESCRIPTIO ARCIS Alexandriæ.

Arces in vrbibus ad publicum præsidium atque munimenta sunt constitutæ, veluti vertices vrbium, hostiúmque arctrices, firmātúrque non magis ipsæ vrbibus, quàm ipsas vrbes tuentur Athenensium autem arcem media Athenarum complectitur regio. Cæterùm Alexāder suæ vrbi quæ ab illo cognomentum accepit, arcē construxit, quā iustiùs Acropolin appellare licet, quòd in vrbis extremo, & excelso posita sit, quàm illam, qua multùm Athenienses gloriātur. Hæc autem sicuti se habet, ita oratione quoque prosequemur. Cliuus quidem medio è solo extollitur ingenti in sublimi spatio se proferens: hunc arcem vocant: propter vtraque hæc & quòd hostes arceat, & quod sit in vrbis arce, id est summo locata. Viæ ad ipsam ducunt duæ, sed dissimiles: hæc enim via est, illac verò patet ingressus, mutatisque proinde nominibus, idipsum quod sunt vocantur. In n[?] p[?]dibus hæc i[?]e licet. capáxque curruum est via. Illi vero, quæ curribus inuia est, additæ sunt, calces, gradúsque

supra

supra gradum ex inferiori in sublimi deducens, neque priusquàm centenariū expleuerint numerum, desinentes: hic enim absolutus numerus scalarum terminus est. Vestibulum dehinc gradus excipit, cācellis mediocribus circunseptum, quatuórque sublimes, & maximæ colūnæ, quæ vias omnes ad vnum deducunt ingressum. Columnis autem domus quædam est imposita, multas mediocres ostētans columnas, quæ vario colore conspicuæ eximium præbent loco ornatum. Tectum autem diatæ in rotunditatem circumactum, ingentem multiplicémque imaginē complectitur rerum. Introëunti autem arcem, locus offertur, quatuor eisdem æquis lateribus diuisus, proinde tota quoq; ædificij figura efficitur quadrata. Aula in medio est columnis vndique suffulta: eam porticus excipiunt, & eæ quoque æqualibus distinctæ colūnis, ita in medio dispositis, vt neutram in partē sint nihil quicquam deflexæ. Vnaquæque autem porticus ad transuersam alteram finitur, & duplex est columna ad vtrāque porticū diuisa, vt illac quidem desinat, hac verò rursum incipiat. Addita autem porticibus introrsum armaria, quibus libri recō dūtur, eáque semper, si cui vacet, aut libeat legere aliquid, patēt, totámque velut vrbē ad philosophiæ cultum adhortantur. Alia item loca sunt, ad veneratione Deorum vetustorum instituta. Tectum porticum auro distinctum, vertices

Alexandrina bibliotheca omnibus semper patens.

tices columnarum ære fabricati, auróq; supernè inclusi. Neq; verò aulæ simplex ornatus est, verùm alius atque alius: quorum hic quidē Persei continet certamina, ille autē aliud. Media autem arce columna immēsa altitudine se profert, quæ locum ipsum facit illustrem: haud enim in prōptu quis, quò progrediatur, habet, nisi indicē viarum hanc subinde respectet columnam. Quin & arcē ipsam terra marique conspicuam præstat, in vertice principia rerū primáque elementa sunt expressa. Prius autem quam media transeatur, ædificium est quoddam pluribus ostiis patens, quorum cuique à Deorum vetustorum aliquo est inditum nomē. Duæ dehinc pyramides lapideæ positæ, & fons profluens, Pisistratarum fonte haud paulo melior. Mirandum etiam id quoque spectaculum, eo quòd eorum, qui fabricati sunt arcem, velut vno tanto operi non sufficiente: numerum nomináque cōprehendit, duodecimque pariter in ipso arcis fastigio conspiciuntur artifices. Descendenti autem ab arce, planus offertur locus studio adsimilis, idque ipsum loci est nomen. Alia item parte alius quoque adsimilia accommodus, verùm illi & planitie, & magnitudine impar. Cæterùm præstantior huius artis forma, & ornatus, pulchritudóque maior est, quàm vt paucis narrari posset. Quòd si quid prætermisimus, admiratione rerum in se rapientium animum, est effe-

ctum

ctum. Sed & quæ pro magnitudine explicari non poterant ea relinquere satius est visum.

SCHOLIA.

Descriptio est oratio, qua tota rerũ, de quibus agitur, imago quodãmodo verbis depingitur, ex Quin. li. 8. cap. 3.

DEscriptio est oratio, colligens & repræsentãs oculis quod demonstrat, vt ait Priscianus. Idem refert, quosdam nõ posuisse descriptionem in præexercitamentis, quòd præoccupata sit & in fabula, & in narratione, in quibus etiam describũtur personæ, loca, tempora, res. Sed quoniam eloquentissimi viri eandem, vt ad ingenia exercenda commodissimam, tradiderunt inter progymnasmata, seorsimque tractandam prodiderunt, non incõgruum est eos imitari. Erasmus secũdo Copiæ vocat ἐνάργειαν, cùm vel amplificãdi, vel ornandi, vel delectandi gratia rem nõ simpliciter exponimus, sed, ceu coloribus expressam, in tabula spectandam proponimus, vt nos depinxisse non narrasse, lector spectasse, non legisse, videatur. Id fiet, priùs ipsi totam rei naturam, omnésque circunstantias, ac veluti faciẽ animo lustremus: deinde ita verbis, ac figuris idoneis effingamus vt quàm maximè reddatur euidens perspicuáque lectori.

Perso-

Ea constat de scriptione { *Personarum, Locorum, Temporum, Rerum.*

Oratio expositiua &c. Sic reddidit Cataneus, Aphthonius enim vocat, λόγον περιηγηματικὸν à περιηγοῦμαι, quod narro est, vel expono, vnde & περιήγησις.

Personæ describuntur &c.

Descriptionem, προσωπογραφίαν appellant: fit cum depingimus personam amantis, luxuriosi, auari, voracis, tumulenti, somniculosi, inuidi, sycophantæ, parasiti le nonis, garruli, aut gloriosi ostentatoris: vt si velis non diuitem, sed pecuniarum ostentatorem describere. Iste, inquies, qui se dici diuitem putat esse præclarum, primùm nunc videte, quo vultu nos intueatur: nónne vobis videtur dicere: Darem, si molesti non essetis. Cùm verò sinistra mētum subleuat, existimat se gemmæ nitore, aut auri splēdore aspectus omnium perstringere. Cúm puerum respicit, alio nomine appellat, deinde alio atque alio. Heus tu inquit, veni Sannio, ne quid isti barbari perturbent, vt ignoti qui audiūt, vnum putent eligi è multis, &c. Vide Ciceronis notationem ad Herēnium quar-

to. A nonnullis aliis dicitur *εἰκὼν* imago, effigies.

Vir. in 1.

Virginis os, habitúmque gerens, & virginis arma
Spartana, vel qualis equos Threissa fatigat
Harpalice, volucrémque fuga præuertitur Hebrum.
Namque humeris, de more, habilem suspenderat arcum
Venatrix, dederátque comam diffundere ventis,
Nuda genu, nodóque sinus collecta fluenteis.

Latus erat humeris, &c. Verba sunt Vlyssis ad Penelopen, Odysseę 19. Ille se Cretensem esse simulabat. Interrogatus igitur à Penelope de Vlysse, habitum eius describit, & amicos, in quorum numero Eurybaten præconem fuisse recenset.

Qui *γυρὸς ἐν ὤμοισι, μελανόχροος, οὐλοκάρηνος*, Rotundus humeris, nigricolor, & crispus crine. Aphthonius habet, *γυρὸς ἦν ὤμοισι, μελάγχροος*, &c.

Describuntur res, &c. Cùm videlicet id quod fit, aut factum est, non summatim ac tenuiter exponimus, sed omnibus fucatum coloribus ob oculos ponimus, vt auditorem siue lectorem iam extra se positum, velut in theatrum auocet. Quam ab effingenda rerum imagine, *ὑποτύπωσιν* Græci vocant, etiam si vocabulum hoc com-

commune eſt, quoties aliquid oculis ſubiicitur, veluti ſi quis expugnatam ciuitatem dicat, cuncta nimirum in ſumma complectitur, quæcunque talis fortuna recipit, vtar enim Quintiliani verbis. Vt ſi aperias hæc, quæ verbo vno incluſa erant, apparebunt effuſæ per domos ac templa flammæ, & ruentium tectorum fragor, & ex diuerſis clamoribus vnus quidam ſonus, aliorum fuga incerta, alij in extremo complexu ſuorum cohærentes, & infantium, fœminarúmque ploratus maléque vſque in illum diem ſeruati fato ſenes. Tum illa prophanorum, ſacrorúmque direptio, efferentium prædas, repetentiúmque diſcurſus, & acti ante ſuũ quiſque prædonem catenati, & conata retinere infantem ſuum mater, &, ſicubi maius lucrum eſt, pugna inter victores. Licet enim hæc omnia cõplectatur euerſio, minus eſt tamen totum dicere, quàm omnia. Vide Eraſmum 2. Copiæ.

Nauales, &c. Vt apud Actium Epiri oppidum, & promontorium, vbi Cæſar Auguſtus nauali prælio vicit Antonium: & naualis pugna D. Quintij Romani, & Democratis Tarenti, apud Liuium lib. 6. ſecundi belli Punici.

Pedeſtres pugnæ, &c. Vt pugna Anniba-

 lis

lis & L.Sempronij,apud Liuium 1. belli Punici. Apud eundem libro secundo. Varronis & Annibalis ad Cãnas. Ibidem Annibalis & C. Flaminij ad Thrasymenum lacum. Item equestris pugna Iubellij Taureæ, & Claudij Aselli apud Liuium lib.3. eiusdem belli. Vide Erasmũ in prouerbio? Cantherius in fossa.

Historicus,&c. συγγραφεὺς per excellentiam intelligit Thucydidem.

Ver,æstas,&c. Verni tẽporis descriptionem habet Horatius Odarum 5.Od.7.diffugêre niues,&c.Porro temporis descriptionem χρονογραφίαν appellant.Vnde non rarò sumitur narrationis initium. Nonnunquam delectandi duntaxat gratia adhibetur,veluti quoties Poëtæ diem, noctem auroram, aut crepusculum exprimunt. Sæpius amplificandi causa assumitur.Virg.4.Æneidos:

Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem
Corpora,per terras syluæque & sæua quierant
Aequora,cùm medio voluuntur sidera lapsu.
Cùm tacet omnis ager,pecudes,pictæque volucres,
Quæque lacus latè liquidos,quæque aspera dumis
Rura tenent,somno positæ sub nocte silenti

Leni-

Leuibant curas, & corda obiita laborum.

Loci, &c. Huius generis est, quoties tota loci facies, veluti spectãda depingitur, vt vrbis, montis, regionis, fluminis, portus, villæ, hortorum, amphitheatri, fontis, specus, templi, luci. Quæ si veræ sint, τοπογραφίας appellari volunt, sin fictæ, τοποθεσίας vt ait Erasmus 2. Copiæ.

Thesprotarum, &c. Thucydides libro primo belli Peloponnesiaci, Centum, inquit quinquaginta naues velificantes Leucade tendũt in Chimeriõ, quod est oræ Thesprotidis. Est autem portus, & super eum vrbs à mari distans, in palustribus Thesprotidos sita, nomine Ephyre, iuxta hãc exit in mare palus, Acherusia cognomen nacta à flumine Acheronte: quem excipit sinus Thesprotius, ex Massde profluentem Oraculis autem fuit Alexander admonitus vt caueret Acherusiam: hinc in Italiam concesserat. Meminit huius rei Liuius li. 8. ab vrbe condita.

Intellige de Alexandro Rege Epeiri.

A sũmis ad ima, &c. Vt si dicas: Totus animo & corpore monstrum est, nam quancunque vel animi vel corporis partem contempleris monstrum reperies: ingenium excute, prodigium inuenies: mores expende, vitam scrutare, omnia monstrosa comperies, oculos, os, vultum, totam

denique corporis figuram inſpice, quid aliud quàm monſtrum prę ſe ferunt? Linguam & vocem belluinā illam obſerua, portentum dices: pectus, ventrem, pedes conſidera, quid aliud quàm beſtiam pronuntiabis? Hic ſi quis velit in ſingulis veluti depingendis immorari, ſatis apparet, quātum vbertatis ſit acceſſurum orationi, vt ait Eraſmus 2. Copiæ.

Res ab antecedentibus, &c. Vt ſi Carthaginē expugnatam velis deſcribere, proferas omnia, quæ præceſſerunt, deinde omnia quæ in expugnatione contigerunt, poſtremò quæ ſubſecuta fuerunt. Hanc deſcriptionis ſpeciem nonnulli vocant, ὑποτύπωσιν, ab effingenda rerum imagine.

Nocturnam in Sicilia pugnam, &c. Thucydides lib. 7 belli Peloponneſiaci.

Quomodo gerebatur, &c. Ancipiti ſcilicet prælio noctu quidem fulgebat Luna, ſed bellatores ita ſe inuicem conſpiciebant, vt conſpici ad lunam licet. Speciem corporis cernebant, familiarem ab alieno nō diſcernebant. Et Pompeius cum Mithridate pugnaturus tempus elegit dimicationi nocturnum, ac aciem ita conſtituit, vt Ponticorum oculos aduerſa luna perſtringeret, ſuis autem illuſtrem & perſpicuum

cuum præberet hostem, vt ait Iulius Frontinus lib.2.cap.1.

Figur i tenui, etc. De generibus dicendi Cicero in opere de perfecto Oratore, & quarto ad Herennium. Alij figuras, alij formas, Gellius χαρακτῆρας, appellat, & Aphthonius χαρακτῆρα ἀνειμένον.

Res imitari, etc. Quemadmodum pictor formas rerum coloribus examussatim depingit, ita oportet eum, qui res descripturus est, excutere virtutes atque naturas earum, circunstantiis expressas.

In exemplum. Descriptio est arcis Alexandriæ, quàm Alexander condidit per architectum Dimocratem. Vide Solinum capite 41. Ammianum Marcellinum lib. vigesimo quarto. Plutarchum in vita Alexandri. Et Diodorum Siculum. Notabis multas, secundùm Ptolomæum, Alexandrias fuisse. Alia super Tanaim in Scythia: Alia in Asia. Hæc in Ægypto, quæ in orbe prima aut secunda habita. Vide Diodorum Sicul. lib. 2. de Antiquis gestis, Liuium libro octauo. Qui ait, ab Alexandro Epiri Rege conditam Alexandriam in Ægypto. Exordium autem ductum à conditoris consilio, arcísque commoditate.

Acropolim, etc. Ita vocarunt arcem,

 quasi

quasi summitatem vrbis. Ibi enim solebant arces extrui. Et Græci ἄκρον, summum verticem dicunt.

Ciuus quidam, &c In locorum regionúmque situ describendo diligenter positionem eorum sequi oportet, & orationem velut per loca circumferre, in qua vt primum quodque occurrit, sic aptissimè primum dicitur. authore Rodol. Agricola libro 1.cap.32.

Armaria,&c Alexandri Musæi Strabo meminit lib.1-.

Persei &c Sunt qui intelligāt Philippi Regis filium,de quo sic Liuius lib.Macedonici belli.1.Nec Philippus segniùs apparabat bellum, filiū Persea puerum admodum,datis ex amicorum numero qui ætatem eius regerent, cum parte copiarum ad obsidendas angustias,quæ ad Pelagoniam sunt,mittit Sciathum & Peparethum,haud ignobiles vrbes diruit, &c. Sunt quibus libeat ad Persea,qui Iouis & Danaës filius erat,referre: qui Medusam occidit,& Andromedem alligatam saxo, liberauit.Propertius lib.2.

Andromede monstris fuerat deuota marinis,
Hæc eadem Persei nobilis vxor erat.

Cuius gesta Aphthonius vocat ἀθλήματα, Vide apud Ouidiū 4. Metamorph.

Vide

Vide prouerbium Erasmi: Gorgonem Perseus aggreditur. Quod dicitur de egregio facinore.

Quod Deorum antiquorum nomina, &c. Sunt autem iuxta quorundã sententiam, Deorum antiquorum nomina, Iupiter, Iuno, Neptunus, Minerua, Mars, Venus, Apollo, Diana, & tot, vt Apollonij recenset interpres, sunt à Græcis culti: Ζεὺς, ἥρα ποσειδὰν, δημήτηρ, ἑρμῆς, ἥφαιστος, ἀπόλλων, ἄρτεμις, ἑστία, ἄρης, ἀφροδίτη, ἀθηνᾶ.

Deorum antiquorum nomina.

Pyramides, &c. Elato in arctum tendentes erant constructę moles, quarum nonnullæ tam fuerunt altæ, vt miraculi loco fuerint. Vide Solinum cap. 41.

Pisistratarum fonte, &c. Per Pisistratas vel πεισιστράτιδας, intelligit Pisistrati nepotes vel posteros, hoc est, Athenienses, qui pulcherrimum fontem habuerunt, nouem fistulis aquam fundantem. Vnde ἐννεακρούνον appellarunt. Item καλλιρρόην, pulchrè fluentem Cuius meminit Thucydides lib. 2. belli Peloponnesiaci.

Stadium, &c. Eius duplicem rationem Suidas tradit. Alterã, qua intelligitur spatium, quod homo vnico spiritu, cursúque suo cõficere potest, quod nũc breuius, nũc longius pro currentis aut robore, aut fragilitate redditur. Alteram, quæ Geome-

trica,qua vtuntur Cosmographi, cuius meminit Plin.lib.2.cap.33. Continet autem sexcentos,& 25.pedes.

EXEMPLA DESCRIPTIONUM.

DEscriptionem habes subitæ tempestatis,apud Virgilium in 1.
Apud eundem in sexto,Caci domus.
Diluuij,apud Ouidium 1. Metamorphoseos.
Inuidiæ,lib.2.Famis,8.Somni,11.
Ætnæ apud Claudianum, & Gellium lib. 17.cap.10.
Iustitiæ,apud Gellium lib.14.cap.4.
Arcis Tarentinæ, apud Plutarchum in vita Annibalis.Et Cleopatræ nauis in vita Antonij.
Crotonis,apud Liuium.l.4.belli Punici.
Cyzici,apud Florum lib.3.cap.5.
Templi Hammonis,id est,Iouis Arenarij, apud Diodorum Sicul. in gestis Alexandri.

DESCRIPTIO HABITA-tionis Sancti Antonij apud D. Hieronymum, in Hilario-nis vita.

SAxeus & ſublimis mons per mille circiter paſſus ad radices ſuas aquas exprimit, quarum alias arenæ ebibunt, aliæ ad inferiora delapſæ, paulatim riuum efficiunt, ſupra quem ex vtraque ripa palmæ innumerabiles, multum loco & amœnitatis & commodi tribuũt. Hic pſallere, hic orare, hic operari, hic feſſus reſidere ſolitus erat. Vites arbuſculos plantauit. Areolam manibus ſuis ipſe compoſuit. Piſcinam ad irrigandum hortulum multo ſudore fabricatus eſt. Erat autem cellula non plus menſura, per quadrum tenens, quàm homo dormiens extendi poterat. Præterea in ſublimi montis vertice, quaſi per cochleam aſcendentibus arduo valdè viſu, duæ eiuſdem menſuræ cellulę viſebantur, in quibus venientium frequentiam, & diſcipulorum ſuorum contubernium fugiens, moratus eſt. Verùm hæ in viuo exciſæ ſaxo, oſtia tantùm addita habebant.

DESCRIPTIO GYMNA-
stica domus Reinhardi Lori chij Hadamarij.

SI nemo ringitur, aut sugillat, quòd Plinius omnem villæ suæ Laurentis formam sitúmque calamo depinxit, quæ (malum) insolentia fuerit, me naso suspensum, aut calumniis proscissum iri, si ad imitationem prudentissimi viri nouam meam, quam in patria (nó venustatis, aut vanæ iactantię, sed vrgentis, quam incendia fecerunt, necessitatis causa) modò fabricor, domum descripsero. Et cùm diuersis ab authoribus varia rerum, etiam humillimarum, genera, videamus descripta, eadémque extra omnem interpretantium malignitatem posita, quis, nisi Momo sit iniquior, mihi vitio dederit, quòd multorum honesta imitatu exempla secutus ego, Musam meam delienauero? Quæ longitudine multò spatiosior, quàm latitudine (propius aquilegium, siue puteum ciuicum Hadamariæ constructa videtur insula. Cuius lapideus, quo vndique cingitur, paries altus est triginta duos pedes, crassus autem in fundamento quatuor, in sublimi tres. Duos in effossa terra fornices habet satis profundos, atque pro facul-

cultatibus capaces, fenestellas modicas ferratas in curuaminibus, in recto sua cõtinentes armariola Quorum prior terrã quinque pedibus supereminens, hypogæũ potest appellari, quòd locus subterraneus, cellarum variarũ, vt oleraceæ aut salsamentariæ vicem explere possit. Inde ianua ducit in alterum muro discretum, qui paulò profundior, & à sole remotior, vini apotheca est, saxo stratus, & lacusculo, vnde, si fortè ruptis circulis vinũ effluxerit commodum exhauriri possit, adornatus. Vtriusque incuruo solario seni vnci grandes ferrei ex ordine sunt firmiter infixi, vt iniectis oblõgis perticis, superimpositísque tabulis constituatur pomarium, quod oporothecam vocare licet. In imo vtriusque fundo terra fuit arenosa, alicubi etiam glareosa, ad tolerandã molem grauiorem incommoda, vnde complures proceræ simul ac crassæ sunt alni positæ, quibus aliæ transuersariæ breuiores fortiter adfixæ, nec non grandiora saxa cõfertim fistucis impacta, firmamentum statuunt immobile, & quod negauit natura, compensant arte. Duos admittunt ingressus, alterum angustum, ex ipsis ędibus per compendiosum cochlidium descẽdentem, alterum multò laxiorem, per

quem

quem culearia dolia, magníque cadi vinarij, cisiis aut curribus aducti deuoluũtur. Huius tergo satis robusto superædificata est turris hexagonia, podio ten⁹ lapidea, cum muro, cui adhęret, domestico, sursum versum ducta, pari crassamento. Quæ non vulgarem ædificio commoditatem, ornatúmque reddit. Sinum à dextra recipit angulosum, ad flexos propanis arcus idoneum. Ibidem planulatum firmiorum ianua domus, à platea tribus erecta gradibus pandit atrium, in quo statim quatuor aliæ conspiciuntur: quarum vna quę spectat Occidentem, hypocausto præbet introitum: quæ Septentrionem, culinæ. Rursus quæ orientem, duæ sunt. Altera deducit in cryptam, altera vergit in contignationem domus infirmã. Principio gradibus quatuor ex atrio, scãditur in æstuarium, à culina muro separatũ, testudinis dorso prioris impositum, eo salubrius, quo magis sublimatum à terræ grauedinoso squalore, sitúque peminoso recedit. Ingredięti statim offertur à sinistra lapideus aqualis. Ibidem pictus Οὖτις ille, conqueritur de hominum, quibus in dies adficitur, iniuriis, qui cùm nihil faciat, accusatur omnia perperam facere. A dextra basi ferreæ suffulta fornacula, cuius præfur-

furnium peculiari ductu fumum transmittit in caminum. Ex aduerso autem mensa non omnino rustica, inciteg ræ, vel abaco proxima. Nec procul in muro sunt repositoria, vbi cum œnophoris culluli, calicésque reconduntur Fenestris illuminatum est pellucentibus, in quibus, vt in aliis, refulgent Musarum, patronorum, atque Mæcenatum insignia, cum primis eorum, qui aliquid opis absoluendo huic ædificio contulerunt. Solum asseribus abiegnis contabulatum est. Medium eius, qua patet Meridies, in imam dictæ iam turris sedem excurrit, quæ non modò iucundum hospitibus discumbendi locum, sed etiam omnia, quæ tribus in plateis geruntur, speculandi facultatem præbet. Sedilia vndique disposita, non solùm id sunt, quod vocantur, sed ita per ingeniosos arcularios constructa, vt cistarum vestiariarum, lintteariarum, aut etiam si velis, scrutiarum possint officio fungi. Circa easdem iconcularum variarum peristromata siue tapetes ita picti sunt, vt verorum desideratorum esse loco possint. Quorum in superficie Bias ille conspicitur, qui, cùm patriam eius Prienen hostes inuasissent, omnibus, quos modò sæuitia belli incolumes abi-

re

re passa fuerat, pretiosarum rerum pondere onustis fugientibus, interrogatus, quid ita nihil ex bonis suis secum ferret: Ego, inquit, vera bona mea mecum porto. Pectore enim illa gestabat, non humeris, quæ domicilio mentis inclusa, nec mortalium, nec immortalium manibus poterũt labefactari. Lacunaria coloribus distincta renident. Nec tabulæ coronamentis amœnis tortuosóque corymborum anfractu conspicuè desunt, in quibus ex ordine supellex stannea vel ænea disponi potest. Applicitum est cubiculum dormitorium, quod si voles, dić, clamorem, somnúmque excludit, vicinum item calorem recipit atque retinet, aut, vt ratio exigit, effundit. Inibi lectus est pedibus iligenis factus, circa quem tota parietis æqualitas historiã Solonis atque Crœsi, quæ apud Plutarchum habetur, coloribus expressam ostendit. vt animum à diuitiarum, mundanæque glorię curis (quę diu noctúque discruciare solẽt homines) abducens ad quietem inuitet, aut magis honesto studio dignã meditationem ingerat menti. Non procul inde Crassi caput cum dextra manu recisum, & ad Regem reportatum videtur, & aurum liquidum in rictum oris infusum, vt cuius animus

Ille, inquit Cicero Paradoxo primo, hæc ludibria fortunæ ne sua quidẽ putauit, quæ nos appellamus etiã bona.

mus arſerat, auri cupiditate,eius etiã mor
tuum & exangue corpus auro vreretur.
Et inibi Regina Tomyris caput Cyri am.
putari,atque in vtrem humano ſanguine
oppletum coniici iubet, non muliebriter
increpitans:Satia te ſanguine, quem ſiti-
ſti. Locus illuſtratus eſt tribus, binas in
muro ſediculas habẽtibus,feneſtris, quæ
vel Aquilonem inhibere,vel mitiorem, ſi
volueris,auram admittere poſſunt.Qua-
rum in confinio nugis vxoriis aptum lo-
culamentum eſt,inſertum muro tali arte,
vt ſi fures effregerint prima clauſtri repa
gula,nõ tamẽ,quod charum maximè ce-
latim aſſeruari velis, inuenerint. Solùm
atque lacunaria reſpondent iis, quæ ſunt
in hypocauſto.Coquina ab atrio cancel-
latis interſtitiis diſcreta eſt,vbi focus ſer-
ratis ferramentis, alariiſque ſtipatus, &
per quod fumus exit(quod alij vocãt in-
fumibulum, Græci καπνοδόκην) ſpiracu-
lum,ſaxo conſtructum eſt.Cuius gremiũ
in apſida curuatum, cacuménque pedes
aliquot altius tecto,moleſtias omnes fu-
mi,atque ſcintillarum euomit in aëra,tã-
tum,quod carnario ſufficit,relinquẽs. Et
vitreę feneſtrę borealem nullam intem-
periem admittũt:prope quas incluſa mu-
ro capſa porrigitur,variis vſibus idonea.

Hinc aquariolum, quã nonnulli lauatrinam appellant. Non procul offertur locus tabulis abiegnis cõcinnatus, vbi tudicularum, frixoriorum, patellarum, veruũ, catinorum, ollarum, ahenorum, creagrarum, lebetum, consimiliúmque repositoria. Solum pauimenti lithostroton est, vt etiam atrij. Ex hoc descensus est sex graduum in cryptam, quæ breui posticula, fenestrísque clatratis illustrata, triplicem in primis vtilitatem adfert. Etenim à dextra cum opaco baptisterio, colloquiísque balineum, habet vel asaminthum, ibíque adiunctum apodyterium, quod ita conditum, vt aliàs etiã penuaria cella possit esse. Nec deest anaclinterium quod ab aliis accubitũ appellatur. E regione gurgustiũ est, equorum etiam vacerris, lignísque recipiẽdis accommodum. Eius tabulatum, quam contignationem domus infimam appellaui, solerter aduersus incendia pauimentatum est. In id ex atrio gradiculis quinque scanditur, & pedes decem à primo totius domus solario distat, commoditates totidem, quot locus inferior, importans. Nam quà culinam spectat, pędagium est, seu potiùs famularum cubile, cui adstructum ornitotrophion, siue gallinarium, vt excubitorum alitum cãtibus

exci

excitatæ ſurgāt ad ſoluēda pēſa. Ex aduer ſo, vbi farinario girgillis item atque rhō- bis eſt locus, ſcalæ ſunt quibus aſcēditur ad dictarum iam partium domus ſolariū primum, quod hoc modo complanatum atque confectum eſt: Quernæ complures validæ trabes ex ordine parum admodū inter ſe diſtantes, ita muro ſunt incertæ, vt vtrinque capita extrema ruderibus cæ- mentitiis obtecta, nihil emineant, deinde earum lateribus in rimas tanquam ſulcu- los duos vngues profundos diffiſſis, impa cti ſunt diſſertim paxilli ſeſquipedales, ha bentes vndique circumuolutos, regyra- tóſque ſeptenos, aut octonos funiculos longiuſculos, nexòs ſtramine, quod limo lutóque tenaciſſimo perlitum cōtortum, atque ſubactum eſt. Poſtmodò tectorium omne lignum occultans, arenatum ſuper- inductum, cæmentitiúmque pauimentū, cylindro coæquatum, certiſſimum con- tra incendia tutamentum. Huic ſuper- ſtructa ſunt, cum ſuis ſcimpodiis, & appa ratu Muſas non decente, conclauia, quo- rum propriæ trabes & fabrica, lapidibus quadratis ſectilibus ſuffulta, non at- tingit inferiorum ligna, vt incendij for- tuitò ſuborti flāma ſubiectis nocere non poſſit. Circa eadem proceſtrion eſt, ex

quo per murum transitus in æstuarium, inferiore maius, quod vel diȩta, vel si voles triclinium insigne, cum heliocamino poterit esse. Eius quoq; vt inferioris, medium euagatur in turrim, quod non minoris cõmodi, quàm amœnitatis cœnaculum prȩdicari potest. Apparatus autem & dispositio ferè eadem, quæ substructi hypocausti: diuersa tamen picturarum genera. Nam, vt reliqua trãseam, hîc Aristippus naufragus coloribus effigiatus, suis ciuibus enũciat, ac suadet, vt eas possessiones filiis parent, quȩ cum naufragio enatare possint. Illic inter Reges Plato, Beatum terrarum orbem futurum prædicat, cùm aut sapientes regnare, aut Reges sapere cœperint. Nec cubiculum (vt etiam cominus insurgentium xysticorum possit esse capax) annexum, neque solum dolatis asseribus, sed aduersus ignes cæmentis obductum est. Prope scalas, quas dixi, latrinæ secessum habent. Non procul inde murũ trabes duæ crassiores penetrant, & tãtùm in sublimi supra plateã extant quantum ad anabathra, quibus in supremum solarium ascenditur, sustẽtanda sufficiunt, quæ sunt extra domum erecta quo maius spatium intrinsecus relinquant, nec incendia suborta locum peruium

uium habeant, vnde desuper cadant, aut ex edito delabantur in structuram subiectam. At eadem ianua transitúsque scansilis tam latus est, vt cum frumẽtario sacco rusticus expeditus peruenire possit in granarium. Quod supremum, vt recẽsui, solarium, eodem modo, & qua substructũ ratione complanatum est. Omnes enim trabes quantum fieri potuit, contra flammas integumẽtis & incrustationibus obtectæ sunt. Earum tamen extrema capita, quibus tigni, quos alij vocant telamones, inseruntur, atque iis tectum quasi fulturis sustinetur, ignibus ita sunt obnoxia, vt vim patientibus facilè poterit succurri. Hoc in loco muri desinunt, tectúmque succedit. Sed impositum est turri sesquipe dextans ędificiolum amœnum, quod podium vel exedrã vocare libet. Id subliciis validioribus suspensum est, vndique fenestras habens in quibus sol nascitur cõditúrque. Quòd si iuxta sententiam. Horatij domus laudatur, lõgos quæ prospicit agros, hoc laudibus euehẽdũ erit, cum velut è specula totam ferè Hadamariam intueatur, latósque prospectet cãpos, atque nemuscula cũ primis Trupeliana. Musis igitur destinatũ, quæ cacuminibus delectantur. In eo cum grammatophylaciis

 est

est bibliotheca, quæ totam Hadamariam ad bonarum artiũ disciplinas inuitare videtur. Cuius in parietis spatio dormiens Alexãder Iliadẽ Homeri sub puluino habet. Eius tectum non fastigiatum, in fine pinnaculum ostentat obæratũ. Subest tabulatum peristerotrophio nõ incommodum. Atqui multo laxior ad eruiliam auenámque recipiendam cõtignatio tabulata est sub totius continguæ domus tecto. Quod ipsum nõ coctilibus laterculis, aut lapideis tegulis instratum, sed pro tẽpore contextum hoc modo: Tigillis atque scãdulis adfixæ sunt validæ crates viminee quæ luto tenacissimo constipatæ, atque ita strictim condensatę sunt, vt vtrinque nihil appareat lignorum: huic cõspissato glutinamento stramentorum fasces ingesti, lineáque pala sunt æqualiter adaptati. Quæ tectorum genera sunt agrestia quidem, sed Musis tamen, operoso nullo splendore gaudentibus, non indecora, & durabilia satis, incendiorúmque tempore multo conducibiliora, quàm vel lateritia, vel lapidea. Siquidem illis correptis flãma parum incõmodat, sed stramentitia tegumenta solummodò lambit, atque raptim sine horrore magno depascit, reliqua tanquàm vaporibus indurata crusta relinquit intacta.

intacta. Atqui Vulcanus in hæc magnam exercet tyrãnidem: etenim tota non modò corripit, & absumit, sed etiam auxilio venientibus terrorem incutit, atque profligat: in aduersos enim fragmina cãdentia, voluit, & crepitantibus flammis horrisonóque fragore tanquam igneam grandinem eiaculatur, hostiúmque more tela fulgurantia torquet, aufértque prospectu, & auxilij spem omnem. Documento fuit ipsa Hadamaria, & stadium ab ea distans, Iosti Sudij clarissimi doctoris patria Elssa, per clandestinos Germaniæ vastatores nuper incensa. Vbi certa didicisses vtrorúmque discrimina. Porrò mediis in flammis cùm circumsecus omnia flagrarent, vidisses illa stare, magnóque conatu se defendere, aut labořãtia manus poscere: hæc autem ignibus superata, non modò cõcidere, sed etiam vt dixi, auxiliaturos in fugam crudeliter compellere. Hæc de domus tecto, atque iis quæ sunt intrinsecus. Iam, si vacat, quæ forinsecus, audi: Totus vndique murus læuigatus, ac dealbatus est: Coria laterum atro distincta colore. Illius in medio tria tribus in locis foramina propemodum tetragona vidẽtur, inscriptionibus destinata. Primum igitur, quod in turris medio cõspi-

citur, talibus verſiculis exornatū eſt qui lachrymabile tempus, quo tota deflagrauit Hadamaria, domus hæc quoque reædificari cœpta, memoriæ produnt:

Diua redēptoris poſt incunabula Chriſti,
Mille ac quingenti cum quadraginta fuerunt
Anni menſis habens cognomina Martis, & eius
Nuntia poſt decimam fati lex quarta ſiniſtri,
Solis & hęc retinens à iudice nomen, & huius
Nona furēs ſiccis ventis borealibus hora,
Qua ſacer emiſit verbū cæleſte miniſter,
Cūm caderet rapidis Hadamaria prodita flammis.
Pòſt domus hæc anno reparari cœpta ſequenti.

In ſupremis eius loci feneſtris, aurea Stoicorum illa ſententia legitur: ὁ μό-νος σοφὸς πλούσιος. Id eſt, quod ſolus ſapiens diues. Qua mortalium, quorum infinitus vbiq; numerus, Philargyria perditorum greges monent, longè pluris virtutem quàm diuitias æſtimandas eſſe, quòd harū gloria fluxa ſit, atque fragilis: ſed immortalis illa, quæ nec eripi, nec ſurripi poſſit, neque naufragio, neque incendio amit

amitti:qua præditi qui ſunt, ſolos eſſe diuites; cùm ſoli poſſideant res & fructuoſas & ſempiternas, ſolíque(quod,authore Cicerone,proprium eſt diuitiarum) contenti ſint rebus ſuis. Duo reliqua in medio ſunt eius muri, qui portam anteriorẽ, ſiue molarem ſpectat: quorum priori tale tetraſtichon: quod ipſa domus proloquitur,eſt ſculptum,

Quod mihi ſit nomen quæris fortaſſe viator:
Siſte gradum,tali carmine certus eris.
Huc Mœcenates quia dona tulêre, quòd auſus
Hæres me tenuis condere,Muſa vocor.

Alteri tale Saphicon.

Ipſe Reinhardi pater huc amuſſis
Contulit primæ lapides,nepoti
Debet hinc noſtro domus ipſa longè
Charior eſſe.

Et quibus profectò liberis non chariſſimum id fuerit, quod vicinorum teſtimoniis boni parentes, vel dixerint ,vel fecerint memoratu dignum. Sub imis autem eius loci feneſtris, longum, ídque paulo rudius & grauius, ne poſſit alıorſum trãſferri, ſcamnum faginum eſt poſitum, vbi tranſeuntes viatores delaſſati quieſcere, aut ſenes apprica i, aut ciues Hadamarij

considere poſſint, de rebus publicis tractaturi, aut animi demulcendi gratia nugas acturi, retíque ventos quod aiunt, venaturi.

DESCRIPTIO SERPENTUM, *è Lucani libro Nono deſumpta.*

ILla tamen ſterilis tellus, fœcundáque nulli
A rua bono, virus ſtillantis tabe Muduſæ
Concipiunt, diróſque fero de ſanguine rores.
Quos calor adiuuit, putríque incoxit arenæ.
Hinc quæ prima caput mouit de puluere tabes
Aſpida ſomniferã tumida ceruice leuauit.
Plenior hinc ſanguis, & craſſi gutta veneni
Decipit: in nulla plus eſt ſerpente coactũ.
Ipſa caloris egens gelidum non tranſit in orbem
Spõte ſua: Niſóque tenus metitur arenas:
Sed quis erit nobis lucri pudor? inde petuntur,
Hinc Libycæ mortes: & fecimus aſpida inertem.

At non

At non ſtare ſuā miſeris paſſura cruorem
Squamiferos ingens hæmororhis explicat orbes,
Latus & ambiguæ coleret qui Syrtidos arua.
Cherſydros, tractíque via fumante chelydri,
Et ſemper recto lapſurus limite Cēchris
Pluribus ille notis variatā tingitur aluū,
Quàm paribus tinctus maculis Thebanus Ophites.
Cōcolor exuſtis, atque indiſcretus arenis
Ammodites, ſpináque vagi torquente Ceraſtæ,
Et Scytale ſparſis etiam nunc ſola pruinis
Exuuias poſitura ſuas: & torrida Dipſàs:
Et grauis in geminum vergēs caput Amphisbena.
Et natrix violator aquæ, iaculíque volucres
Et contentus iter cauda ſulcare Phareas:
Oráque diſtendēs auidus ſpumātia Præſter:
Oſſáque diſſoluens cum corpore tabificus Seps:
Sibiláque effúdens cūctas terrētia peſtes.
Ante venena nocēns, latè ſibi ſummouet omne
Vulg⁹, & in vacua regnat baſiliſcus arena.

Vos

Vos quoque qui cunctis innoxia numina terris,
Serpitis aurato nitidi fulgore dracones.
Peſtiferos ardens facit Aphrica, ducitis altum
Aëra cum pennis, armatáque tota ſecuti
Rũpitis ingentes amplexi verbere tauros:
Nec tutus ſpatio eſt elephas, datis omnia letho,
Nec vobis opus eſt ad noxia fata veneno.

DE THESI.

CAP. XIII.

THeſis, id eſt, cõſultatio, ſt rei alicuius inueſtigandæ per orationem conſideratio, vel diſquiſitio. Conſultationum autem aliæ ciuiles ſunt, aliæ contemplatiuæ. Ciuiles ſunt, quæ actionem habẽt ciuitati accommodatam, velut: An ducenda ſit vxor, an nauigandum, an muri faciendi. His enim omnibus ciuitatis ſtatus continetur. Contemplatiuæ

uæ verò, quæ ad ſolam animi conſiderationem pertinent, videlicet: An globoſum cœlum, an multi ſint mundi. Hæc enim in vſum hominibus non veniunt, ſed mente ſola peruidentur. Differt autem conſultatio ab Hypotheſi id eſt, cauſa, quòd cauſa definita eſt, conſultatio verò indefinita. Definitio autem fit perſona, re, cauſa, & reliquis, vt muri ſunt-ne faciendi: perquiſitio eſt ſine perſona. Quod autem inuadentibus Perſis Lacedæmonij conſultum, muro Spartam circundare, cauſa eſt. Perſonam enim habet, Lacedæmonios deliberantes? Rem, murum Spartæ addere. Cauſſam verò, inuadentes Perſas. Prima autem omnium præexercitamentorum conſultatio cõtradictionem, & ſolutionem, ſecundum quæſtionem admittit. Diuiditur ergo Theſis primùm in Ephodum, id eſt, in procœmion, ex directo ad narrationem tendens, quem aggreſſum procœmii lo-

co

co pones. Hinc finalibus vteris capitibus, legitimo, iusto, vtili, & possibili.

THESIS: AN DVcenda vxor.

Aggressus vice proœmij.

SI quisquam omnia pariter laudare volet, is mihi matrimoniũ laudet: demissum enim ex cælo est; ipsúmque rursum cœlum Diis impleuit, eósque procreauit, quorum munere paternum hominibus tribuitur nomen: eisdémque quos progenuit, dedit rerum naturam tuendam. In terras autem acceptum, reliquis omnibus originem dedit, quæque singula natura sua fluxa caducáque erãt, stabiliuit posteritate, æternitatemque ipsis successione adinuenit. Primùm autem maximè ad fortitudinem, subeundóque constanter pericula homines impellit. Quis enim vxo rem liberósque defendere, quis pro iis bella mouere recusat? quo fit vt cum

eorum

eorum amore arma sumantur, maioribus certetur animis, lubẽtiúsque Martis subeatur euentus. Quin iustos etiã, nedum fortes homines efficit. Cognationem enim necessitudines, iuráque tribuit, quorum respectu metúque ab inferenda iniuria homines coercet: itaque iustitiam simul docet cum fortitudine. Sed & sapientes facit, quippe quibus charissimorum pignorum iniicit prouidentiam atque curam: quódque maximè quis miretur, ipsam temperantiam secum adfert matrimoniũ, & in mediis voluptatibus modestiæ quoque inuenit locum: legẽ enim libidinibus præscribens temperantiæ fide voluptates coercet: quæque ipsa per se accusatur voluptas eam matrimonio coniunctam laudamus. Si ergo matrimonium Deos dedit, & procreando posteritatem omnem firmat, si fortes idem, iustósque facit, & sapientes præstat, & temperantes: quis est, qui non

pro

pro virili, quatenus possit, ipsum sibi putabit laudandum?

Cõtradictio. *Sanè, inquis: sed calamitatum multarum matrimonium est caussa.*

Solutio. *Fortunam mihi videris, non matrimonium accusare. Quæ enim aduersa hominibus accidunt, eorum fortuna est causa, non matrimonium. At contrà, Quæ læta matrimonium tribuit, ea certè nequaquam fortunæ accepta possunt referri. Rectius ergo est, matrimonij bona laudare, quàm accusare mala, quæ ex ipsa afferuntur fortuna. Iam verò si quis maximè humanorum casuum aduersa volet matrimonio assignare, nihilo tamẽ idcirco magis fugiendum erit. Nam si qua reliquis in rebus nos offendunt, ea continuò nos ab ipsarũ cura deterrebunt. Agedum, singulas excutiamus artes: omnes habent aliquid quod quis accuset. Agricolæ procellis infestantur, & per grandinem fame contabescũt: non tamen, si*

ſi quos tempeſtas offendit, ideò ſtatim agros reliquunt, ſed perſeuerant colere. Neque nautæ, ſi quid ex cælo accidit ipſis, continuo poſt tempeſtatem diſſoluunt naues, ceſſántque nauigare deinceps metu eorum, quæ pertulerunt: verùm difficultates fortunæ tribuentes, ad opes, quas mari parauerunt, reuertuntur. Bella etiam pugnæque militantium abſumunt vitam, non, quia occumbũt aliqui, idcirco deſerunt militiam, ſed quia pugnantes ob fortitudinem laudantur, hoc ipſo etiam, quòd ceciderunt, gaudent, & inſtantem fortunæ aſperitatem præſenti gloriæ bono rependunt. Neque enim propter mala meliora fugienda ſunt, ſed bonorum cauſa etiam aſperrima perferenda: Nonne ergo abſurdum eſt, agricolas, nautas item, & milites difficultates meliorum gratia tolerare, matrimonium verò nobis auerſandum putare, quia habeat aliquid quod offendat?

Contradictio. *Sanè, inquis, sed viduitatem mulieribus, puerisque orbitatem affert.*

Solutio. *Mortis hæc mala sunt hancque nobis difficultatem circundedit natura, quam tu quidẽ accusare mihi videris, quòd non homines effecit, vt dii essent: accusaréque matrimonium, quòd non diis mortales coniunxit. Quid insimulas matrimonium eorum, quorum est apud mortem causa? Cur nuptiarum dicis, quòd ipsius est natura? Patere perire eum, qui natus est, quocunque tandem pereat modo. Quòd si occidũt homines quia nati sunt, eadémque via coniugem viduam relinquunt, natósque ex se filios faciunt pupillos: Quid? hæc matrimonii dices culpa fieri quæ solùm ab ipsa fiunt Natura? At ego è contrariò orbitatem, viduitatémque puto matrimonio resarciri. Mortuus est illi pater, eóque nomine pupillus est, reddit rursus alium sibi matrimonium patrem. Itaque hoc malum non ex matri-*

monio

monio prodit, ſed matrimonio occultatur, ſitque matrimonium non cauſa orbitatis, ſed abſcondit potiùs ipſam & reſtaurat: Sic viduitatem quoque quam obitus mariti attulit Natura, matrimonium nouis iterum nuptiis immutat. Quam enim mors reliquit viduam, hanc rurſus matrimonium viro coniũgit: atque velut conſeruator muneris ſui ea quæ dedit initio, ablata quoque reſtituit. Auferre ergo viduitatem ſolet matrimonium, non facere: Pater quoque morte liberis orbatur, rurſúmque alios matrimonio aſſequitur, ſitque ſecundo matrimonii munere pater cui id, quod ſemel iam habuerat, paternum nomen, erat oblatum. Quid ergo matrimonii bona in crimen ipſius conuertis? Videris mihi non arguere, ſed laudare nuptias velle. Quãdo enim enumerare nuptiarum bona cogis laudator matrimonii factus es potiùs quã reprehenſor, vituperánſque matrimo-

ninm vt recenseamns, laudes ipsius adducis, causámque præbens munera sua recognoscendi nobis, eo ipso quòd crimina tua refutamus.

Contradictio. *Esto, inquis, sed laboriosa tamen res est matrimonium.*

Solutio. *Verum: sed labores quoque matrimonium soluit, & auferuntur per nuptias quæcunque exercitos homines, reddunt. Vitæ tranquillitas est, cum muliere sociari: quantulum autem virum in thalamo vxori coniungi? iam quanta cum voluptate puer expectatur, speratúsque se profert, & in lucem prodiens, mox patrem appellat. Additur deinde arti alicui discendæ patrisque fit laborum particeps In concionibus exinde versatur, pascitque in senecta patrem & prorsus in quodcunque res ipsa poposcerit, aptum se expeditúmque præbet.*

Epilogus. *Adeò non est oratione recensere, quãta matrimonium deferat bona. Ingens ergo*

ergo res est matrimoniũ, & Deos procreans, & mortalibus vt dij esse videãtur, successione præstans: ac omneis qui nuptiis initiantur instituit, vt iustitiam colant, temperantiam obseruent: quin & reprehensas alioqui voluptates, honestas facit. Idcirco plurimi faciendum esse matrimonium, inter omnes facilè constant.

SCHOLIA.

GRæci Rhetores Thesin appellant quæstionem vagam, nullis circunstantiarum cancellis inclusam, Latini quæstionem infinitam. Cicero in Topicis Propositum. In Partitionibus Consultationem, Priscianus Positionem dixit, vt, An ducenda vxor, An colenda sit amicitia, An nauigandum, An sit bellum gerendum, An discendæ literæ Græcæ. *Thesis.*

Hypothesim autem vocant quæstionem finitam, quæ habet in quæstione certas personas, loca, tempora, & reliqua genera attributorum. Hanc Cicero in Partitionibus controuersiam, in Topicis causam appellat, vt sitne Cæsari bellum suscipiendum aduersus Pompeium An Syl- *Hypothesis.*

læ administranda Respubl. An Græcæ literæ discendæ destinato Theologiæ. An Cato tempore belli ciuilis rectè duxerit Martiam vxorem. Vide Quintilianum libro 8.cap.5.Idem lib.2.cap.1. ait, Antiquis hoc fuisse ad augendam eloquentiam genus exercitationis, vt Theses dicerent. Et Cicero in oratore ad Brutum: Aristoteles inquit, adolescentes ad copiam Rhetorũ, in vtramque partem, vt ornatiùs & vberius dicere possent exercuit. Rodolph. Agricola li 2 ca.8. Thesin quæstionem vocat *κατηγορικὴν*, id est prædicatiuam, quæ nullis certis finibus temporum, locorum aut personarum concluditur, vt: An accedendum ad Rempub. Hypothesin, conditionalem, *ὑποθετικὴν* vt: Sitne Socrati accedendum ad Rempub.

Locus cõmunis à Thesi differt.

Magnam autem habent *θέσεις*, cum loco communi similitudinem: sed hoc differunt, quòd locus communis ad amplificandam & augendam causam assumitur. Thesis ad explicandam & probandam. Et illo quasi certa re declamitatur: hac disputatur & differitur. Denique ille affectuum, hæc cõsiderationis est. Priscianus inquit: Inter Locum communem & Positionem hoc est differentiæ, Quòd Locus communis est conuictæ & manife

stæ

ſtæ rei exaggeratio, Poſitio autem dubiæ rei quæſtio?

Aliæ ciuiles, &c. Has Græci πολιτικὰς appellant: quæ ſunt earum rerum, quæ in ciuitatibus vſurpantur, ac fiunt publicè aut priuatim: Ducendæ ne vxores, nauigandum ne ſit, ædificandum, ambulãdum. Huiuſmodi & illæ Ciceronianæ ſunt, de quibus ipſe Attico ſcribens libro nono. Sed tamen ne me totum ægritudini: inquit, dedam, ſumpſi mihi quaſdam tanquam θέσεις, quæ & πολιτικαὶ ſunt & temporum horum, vt & abducam animum à querelis, & in eo ipſo, de quo agitur, exercear. Ea ſunt huiuſmodi: εἰ μενετέον ἐν πατρίδι; τυραννουμένης δὲ αὐτῆς, εἰ παντὶ τρόπῳ τυραννίδος κατάλυσιν πραγματευτέον, &c.

Contemplatiuæ, &c. Has alij ſpeculatiuas appellant, Græci θεωρητικὰς, quòd ſola animi ratione explicari, & intelligentia ſoleant comprehendi, vt animus ſitne natura aliqua. Et eadẽ ne mortalis. Et mundus ne extiterit aliquo tempore. Item, ſit ne ſyderum Muſica. Plinius libro 2. ca. 22. Item, ſint ne Antipodes. Earum quæſtionum magnam copiam habent Scholaſticorum παραδιατριβαὶ, cuius generis hoc eſt, An homo creari potuerit ἀναμάρτητος. Et id genus alia innumera.

In iis contemplatiuis conſultationibus an ſit, quid ſit, quale ſit quæri ſolet Quin. lib. 3. c. 5.

An globosum cælum, &c. Priscianus inquit, An pilæ formam habeat mundus.

An multi sint mundi, &c. Quod nonnulli voluerunt. Vide Ciceronem de vniuersitate. vnde Alexander, cum eius comes Anaxarchus, ex authoritate Democriti, mundos innumerabiles referret: Heu me, inquit miserum, qui nec vno quidem sum potitus, vt recenset Valerius lib. 8. cap. 14. Vide Plutarchum in Alexandri vita. Et Q. Curtium. Vide Cic. 1. Tusc. quæst. Hinc illud Iuuenalis.

Vnus Pellæo iuueni non sufficit orbis.

Sunt item Quæstionum aliæ simplices, aliæ compositæ. Simplices, vt: An luctatione sit exercendum, An declamandum. Compositæ, vt: An luctatione exerceadum, siue agricultura. An declamandum sit ex chartis, siue memoriter cum decora vultus atque gestus moderatione.

Inuadentibus Persis, &c. Historia habetur apud Thucydidem. Et bellorum Lacedæmoniorum cum Persis Orosius meminit lib. 3. cap. 11. Plutarchus in vita Aristidis scribit, Lacedæmonios à Persis trophæa retulisse.

Sparta, quæ etiã Lacedæmon.

Sparta, &c. Sparta vel Sparte, fuit vrbs Laconiæ, nullis ab initio muris cincta. Vnde Agesilaus percontanti, quã ob causam

ſam Sparta nõ circũdaretur muris: oſtenſis ciuibus: Hi, inquit, ſunt Spartana mœnia. ſignificans nullo Reſpublicas munimẽto tutiores eſſe, quàm ciuium virtute.

Diuiditur Theſis. &c. Primùm, inquit, ingreſſus aliquis ad argumentationem vice exordij erit: deinde excutiendi loci ſuaſoriarum, honeſti, vtilis, facilis, neceſſarij, &c. Et ſi quid probabiliter contradici poſſe videatur, hoc ſuo loco refutandum erit: poſtremò breui epilogo velut perorandum, authore Moſellano.

IN EXEMPLVM.

Deis cælum impleuit. &c. Vnde Cicero primo Tuſculanarum. Quid? totum prope cælum nónne humano genere completum eſt? &c. Diuus Ambroſius 32. quæſt. 1. Nuptiæ inquit terras replent, virginitas Paradiſum. At Varro putabat vtile, vt ſe homines Diis genitos mentirentur. Vide Auguſtinum de Ciuitate, libro tertio, capite quarto.

Aeternitatem adinuenit, &c. Vnde Plato de legibus, quarto dialogo: Genus, inquit, hominum immortale hoc modo in ſempiternum perdurat, quod filiorum filios relinquendo, nunc & idem ſemper

Fortitudo.

per generationem immortalitatem adipiſcatur. Nefas autem eſt immortalitate ſeipſum ſponte priuare. Hac verò ex animo ille ſe priuat, qui filios & vxorem negligit.

Succeſſione,&c Hoc eſt, per diſceſſionem aliorum in aliorum locos. Etenim morientibus aliis, alij rurſus naſcuntur. Hinc Homerus homines arborum foliis comparauit. Vide Eraſmum in prouerbio, Homo bulla.

Ad fortitudinẽ,&c. Ciues enim vt liberos & vxores defendant, fortiter pugnãt. Et Scipio vltimo conflictu cum Annibale congreſſus, milites adhortando, dixit, adeſſe finem belli, in manibus eſſe prædam Carthaginis, ſi fortiter pugnauerint, reditum datum iri in patriam, ad parentes, liberos, coniuges, Penatéſque Deos.

Prouidentiam,etc. Qua perſpiciunt parentes, quæ liberis bona, vtilia, honeſtáque ſunt. Pars eſt enim prudentiæ bonarum aut malarum rerum & vtrarumque ſcientia, vt ait Cicero, ſecundo de Inuentione.

Temperantiam,etc. Hæc eſt firma animi, & moderata dominatio rationis in libidines, atque alios non rectos impetus, vt ait Cicero. Cuius partes, Clementia, Continentia,

nentia, Modestia.

Accusatur voluptas, etc. Cicero secundo de Finibus scribit maximas virtutes iacere dominante voluptate: quam malorum escam Plato vocauit, quòd homines ea, velut hamo pisces capiantur. Et Archi tas Tarentinus ait nullam capitaliorem pestem hominibus à natura datam, quàm voluptatem. Cuius meminit Cicero de Senectute.

Si ergo, etc. Epilogus est hactenus dictorum, quæ ab honesti partibus deduxit matrimonium laudando. Diuiditur autem honestum in laudabile & rectum. Hoc ipsum rursus diuiditur in iustitiam, fortitudinem, prudentiam, modestiam. Vide Ciceronem tertio ad Herennium.

Calamitatem causa, etc. Vnde Menander, ὁ μὴ γαμῶν ἄνθρωπος, οὐκ ἔχει κακά, Qui non ducit vxorem homo, non habet mala. Ἄλυπον ἕξεις βίον χωρὶς γάμου, Id est, sine dolore vitam transiges, si non duxeris vxorem. Matrimonium, vt Erasmus ait 4. Apoph. comitatur perpetua solicitudo, dotis exprobratio, affinium graue supercilium, molesta socrus, incertus euentus, iuges querelę, atque rixæ.

Matrimonij mala.

Iuue

Iuuenalis Sat. 9.

Semper habet lites, alternaque iurgia lectus,
In quo nupta iacet, minimum dormitur in illo.

Agedum, &c. Fidei faciendæ gratia vtitur inductione: & ostendit nullum vitæ genus esse, quod non suas habeat molestias, Sapienter Solon aiebat: Si in vnum locum cuncti mala sua contulissent, futurum vt propria deportare domum, quàm ex omni miseriarum aceruo portionem suam ferre mallent, vt ait Valerius lib. 7. cap. 2. Meminit Erasm tertio Apophtheg.

Cælestiū iniuriarum duo genera.

Per grandinem, &c Vt si de cælo vel arbores, vel segetes fuerint tactæ Cælestis autem iniuriæ duo sunt genera: Vnum, quod tempestatem vocamus, in quibus grandines, procellæ, cæteráque similia intelliguntur: quæ cùm acciderint, vis maior appellatur. Alia sunt illa, quæ silente cœlo, serenisque noctibus fiunt nullo sentiente, nisi cùm facta sunt: Publica hæc & magnæ differentiæ, aliis rubiginem, aliis vredinem, aliis carbunculum appellantibus, vt ait Plinius lib. 18. cap. 28.

Dissoluunt naues, &c. Tempestatibus iactati non statim deserunt nauigationes sed mox reficiunt rates quassas, indociles pauperiem pati.

Lau-

Laudantur, etc. Qui fortiter in prælio rem adminiſtrarant, ab Imperatoribus laudabantur, atque fortitudinis præmia conſequebantur coronas ciuicas, obſidionales, vallares, caſtrenſes, ſtatuas, triumphos, mortui etiam laudibus euehebantur. Quinimo, vt inquit Imp. Iuſtinianus, qui pro republica perierunt, per rerum geſtarum gloriam ſemper viuere intelliguntur, vnde etiam patribus in excuſationibus tutelarum proſunt tanquam viui.

Gaudent, etc. Lætantur qui fortiter pugnando ſuccubuere. Sic Epaminondas qui ſanguine & ſpiritu deficiens, Non finis eſt inquit, vitæ meæ, ſed melius & altius initiũ adinuenit. Nunc enim veſter Epaminõdas naſcitur, quia ſic moritur, vt ait Valerius libro tertio capite ſecundo.

Laborioſa res, etc. Vnde illud Cynici Crateris, τέκνα π.'νοι Vide Eraſmum in prouerbio: Optimum non naſci.

Labores ſoluit, etc Hinc Metellus ille Numidicus aſſeuerabat: Nullas plerunque eſſe in matrimonio moleſtias: ſi quæ tamen accidere nonnunquam viderentur, paruas & leues, faciléſque toleratu eſſe dicebat, maioribúſque eas emolumentis & voluptatibus obliterari, eaſdemque ipſas

ipsas nunquam omnibus, neque naturæ vitio, sed quorundam meritorum culpa & iniustitia euenire. Vide Gellium libro primo, capite sexto.

Pascit in senecta, etc. Iuxta prouerbium ἀντιπελαργεῖν, quod est, parentes ætate fessos nutrire, mutuámque vicem repēdere.

THESIVM EXEMPLA: PRIMI argumentum tale est: *Quòd non ducenda sit vxor: vbi Thesis contrariis Aphthonij locis tractata, studio exercitij.*

Exordij formula.

CVm iuxta vetus prouerbium: Ignis, mare, mulier, tria mala sint, mihi plurimum decipere videntur, qui se coniecerint in flammas, in fluctus, & in matrimonij calamitates Hoc ipsum dissuadendi studio cumprimis Homerus ait: vsque adeò nihil improbius mulieréque peius. Et temporibus hodiernis strenuè dant operam mulieres, ne Poëtarum grex vaniloquus omnino fuisse reputetur, qui fœmina nihil pestilentius esse confirmarunt Et mulierem omnem esse malum, perquàm venustè significauit Lacon quidam, qui cùm vxorem duxisset perpusillam dicebat

bat è malis quod minimum esset, eligendum, Quippe λύχνου ἀρθέντος γυνὴ πᾶσα ἡ αὐτή.

Ab indignitate matrimonij.

Non eo inficias, matrimonium institutum à Deo, sed ab eodem etiam, adiectos tot laborum sudores, tot molestias denique dolores, inficias non eo. Et quod ab initio bonum erat, iam vel temporum iniuria, vel hominum malitia factum est longè deterrimum, vt multò citiùs Plutonia regna cacodæmonibus repleat quam Diis cælum.

A pusillanimitate.

Milites ignaui sunt, & cor in pedes iis decidere solet, quibus domi sunt vxores atque liberi. Etenim extra telorum iactus esse, & post principia se continere laborant, id vnum curantes, vt integri maneāt ac illæsi, ne si fuerint interfecti, relinquāt viduas atque pupillos. Cæterùm qui paulo fuerint animosiores, à suis obiurgantur, iuxta illud Penelopes:

Ausus es ô nimium, nimiúmque oblite tuorum, &c.

Ab iniustitia.

Iniquos facit ad iram concitans coniugium. Hæc ipsissima est officina rixarum, vt portus tranquillitatis cœlibatus, vnde illud: Qui non litigat, cœlebs est. Deinde, qui obstricti sunt matrimonio, coguntur indies magnum in vsus domesticos

ſticos ſumptum facere, ad vxores liberos & familiam alendam. Et deficiente crumena, per fas, pérque nefas pecuniam corradunt, ſecum aſſiduò dicentes:

Vnde habeas quærit nemo, ſed oportet habere:

Lucrum pudori præſtat.

Et genus & formam Regina pecunia donat:

O ciues, ciues, quærenda pecunia primùm eſt,

Virtus poſt nummos,

Quantum quiſque ſua nummorum ſeruat in arca,

Tantùm habet & fidei.

Prima fere vota, & cunctis notiſſima templis

Diuitiæ vt creſcant, vt opes, vt maxima toto

Noſtra ſit arca foro: Vt ait Iuuenalis.

Ab intẽperantia. Quotuſquiſque eſt, qui non matrimonium contrahat, vt ſponſi (quòd aiunt) vitam victurus perfruatur voluptate, ac ſubet in libidinem, curétque hoc vnum, vt laſciuum interueniat illud: ζωὴ καὶ ψυχή,

Epilogus. Quis igitur matrimonium laudibus euehendum æſtimet, cùm inferorum regna magis quàm cælorum adaugeat, cùm iniquos faciat, contineátque vitam obſcœnis

ſcœnis

ſcœnis plenam voluptatibus, ac earum venenatis illecebrarum præſtigiis incubans, adducat malorum (quod aiunt) Illiada, vt γυναικῶν ὄλεθροι, prouerbio locum fecerint.

Sed ais, quæ ſunt in matrimonio mala, ipſi fortunæ ſunt aſſignanda. *Contradictio.*

Id immeritò facis. Nam ſi viri cœlibes viuerent, à plurimis afflictionibus liberi manerent. nunquam agricolæ aſſiduo tãto labore terram colere, nunquam genus omne cerdonum tanto ſudore diffluere, nunquam tantis periculis mercatores nauigare cogerentur, ſi non querulis vxoribus atque liberis egentibus victum & amictum quærere compellerentur. Verè igitur diuus Paulus de coniugatis inquit: Afflictionem in carne ſunt habituri, & beatiores prædicat, qui hoc frænum non momorderint. *Solutio.*

Sed viduarum & orborum, pupillorúmque conditiones morti, non matrimonio refers acceptas, & per hoc reſarciri dicis quod per illam aufertur. *Contradictio.*

Eſto, Mors tibi patrem eripit, nonæ nuptiæ vitricum reddunt. Sed hæc ipſa penſatio ipſiſſima eſt Diomedis & Glauci permutatio, qua pro perca ſcorpius accipitur, pro chariſſima matre datur nouer- *Solutio.*

ca,vt videatur,qui ad eius tumulum fuerit lachrymatus.

Contradictio. Esto inquis. Sed tamen non laboriosa res est matrimonium,cùm laborum participes vxores sint viris solatio:& filij parentes ipsos omni malorum fasce leuent, foueant fessos ætate.

Dilutio. Sæpius molestant viros quàm consolantur vxorum greges : quarum paucissimæ fideles,vt verè dictum sit:Mulieri ne credas,ne mortuæ quidem.Quod monet, vsque adeò non esse fidendum mulieri,vt etiam,si morientem videas putes fingere. Et filiorum incertissimus est euetus.Longè plures dedecori sunt parentibus,quàm ornamento. Qui vt arietes nutricationis mercedem persoluunt , argento senes emungendo , turpissimísque facinoribus excruciendo,vt Crates ille rectè dixerit: τέκνα πίνοι,&c.

Conclusio. Ergo cùm tot vndique malorum fluctibus matrimonium impetatur, quis vel sanæ mentis solutus ab vxore, quæsiuerit vxorem?

S E-

SECVNDVM EXEMPLVM,

continens quòd senectus non molesta, nec onus Aetna grauius.

SI vina vetera nouis, quasi de musto & lacu haustis, præstantiora iudicamus, cur non senectutem iuuenta meliorem, audatúque magis dignam arbitramur, cùm vt illic omnia defæcata & salubria, ita hîc omnia immatura & grauia contemplemur esse? *Thesis.*

Senectutem omnes vt adipiscamur solemus optare. Quod cùm ita sit, iniquè faciunt, qui adeptam accusant, ac in illa genuinum frangunt, quàm diuina scriptura coronam dignitatis appellat, eam præcipuè, quæ reperietur in viis iustitiæ. Prouerb. 16. *A legitimo.*

In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia prouerbio nobilitata. Seris enim venit vsus ab annis. Hinc est, quod iuuētus olim cumulatum & circunspectum honorem reddebat senibus, vt ait Valerius. Et Iuuenalis: *Ab vtili.*

Credebant tùm grande nefas, & morte piandum,
Si iuuenis vetulo non assurrexerat, & si
Barbato cuicūque puer licet, ipse videret

Plura domi farra & maiores glandis aceruos.

A facili. Nec difficili adeò senectus est, neque tam molesta, sed tolerabilis & iucunda, quam tot rerum benè gestarum præconia exornant, quam recordatio multorum tot benefactorum oblectat, quam denique grauitas, cōstantia, consiliorum rationes, authoritas, & reuerentia planè diuinam efficiunt.

A necessario. Prudenter institutæ Respub. solæ, quæ senum propria virtus est, prudentia conseruentur oportet. Etenim florentis ætatis est temeritas, senectutis prudentia. Illa ciuitates multas euersas, hac non seruatas esse, tot veterum exempla testantur.

Contradictio. *Solutio.* At senectus ipsa morbus auocat à rebus gerendis ac inutiles reddit.

In Cic. ex quo hic sumptus est locus lege ita sententia Multò plura, quàm iuuenes, efficere possunt senes: rerum studiis assueti: quorum arma sunt artes & virtutum exercitationes. Nec viribus aut velocitatibus, aut celeritate corporum magnæ res geruntur, sed consilio, authoritate, atque * prudentia.

Obiectio. Sed obliuionem inducit, memoriam minuit, vires adimit.

Dilutio. Memoria perit nisi exerceas. Prudentes ergo senes, intentum animum, tanquam arcum,

arcum habẽtes non langueſcunt nec ſuccũbunt ſenectuti. Senibus ingenia manent, modò permaneat ſtudium & induſtria. Vnde Cato Pythagoræorum more exercẽdæ memoriæ gratia quod quoque die dixerat, audierat, egerat, cõmemorabat veſperi. Hæ ſunt exercitationes ingenij, hæc curricula mentis. In his deſudans, atque elaborans, corporis vires non magnopere deſiderabit, vt ait Cicero.

Sed caret voluptatibus, vt rectè Horatius dixerit: *Ob-ctio.*

Multa ferunt anni venientes commoda ſecum,
Multa recedentes adimunt, Venerem, conuiuia, luſus.

O præclarum munus ætatis ſiquidem id aufert nobis, quod eſt in adoleſcentia vitioſiſſimum. Omnem malorum eſcam voluptatem eripit, & libidines pecunias animis eximit, ac inſtillat vera pectoris dona. Porrò nihil peſtilentius voluptate, at nihil præſtabilius ratione. Hanc fouet ſenectus, illam autem expellit. *Solutio.*

At ſunt moroſi, & anxij, & iracundi, & difficiles ſenes, ſi quærimus, etiam auari. *Cõtradictio.*

Sed hæc morum vitia ſunt, non ſenectutis. At moroſitas tamen, & ea vitia, quę dixi, habent aliquid excuſationis. Vide *Dilutio.*

Ciceronem in Senectute.

Cõtradictio. Sed appropinquatio mortis est, quę certè à senectute non potest longè abesse.

Solutio. O miserum senem! qui mortem contemnendam in tam longa ætate non viderit. O infelicem Christianum, qui mortem metuit, ac non potius cum Paulo dicit, Cupio dissolui & esse cum Christo. Quid enim hæc vita commodi, quid non potius laboris habet? cur in malis, & non potius in bonis omnia, quę secundùm naturam fiunt, habentur? Quid est autem tam secundùm naturam, quàm senibus emori, quod idem contingit adolescentibus aduersante & repugnante natura? Itaque adolescentes mori sic mihi videntur, vt cùm aquæ multitudine vis flammę opprimitur: senes autem, sicut sua spõte nulla adhibita vi consumptus ignis extinguitur, & quasi poma ex arboribus si cruda sunt, vi auelluntur, si matura & cocta decidunt: sic vitam adolescentibus vis aufert, senibus maturitas.

Conclusio. Finem dicendi faciam, nihil ambigens, quin iudicaturi sitis, dignissimã esse laudatu & amplexu senectutem, cùm ea rebus gerendis consilia suppeditet, prudentia valeat, authoritate polleat, reuerentia præluceat, omnium denique malorum

libera

liberationem maturitatis naturalis beneficio subministret.

TERTIVM EXEMPLVM

Theseos, continens Diuitias non esse summum bonum.

Exordium.

QVi sententias iniquas defendendas suscipiunt, mendacia verborũ lenociniis fucare solent, & morbido sermoni exquisita adhibere medicamenta. Quorum in numero sunt, quos non pudet asserere; Summum bonum diuitias, & solum diuitem esse beatum. Contrà, qui veritatem, cuius est simplex oratio, amplectuntur, non in diuitiis, sed potius summum in virtute bonũ collocant. Etenim perpendunt, opum affluentia non beatos, sed magis infœlices reddi, cùm maximæ solicitudines, atque calamitates inde soleant prouenire. Namque, vt Iuuenalis, inquit,

Ex Horat.

Sed plures nimia congesta pecunia cura
Strangulat, & cuncta exuperans patrimonia census.

Spart'm quid perdiderit.

Pauca licet portes argenti vascula puri,
Nocte iter ingressus, gladium, contúmque timebis,

Et motæ ad lunam trepidabis arundinis
vmbram, &c.

Et quid aliud olim Lacedæmonios perdidit quàm pecuniæ cupiditas? Qui oraculo respõsum acceperant, tum demum vincendam esse Spartam, cùm aurum & argentum in pretio cœpissent habere. Accedunt alia, quæ licet per se videantur leuiora aut infirmiora, tamen turba valent atque confirmant, diuitia malis plurimis tentari, stultitia regi, pusillanimitate eneruari, libidine corrumpi, ac iniustitia denique prophanari. Nam quotusquisque diuitum est, qui non fortuna ebrius, arroganter, & confidenter loquatur, & agat, opibus scilicet fretus, vt inde natum prouerbium: ἀργύρου κρῆναι λαλοῦσι: Argenti fontes loquũtur. Quod notans Horatius, Mecum inquit, contendere noli, Stultitiã patiuntur opes. Quotusquísque, qui non tumultu quopiam suborto, aut bellis ingruentibus in morem galli cuiuspiam, vt aiunt, trepidet, atq; magis sibi thesaurísque suis, quàm Reipub. velit consultum. Quotusquisque qui non plura, quò plura possideat, assiduò petat.

Crescit enim amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Crescit

Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, & aquosus albo
Corpore languor.

Quotusquisque, quem non diuitiæ ad genus omne turpitudinis inflamment, luxu resoluant, funditúsque perdāt, vt multò plures crapula, nimiáq; libidinis eneruatione credantur perire, quàm gladio.

Quis igitur diuitias summum bonum vocet, & non potius iniquitatis appellet mammona, cùm illæ stultos infelices, effœminatos, auaros, & peruersos reddant, vt facilius sit Camelum per foramen acus transire, quàm diuites in regnum Dei ingredi.

Cōtradictio. At diuitiæ afferunt gloriam, parant amicos: paupertas contemptos facit. In pretio pretium nunc est, dat census honores. Pauper vbique iacet. Nil habet infelix paupertas durius in se, Quàm quòd ridiculos homines facit, &c.

Solutio. Sed quàm opes pariunt, fluxa est gloria, & ollaris, quæ χύτρας φιλία dicitur, amicitia nihil aliud est, quàm adulatio.

Donec eris felix, multos numerabis amicos:
Nullus ad missas ibit amicus opes.

Nec ad æternam gloriam via recta con-

tendentes impedit paupertas, sortita sapientiam. Nonne Cicero, nonne complures alij pauperes ab initio conscenderunt ad summum gloriæ culmen, ita studiorum honestissimorum cultu prouecti, vt maioribus omnibus suis virtute præluxerint.

Contradictio. Esto. Verùm, Vt ait Iuuen. Saty. 3.

Haud facilè emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi.

Solutio. Desidia torpentes non emergunt, sed qui per honestos labores ad summa nituntur. Respice Cleanthem, qui licet obtusi tardiorísque fuerit ingenij, adeóque pauper, vt tempore nocturno cogeretur in hortis aquas haurire, quo posset interdiu studiis liberalibus operam impendere, tamen ad summum eruditionis & honoris fastigium peruenit, consecutúsque est tantas facultates, vt alium, si voluisset Cleanthem alere potuisset, Vide Laërtium Diogenem libro 7. Quam matrem Euripides, aut quem patrem Demosthenes habuerit, ipsorum quoque seculo fuit ignotum. Alterius autem matrem olera, alterius patrem cultellos venditasse, omnium penè doctorum literæ loquuntur. Sed quid aut illius Tragica,

gica, aut huius Oratoria clarius vt ait Valerius Maximus libro tertio capite quarto.

Contradictio. Sed inopia pressos homines ad varia designanda flagitia paupertas impellit, vt per fas & nefas vitæ subsidia quærere cogantur.

Solutio. Nihil repugno, si mali intelligantur, quorum cordibus illud fixum personat: lucrum pudori præstat, quod Græci dicũt. κέρδος αἰσχύνης ἄμεινον. Sin boni, reluctor: cùm ij longè satius ducant rei iacturam facere, quàm famæ, simul ac animæ dispendium. Quin potius, ad omnia scelerum genera rapiuntur ipsi diuites, nec diuitiæ semper optimis contingunt, vt Homerus rectè dixerit:

Ζεὺς αὐτὸς νέμει ὄλβον, Ὀλύμπιος ἀνθρώποισι
Ἐσθλοῖς ἠδὲ κακοῖσιν, ὅπως ἐθέλῃσιν ἑκάστῳ.

Multò facilius pauperes criminum occasiones fugere poterunt, quàm diuites cùm desint illis opes, irritamenta malorum: his autem opus sit multis præceptis, vt bene & honestè viuant, vt Diogenes rectè paupertatem αὐτοδίδακτον appellauerit.

Conclusio. Ergo non in diuitiis, vnde malorum (vt aiunt) mare profluit, sed potius in virtute summum est bonum collocandum.

DE

DE LEGISLATIONE, grecè εἰσφορά.

CAP. XIIII.

Legis quoque inductionem, quidam exercitamentum esse putauerunt. Est enim propemodum tota causa, non tamen omnia quæ in causa sunt, intra se continens. Adfert personam quidem, sed incertam, & non omnibus notam, vnde & in consultationis magis est parte, quàm caussæ. Quatenus enim figuram in se habet personæ superat consultationem, sed qua definitionem non habet, minor est causa. Est autem duplex Legis inductio. Confirmatio positæ legis, atque confutatio. Lex autem est inuentio, & donum Deorum, communis constitutio ciuitatis, & correctio vtrinque erratorum. Diuisio autem inducendæ legis est

Quid sit lex vide L. 2 ff. de lege.

gis est

gis est ista. Tractabis eam capitibus eisdem, quibus negotialem: Legitimo, iusto, utili, possibili. Procemion facies, post procemion subiicies contrarium. hinc capitibus prædictis vteris, vnde & hoc exercitamentum à causa differt.

EXEMPLVM CONTINENS accusationem legis iubentis Adulterio deprehensum interfici.

Procemium.

NEc mihi videtur per omnia lex ista laudanda, nec rursus quòd hoc modo plata sit, rursus reprehendenda. Quòd enim pœnam adulteris decernit, laudo planè: quòd verò Iudicum sententiam non expectat, culpandum certè videtur. Si namque largitionis metu, ne qua Iudices corrumpantur, iudicia præuenit, suspicax nimirum est, & iniquæ nimiū erga iudices mentis: sin autem iusta iudicare

vos quemadmodum facitis certè, arbitratur, iniquum esse constat, si lex Iudices quidem laudet, tollas autem iudicandi potestatem.

Contrarium.

Aliæ sanè leges, quæcunque demum eæ sunt, & quæcunque ratione perlatæ discrepant fortè ab alicuius ciuitatis legib. sed & alterius rursum legibus conueniunt: hæc autem sola lex omnibus simul repugnat ciuitatum institutis. Videmini autem mihi multo rectiùs de hac lege cogituri si omnia recenseatis consulta vestra, atque decreta. Duces bellorum, Sacerdotia, Plebiscita, omniáque adeò, quæ circa rem militarem pertinent, Iudicum subeunt diligentiam, fitque ille, quem Iudex constituit. sacrificat quicunque videtur, ratúmque decretū est, quod populi sententia perrogatum est. Victores quoque præmia non accipiunt bellorum nisi iudicata. Quomodo ergo non absurdum est, omnia indi

iudiciorum arbitrium expectare, solã verò præsentem legem Iudicum subterfugere cognitionem?

Sanè inquit: Sed Magnæ sunt mœchorum iniuriæ.

Contradictio.

Solutio.

Quid autem? homicidarum scelera nonne sunt grauiora? anne proditores aliis scelestis minores arbitramur? anne sacrilegi proditoribus priores sunt? Attamen in his criminibus deprehensus Iudicũ ex animi subiacet, neque proditor pœnas dat, nisi decernẽte Iudice: neque perimitur sicarius, nisi eo, qui accusat, coarguente delictũ: neque, qui numinibus dicata præripuerunt, puniuntur, antequàm Iudex admissum cognouerit scelus. Nonne ergo iniquũ est, maiora Iudicum vindictæ reseruari, neq; quicquã eorũ criminis loco, nisi iudici liqueat, æstimari, solum autẽ adulterũ sine cognitione interfici? quem in primis, quia leuior in eò, quàm in cæteris, culpa est, Iudi-

cum

cum examini subiicere oportuit.

Cōtradi-ctio. *At quid refert, inquit, occidam adulterum: an Iudicibus tradam, si vtraque via morte pœnas luet?*

Solutio. *Quantum inter Tyrannum ac legem, popularem statum ac vnius principatum differt, tantum ista inter se diuersa sunt: Tyrannus enim vnumquemque pro libidine sua perimit: leges autem conuictum iustè occidunt. Et populus disceptatione omnia atque cōtentione tractat, quò sint explicatiora omnia: at rerum dominus etiam indicta caussa occidit. Contrà, populus & lex indicta caussa non occidit, sed omnia ab rerū Dominis & Tyrannis diuersa facit. Quid ego? multum ne intererit occidere adulterum, & Iudicum sententiis puniendum tradere? Ad hæc quoque, qui per se adulterum occidit, seipsum arbitrum pœna admissi sceleris facit: qui verò Iudicibus tradit ipsum, penes illos vult esse potestatem,*

ſtatẽ iúſque animaduertẽdi. Neminẽ igitur dubitare crediderĩ, quin æquiùs ſit, eius, qui accuſatur, arbitrium eſſe apud Iudicem, quàm apud accuſatorẽ. Quin etiam qui ſuo arbitratu adulterum occidit, alterius rei gratia occidere ipſum, aduerſum eſſe ſuſpicionem relinquit: at qui iudicio exhibet, ſolum iuſta ſectari, præſentíſque ſceleris dolorem videbitur vlciſci.

Contradictio.

Eſto, inquit, ſed grauiores dabit pœnas ſubito peremptus, quoniam ſi ad Iudices deferretur, illam temporis intercapedinem pro lucro haberet.

Solutio.

At contra porro habebit, ſi Iudicibus ſubiicietur. Etenim iudicio deſtinatus acerbiorem vitam exiget. Nam qui pœnã expectat, grauiora ſupplicia, quàm ſi illam fuiſſet illicò paſſus, ſentit. Quippe pœnæ dilatio pœnæ videbitur additio, morietúrque ſæpe qui iam pro mortuo habitus eſt, expectationémque ſuſtinebit morte duriorẽ. Atqui oc-

cisus de improuiso adulter, nõ dolet, sẽsúmque mortis pœnæ celeritas aufert: insensibilis enim est exitus, qui antequam expectetur, contingit. Mors autem sæpius expectata, postquam semel illata, pœnas expectatione adauget. Age verò si libet considera hæc confér- que inuicem. Ille per seipsum occidit adulterum, nullúmque facit vltionis suæ testem, alius Iudicibus tradit, multósque adhibet supplicio spectatores, acerbior haud dubiè vltionis modus, quicunque est oculis plurium subiectus. Et optabilius alioqui adulteris vtcunque fuerit occultè perire, opinionem apud plerosque relicturis, inimicitiarum caussa esse occisos. Conuicto autem apud Iudices crimine, indubitatam iam reus, & nullis obnoxiam interpretationibus pœnam subibit. Itaque plurimum interest, adulter an occultè trucidetur, an Iudicibus tradatur afficiendus supplicio.

Res atrox est adulter, omnium scelerum magnitudinem supergressus. Contradictio.

Coarguatur ergo prius hinc occidatur? iudicetúrque potius, quàm pœnas ante cognitionem incerto crimine, indictáque caussa luat quòd si publicè necabuntur adulteri, certiorem facient procreationem, neque quisquam cuius sit filius deinceps dubitabit, vbi paterni nominis insidiæ, adulteria fuerint adempta. Itaque cùm sit adulterium publica quadam rerum naturæ iniuria, publica quoque sententia plectatur. Vereor enim ne adulter secreto occisus, multos post se alios relinquat. Nam quia, cur occidatur, nescitur, eius improbè facta multi imitabuntur. Sic eiusmodi pœna non adulterij finis, sed exordium erit. Solutio.

SCHOLIA.

Legislatio.

LEgislatio, etc. Alii promulgationem legis appellant. De qua sic Quintilianus libro secundo, capite 4. Legum laus & vituperatio iam maiores ac prope summis operibus suffecturas vires desiderant, quæ quidem Suasoriis, an controuersiis magis accommodata sit exercitatio, consuetudine & iure ciuitatum differt. Apud Gręcos enim lator earum ad Iudicem vocabatur, Romanis pro concione suadere ac dissuadere moris fuit.

Lex inuentio Deorum, etc. Demosthenes in Aristogytonem, oratione priore, πᾶς, inquit, ἐστὶ νόμος εὕρημα μὲν καὶ δῶρον θεῶν δόγμα δὲ φρονίμων ἀνθρώπων. &c. Id est, Omnis lex inuentum ac munus Deorum est, Decretum prudentium hominum. Cicero Philip. 10 Lex inquit, nihil aliud est nisi recta & à numine Deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibénsque contraria. Idem 1. de Legibus, Lex inquit, est ratio summa insita à natura, quæ iubet ea, quæ facienda sunt, prohibétque contraria.

Quibus negotialem, etc. Cicero secundo de Inuentione, duas generalis constitutionis

tionis partes facit: Iuridicialem, ac negotialem. Hanc ait in ipſo negotio iuris ciuilis implicitam controuerſiam habere. In ea autem quæritur iuſtum ſit, an iniuſtum, vtile an inutile, vt ait Marcus Fabius Victorinus.

IN EXEMPLVM.

Nec mihi, &c. Solon conſtituit fas eſſe deprehendenti mœchum interficere in ipſo adulterio. Et nono legibus Plato ſanxit, adulteram deprehenſam impunè occidi à viro poſſe. Idem cenſuit Cato, cuius meminit Gellius. Et Auguſtus legem Iuliam tulit gladióque iuſſit in adulteros animaduerti.

Iudicum ſententiam non expectat, &c. Nõ licet, inquit, adulterum occidere, niſi Iudicum ſententiis damnatum. Et Valerius Publicola tulit legem, qua neminem licebat indicta cauſa necare.

Diſcrepant, &c. Ciuitatibus, inquit, aliis aliæ ſunt leges. Eſt prouerbium, Lex & Regio: Sed quæ ſunt aliis contrariæ, cum aliis conueniunt: Atqui Lex de occidendis indicta cauſa adulteris, diſcrepat ab omnibus.

ipsas nunquam omnibus, neque naturæ vitio, sed quorundam meritorum culpa & iniustitia euenire. Vide Gellium libro primo capite sexto.

Pascit in senecta, etc. Iuxta prouerbium ἀντιπελαργεῖν, quod est, parentes ætate fessos nutrire, mutuámque vicem repēdere.

THESIVM EXEMPLA: PRIM' argumentum tale est: *Quòd non ducenda sit vxor: vbi Thesis contrariis Aphthonij locis tractata, studio exercitij.*

Exordij formula. CVm iuxta vetus prouerbium: Ignis, mare, mulier, tria mala sint, mihi plurimum decipere videntur, qui se coniecerint in flammas, in fluctus, & in matrimonij calamitates Hoc ipsum dissuadendi studio cumprimis Homerus ait: vsque adeò nihil improbius mulieréque pcius. Et temporibus hodiernis strennè dant operam mulieres, ne Poëtarum grex vaniloquus omnino fuisse reputetur, qui fœmina nihil pestilentius esse confirmarunt. Et mulierem omnem esse malum, perquàm venustè significauit Lacon quidam, qui cùm vxorem duxisset perpusillam dicebat

bat è malis quod minimum esset, eligendum, Quippe λύχνυ ἀεθέντος γυνὴ πᾶσα ἡ αὐτή.

Non eo inficias, matrimonium institutum à Deo, sed ab eodem etiam, adiectos tot laborum sudores, tot molestias denique dolores, inficias non eo. Et quod ab initio bonum erat, iam vel temporum iniuria, vel hominum malitia factum est longè deterrimum, vt multò citiùs Plutonia regna cacodæmonibus repleat quam Diis cælum.

Ab indignitate matrimonij.

Milites ignaui sunt, & cor in pedes iis decidere solet, quibus domi sunt vxores atque liberi. Etenim extra telorum iactus esse, & post principia se continere laborant, id vnum curantes, vt integri maneāt ac illæsi, ne si fuerint interfecti, relinquāt viduas atque pupillos. Cæterùm qui paulo fuerint animosiores, à suis obiurgantur, iuxta illud Penelopes:

A pusillanimitate.

Ausus es ô nimium, nimiúmque oblite tuorum, &c.

Iniquos facit ad iram concitans coniugium. Hæc ipsissima est officina rixarum, vt portus tranquillitatis cœlibatus, vnde illud: Qui non litigat, cœlebs est. Deinde, qui obstricti sunt matrimonio, coguntur indies magnum in vsus domesticos

Ab iniustitia.

ſticos ſumptum facere, ad vxores liberos & familiam alendam. Et deficiente crumena, per fas, pérque nefas pecuniam corradunt, ſecum aſſiduò dicentes:

Vnde habeas quærit nemo, ſed oportet habere:
Lucrum pudori præſtat.
Et genus & formam Regina pecunia donat:
O ciues, ciues, quærenda pecunia primùm eſt,
Virtus poſt nummos,
Quantum quiſque ſua nummorum ſeruat in arca,
Tantùm habet & fidei.
Prima fere vota, & cunctis notiſſima templis
Diuitiæ vt creſcant, vt opes, vt maxima toto
Noſtra ſit arca foro: Vt ait Iuuenalis.

Ab intẽperantia. Quotuſquiſque eſt, qui non matrimonium contrahat, vt ſponſi (quòd aiunt) vitam victurus perfruatur voluptate, ac ſubeat in libidinem, curétque hoc vnum, vt laſciuum interueniat illud: ζῶν καὶ ψυχή,

Epilogus. Quis igitur matrimonium laudibus euehendum æſtimet, cùm inferorum regna magis quàm cælorum adaugeat, cùm iniquos faciat, contineátque vitam obſcœnis

ſcœnis

scœnis plenam voluptatibus, ac earum venenatis illecebrarum præstigiis incubans, adducat maloium (quod aiunt) Illiada, vt γυναικῶν ὄλεθροι, prouerbio locum fecerint.

Contradictio.

Sed ais, quæ sunt in matrimonio mala, ipsi fortunæ sunt assignanda.

Solutio.

Id immeritò facis. Nam si viri cœlibes viuerent, à plurimis afflictionibus liberi manerent. nunquam agricolæ assiduo tanto labore terram colere, nunquam genus omne cerdonum tanto sudore diffluere, nunquam tantis periculis mercatores nauigare cogerentur, si non querulis vxoribus atque liberis egentibus victum & amictum quærere compellerentur. Verè igitur diuus Paulus de coniugatis inquit: Afflictionem in carne sunt habituri, & beatiores prædicat, qui hoc frænum non momorderint.

Contradictio.

Sed viduarum & orborum, pupillorúmque conditiones morti, non matrimonio refers acceptas, & per hoc resarciri dicis quod per illam aufertur.

Solutio.

Esto, Mors tibi patrem eripit, nonæ nuptiæ vitricum reddunt. Sed hæc ipsa pensatio ipsissima est Diomedis & Glauci permutatio, qua pro perca scorpius accipitur, pro charissima matre datur nouer-

ca, vt videatur, qui ad eius tumulum fuerit lachrymatus.

Contradictio. Esto inquis. Sed tamen non laboriosa res est matrimonium, cùm laborum participes vxores sint viris solatio: & filij parentes ipsos omni malorum fasce leuent, foueant fessos ætate.

Dilutio. Sæpius molestant viros quàm consolantur vxorum greges: quarum paucissimæ fideles, vt verè dictum sit: Mulieri ne credas, ne mortuæ quidem. Quod monet, vsque adeò non esse fidendum mulieri, vt etiam, si morientem videas putes fingere. Et filiorum incertissimus est euẽtus. Longè plures dedecori sunt parentibus, quàm ornamento. Qui vt arietes nutricationis mercedem persoluunt, argento senes emungendo, turpissimísque facinoribus excruciendo, vt Crates ille rectè dixerit: τέκνα πίνοι, &c.

Conclusio. Ergo cùm tot vndique malorum fluctibus matrimonium impetatur, quis vel sanæ mentis solutus ab vxore, quæsiuerit vxorem?

S E-

SECVNDVM EXEMPLVM,

continens quòd senectus non molesta, nec onus Aetna grauius.

SI vina vetera nouis, quasi de musto & lacu haustis, præstantiora iudicamus, cur non senectutem iuuenta meliorem, audatúque magis dignam arbitramur, cùm vt illic omnia defæcata & salubria, ita hîc omnia immatura & grauia contemplemur esse? *Thesis.*

Senectutem omnes vt adipiscamur solemus optare. Quod cùm ita sit, iniquè faciunt, qui adeptam accusant, ac in illa genuinum frangunt, quàm diuina scriptura coronam dignitatis appellat, eam præcipuè, quæ reperietur in viis iustitiæ. Prouerb. 16. *A legitimo.*

In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia prouerbio nobilitata. Seris enim venit vsus ab annis. Hinc est, quod iuuẽtus olim cumulatum & circunspectum honorem reddebat senibus, vt ait Valerius. Et Iuuenalis: *Ab vtili.*

Credebant tùm grande nefas, & morte piandum,
Si iuuenis vetulo non assurrexerat, & si
Barbato cuicũque puer licet, ipse videret

Plura domi farra & maiores glandis acervos.

A facili. Nec difficili adeò senectus est, neque tam molesta, sed tolerabilis & iucunda, quam tot rerum bene gestarum præconia exornant, quam recordatio multorum tot benefactorum oblectat, quam denique grauitas, cõstantia, consiliorum rationes, authoritas, & reuerentia planè diuinam efficiunt.

A necessario. Prudenter institutæ Respub. solæ, quæ senum propria virtus est, prudentia conseruentur oportet. Etenim florentis ætatis est temeritas, senectutis prudentia. Illa ciuitates multas euersas, hac non seruatas esse, tot veterum exempla testantur.

Contradictio. At senectus ipsa morbus auocat à rebus gerendis ac inutiles reddit.

Solutio. Multò plura, quàm iuuenes, efficere possunt senes: rerum studiis assueti: quorum arma sunt artes & virtutum exercitationes. Nec viribus aut velocitatibus, aut celeritate corporum magnæ res geruntur, sed consilio, authoritate, atque * prudentia.

*In Cic. ex quo hic sumptus est locus lege gitur sẽtentia

Obiectio. Sed obliuionem inducit, memoriam minuit, vires adimit.

Dilutio. Memoria perit nisi exerceas. Prudentes ergo senes, intentum animum, tanquam arcum,

arcum habẽtes non languefcunt nec fuccũmbunt fenectuti. Senibus ingenia manent, modò permaneat ftudium & induftria. Vnde Cato Pythagoræorum more exercẽdæ memoriæ gratia quod quoque die dixerat, audierat, egerat, cõmemorabat vefperi. Hæ funt exercitationes ingenij, hæc curricula mentis. In his defudans, atque elaborans, corporis vires non magnopere defiderabit, vt ait Cicero.

Sed caret voluptatibus, vt rectè Horatius dixerit: *Ctio.*

Multa ferunt anni venientes commoda fecum,
Multa recedentes adimunt, Venerem, conuiuia, lufus.

O præclarum munus ætatis fiquidem id aufert nobis, quod eft in adolefcentia vitiofiffimum. Omnem malorum efcam voluptatem eripit, & libidines pecunias animis eximit, ac inftillat vera pectoris dona. Porrò nihil peftilentius voluptate, at nihil præftabilius ratione. Hanc fouet fenectus, illam autem expellit. *Solutiõ*

At funt morofi, & anxij, & iracundi, & difficiles fenes, fi quærimus, etiam auari. *Cõtradictio.*

Sed hæc morum vitia funt, non fenectutis. At morofitas tamen, & ea vitia, quę dixi, habent aliquid excufationis. Vide *Dilutio.*

Ciceronem in Senectute.

Cōtradictio. Sed appropinquatio mortis est, quę certè à senectute non potest longè abesse.

Solutio. O miserum senem! qui mortem contemnendam in tam longa ætate non viderit. O infelicem Christianum, qui mortem metuit, ac non potius cum Paulo dicit, Cupio dissolui & esse cum Christo. Quid enim hæc vita commodi, quid non potius laboris habet? cur in malis, & non potius in bonis omnia, quę secundùm naturam fiunt, habentur? Quid est autem tam secundùm naturam, quàm senibus emori, quod idem contingit adolescentibus aduersante & repugnante natura? Itaque adolescentes mori sic mihi videntur, vt cùm aquæ multitudine vis flammę opprimitur: senes autem, sicut sua spōte nulla adhibita vi consumptus ignis extinguitur, & quasi poma ex arboribus si cruda sunt, vi auelluntur, si matura & cocta decidunt: sic vitam adolescentibus vis aufert, senibus maturitas.

Conclusio. Finem dicendi faciam, nihil ambigens, quin iudicaturi sitis, dignissimā esse laudatu & amplexu senectutem, cùm ea rebus gerendis consilia suppeditet, prudentia valeat, authoritate polleat, reuerentia præluceat, omnium denique malorum

libera

liberationem maturitatis naturalis beneficio subministret.

TERTIVM EXEMPLVM
Theseos, continens Diuitias non esse summum bonum.

QVi sententias iniquas defendendas suscipiunt, mendacia verborũ lenociniis fucare solent, & morbido sermoni exquisita adhibere medicamenta. Quorum in numero sunt, quos non pudet asserere; Summum bonum diuitias, & solum diuitem esse beatum. Contrà, qui veritatem, cuius est simplex oratio, amplectuntur, non in diuitiis, sed potius summum in virtute bonũ collocant. Etenim perpendunt, opum affluẽtia non beatos, sed magis infœlices reddi, cùm maximæ solicitudines, atque calamitates inde soleant prouenire. Namque, vt Iuuenalis, inquit, *Exordium.*

Sed plures nimia congesta pecunia cura
Strangulat, & cuncta exuperans patrimonia census. *Ex Horat.*

Pauca licet portes argenti vascula puri,
Nocte iter ingressus, gladium, contúmque timebis, *Spart'in quid perdiderit.*

 Et

Et motæ ad lunam trepidabis arundinis
vmbram, &c.

Et quid aliud olim Lacedæmonios perdidit quàm pecuniæ cupiditas? Qui oraculo respōsum acceperant, tum demum vincendam esse Spartam, cùm aurum & argentum in pretio cœpissent habere. Accedunt alia, quæ licet per se videantur leuiora aut infirmiora, tamen turba valent atque confirmant, diuitia malis plurimis tentari, stultitia regi, pusillanimitate eneruari, libidine corrumpi, ac iniustitia denique prophanari. Nam quotusquisque diuitum est, qui non fortuna ebrius, arroganter, & confidenter loquatur, & agat, opibus scilicet fretus, vt inde natum prouerbium: *ἀργύρου κρῆναι λαλοῦσι*: Argenti fontes loquūtur. Quod notans Horatius, Mecum inquit, contendere noli, Stultitiā patiuntur opes. Quotusquísque, qui non tumultu quopiam suborto, aut bellis ingruentibus in morem galli cuiuspiam, vt aiunt, trepidet, atq; magis sibi thesauríſque suis, quàm Reipub. velit consultum. Quotusquisque qui non plura, quò plura possideat, assiduò petat.

Crescit enim amor nummi, quantum ipsa
pecunia crescit.

Crescit

Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, & aquosus albo
Corpore languor.

Quotusquisque, quem non diuitiæ ad genus omne turpitudinis inflamment, luxu resoluant, funditúsque perdāt, vt multò plures crapula, nimiáq; libidinis eneruatione credantur perire, quàm gladio.

Quis igitur diuitias summum bonum vocet, & non potius iniquitatis appellet mammona, cùm illæ stultos infelices, effœminatos, auaros, & peruersos reddant, vt facilius sit Camelum per foramen acus transire, quàm diuites in regnum Dei ingredi.

Cōtradictio. At diuitiæ afferunt gloriam, parant amicos: paupertas contemptos facit. In pretio pretium nunc est, dat census honores. Pauper vbique iacet. Nil habet infelix paupertas durius in se, Quàm quòd ridiculos homines facit, &c.

Solutio. Sed quàm opes pariunt, fluxa est gloria, & ollaris, quæ χύτρας φιλία dicitur, amicitia nihil aliud est, quàm adulatio.

Donec eris felix, multos numerabis amicos:
Nullus ad missas ibit amicus opes.

Nec ad veram gloriam via recta con-

tendentes impedit paupertas, sortita sapientiam. Nonne Cicero, nonne complures alij pauperes ab initio conscenderunt ad summum gloriæ culmen, ita studiorum honestissimorum cultu prouecti, vt maioribus omnibus suis virtute præluxerint.

Contradictio. Esto. Verùm, Vt ait Iuuen. Saty. 3.

Haud facilè emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi.

Solutio. Desidia torpentes non emergunt, sed qui per honestos labores ad summa nituntur. Respice Cleanthem, qui licet obtusi tardiorísque fuerit ingenij, adeóque pauper, vt tempore nocturno cogeretur in hortis aquas haurire, quo posset interdiu studiis liberalibus operam impendere, tamen ad summum eruditionis & honoris fastigium peruenit, consecutúsque est tantas facultates, vt alium, si voluisset Cleanthem alere potuisset, Vide Laërtium Diogenem libro 7. Quam matrem Euripides, aut quem patrem Demosthenes habuerit, ipsorum quoque seculo fuit ignotum. Alterius autem matrem olera, alterius patrem cultellos venditasse, omnium penè doctorum literæ loquuntur. Sed quid aut illius Tragica,

gica, aut huius Oratoria clarius vt ait Valerius Maximus libro tertio capite quarto.

Sed inopia pressos homines ad varia designanda flagitia paupertas impellit, vt per fas & nefas vitæ subsidia quærere cogantur. *Contradictio.*

Nihil repugno, si mali intelligantur, quorum cordibus illud fixum personat: lucrum pudori præstat, quod Græci dicũt. *κέρδος αἰσχύνης ἄμεινον.* Sin boni, reluctor: cùm ij longè satius ducant rei iacturam facere, quàm famæ, simul ac animæ dispendium. Quin potius, ad omnia scelerum genera rapiuntur ipsi diuites, nec diuitiæ semper optimis contingunt, vt Homerus rectè dixerit: *Solutio.*

Ζεὺς αὐτὸς νέμει ὄλβον, Ὀλύμπιος ἀνθρώποισι
Ἐσθλοῖς ἠδὲ κακοῖσιν, ὅπως ἐθέλῃσιν ἑκάστῳ.

Multò facilius pauperes criminum occasiones fugere poterunt, quàm diuites: cùm desint illis opes, irritamenta malorum: his autem opus sit multis præceptis, vt bene & honestè viuant, vt Diogenes rectè paupertatem *αὐτοδίδακτον* appellauerit.

Ergo non in diuitiis, vnde malorum (vt aiunt) mare profluit, sed potius in virtute summum est bonum collocandum. *Conclusio.*

DE

DE LEGISLATIONE, grecè εἰσφορά.

CAP. XIIII.

LEgis quoque inductionem, quidam exercitamentum esse putauerunt. Est enim propemodum tota causa, non tamen omnia quæ in causa sunt, intra se continens. Adfert personam quidem, sed incertam, & non omnibus notam, vnde & in consultationis magis est parte, quàm caussæ. Quatenus enim figuram in se habet personæ superat consultationem, sed qua definitionem non habet, minor est causa. Est autem duplex Legis inductio. Confirmatio positæ legis, atque confutatio. Lex autem est inuentio, & donum Deorum, communis constitutio ciuitatis, & correctio vtrinque erratorum. Diuisio autem inducendæ legis est

Quid sit lex vide L. 2 ff. de lege.

gis est ista. Tractabis eam capitibus eisdem, quibus negotialem: Legitimo, iusto, vtili, possibili. Procemion facies, post procemion subiicies contrarium. hinc capitibus prædictis vteris, vnde & hoc exercitamentum à causa differt.

EXEMPLVM CONTINENS accusationem legis iubentis Adulterio deprehensum interfici.

Procemium.

NEc mihi videtur per omnia lex ista laudanda, nec rursus quòd hoc modo plata sit, rursus reprehendenda. Quòd enim pœnam adulteris decernit, laudo planè: quòd verò Iudicum sententiam non expectat, culpandum certè videtur. Si namque largitionis metu, ne qua Iudices corrumpantur, iudicia præuenit, suspicax nimirum est, & iniquæ nimiũ erga iudices mentis: sin autem iusta iudicare

vos

vos quemadmodum facitis certè, arbitratur, iniquum esse constat, si lex Iudices quidem laudet, tollas autem iudicandi potestatem.

Contrarium.

Aliæ sanè leges, quæcunque demum eæ sunt, & quæcunque ratione perlatæ discrepant fortè ab alicuius ciuitatis legib. sed & alterius rursum legibus conueniunt: hæc autem sola lex omnibus simul repugnat ciuitatum institutis. Videmini autem mihi multo rectiùs de hac lege cognituri si omnia recenseatis consulta vestra, atque decreta. Duces bellorum, Sacerdotia, Plebiscita, omniáque adeò, quæ circa rem militarem pertinent, Iudicum subeunt diligentiam, fitque ille, quem Iudex constituit, sacrificat qui iudici videtur, iustúmque decretũ est, quod populi sententia perrogatum est. Victores quoque præmia non accipiunt bellorum nisi iudicata. Quomodo ergo non absúrdum est, omnia

indi

iudiciorum arbitrium expectare, solā verò præsentem legem Iudicum subterfugere cognitionem?

Sanè inquit: Sed Magnæ sunt mœchorum iniuriæ.

Contradictio.

Quid autem? homicidarum scelera nonne sunt grauiora? anne proditores aliis scelestis minores arbitramur? anne sacrilegi proditoribus priores sunt? Attamen in his criminibus deprehensus Iudicū ex animi subiacet, neque proditor pœnas dat, nisi decernēte Iudice: neque perimitur sicarius. nisi eo, qui accusat, coarguente delictū: neque, qui numinibus dicata præripuerunt, puniuntur, antequàm Iudex admissum cognouerit scelus. Nonne ergo iniquū est, maiora Iudicum vindictæ reseruari, neq; quicquā eorū criminis loco, nisi iudici liqueat, æstimari, solum autē adulterū sine cognitione interfici? quem inprimis, quia leuior in eò, quàm in cæteris, culpa est, Iudi-

Solutio.

cum examini subiicere oportuit.

Cōtradictio. *At quid refert, inquit, occidam adulterum: an Iudicibus tradam, si vtraque via morte pœnas luet?*

Solutio. *Quantum inter Tyrannum ac legem, popularem statum ac vnius principatum differt, tantum ista inter se diuersa sunt: Tyrannus enim vnumquemque pro libidine sua perimit: leges autem conuictum iustè occidunt. Et populus disceptatione omnia atque cōtentione tractat, quò sint explicatiora omnia: at rerum dominus etiam indicta caussa occidit. Contrà, populus & lex indicta caussa non occidit, sed omnia ab rerū Dominis & Tyrannis diuersa facit. Quid ego? multum ne intererit occidere adulterum, & Iudicum sententiis puniendum tradere? Ad hæc quoque, qui per se adulterum occidit, seipsum arbitrum pœna admissi sceleris facit: qui verò Iudicibus tradit ipsum, penes illos vult esse potestatem,*

ſtatẽ iúſque animaduertẽdi. Neminẽ igitur dubitare crediderĩ, quin æquiùs ſit, eius, qui accuſatur, arbitrium eſſe apud Iudicem, quàm apud accuſatorẽ. Quin etiam qui ſuo arbitratu adulterum occidit, alterius rei gratia occidere ipſum, aduerſum eſſe ſuſpicionem relinquit: at qui iudicio exhibet, ſolum iuſta ſectari, præſentíſque ſceleris dolorem videbitur vlciſci.

Contradictio.

Eſto, inquit, ſed grauiores dabit pœnas ſubito peremptus, quoniam ſi ad Iudices deferretur, illam temporis intercapedinem pro lucro haberet.

Solutio.

At contra porro habebit, ſi Iudicibus ſubiicietur. Etenim iudicio deſtinatus acerbiorem vitam exiget. Nam qui pœnã expectat, grauiora ſupplicia, quàm ſi illam fuiſſet illicò paſſus, ſentit. Quippe pœnæ dilatio pœnæ videbitur additio, morietúrque ſæpe qui iam pro mortuo habitus eſt, expectationémque ſuſtinebit morte duriorẽ. Atqui oc-

cisus de improuiso adulter, nõ dolet, sẽsúmque mortis pœnæ celeritas aufert: insensibilis enim est exitus, qui antequam expectetur, contingit. Mors autem sæpius expectata, postquam semel illata, pœnas expectatione adauget. Age verò si libet considera hæc confér-que inuicem. Ille per seipsum occidit adulterum, nullúmque facit vltionis suæ testem, alius Iudicibus tradit, multósque adhibet supplicio spectatores, acerbior haud dubiè vltionis modus, quicunque est oculis plurium subiectus. Et optabilius alioqui adulteris vtcunque fuerit occultè perire, opinionem apud plerosque relicturis, inimicitiarum caussa esse occisos. Conuicto autem apud Iudices crimine, indubitatam iam reus, & nullis obnoxiam interpretationibus pœnam subibit. Itaque plurimum interest, adulter an occultè trucidetur, an Iudicibus tradatur afficiendus supplicio.

Res

Res atrox est adulter, omnium scelerum magnitudinem supergressus. Contradictio.

Coarguatur ergo prius hinc occidatur? iudicetúrque potius, quàm pœnas ante cognitionem incerto crimine, indictáque caussa luat quòd si publicè necabuntur adulteri, certiorem facient procreationem, neque quisquam cuius sit filius deinceps dubitabit, vbi paterni nominis insidiæ, adulteria fuerint adempta. Itaque cùm sit adulterium publica quædam rerum naturæ iniuria, publica quoque sententia plectatur. Vereor enim ne adulter secreto occisus, multos post se alios relinquat. Nam quia, cur occidatur, nescitur, eius improbè facta multi imitabuntur. Sic eiusmodi pœna non adulterij finis, sed exordium erit. Solutio.

SCHOLIA.

Legiſlatio.

LEgiſlatio,etc. Alii promulgationem legis appellant. De qua ſic Quintilianus libro ſecundo, capite 4. Legum laus & vituperatio iam maiores ac prope ſummis operibus ſuffecturas vires deſiderant, quæ quidem Suaſoriis, an controuerſiis magis accommodata ſit exercitatio, conſuetudine & iure ciuitatum differt. Apud Græcos enim lator earum ad Iudicem vocabatur, Romanis pro concione ſuadere ac diſſuadere moris fuit.

Lex inuentio Deorum, etc. Demoſthenes in Ariſtogytonem, oratione priore, πᾶς, inquit, ἐστὶ νόμος εὕρημα μὲν καὶ δῶρον θεῶν δόγμα δὲ φρονίμων ἀνθρώπων. &c. Id eſt, Omnis lex inuentum ac munus Deorum eſt, Decretum prudentium hominum. Cicero Philip. 10 Lex inquit, nihil aliud eſt niſi recta & à numine Deorum tracta ratio, imperans honeſta, prohibénſque contraria. Idem 1. de Legibus, Lex inquit, eſt ratio ſumma inſita à natura, quæ iubet ea, quæ facienda ſunt, prohibétque contraria.

Quibus negotialem, etc. Cicero ſecundo de Inuentione, duas generalis conſtitutionis

tionis partes facit:Iuridicialem, ac negotialem. Hanc ait in ipso negotio iuris ciuilis implicitam controuersiam habere. In ea autem quæritur iustum sit, an iniustum, vtile an inutile, vt ait Marcus Fabius Victorinus.

IN EXEMPLVM.

Nec mihi, &c. Solon constituit fas esse deprehendenti mœchum interficere in ipso adulterio. Et nono legibus Plato sanxit, adulteram deprehensam impunè occidi à viro posse. Idem censuit Cato, cuius meminit Gellius. Et Augustus legem Iuliam tulit gladióque iussit in adulteros animaduerti.

Iudicum sententiam non expectat, &c. Nō licet, inquit, adulterum occidere, nisi Iudicum sententiis damnatum. Et Valerius Publicola tulit legem, qua neminem licebat indicta causa necare.

Discrepant, &c. Ciuitatibus, inquit, aliis aliæ sunt leges. Est prouerbium, Lex & Regio: Sed quæ sunt aliis contrariæ, cum aliis conueniunt: Atqui Lex de occidendis indicta causa adulteris, discrepat ab omnibus.

Duces bellorum etc. Inductione vel enumeratione vtitur. Imperatores inquit, populi Iudicum atque magistratum suffragiis creati, bella gerunt, & cum hostibus manum conserunt. Et capitale apud Carthaginenses erat, si quis iniussu populi pugnasset infœliciter. Vnde Annibal amissæ classis pœnas dare timens, offensam astutia mire auertit. Vide Valerium libro 4. cap 3.

Plebis ita, etc. Vide Gell. libro decimo cap. 20.

Qui pœnam expectat, etc. Multo grauior expectata, quàm illata mors est. Quippe certi supplicij dilatio pœná adauget. Vnde Ouid. 1. de Ponto:

Et grauior longa fit mea pœna mora.

Et tertio. Mitiùs ille perit, subita qui mergitur vnda;
Quàm sua qui liquidis brachia lassat aquis.

Finis optandus. Vnde rex Macedonum Philippus, subitam mortem lentę præposuit. Qui cùm interrogaretur: Quis homini finis maximè optandus esset, respondit: Qui subitus & celer inopinato ferro possit accidere. Vide Orosium lib. 3. cap. decimoquarto. Et Iulius Cæsar subitam ac celerem

exop

exoptauit mortem, vt ſcribit Suetonius Tranquillus.

EXEMPLA.

Confutatio Legis.

Roſciæ, qua Roſcius Otho cauit, ne quis in ordine equeſtri ſpectacula videret, niſi haberet ſeſtertia quadraginta. *Lex Roſcia.*

Talionis, & eius quæ iubebat corpus diſſecari eius qui multa creditoribus deberet, nec eſſet ſoluendo. Gell. lib. 20. cap. I. *Talionis*

Cinciæ, quã Cincius tulit, qua cauebatur, ne quis ob cauſam orandam pecuniam acciperet, aut domum. Cuius ſuaſor Q. Fabius admodum ſenex vt ait Cicero in Catone Maiore. *Cincia.*

Cõfirmatio Legis.

Sumptuariæ, de qua Gellius lib. 2. cap. 24. *Sumptuaria.*

Fuſiæ, qua malis ac pernicioſis legibus reſiſtebatur. *Fuſia.*

Voconiæ, quam ſuaſit M. Cato, vt ait Cicero in Senectute. Vide Gellium lib. 17. c. 6. *Voconia.*

Oppia, quam tulit M. Oppius, ne mulieres ſuperfluo ornatu vterentur, néue pilentis, id eſt, rhedis penſilibus veherentur. Vide Liuium in principio quarti libri Macedon.

EXEMPLVM CONFIRMATIONIS *Legis Oppiæ.*

Exordiũ à legiſlatoris encomio. M. Oppius Tribunus plebis fuit, ſummæ procul dubio prudentiæ vir. Qui publici magis cõmodi quàm gloriæ priuatæ ſtudioſus, hanc vtiliſſimam omnibus Imperiis legem tulit, à ſuo nomine dictam Oppiam.

A Contrario. Quæ ſi, iuxta M. Fundanii & L. Galerii, ſententias abrogaretur, omnibus aliis legibus repugnaretur, quæ volunt in repu. viuendi rationem honeſtam conſeruandam eſſe, non ſuperbiæ ſed virtutum ſtudia ſemper excolenda.

A Manifeſto. Quæ per ſuperfluos mulierum ornatus contaminari, imò perditum iri quis non videt? Etenim cultu nimio conſpicuæ fœminæ non ſolùm in ſe conuertunt virorum oculos, ſed etiam animos in libidinem

nem rapiunt. Illecebroso enim nuptarum amictu pellecti viri, nitorem admirantur ac sequuntur, donec telo iecur ictum findatur, pudicitiæque fiat naufragium. Rectè igitur Iesus Syrach, Auerte inquit faciem tuam à muliere compta, & ne circumspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perierũt, cùm autem, vt prouerbio dicitur, Ex aspectu nascatur amor, aiunt Democritum sibimet oculos ademisse, tanquam omnium malarum cupiditatum authores. Cuius meminit Gellius lib. 10. cap. 17.

Quòd si reliquæ leges quæ maximam Reip. vtilitatem adferunt, sanctè conseruantur contra earum placita fuerit, eam è medio tolli, quæ cum optimis sentiens Reipub. statum incorruptum conseruat ac illustrat.

A legitimo.

Liciniam vel Æmiliam legem qua frugalitas exigebatur, admisit ordo senatorum ac tribunitia potestas: quanto iustius eam admiserint, quæ modestiam introducit, & superbiam omnium malorum radicem, explodit?

A iusto.

Nulla res vberiora commoditatis bona poterit ad Reipublicę statum immaculatũ conseruandum importare, quàm lex

Ab vtili.

Oppia,quæ libidinem, fastum,ac omnem insolentiam intolerabilem reprimit mulierum, quarum mala tot prouerbiis locum fecerunt. Quæ, quò minus, habent mentis, tanto inhonestis voluptatibus sunt addictiores. Quãtum autem ruboris ciuitatibus omnibus mulieres turpiter ac impotenter sese gerendo incutiunt, tantum laudis afferunt grauiter punitæ,quemadmodum illæ,de quibus olim Senatus Romanus iusta seueritate mandauerat Spurio Posthumio,& Q.Martio Philippo Coss. vt de iis quæ sacris Bacchanalium incestu vsæ fuerant,inquirerent,& in omnes intra domos cognatas animaduerterent,damnaréntque. Multę igitur damnatæ fuerant, latéque patens opprobrij deformitas, seueritate supplicij emendata, vt ait Valerius lib.6.cap.3

Contradictio. Sed ais,fœminis olim vini vsus fuit interdictus. Verùm ne tristis earum & horrida pudicitia,sed eleganti ornatus genere ornata esset, indulgentibus maritis, & auro abundanti, & multa purpura sunt vsæ.

Solutio. Esto. Sed authore Valerio, tunc nulli subsessores aliorum matrimòniorum oculi metuebantur, sed pariter & videre, & aspici

aſpici mutuò pudicè dabatur : nunc alij ſunt mores, alia tempora.

Cōcluſio

Non opus eſt pluribus verbis, cùm Oppiam legem approbatu digniſſimam eſſe conſtet, vt pote omnis luxuriæ atque ſuperbiæ expultricem, omníſque cōtrà pudicitiæ atque modeſtiæ conſeruatricem.

SECVNDVM EXEMPLVM *confirmationis legis. Quæ iubet vt liberi parentes alant, aut vinciantur.*

Huius legis meminit Quin. lib. 7. c. 7.

CVm nihil tam ſanctum ſit quod non aliqua ſoleat impia temeritate violari, ſapienter promulgata lex eſt, quæ licentioſam filiorum in parentes iniuriam coërceat, ac pietatem, quæ, vt Cicero ait, fundamentum eſt omnium virtutum ſanctè colendam atque conſeruandam velit, iubens vt liberi parentes alant, aut vinciantur.

A Conuenienti.

Quid autem naturæ, quam optimam vt Cicero ſcribit, ducem & tanquam Deum ſequi debemus, tam conſentaneum fuerit quam eos, vnde vitam accepimus venerari, confectóſque ſenio & omni ope humana deſtitutos, beneficiis proſequi,

qui, atque nutrire.

A legitimo. Hoc ipsum Lex diuina requirit, ac iubet, vt parentes honoremus. Exod. 20. Item, Si qua vidua liberos ac nepotes habet, discat primum propriam domum piè tractare, & vicem rependere maioribus 1. Timoth. 5. Quippe Diis, parentibus ac magistris non potest æquiualens reddi, vt ait Aristoteles. 9. Ethic.

A Iusto. Quid enim iustius, quàm si parentes à te mutua charitatis & beneficiorum officia perceperint, iuxta prouerbium: *ἀντ' ἀγαθῶν ἀγαθίδας*. Iniquissimum enim habetur, iis qui nostra caussa tot molestias atque labores perpessi sunt, malam gratiam referre, ac, arietum more, nutricationis mercedem persoluere, hoc est, pro benefactis maleficium reponere. Quod tam atrox crimen est, ac detestabile, vt iustissimè pari quadam vindicta parentum ac Deorum violatio sit expianda.

Ab vtili. Vix vllum Dei præceptum inuenies, quod promissionis diuinæ præmium habeat adiunctum, præter illud quo parentes honorari iubetur. Exod, 20. Vbi Deus omnipotens promulgata lege pollicetur longam vitam, atque cælestem benedictionem iis qui parentes amore, benefici-

ciisque

ciíſque fuerint proſecuti. Quod idem docet Eccleſiaſticus cap.3. Qui honorat patrem ſuum, iocundabitur in filiis,& in die orationis ſuæ exaudietur. Qui honorat patrem ſuum, vita viuet largiore, & qui obedit patri,refrigerabit matrem. Qui timet dominum,honorat parentes, & quaſi dominis ſeruiet his,qui ſe genuerunt.

Contradictio. Honorare quidem parentes aſſurgere, & caput aperire poſſum, ſed nihil dare cũ ipſe rerum mearum indigeam, atque norim,quàm ſit mihi curta ſuppellex.

Solutio. Rectè Plutarchus inquit λιμῷ γὰρ οὐδὲν ἐστὶν ἀντιστατεῖν ἴσως, Hoc eſt contra famen nulla contradictio. Non officioſus orationis fucus inopiam parentum tollit,ſed compenſatio beneficiorum, & adminicula, qui verbo tenus amici ſunt, non amici ſed adulatores habentur. Vnde Eccleſiaſticus: In opere inquit, & ſermone, & omni patientia honora patrem tuum, vt ſuperueniat tibi benedictio à Deo. Et S. Io. Filioli mei,ne diligamus verbo, neque lingua, ſed opere & veritate.

A neglecta pietati incommodo ſequente. Videmus hoc vulgo contingere ſolitum vt qualis quiſque fuerit in parentes, tales experiatur in ſe liberos. Exemplo ſit ille, qui cum à filio criminibus pertraheretur,

retur, ventúmque esset ad domus limen: Desine, inquit, fili, nam & ego patrem hucúsque. Et accusatus ille, quòd patrem pulsasset hoc modo, defendit impium facinus. Et ille inquit, patrem suum verberauit. Et hic, ostenso filio, me verberabit, postquam adoleuerit. Primus iuxta Ambrosij sententiam pietatis gradus est iste, vt quos auctores vitæ voluit esse Deus, honores obsequiis, abstíneas contumeliis. At qui contempserit aut maledixerit patri atque matri, extinguetur lumen eius in mediis tenebris, & oculum eius corui iuxta flumen effodient. Prouerbiobiorum 20. & 30.

A possibili & facili.

Nec res ardua neq; dura factu parentes venerari, atque alere, cum filiis corpora integra, sana, ac robusta, sint à Deo cõcessa, quo possint imbecillibus victũ quærere, nec ætate confecti multa requirunt, cùm effœtorum emarcuerint vires; cùm edendi cupiditas absumpta, cùm adempta voluptas, atque luxus, cùm denique natura maximè senum paucis contenta sit. Respice Pollionem Romulum, qui centesimum ingressus annum non magno sumptu, sed exiguis impendiis corporis vigorẽ seruasse legitur, intus mulso, foris oleo.

Valdè

Valdè moleſtum eſt illos fouere qui faſtidio ſi ſunt, ac nauſeoſi, quibus edentulis gingiua frangendus panis inermi, vt ait Iuuenalis.

Contradictio.

Iſta vox bouis eſt, nõ hominis. Quòd ſi rationis expers Ciconia parẽtes nõ auerſatur, neque faſtidit, ſed defectos ſenecta viciſſim alit, & volãdi impotẽtes humeris geſtat, vt inde natum ſit prouerbium ἀντιπελαργεῖν, quid tu feris immanior, mutuam officij vicem grauaris repẽdere maximè nutricãdi fouẽdíque eos, à quibus aliquando fueris enutritus?

Solutio.

Sed admodum eſt difficilè, eos alimentis ſuſtinere qui moroſi, inutiles, deliri ſunt & iracundi, vt Sophoclis filij patrem meritò videantur accuſaſſe, &c.

Contradictio.

Parentũ mores & vitia noueris, non oderis. Illud officij tui ſcias eſſe pietatẽ colere, legibúſque ſacris obtemperare. Suſcipe igitur ſenectam patris tui, & non contriſta. Si defecerit ſenſu, veniam da, & nõ ſpernas eum in virtute tua. Eccleſiaſtici tertio. Quod ſi feceris, ad fortunatam cum laude ſumma peruenies ſenectutem, quam Bion ille Boryſthenites malorum appellauit portum, eóque properandum omnibus malorum finem ſperantibus.

Solutio.

Sanè

Contradictio. Sanè quidem, ſed quis tam pius eſt, qui poſſit æquiore animo ferre tot moleſtias atque labores nutriendi eos, quorum bis puerorum ſenum paupertas ſordida, atque miſeriæ queant alicui horrorem incutere.

Solutio. Non diffiteor, egenorum ac ſenum parentum horridam atque miſeram conditionem eſſe, vt Diogenes percontanti, quid eſſet in vita miſerrimum, reſpondit: Senex egenus. Atqui tu veræ pietatis adfectu flagrans, omne tædium deuorabis cunctóque præſidio deſtitutos ſuffulcies, quem olim te parentes genuerunt, futurum ſenectutis ſuæ baculum, ſolatium vitæ, & ſpem poſteritatis. Admodum piè quondam illa fecit Ethnica fœmina, quæ patrem, cuſtodiæ traditũ, iam vltimæ ſenectutis, velut infantem pectori ſuo admotum aluit, vt ait Valerius lib. 5. cap. 4.

Contradictio. Sed inquis, Mihi vxor alenda, liberi, numeroſa familia, ídque in tanta annonæ grauioris caritate, vt nihi ſit reliqui, quod parentibus impertiri poſſim.

Solutio. Nemo requirit, vt liberalitatis tuæ benignitas maior ſit quàm facultates.

Quomodo potueris, ita miſericors eſto: ſi multum tibi fuerit, abundanter tribue,

ſi

ſi exiguum, parcius, vt Tobias docuit. Quòd ſi, iuxta S. Iacobi ſententiam, is qui nulla charitate præditus, fratrem oderit, homicida eſt: item, qui viderit egentem, & ab eo clauſerit viſcera ſua, reus habetur eiuſdem criminis, quanto magis erit is homicida, imo parricida, qui parentes inedia contabeſcere, ac rerum inopia marceſcentes, perire ſuſtinuerit? in quod bipedum nequiſſimorũ hominum genus ſapientes olim viri ſupplicium excogitarunt ſingulare, vt quem ipſa natura in officio retinere non potuiſſet, is magnitudine pœnæ maleficio ſummoueretur. Inſuebatur enim parricida culeo, cum cane, gallinaceo, vipera & ſimia, & inter eas ferales anguſtias comprehenſus, in vicinum mare vel amnem proiiciebatur. Etenim ei repente cælum, ſolem, aquam, & terram ademerunt, vt qui eum necaſſet, vnde ipſe natus eſſet, careret is rebus, ex quibus omnia nata eſſe dicuntur, vt ait Cicero pro Roſcio Amerino.

Ergo quibus pietas eſt curæ, promulgatam de parentibus alendis atque ſuſtentandis legem tuebuntur, atque conſeruabunt, cum multarum virtutum atque præmiorum diuinorum fons ſit vberrimus, & origo. *Cõcluſio.*

TERTIVM EXEMPLVM

comprobationis legis. Quæ apud Heluetios cauetur ne quis inuitatione ad bibendum vrgeatur Authore Petro Mosellano.

MVlta quidem præclarè in sua ditione instituunt fortissimi libertatis suæ defensores Heluetij, sed nihil præclarius, nihil laudabilius, nihil Reipub. vtilius, quàm quod ab illis nuper scitum est: nam cùm per ebrietatem passim peccari viderent, vt aditus ad id vitij omnes præuiderent, in sua ditione statuerunt, ne cui deinceps alios vulgarium istarum inuitationum prætextu ad ebrietatem solicitare impune liceat. Quid autem per Deum immortalem, aut honestius, aut præclarius temperantia atque omnis vitæ moderatione? Imò quid sine hac vel in ciuitatum Curiis, vel populi concionibus vel principum aulis, rectè aut consulitur, aut consultum facto præstatur? Sed hæc in peruersa illa bibendi necessitate, quæ per inuitationes illas mutuas irrepsit, vigere non potest, citius enim ex pumice aquam hauseris, quàm ebrio sobrium, aut dictum aut factum extorseris. Quòd si sobrietas

brietas ac vitæ moderatio sola est, quæ omnium virtutum officia parit, alit, conseruat, ac tuetur: rursum ebrietas omnem mentis vsum peruertit, omnem vitæ humanæ dignitatem commaculat: an non votis omnibus expetita erat lex ea, quę & sisteret ebrietatem, & potionis moderationem procuraret? Quid autem perinde vtile, atque in Repub. cauere ne sit impune illud, cuius licentia omnia corrumpit, omnia perdit? Quid enim tam emollit, imò frangit & animos & corpora ciuium quàm liberior comessatio, compotatióque? An non Respub. Romana, quamdiu frugalitatem seruauit, tamdiu aduersum omnes hostium insultus inexpugnabilis stetit?

At posteaquam luxu certari inuicem cœptum, ita cecidit, vt ne ruinæ quidem vestigia aliqua supersint. Nam Hannibal tum primùm vinci cœpit à Romanis, cùm exercitum suum Campano luxu solui eneruaríque passus est. Vnde tot insani amores? tot stupra? tot adulteria? nisi ex otiosorum hominum temulentia? Verum enim est illud, Sine Cerere & Libero frigere Venerem. Vnde tot rixæ? tot vul-

nera? tot cædes? nisi ex temulentorum compotationibus? Cui alij tot ac tantas rei familiaris dissipationes, tot patrimoniorum abligurritiones debemus, quàm conuiuiis in ebrietatem solutis, atque horum parenti luxuriæ? Quæ res tam multos adolescentes, alioqui fœlicissimè natos ab artium optimarum virtutúmque cultu abducit, quàm studium cómpotationum? Primùm corporis otium, in quo ferè degunt qui literis adhibentur, mater est variarum cupiditatum, quòd si huic compotandi quoque licentiam addideris, quæso te qui fieri potest, qui in animis parum firmis, pro virtutum bonarúmque artium cultu omnium libidinũ seges sensim pullulescat? Quòd si spes omnis in hac ætate rectè formanda, velut agricolis in herba posita est, nihil poterat ea lege excogitari vtilius, quæ, quod vnum omnem eam spem semel præcidit, hoc tollit. Neque enim audio eos qui in tanto errãtium consensu nihil valituram legem iactãt. Nihil enim vel rectius imperatur, vel facilius recipitur, quàm quód tacitus naturæ sensus non potest non probare. Quis autem tam efferatus & ab omni humanitate remotus est, cui non rem recta via reputanti,

tanti,

tanti, ſuprà quàm natura poſtulet, ad alienæ ſtultitiæ præſcriptum bibere, naturæ inimiciſſimum eſſe videatur? Compotoris hominis priuati puerilis & ſtultus affectus, vt me ipſe ebrietatis probro afficiam perſuadebit: & patriæ, in cuius verba iuratum eſt ab omnibus æquiſſima, cunctíſque ſaluberrima lex, vt ſobriè agam & me hominem eſſe meminerim, non impetrabit? In gratiámne potoris alicuius immodica potione ita me proſternam, vt pręter figuram, humani mihi reliquum ſit nihil, & populi fortiſſimi laudatiſſimíque, cui parcere ſumma eſt vtilitas, legem omnium ornamentorum vitæ parentem & altricem recipere grauabor? Amplectenda ergo omnibus ea lex, qua nihil neque honeſtius, neque præclarius, neque facto iucundius fortiſſimi populi magiſtratus ferre potuêre.

FINIS.